

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAZAK TÜRKÇESİNİN YABANCI BİR DİL OLARAK
ÖĞRETİLMESİNDE KULLANILAN “KAZAK TİLİN ÜYRENEYİK” ADLI
ESERİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emre Berkan YENİ

1110082005

Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Programı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Vahit TÜRK

AĞUSTOS 2014

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KAZAK TÜRKÇESİNİN YABANCI BİR DİL OLARAK
ÖĞRETİLMESİNDE KULLANILAN “KAZAK TİLİN ÜYRENEYİK” ADLI
ESERİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emre Berkan YENİ

1110082005

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 24 Temmuz 2014

Tezin Savunulduğu Tarih: 14 Ağustos 2014

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Vahit TÜRK

Diğer Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Hacı Ömer KARPUZ

Yrd. Doç. Dr. Selen AKTARİ SEVGİ

Yrd. Doç. Dr. Hacer GÜLŞEN (Yedek)

AĞUSTOS 2014

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI

TEZ ONAYI

İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Programı öğrencisi olan 1110082005 numaralı Emre Berkan YENİ'nin hazırladığı 'Kazak Türkçesinin Yabancı Bir Dil Olarak Öğretilmesinde Kullanılan "Kazak Tilin Üyreneyik" Adlı Eserin İncelenmesi' konulu yüksek lisans tezi ile ilgili Tez Savuma Sınavı 14.08.2014 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/~~OY ÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

Jüri Üyesi (Danışman)

Prof. Dr. Vahit TÜRK

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Hacı Ömer Karpuz

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Selen AKTARİ SEVGİ

Jüri Üyesi (Yedek)

Yrd. Doç. Dr. Hacer GÜLŞEN

ÖNSÖZ

Yabancı dil öğretimine geçtiğimiz yüzyıldan itibaren bilimsel olarak yaklaşılmaya başlanmıştır. Geleneksel dil öğretim yöntemlerinin dışında birçok yeni yöntem ve yaklaşım türemiş, kimi yöntem ve yaklaşımlar güncellenerek eksikleri tamamlanmıştır. Bu yeni yöntem ve yaklaşımlar doğrultusunda birçok basılı dil öğretme materyali hazırlanmıştır.

Birçok yeni yöntem ve yaklaşımın doğduğu yer olan Avrupa'da, dil öğretiminde bir standarda sahip olunması gerektiği savunulmuş ve Avrupa Konseyi tarafından *Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni* oluşturulmuştur. Bu metine göre dil bilme seviyeleri altıya bölünmüş ve her seviye kendi içerisinde edinilmesi gereken bilgi ve beceriler ölçütleriyle birbirinden ayrılmıştır.

Günümüzde yabancı bir dil öğretilirken hedef dilden başka bir dile başvurulmaması birçok yöntem ve yaklaşımın birincil şartı olmuştur. 1950'li yıllardan itibaren yabancı dil öğretimi yapan kurumlar; ders programlarını hedef dilde öğretim yapılması yönünde değiştirmiş, öğretmenlerini bu yönde eğitmeye başlamış ve ders materyallerini sadece hedef dilde hazırlamaya başlamışlardır.

Kazak Türkçesinin öğretiminde kullanılan birçok basılı materyalden biri olan *Kazak Tilin Üyreneyik'i* farklı kılan ve çalışmamızda inceleme malzemesi olarak kullanmamızdaki temel sebep, bu eserin diğer Kazak Türkçesi öğreten eserlerden farklı olarak tamamen Kazak Türkçesiyle yazılmış ilk kitaplardan biri olmasıdır. Biz, çalışmamızda bu eseri hem yaygın dil öğretim yöntemleri açısından hem de *Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni*'nde yer alan ölçütler doğrultusunda incelemeye çalıştık.

Bu çalışma süresince ve diğer zamanlarda desteğini esirgemeyip bana kılavuzluk eden, kendisinden keşke Türk Dili ve Edebiyatı lisans eğitimimde de ders

alabilseydim dediğim tez danışmanım ve saygıdeğer hocam Prof. Dr. Vahit TÜRK'e sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca, Kazak Türkçesi ve Türkçenin diğer lehçeleri üzerinde çalışmam konusunda beni cesaretlendiren muhterem hocam Prof. Dr. Ömür CEYLAN'a, dil hakkında ufkumu çok kısa sürede genişleten hocam Prof. Dr. Hacı Ömer KARPUZ'a, tezimle ilgili basılı materyaller bulmamda bana yardımcı olan hocam Yrd. Doç Dr. Uğur GÜRSU'ya, beni bir bilim insanı olarak çalışmaya yönlendiren ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ağabeyim ve hocam Arş. Gör. Dr. Kayhan ŞAHAN'a, bu çalışmayı hazırlama sürecime bizzat tanıklık eden ve bana her daim yardımcı olan oda arkadaşım ve hocam Arş. Gör. Dr. Nagihan GÜR'e ve lisans öğrenciliğimden bugüne dek hep yanımda olan meslektaşım ve muhterem kardeşim Öğr. Gör. Ozan YILDIRIM'a teşekkürü bir borç biliyor ve bu çalışmayı onlara ithaf ediyorum.

Emre Berkan YENİ

Ağustos 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
KISALTMALAR	ix
ÇEVİRİYAZI ALFABESİ (KAZAK TÜRKÇESİ - KİRİL ~ ÇEVİRİ YAZI LATİN).....	x
GİRİŞ	xi
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
KAZAKİSTAN VE KAZAK TÜRKLERİ	1
1. KAZAK ADI.....	1
2. KAZAK TÜRKLERİNİN TARİHİ	2
3. KAZAK TÜRKÇESİ.....	14
3.1. Kazak Türkçesinin Ses Özellikleri	15
3.1.1. Ünlüler:.....	15
3.1.2. Ünsüzler	21
4. KAZAK TÜRKÇESİNİN YABANCI BİR DİL OLARAK ÖĞRETİLMESİ	29
İKİNCİ BÖLÜM.....	33
DİL ÖĞRETME YÖNTEMLERİ, DİLLER İÇİN AVRUPA ORTAK BAŞVURU METNİ	33
1. DİL VE DİLİN ÖĞRETİMİ	33
2. DİL ÖĞRETME YÖNTEMLERİ.....	35
2.1. Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi.....	37
2.2. Doğrudan Yöntem.....	38
2.3. Doğal Yöntem	39
2.4. Bilişsel Yöntem.....	40
2.5. Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi.....	41
2.6. Doğal Yaklaşım.....	42
2.7. İşitsel-Dilsel Yöntem.....	43
2.8. Seçmecî Yöntem	44
3. DİLLER İÇİN AVRUPA ORTAK BAŞVURU METNİ	45
3.1. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni Nedir?.....	45
3.2. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'ne Göre Görsel Alımlama (okuma) Seviyeleri ve Becerileri	46
4. İNCELEME YÖNTEMİ VE ÖLÇÜT	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	51
"KAZAK TİLİN ÜYRENEYİK" ADLI ESERİN DİL ÖĞRETME YÖNTEMLERİ VE "DİLLER İÇİN AVRUPA ORTAK BAŞVURU METNİ" AÇISINDAN İNCELENMESİ	51
1. KAZAK ALFABESİ	51
2. KAZAK TÜRKÇESİNDE SAYILAR	55

3. İSİM. İŞARET SIFATI - SORU ZAMİRİ.....	58
3.1. Örnek Metin.....	58
3.2. Alıştırma.....	58
4. SELAMLAŞMA.....	63
4.1. Selamlaşma, Tanışma, Karşılama.....	63
4.2. Şahıs zamirleri. Ünlü Sesler. Ünsüz Sesler.....	65
5. SORU EDATI. İSTEK KİPİ.....	84
5.1. Kendim Hakkımda. Benim Evim.....	84
5.2. Soru Edati. İstek kipi.....	86
6. İYELİK EKİ. YARDIMCI İSİMLER.....	95
6.1. Benim Yuvam (Metin).....	95
6.2. İyelik Eki. Yardımcı İsimler.....	98
7. SORU CÜMLESİ. NE KADAR? KAÇ?.....	111
7.1. Zaman.....	111
8. FİİL.....	117
8.1. Hafta, Ay Adları.....	117
8.2. FİİL.....	121
9. ÇOKLUK EKİ. ÖZNE.....	126
9.1. Bizim Üniversitemiz.....	126
9.2. Çokluk Eki. Özne.....	129
10. DURUM EKLERİ.....	152
10.1. Mağazada.....	152
10.2. Durum Eki.....	158
11. FİİL ÇEKİM EKİ, BİLDİRME EKİ, ŞAHIS EKİ. ŞAHIS ZAMİRİNİN ÇEKİMİ.....	168
11.1. İnsan Vücutu.....	168
11.2. FİİL çekim eki, bildirme eki, şahıs eki. Şahıs zamirinin çekimi.....	172
12. MEVSİMLER. MEVSİMLERİN BELİRTİLERİ.....	189
13. BELİRTEÇLER.....	205
13.1. Şehirde.....	205
13.2. Zarflar.....	207
14. İŞARET ZAMİRİ (HAL EKLERİYLE ÇEKİMLENMESİ).....	214
14.1. İş yerleri.....	214
14.2. İşaret Zamiri (Hal ekleriyle çekimlenmesi).....	219
15. KAZAKİSTAN.....	224
16. GEÇMİŞ ZAMAN.....	229
16.1 Kazak Ailesi.....	229
16.2. Geçmiş Zaman.....	231
17. EYLEMDE ÇATI.....	239
17.1. Kazak Tarihi Hakkında.....	239
17.2. Eylemde Çatı.....	240
18. SIFATLAR.....	246
19. ŞİMDİKİ ZAMAN.....	252
19.1. Kazak Halkının Kutlamaları.....	252

19.2. <i>Şimdiki Zaman</i>	253
20. EDATLAR	259
20.1. <i>Kazak Halkının Misafir Ağırılama Gelenegi</i>	259
20.2. <i>Edatlar</i>	260
21. ZAMİRLER	268
21.1. <i>Kazak Güreşinin Büyük Ustası</i>	268
21.2. <i>Zamirler</i>	269
22. SIFAT TÜRLERİ	275
22.1. <i>Kazakların Milli Kıyafetleri</i>	275
22.2. <i>Sıfat Türleri</i>	277
23. KAZAK HALKININ GEÇİMİ	285
24. GELECEK ZAMAN	291
24.1. <i>Kazakistan'ın Şehirleri</i>	291
24.2. <i>Gelecek Zaman</i>	295
25. EŞ ANLAMLI KELİMELER SÖZLÜĞÜ - ZIT ANLAMLI KELİMELER SÖZLÜĞÜ	306
25.1. <i>Eş Anlamlı Kelimeler Sözlüğü</i>	306
25.2. <i>Zıt Anlamlı Kelimeler Sözlüğü</i>	312
SONUÇ	317
KAYNAKÇA	320

Üniversitesi : İstanbul Kültür Üniversitesi
Enstitüsü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Programı : Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Vahit Türk
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Ağustos 2014

ÖZET

KAZAK TÜRKÇESİNİN YABANCI BİR DİL OLARAK ÖĞRETİLMESİNDE KULLANILAN “KAZAK TİLİN ÜYRENEYİK” ADLI ESERİN İNCELENMESİ

Emre Berkan YENİ

Dil öğretim kitapları, dil öğretiminde kullanılan birçok materyalin arasında en temel olan ve sık başvurulan materyallerdir. Bu nedenle bu kitapların hazırlanması aşamasında dikkat edilmesi gereken birçok husus vardır. İlk olarak, bu eserlerin bir dili öğrenecek kişilerin o dili öğrenmekteki amaçlarına hizmet etmeleri gerekir.

Kazak Türkçesi, Kazakistan'ın egemenliğini ilan ettiği günden itibaren dünya dilleri arasındaki yerini hızla almıştır. Çeşitli ülkelerden birçok insan Kazak Türkçesini öğrenmek amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Kazakistan'ın devlet politikası olarak Kazak kültürünü korumak ve tanıtmayı desteklemesi de Kazak Türkçesine duyulan ilgiyi arttırmıştır.

Kazak Türkçesinin yabancı bir dil olarak öğretilmesi, Kazakistan'ın gelişmesine bağlı olarak giderek yaygınlaşmıştır. Bu da basılı materyal talebini arttırmış, Kazak Türkçesi öğretmek için hazırlanan birçok kitap yayımlanmıştır.

Bu tez çalışmasında, Kazak Türkçesinin yabancı bir dil olarak öğretilmesinde kullanılan *Kazak Tilin Üyreneyik* adlı eseri dil öğretim metodları ve *Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni*'ne uygunluğu açısından incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kazak Türkçesi, Yabancı Dil Öğretimi, Dil Öğretme Kitapları, Dil Öğretme Yöntemleri

University : Istanbul Kültür University
Institute : Institute of Social Sciences
Department : Turkish Language and Literature
Programme : Turkish Language and Literature
Supervisor : Prof. Dr. Vahit Türk
Degree Awarded and Date : MA – August 2014

ABSTRACT

AN ANALYSIS OF “KAZAK TİLİN ÜYRENEYİK” AS A WORK USED IN TEACHING KAZAKH TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Emre Berkan YENİ

Language teaching books are the most basic and commonly used materials in language teaching. Therefore, there are many significant matters that should be considered in their writing process. Above all else, they should serve the purpose of the language learners' purpose of the learning that language.

Kazakh Turkish quickly gained its place between well-known languages of the world after Kazakhstan's declaration of independence. People from different countries are doing various activities to learn Kazakh Turkish. The public attention to Kazakh Turkish increased with the Kazakh Government's policy to protect and present Kazakh culture.

Teaching Kazakh Turkish as a foreign language has been extended according to Kazakhstan's development. Therefore, the demand of printed material is increased and numerous books has been written and published to teach Kazakh Turkish.

In this thesis, we tried to analyse the book called “Kazak Tilin Üyreneyik” that used in teaching Kazakh Turkish as a foreign language by the terms of the language teaching methods and Common European Framework of Reference for Languages.

Keywords: Kazakh Turkish, Foreign Language Teaching, Language Teaching Books, Language Teaching Methods

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
BY	Bilişsel Yöntem
DÇY	Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi
DİAOBM	Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni
DLT.	Divanu Lügati't-Türk
DoY	Doğrudan Yaklaşım
DY	Doğrudan Yöntem
DYa	Doğal Yaklaşım
ET.	Eski Türkçe
Far.	Farsça
İDY	İşitsel-Dilsel Yöntem
R.	Rusça
SeY	Seçmecî Yöntem
SY	Sözel Yaklaşım

Çeviriyazı Alfabeti (Kazak Türkçesi - Kiril ~ Çeviri Yazı Latin)

Kiril	Latin	Kiril	Latin	Kiril	Latin	Kiril	Latin
А а	A a	К к	K k	Ұ ұ	U u	Ю ю	Yuw, Yüw Yu, yu
Ә ә	Ä ä	Қ қ	Q q	Ү ү	Ü ü	Я я	Ya ya
Б б	B b	Л л	L l	Ф ф	F f		
В в	V v	М м	M m	Х х	X x (H)		
Г г	G g	Н н	N n	Һ һ	H h		
Ғ ғ	Ĝ ĝ	Ң ң	Ñ ñ	Ц ц	Ts ts		
Д д	D d	О о	O o	Ч ч	Ç ç		
Е е	E e	Ө ө	Ö ö	Ш ш	Ş ş		
Ё ё	Yo yo	П п	P p	Щ щ	Şç şç		
Ж ж	J j	Р р	R r	Ы ы	I ı		
З з	Z z	С с	S s	І і	İ i		
И и	Iy, İy, İ, i	Т т	T t	Ь ь	()		
Й й	Y y	У у	Uw, Üw, W	Э э	Ee		

GİRİŞ

İletişim, içinde bulunduğumuz son elli yıl içerisinde teknolojik gelişmelerin hızı, sıklığı ve çokluğuyla doğru orantılı olarak büyük hız kazandı. Mesafeleri ve harcanan zamanı önceki dönemlerle kıyaslanamayacak ölçüde kısaltan yeni iletişim araçları icat edildi. Bunun doğal bir sonucu olarak, insanların normal şartlarda kolayca ulaşamayacakları bilgi, mesafe, kişi ve kurumlara ulaşmaları kolaylaştı. İletişimin birincil ve olmazsa olmaz aracı olan dil de bu gelişmelerden doğal ve kaçınılmaz olarak etkilenmektedir. Dillerin kendi içlerinde değişime uğramaları, birbiriyle olan etkileşimleri, *sözcük* alışverişleri, yeni sözcük üretmeleri vb. faaliyetleri ivme kazandı. Dillerin öğretilmesinde kullanılan yöntem ve teknikler, materyaller ve içerik de bu gelişme ve değişimlere bağlı olarak şekil değiştirmeye başladı. Bu gelişme ve değişimler özellikle dil öğretiminde kullanılan yöntemler ve materyaller üzerinde etkili oldu.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerleme sonucunda, kişilerin kendilerini yenileme çabası içinde olmaları bilgiye olan ihtiyacı artmıştır. Günümüzde doğru bilgiye ulaşmak ve elde etmek ihtiyaç olmaktan ziyade bir zorunluluğa dönüşmüştür. Doğru bilgiye ulaşmanın ve elde etmenin bu denli önemli olduğu bir ortamda kişilerin ana dillerinden farklı bir dili bilmelerinin de önemi artmıştır. İnsanların bir yabancı dili öğrenmeyi talep etmesinin ana nedenlerinden biri, öğrenilmek istenen dilde hazırlanmış bilim ve kültür eserlerini anlama ihtiyacından doğmaktadır¹.

¹ Rıdvan Kağan Ağca, *Yabancı Dil Öğretiminde Basılı Materyallere Sağlanan Mobil Çokluortam Desteğinin Kelime Öğrenimine ve Motivasyona Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2012), 2.

Yabancı dilleri öğrenmenin nedenleri çeşitlilik göstermektedir. Bu doğrultuda hazırlanacak materyallerin de ihtiyaçlara göre çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Öğrencinin öğrendiği yabancı dili nerede, nasıl kullanacağı önemlidir. Öğretici, sınıf içerisinde kullanacağı materyalleri hazırlarken sınıftaki öğrencilerin o dili öğrenmedeki amaçlarını göz önünde bulundurmalıdır. Ancak böylelikle hazırlanan materyaller ihtiyaçlara karşılık verebilir ve amacına ulaşabilir.

Tarih boyunca insanların değişik amaç ve biçimlerde yabancı dil öğrendikleri bilinmektedir. Bireyin başka bir toplum içinde hayatını sürdürmek zorunda kalması, kendi kültürel değerlerini diğer dilleri konuşan insanlara aktarma isteği veya onların kültürel değerlerini öğrenme merakı ve bunun yanında hem bireysel hem de kurumsal olarak ticaret, siyaset, askerlik, bilim, sanat, çalışma, turizm, eğitim, kültür, haberleşme alanlarında ikili-çoklu olmak üzere türlü ilişkiler kurup yürütebilmeleri için anadillerinden başka dilleri öğrenme gereksinimi duymuşlardır².

Yabancı dil öğretimi, ana dilden başka herhangi bir dili belirli bir amaç doğrultusunda kullanmada yetkinlik edindirme etkinliklerinin tümüdür. Dil öğretimi, sadece dilbilimin alanına girmez. İnsan, yapısı gereği sürekli öğrenen ve öğrendiklerini uygulayan duygusal ve sosyal bir varlıktır. İletişim aracı olarak dil de bir öğrenmeler bütünüdür. Ana dil dışında, sonradan öğrenilen bir dilde yazabilmek, konuşabilmek ve hatta düşünebilmek hususlarında o dilin öğrenilme süreci büyük önem arz eder. Kullandığımız materyaller, dili öğrendiğimiz çevre, öğretici, öğrendiğimiz dili gün içerisinde ne sıklıkla kullandığımız vb. birçok etken dil öğrenme sürecimizin kalitesini belirler.

Dil öğrenme, kapsam ve süreç açısından bir "öğrenme" olmasıyla birçok bilimin ilgi alanına girer. Kaliteli bir öğrenme sürecinin ardından edindiğimiz bir yabancı dil, doğal olarak daha aktif ve kalıcı olacaktır. Peki, kaliteli bir dil öğrenim süreci nasıl olur? Bunu ölçmek için öğrenilen birim bilgi miktarı ve öğrenilenlerin kalıcılığı esas alınır. Psikolojide öne sürüldüğü gibi; öğrenmeler, öğrencinin öğrenme sürecine dahil ettiği duyu sayısı miktarınca ve sürece bizzat kendisinin de dahil

² Yusuf Şahin, "Yabancı Dil Öğretiminin Eğitimsel ve Dilbilimsel Temelleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 22 (2007/1): 465.

olduğu miktarda çoğalır ve kalıcılık kazanır. Sonsuz bir öğrenme süreci olan dil öğrenmenin ana unsurları: öğrenen (birey), öğrenilen (dil) ve öğretici (öğretmen ve materyal)dir.

Öğretme-öğrenme sürecinde araç ve gereçler genelde öğretimi desteklemek amacıyla kullanılır. İyi tasarlanmış öğretim araç ve gereçleri öğretim sürecini zenginleştirir. Öğretimde kullanılan araç gereçlerin sayısı arttıkça, her öğrencinin bireysel öğrenme ihtiyaçlarına uygun bir öğretim kanalının bulunması ihtimali de vardır. Daha açıkçası araç ve gereçler:

- Çoklu öğrenme ortamı sağlarlar.
- Öğrencilerin bireysel öğrenme ihtiyaçlarına yardımcı olurlar.
- Dikkat çekerler.
- Hatırlamayı kolaylaştırırlar.
- Soyut şeyleri somutlaştırırlar.
- Zamandan tasarruf sağlarlar.
- Farklı zamanlarda birbirleriyle tutarlı içeriğin sunulmasını sağlarlar.
- Tekrar tekrar kullanılabilirler.
- İçeriği basitleştirerek anlaşılmasını kolaylaştırırlar³.

Öğrenme birikimli bir süreçtir: Her adımda kazanılanlar bir sonraki adımla birleşmek üzere hafızada tutulmadığında öğrenme bütünüyle gerçekleşmez. Psikolojik verilere göre öğrenme ve hafızada tutma işlemleri birbirinden bağımsız işlemler değildir. Hafızada tutma işleminin gerçekleşmesindeki en büyük katkıyı tekrarlar sağlar⁴. Öğrenmenin birikimli bir süreç olduğu ve yapılan tekrarların öğrenilen bilgilerin miktarını ve kalıcılığını artırdığı düşünüldüğünde; tekrar yapmak için başvurulacak birincil kaynak olarak kitaplar ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle kitapların hazırlanması esnasında dikkat edilmesi gereken birçok husus vardır.

³ Halil İbrahim Yalın, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, (İstanbul: Nobel Yayınları, Ekim 2009) 82.

⁴ Yılmaz Özakpınar, *Öğrenme: Verimli Zihinsel Çalışmanın Psikolojik Koşulları*, (Ankara: Ötüken Yayınları, 2010) 30.

Yazılı bir metin, içerdiği *sözcüklerin* taşıdığı anlam açısından, okunurluğu ve anlaşılabilirliği ölçüsünde öğrenmeye yardımcı olur, ancak; metinler, içerisinde taşıdığı bilgiden bağımsız olarak sayfa üzerindeki görünüşleri ile de önem taşırlar. Yazılı materyallerin hazırlanması esnasında dikkat edilmesi gereken temel noktalar vardır. Bunlar: tutarlılık, sayfa düzeni, görseller, yazı türü, yazı boyutu, yazı stili ve vurgulama araçlarının doğru kullanılmasıdır⁵.

Dil öğretiminde kullanılan materyallerin başında kitaplar gelmektedir. Dil öğretimi kitapları hazırlanırken hedef dil, ana dil, yardımcı (ara) dil unsurlarından biri kullanılır. Hedef dille hazırlanan kitaplarda kitabın tamamı öğretilmek istenen dilde, ana dille hazırlanan kitaplarda öğrencinin dilinde, yardımcı dille hazırlanan kitaplarda ise hedef dili öğrenmesi beklenen bireylerin dahil oldukları halkların ortaklaşa bildiği varsayılan bir diğer yabancı dilde yazılırlar.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlıklarını ilan eden Türk Cumhuriyetlerindeki dil öğreticileri, son on yıla kadar, ülkelerinin coğrafi ve jeopolitik konumları ve ekonomik ilişkileri gereği, kendi dillerini Rusların ve Rusça bilen diğer Türk halklarının öğrenmesini amaçlayan materyaller hazırlamışlardır. Bu nedenden ötürü 21. yüzyıla kadar hazırlanan birçok kitap, hedef dilin Rusça üzerinden öğretimini esas almıştır. Çalışmamızın konusu olan Kazak Türkçesinin yabancılara öğretilmesinde de bu durum söz konusudur.

"*Kazak Tilin Üyreneyik*" adlı dil öğretimi kitabından önce yazılmış olan çoğu kitap, Kazak Türkçesini Rusça üzerinden öğretiyordu. Bu durumu değiştiren ve günümüzde yaygın olarak kullanılan yöntem ve tekniklere diğerlerine nazaran çok daha uygun olan bu eseri seçmemizin sebebi budur.

Amaç

Bu çalışmanın amacı Kazak Türkçesinin öğretiminde tamamı Kazak Türkçesi ile hazırlanmış bir dil öğretim kitabı olan "*Kazak Tilin Üyreneyik*" adlı eserin Kazak Türkçesinin yabancı bir dil olarak öğretiminde yeterliliğini incelemek ve niteliğini

⁵ Yalın 150.

ortaya koymaktır. Bu inceleme ve değerlendirme yapılırken aşağıdaki sorulara yanıt aranmış ve konulara açıklık getirilmeye çalışılmıştır:

- *Kazak Tilin Üyreneyik* adlı eser, hangi dil öğretim yöntem ve teknikleri ile kullanıldığında daha etkili bir kaynaktır? Hangi yöntem ve tekniklere uygun değildir?
- *Kazak Tilin Üyreneyik* adlı dil öğretim kitabı kapsam, içerik, konu bütünlüğü bakımından Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve'sinde yer alan dil bilme seviyelerine ait bilgi ve becerileri ne derece kazandırabilmektedir?

Malzeme

Çalışmamızın ana malzemesi olarak kullanacağımız kitap Totı İmankızı Köşen, Gülayhan Jarılkan Ahtay, Gülmart Medihankızı Abjan tarafından hazırlanan, Bilig Yayınları'ndan 2000 yılında çıkmış olan "*Kazak Tilin Üyreneyik*" adlı eserdir⁶. Bu eserde Kazak Türklerinin kültürlerine, Kazakistan'a ve Kazak Türkçesi Gramerine yer verilerek Kazak Türkçesinin öğretilmesi amaçlanmıştır.

Eserde, içerik ve konu sıralaması olarak basitten karmaşığa doğru giden bir yol izlenmiştir. Kazak alfabesi ve harflerin ses değerlerinin anlatılmasının ardından bol miktarda yeni sözcük öğretmeye yönelik alıştırmalara yer verilmiştir. Sonrasında selamlaşma, şahıs ve soru zamirlerinin öğretimi, iyelik ekleri, zaman, soru cümlesi (ne zaman?, ne kadar? soruları), haftanın günleri ve ay adları, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi hakkında okuma metni, çokluk ekleri, insan vücudu, fiil çekimi (geniş zaman ve şahıs ekleriyle), şahıs zamirlerinin durum ekleriyle çekimleri, mevsimler, yer tamlayıcısı, işaret zamirlerinin durum ekleriyle çekimleri, zarflar (yer ve yön), Kazakistan hakkında okuma metinleri ve karşılıklı konuşmalar, Kazak aile yapısı hakkında okuma metinleri, geçmiş zaman, fiil (geçmiş zaman ve şahıs ekleriyle), sıfatlar, Kazak düşün ve kutlamaları, şimdiki zaman, edatlar, zamirler, sıfat türleri,

⁶ Totı İmankızı Köşen, Gülayhan Jarılkan Ahtay, Gülmart Medihankızı Abjan, *Kazak Tilin Üyreneyik*, (Ankara: Bilig Yayınları, 2000)

Kazakistan'ın önemli şehirleri metni, gelecek zaman, eş anlamlı kelimeler sözlüğü ve son olarak zıt anlamlı kelimeler sözlüğü ile kitap sonlanmıştır.

Yukarıdaki içeriğe bakıldığında bu eser, Kazak Türkçesi öğrenecek kişiyi başlangıç seviyesinden orta seviyeye doğru taşımaya yönelik bir eserdir diyebilmekteyiz. Eserde, Temel düzeyde iletişim kurabilmek, Kazak Türkleri ve onların toplum yaşantıları hakkında genel bilgi sahibi olabilmek ve üç ana zamanda cümle kurabilmek becerilerini öğrenciye kazandırmak hedeflenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAZAKİSTAN VE KAZAK TÜRKLERİ

1. Kazak Adı

"Kazak" sözcüğünün kökeni ve anlamları hakkında birçok bilim adamı çeşitli görüşler beyan etmiştir.

Türk Dil Kurumu'nun yayımladığı Türkçe Sözlük'te *Kazak* askeri bir terim olarak; Rusya'da ve İran'da ayrı bir sınıf oluşturan atlı asker ve mecaz yoluyla; Karısına söz geçirebilen, dediğini yaptırabilen erkek, kılıbık karşıtı.

Kraft'a göre *Kazak* sözcüğü "kaz" ve "ak" sözcüklerinden oluşan bir birleşik isim olup "beyaz ana kaz" anlamına gelmektedir. Veselowski'ye göre *kazak* sözcüğü, "kaza benzeyen insan, yani kuş gibi serbest" anlamına gelmektedir⁷. Bu iki görüşün de geçersiz olduğunu söylemek mümkündür. Türk lehçelerinde "+ak" ekiyle "benzer" anlamlarında ad oluşturulmamaktadır⁸.

Reşit Rahmeti Arat, *Kazak* sözcüğü için "hür, serbest, bi-hânman, bekâr, mert, yiğit, cesur ve *kazaklık*, cenk eyyâmı seferde asker ve leşkerin hâli mânalarına gelir" demiştir⁹.

⁷ Aleksandr Samoyloviç, akt. Saadet Çağatay, "Kazak Kelimesi Hakkında", *Belleten*, 1957, 66.

⁸ Ahmet Buran, Ercan Alkaya, *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Türkiye ve Türk Dünyası (Elazığ: İktisadî ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, 1999) 249.

⁹ Reşit Rahmeti Arat, "Kazakistan" maddesi, *MEB İslam Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977, 498.

Ahmet Caferoğlu'na göre Kumukçada kullanıldığı gibi "silahşör, kızan, askerlik yükümlüsü" anlamındadır¹⁰.

Zeki Velidi Togan'a göre *Kazak* adı, *sultan* sözcüğüyle aynı anlama sahiptir. Sonrasında bu ad anlam genişlemesine uğrayarak *sultanlara bağlı oymaklar* anlamında kullanılır. Daha sonraları bu anlam tekrar değişerek "Siyasal bir amaçla, bir ayaklanma sonucu, çok kez ailesi olmaksızın (evli olmayan) ve kimi zaman da ailesi ile birlikte toplumdaki uzaklaşan, kırlara çekilen başkaldırcılara *kazak* denir"¹¹.

Abuşka Sözlüğü'nde de *Kazak* sözcüğü, "evsiz, başıboş dolanan" anlamındadır. Samayloviç, Barthold, Radloff, Vambery gibi pek çok bilim adamı *kazak* sözünün "başboşgezen, evsiz barksız" anlamlarına geldiği görüşündedir¹².

2. Kazak Türklerinin Tarihi

Kazakistan 2.727.300 km² yüzölçümüyle dünya üzerinde en büyük toprağa sahip olan dokuzuncu ülkedir. Kuzeyi ve kuzeybatısında Rusya Federasyonu, doğusunda Moğolistan, güneydoğusunda Çin, güneyinde Özbekistan ve Kırgızistan, batısında Hazar Denizi'nin bulunduğu, Asya Kıtası'nın tam ortasında diyebileceğimiz jeopolitik konumu açısından önemli bir ülkedir. Bugünkü Kazakistan Cumhuriyeti, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 1991 yılında Nursultan A. Nazarbayev'in devlet başkanlığında bağımsızlığını ilan etmiştir.

Bugünkü Kazakistan coğrafyası asırlardan beri çeşitli kavimlerin bilhassa Türk kavimlerinin geçit yeri olmuştur. Miladın ilk senelerinden itibaren Hunlar bölgenin sakinleri olarak görülür¹³.

Kazak Türklerinin tarihi, Kazak tarihçilerinin küçümsenemeyecek bir kısmı tarafından Moğol ve Türk kabilelerinin bir araya gelmesiyle bugünkü Kazakistan Cumhuriyeti toprakları dolaylarında kurulan Kazak Hanlığı'nın kuruluş yıllarından (15. yüzyıl) itibaren başlamış olarak kabul edilse de bunun evveli vardır.

¹⁰ Ahmet Caferoğlu, "Kazak Türkleri", *Türk Kültürü*, s. 29, yıl: 3, Ankara 1965, 306.

¹¹ Fuat Bozkurt, *Türklerin Dili*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2005) 606.

¹² Ahmet Buran, Ercan Alkaya, 250.

¹³ Reşit Rahmeti Arat, *Kazakistan* maddesi, 488.

Aslen *Alaş* adındaki bir atanın soyundan gelen üç büyük boydan geldiklerine inanılan Kazak Türkleri, Orta Asya'da Sakalar (İskitler) zamanından beri yaşayan Türk boylarındandır. 8.-14. yüzyıllar arasında bu coğrafyada kurulmuş devletlerin bünyesinde kabileler halinde hayatlarını sürdürmüşlerdir. Kazak Türklerinin siyasi tarih sahnesine çıkışları, Cengiz Han'ın ölümüne yakın zamanlara ve Altın Orda dönemine rastlamaktadır¹⁴.

Timur'un vefatından sonra Fergana Vadisi ile kuzeyinde kalan Türk grubunu bir araya toplayarak yeniden teşkilatlandıran Ebu'l-Hayr (1428-1468) adında bir Altın Orda prensi olmuştur. Kurduğu devlete "Özbek Hanlığı" adını verince burada yaşayanlara Özbek denilmeye başlanmıştır. Kazak Türkleri, 15. yüzyıldan itibaren Özbek hanlarının emri altında özellikle askeri alanda önemli görevler üstlenmeye başladılar¹⁵.

Kazak Türkleri, Ebulhayr'ın yönettiği Özbek Hanlığı'nın, Moğol etkisiyle zayıflamaya başlaması, halkının can ve mal güvenliğini sağlayamaması ve tam bağımsız olma yolundaki istekleri ile harekete geçtiler. 1456 yılında Özbek Hanlığı'ndan ayrılarak kuzeye doğru göç ettiler ve 15. yüzyılın üçüncü çeyreğinde, günümüzdeki Kazakistan Cumhuriyeti toprakları dolaylarında yer alan ilk Kazak Hanlığı'nın temelleri atıldı. Bu hanlığın kurucuları Cengiz Han'ın çocuklarından olan Uruç Han'ın torunları Kerey ve Canıbek Hanlar oldu¹⁶.

Kerey ve Canıbek Hanlar, Özbek Hanlığı'nın kuzeyinde yer alan Esen-Buka Han'ın yanına göç ettiler. Esen-Buka Han onlara Moğolistan'ın batısında bulunan Şu ile Kazıbaşı bölgelerine yerleştirdi. Kerey ve Canıbek Hanlar buraya yerleştikten sonra Özbek Hanlığı Moğol baskısıyla büsbütün dağıldı. Dağılan hanlığın halkının büyük bir bölümü Kerey ile Canıbek Hanların yanına göç edip onların yönetimi altına girdiler¹⁷.

¹⁴ Saadettin Gömeç, *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1999) 61.

¹⁵ Mehmet Saray, *Kazak Türkleri Tarihi "Kazakların Uyanışı"*, (İstanbul: Nesil Yayınları, 1913) 17.

¹⁶ Wilhelm Radloff, "Kazaklar ve Kırgızlar", *Türkler*, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002) 368.

¹⁷ Ferhat Tamir, "Kazak Hanlığı", *Türkler Türkler Türkler*, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002) 650.

Kazak Hanlığı halkı ilk önce Şu ile Talas nehirlerinin kenarlarına (Batı Yedisu bölgesi) yerleşti. Kazak Hanlığı, halkına Özbek Hanlığı'nın dağılmasıyla Deşt-i Kıpçak'tan gelenleri, Şu ve Talas bölgesindeki yerli aşiretleri ve kabileleri de kattı. Yedisu'daki göçebe halk, 1462 yılında Esen Buka Han'ın ölmesinin ve devletinin küçük hanlıklara bölünmesinin ardından Kerey ve Canıbek Hanların idaresine girdiler. Bölgedeki askeri ve siyasi gücünü artıran ve Yedisu bölgesindeki halkın güvenini kazanan Kerey ve Canıbek Hanlar bölgeyi yönetmek için Coşi soyundan gelen hanlara karşı mücadele ettiler¹⁸.

15. yüzyılın ortasında Özbek Hanlığı'nın idaresindeki göçmen kabilelerin birliği Ebulhayr Han'ın ölümünden sonra bozuldu. Kazak Hanlığı, dağılan Özbek Hanlığı'nın doğu sınırındaki topraklarını (Ak Orda) karargah yapıp Yatik, Ertiş, Tümen ve Sırderya dolaylarına doğru ilerlemeye başladı. Günden güne topraklarını genişleten Kazak Hanlığı'nın halkına 15. yüzyılın sonu ve 16. yüzyılın başlarında Moğolistan topraklarında dağınık halde yaşayan Ulu Cüz Kazakları da (Bulatlar ve Üysinler) gruplar halinde katıldı.

14. ve 15. yüzyıllar Kazakistan tarihi için önemli bir yere sahiptir, çünkü; bu dönemde Kazak halkının Türk ve Moğol topluluklarından oluşma süreci sona erdi ve bu dönemin ardından mahalli etnik unsurlara dayanan bir Kazak Devleti meydana geldi. Etrafındaki bütün devletler içeride karışıklıklarla ve dışarıda savaşlarla uğraşırken, Kazak Hanlığı bu süreçte ekonomik, idari ve askeri açılardan güçlendi. Güçlenen hanlığın tam bağımsızlık yolundaki halk mücadeleleri, Kazak Hanlığı'nın bağlı olduğu Çağatay ve Altın Orda Devletlerinin çöküş sürecini hızlandırdı. Hızlı ve etkili idari yapılanma sayesinde, hanlığın yeni kazanılmış toprakları olan güneybatı topraklarının da ekonomik ve sosyal durumu hızla iyileşti, tarım ve hayvancılık gelişti.

Kazak Türkleri, Burundak Han (1480-1511) önderliğinde bir bağımsız, merkezi idare kurmayı denediler, fakat; bu otoriteyi Kasım Han'ın (1445-1523) hükümdarlığı döneminde buldular. Kazakistan tarihinin bu kritik devrinde, Cengiz

¹⁸ M. Kalkan, *Kırgızlar ve Kazaklar*, (İstanbul: 2006) 51.

Han'ın çocuklarının hüküm sürdüğü Moğol hanlıklarının Deşt-i Kıpçak ve Orta Asya'daki idari güçleri tükendi ve bu dönemin sonlarında Kazak Türklerinin kendi devleti olan, siyasi ve idari birliğini tamamlamış ve tam bağımsız Kazak Hanlığı, güçlü bir devlet yapılanmasıyla kuruldu¹⁹.

Kazak Türkleri, Kasım Han zamanında (1503-1523) merkezi idareyi kurmaya başladılar. Moğol kabilelerini de aralarına katarak sayıları bir milyonu geçen Kazak Türkleri, 16. yüzyılda Kasım Han'ın idaresine girmişlerdir. Kasım Han idaresinde devlet kalkınmaya devam eder. Kasım Han'ın ölümünün ardından yerine geçen oğlu Tahir Han (1523-1533) zamanında halkın birliği ve devletin düzeni bozulur. Bu bozulma, Kazak hanlarının uzun süre devam eden iktidar mücadeleleri temelinde sosyal birtakım sebeplere dayanır. Birlik ve düzenin bozulması, Kazak Türklerinin; Ulu Cüz, Orta Cüz ve Küçük (Kişi, Kiçi) Cüz olmak üzere tekrar üç parçaya ayrılmalarına neden olur.

Babasının zamanındaki eski birliği ve düzeni Kasım Han'ın küçük oğlu Hak Nazar (-Aknazar, -Hak Hazar) (1538-1581) tekrar sağladı. Aynı zamanda Hak Nazar, Nogayların üzerine gerçekleştirdiği seferler sayesinde onları da hakimiyeti altına almayı başarmıştır²⁰.

Hak Nazar Han'dan sonra hükümdar olan Tevekkel Han devrinde (1583-1598), Kazak Devleti güçlenmeye ve topraklarına toprak katmaya devam etti. Taşkent, Semerkant ve Yesi şehirlerine seferler düzenlenerek devletin sınırları Maveraünnehir'in verimli topraklarına kadar genişletildi. Kazak Türklerinin bu genişleme siyaseti hem toprak kaybeden Özbek Türklerinin düşmanlığına, hem de Moğolların elde edilen verimli topraklara göz dikmelerine neden oldu.

Tevekkel Han, 1598'de Buhara'ya son seferde Abdullah Han tarafından mağlup edildi. Bu sırada Yeğeni Oras (~Aras) Muhammed Han da Sibiryaya dolaylarında Ruslara karşı mağlup oldu ve esir edildi. Ruslar, Oras Muhammed Han'ın iadesi karşılığında Tevekkel Han'ı, Sibirya'daki Müslümanların özgürlüğü için

¹⁹ Ahmet Temir, "Kasım Hanlığı" *Türk Dünyası El Kitabı*, I. Cilt, (Coğrafya-Tarih), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 121, 417.

²⁰ Feyzullah Budak, 39.

Ruslara karşı direnmekte olan Küçüm Han'la savaşmaya mecbur etti. İki taraf da askeri ve ekonomik açıdan büyük zayıflık verdi ve güçsüzeleşti. Böylece Ruslar amaçlarına ulaşmış oldular.

Tevekkel Han'dan sonra tahta oturan İşim Han zamanında da (1598-1628), Tavke Han devrinde de (1680-1718) Rus tehditleri ve saldırıları artarak devam etti. Kazak Türkleri bu dönemlerde bir yandan Oyratlar, Kalmuklar ve Cungarlar ile, öte yandan Ruslar ile savaşmak zorunda kaldılar²¹. Bu hal onların merkezi yönetimini bozdu ve hiçbir zaman varlığını yitirmeyen, eski üç cüzün hakim olduğu yönetim sistemine dönüldü.

Kazak Türkleri, kuzeydoğudan Rusların tacizine maruz kalıp diğer yandan Kalmuk istilalarıyla uğraşırken güçsüz duruma düşünce 1731'de Küçük Cüz, 1734'te Orta Cüz, 1738'de Ulu Cüz Rusların hakimiyetine girdi.²² Ruslar, Kazak Türklerinin bu zayıf halinden faydalanarak Kazak topraklarına kendi kalelerini bir bir dikmeye başladı, halkını bu bölgelere taşıyarak buralarda yaşayan Kazak Türklerini asimile etmeye çalıştı. Bu bölgelere yerleşen Rus halkı ve yöneticiler, Kazak Türklerini ve onlarla beraber yaşayan diğer halkları kendilerinden aşağı gördüler. Kazak halkı bu durumu kabullenemeyince Kazak-Rus düşmanlığı tekrar alevlendi²³.

Rusların adaletsiz ve aşağılayıcı tutumları Kazak Türklerinin ayaklanmalarına neden oldu. Bağımsızlık ve egemenliğin tekrar kazanılması için başlatılan bu ayaklanmalar üç yüzyıl boyunca sürdü. Ruslar, Kazak Türklerinin bağımsızlık hareketlerinin büyük bir kısmını kanlı bir biçimde bastırdı.

Rus hakimiyeti altındaki diğer Türk halkları da Kazak Türkleriyle aynı durumdaydı. Koruma altına alınmak bahanesiyle Türk toprakları işgal edilmişti. Rusların, Kökçetav'a kale inşa etmeye kalkışması, bölgede yaşayan halkın can güvenliği için büyük bir tehdit unsuru oldu. Sırım Batur'un önderliğinde başlayan ayaklanmaların sonucunda bölgeyi işgale kalkışan Kossak ve Rus birlikleri 1738 sonbaharında mağlup edildi. Bu yenilgiden sonra Ruslar, gerilimi azaltmak ve yeni

²¹ Sabri Hizmetli, "Kazak Ulusu ve Tarihi Üzerine", *İstem*, Yıl: 9 Sayı: 17, Almatı 2011, 30.

²² Nevzat Özkan, *Türk Dilinin Yurtları*, (Ankara: Akçağ Yay, 2002) 121.

²³ Heyet, "Kazakistan", *Azerbaycan Sovét Ensiklopediyası II*, Bakü 1978, 5613.

isyan girişimlerini önlemek için hakimiyetleri altındaki Türk halklarının şikayetlerini dinlemeye, daha yumuşak bir siyaset izlemeye başladılar²⁴. Bu siyaset, yeniden isyan etmeye kalkışacak halkların kıyımını haklı göstermek için planlanmış bir tuzaktı. Ruslar devlet eliyle Türk halklarına bir şey yapmıyordu; fakat bölgeye yerleştirilen Rus ve Kossak köylüleri, Türkleri isyana kışkırtıcı faaliyetlerde bulunmaktaydılar²⁵. Sırım Batur, Rus valilerine mektuplar göndererek halkın can ve mal güvenliği sağlanmadığı mücadeleye devam edeceklerini bildirdi. Ruslar baskı ve zulme devam etti. Sırım Batur ve çevresindekiler yeniden ayaklanmaya hazırlık yaparken ortaya çıkan büyük salgın bütün planları bozdu. Bölgede yaşayanların dörtte birine yakın bir kısmı hayatını hastalık ve açlık yüzünden kaybetti. Böylece Ruslar, tekrar bölgedeki tek hakim güç haline geldi²⁶.

Kıtlık ve salgın hastalığın üstüne çok sert geçen kış mevsimi, Kazak halkının binlerce hayvanının ölmesine neden oldu. Halk, sağ kalan hayvanların yaşayabilmesi için onları Rusların işgal ettiği bölgelerdeki otlaklara götürmek istedi, fakat Ruslar buna izin vermemekle kalmayıp bu hayvanların büyük bir kısmını vergi olarak halkın elinden zorla almaya kalkıştılar. Kazak-Rus gerilimini yeniden artıran bu durumun üstüne Rusların Orta Cüz'e ait verimli topraklara askeri kaleler yapmaya kalkışması bardağı taşıran son damla oldu. Hakkını savunmak isteyen halk yeniden silaha sarıldı²⁷.

Kazak Türkleri, Rus sömürgeciliğine karşı Abılay Han'ın torunu olan Sultan Kenesarı önderliğinde silahlı mücadele hazırlıklarına başladı. Kenesarı'ya göre bu direnişin amacına ulaşabilmesinin tek yolu, Kazak halkının bu direnişe topyekün katılması, yani cüzlerin kendi aralarındaki husumeti bir kenara bırakıp Ruslara karşı birlikte hareket etmesiydi.

²⁴ Feyzullah Budak, *Kazakistan'ın Dünü, Bugünü, Yarını*, Ankara 1999, 38.

²⁵ Baymirza Hayit, *Türkistan Devletlerinin Milli Mücadeleleri Tarihi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995) 162.

²⁶ Mehmet Saray, "*Rusya'nın Türkistan'da Yayılması*", *Genel Türk Tarihi*, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002) 691.

²⁷ Zeki Velidi Togan, *Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi*, 2. Baskı, İstanbul 1981, 307

İsyanın başladığı ilk aylarda Kazak Türklerinin eli silah tutan 20 bin kişiden oluşan bir güce ulaşması Rusları tedirgin etti. Kenesarı Han, Rus yöneticilere kendi yönetiminden önceki Kazak beyleri tarafından istenen Rus himayesini tanımadığını, bu toprakların Kazak Hanlığı'na ait olduğunu ve yöneticisinin de kendisi olduğunu bildiren bir mektup yollamıştır. Rusların bu mektubuna Ruslar bir ordu yollayarak cevap vermiştir. Kenesarı Han'ın ilk askeri başarısı bu orduyu yenilgiye uğratmak oldu.

Kazak Türklerinin daha önceki isyanlarına nazaran en büyüğü ve etkiliği sayılan bu isyan, tüm cüzlerden destek buldu. Tüm cüzlerin katılımı, bu hareketi milli bir kisveye büründürdü. Uzunca bir müddet Kazak Türklerinin hakları bu hareket sayesinde korundu²⁸.

Kenesarı Han'ın günden güne güçlenmesi ve eski bağımsız Kazak Hanlığı'nı tekrar kurmak için mücadele ediyor olması, Ruslara Kazak Türklerine karşı kesin ve sert bir müdahale etme kararı aldırdı. Kırgız boylarına ajanlar gönderilerek Kazak Türklerinin Kırgız topraklarında gözü olduğu, olması muhtemel savaşta Ruslar yenilirse sıranın Kırgızlara geleceği söylendi²⁹.

Askeri hazırlıkların tamamlanmasının ardından bütün Rus ordusu iki koldan Orta Cüz yönetimindeki toprakları işgal etti. Alatav bölgesine doğru savaşarak geri çekilmek zorunda kalan Kenesarı Han'ın birlikleri Rus ordusuna direnirken güneyden gelen Kırgız birlikleri ile Rus birlikleri arasında sıkıştı. Bu taarruz, Kazak birliklerine büyük kayıplar verdirdi. Kazak birlikleri burada bozguna uğratıldı. Kenesarı Han savaş esnasında şehit düştü.

1850'li yıllarda Çar I. Nikolay bir fermanla bütün Kazak topraklarının bundan sonra Ruslara ait olduğunu ve Kazak halkının Rus kanunlarına bağlı olduğunu ilan etmiştir. Bundan sonra da Kazaklar isyan girişiminde bulunmuşlardır, fakat hiçbir isyan Kenesarı Han dönemindeki kadar güçlü ve etkili olmamıştır.

²⁸ Tamara Ölçekçi, "Kazak Halkının Kenesarı Kasımoğlu'nun Başkanlığında Ruslara Karşı Verdiği Milli Bağımsızlık Mücadelesi (1837-1847)", *Bilig*, Güz 2009, Sayı 51: 126.

²⁹ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Rusya Tarihi Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'e Kadar Başlangıçtan 1917'e Kadar Başlangıçtan 1917'e Kadar*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993) 427.

Ruslar Kazakistan topraklarına Rus aileleri yerleştirmeye başlayıp bölgenin demografik yapısını değiştirmeye başlamıştır. İnşa edilmeye başlanan demir yolları vasıtasıyla 100 binin üstünde Rus köylüsü Kazakistan ve Türkistan şehirlerine taşınmış, bu topraklarda yeni şehirler inşa edilmeye başlanmıştır. 19. yüzyılın başında Kazakistan topraklarındaki nüfusun yaklaşık dörtte biri Ruslardan oluşur hale gelmiştir. Verimli arazilere ve otlaklara yerleştirilen Rus köylüsü, hayvancılıkla geçimini sağlayan Kazak halkı için büyük bir ekonomik tehdit oluşturmuştur. Halk kıtlık yaşamamak için göçebe hayat tarzlarından vazgeçmeye başladılar³⁰.

20. yüzyıl, Rusya tarihi için önemli ideolojik ve politik gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Rus halkı uzun süredir çarlık rejiminin altında eziliyordu. 1917 yılında isyan eden halk, çarlık rejimini devirmiş, çar ve ailesini idama mahkum etmiştir. Bütün Rusya'daki köylü, işçi ve asker sınıflarının tamamı bu isyana destek vermiştir. Lenin ve Stalin komutasındaki grup Rusya yönetimini üstlenmiştir.

Çarlık dönemi Rus yönetiminin mübadele ve vergi politikalarından oldukça zarar görmüş olan Kazak halkı, Rusya'da yaşanan ihtilali bir fırsat olarak görmüşlerdir. Kazak Türkleri bu ihtilal sayesinde kaybettikleri toprakları geri alabileceklerini düşünmüşlerdir. Bunu hayata geçirmek için Kazakistan toprakları içerisindeki Çarlık Rusyasının idari yapılanmasından kalan bütün yöneticiler tutuklanıp sürgüne yollanmıştır³¹.

Rusların yaklaşık iki yüzyıl süren Kazakistan'ı ilhak projesi, bekledikleri ölçüde başarıya ulaşamamıştır. Kazak Türkleri bu döneme kadar sürekli onlara karşı mücadeleyi ve haklarını savunmayı devam ettirmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanların Rusları zor durumda bırakması, Rusların Kazak Türklerinin hayvanlarına el koymasına ve Kazak gençlerinin orduya alınmasını istemesine neden oldu. Bunun üzerine Kazaklar yeni bir isyan hareketi başlattı. Ruslar, bu isyanı kanlı bir şekilde bastırdı.

³⁰ *Kazakistan Ülke Raporu*, TİKA Yayınları, Ankara, 1995, 10-11.

³¹ Mustafa Budak, "*Rusya'nın Kafkasya'da Yayılma Siyaseti*", *Genel Türk Tarihi*, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002) 642.

Uzun yıllardır savaş ve isyanlar yüzünden askeri bakımdan oldukça zayıflamış durumda olan Kazak Türkleri mücadeleye aydınları ile devam etmişlerdir. 1912 yılında Kazak aydınlarının ve büyüklerinin bir araya gelmesiyle ilk hür siyasi parti olan "Alaş Orda" partisi kuruldu. Partinin başına A. Bökeyhanov geçti. Partinin tek amacı, bağımsız Kazakistan'ı kurmaktı.

Partinin ilk büyük icraatı sayılabilecek olan "Rusya Müslümanları Kurultayı"na sadece Kazak Türkleri değil, Rusya'nın işgal ettiği topraklarda yaşayan bütün Müslüman boylardan temsilciler katıldı. 280 civarında temsilciyle toplanan kurultayda; Rusların Müslüman Türkleri Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma politikaları reddedildi, Müslüman halkların ekonomik özgürlüklerine kavuşmaları gerektiği vurgulandı ve Türklerden zorla alınan topraklar ile Rusların elindeki esirlerin iade edilmesi gerektiği vurgulandı.

Partinin bir sonraki büyük hareketi, 1917 yılında Orenburg şehrinde "I. Kazak Kurultayı"nı toplamak oldu. Bu kurultaya da katılım bir öncekisi kadar çok olmuştur. Bökeyhanov'un kurultayda yaptığı konuşma Kazakistan tarihi için önemlidir³². Kurultayın sonunda Bökeyhanov'un liderliğinde yeni bir hükümet kurulmuş ve bundan sonra Kazak halkının bağımsız olduğu hem Sovyet yöneticilerine hem de Çarlık yöneticilerine bildirilmiştir.

Yeni kurulan hükümet ve yeniden kurulan devlet, Sovyetler tarafından tanınmadı. Çarlık-Sovyet savaşının en sert zamanlarının yaşanıyor olması sebebiyle Sovyet kuvvetleri de Çarlık kuvvetleri de yeniden kurulan Kazak devletine müdahale edememişlerdir.

1920 yılında Çarlık ordularının yenilmesi ve askerlerin büyük bir kısmının firar etmesinin ardından Sovyet orduları, Kazakistan'ı işgal etmiştir. Kazak orduları, Sovyet orduları karşısında teçhizat ve sayı yönünden zayıf kaldı ve yenildi. Kazak toprakları yeniden baştan aşağı işgal edildi. İşgalden birkaç ay sonra Kazakistan Sovyet hükümeti kuruldu.

³² Gülnur Smagulkızı Boranbayeva, "SSCB Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki Kazak Dilinin Genel Durumu", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.1, Kasım 2004, 24.

Sovyetler savaş tazminatı olarak Kazak Türklerinin elindeki her şeyi aldı. Bu, büyük bir kıtlığa neden oldu. 1920 kışının çok sert geçmesi yüzünden yüzbinlerce insan açlıktan öldü. Çaresiz kalan Kazak Türklerinin büyük bir kısmı Afganistan'a ve Çin'e göç etmek zorunda kaldı.

1924 yılında Sovyetlerin başına geçen Stalin döneminde de Kazak Türkleri zor günler yaşamaya devam etti. Sovyetlerin soysuzlaştırma politikası Kazak Türkleri üzerinde de uygulandı. Halk zorla kolhozlara yerleştirilmeye başlandı ve ellerindeki bütün mallara el kondu. Kolхозlarda yaşamaya zorlanan büyük kitlenin hayatlarını normal şartlarda sürdürebilmelerini sağlayacak kalitede ve miktarda yiyecek, giyecek, ısınma ve barınma imkanı sağlanmamıştı. Kazak ileri gelenleri bu durumu yeni hükümete anlattı. Yıllarca hiçbir iyileştirme yapılmaması bir kenara; Sovyet hükümeti, 1930'da beş bine yakın komünist genci kolхозlarda yaşamayan herkesin elindeki malı zorla almaları ve onları toplama kamplarına yerleştirmeleri için görevlendirmiştir.

Sovyet baskısına dayanamayan halkın isyana kalkışacak gücü yoktu. Küçük çapta olan direnişler ya ölümle ya da sürgünle cezalandırılıyordu. Sovyetler bu ceza sistemini bölgenin demografik yapısını değiştirmek için kullanıyordu. Kolhozlara yerleşmeyi reddeden kesim çevre ülkelere göç etmek zorunda kaldı. Göç esnasında hayatını kaybeden Kazak Türklerinin sayısı o dönemki istatistiklere göre iki milyon olarak kaydedilmiştir. Göçlerin ve ölümlerin ardından Kazakistan'da yaşayan Rus sayısı iki milyon, Kazak Türklerinin sayısı ise üç milyon olmuştur³³.

Sovyet yönetimi, hükmettiği Rus olmayan tebaanın sadece ekonomik kaynaklarına değil; onların hayat tarzlarına, geleneklerine, dinlerine, dillerine, kısaca benliklerine saldırmıştır. Silahla ve tehcirle Kazak nüfusunun yarısına soykırım yapan Sovyetlerin kalan halkın milli benliğine bu denli yoğun ve derinlemesine müdahalesi de şüphesiz bir soykırımdır. Mutlak Sovyet egemenliğini sağlamak için her yola başvurulmuştur. Halkın ülkede olup bitenden haberdar olmasını sağlayan tüm gazete ve dergiler, Stalin'in emriyle kapatılmıştır. Milli birliği ve Sovyetlere

³³ Jannat Ergalieva ve Nurhat Şakuzadaulı, *Kazak Kültürü*, (Almatı: Al-Farabi Kitabevi, 2000) 389.

karşı durulması gerektiğini halka anlatan şairler, yazarlar, din ve devlet adamları bir bir sürgün veya idam ile ortadan kaldırılmıştır.

1930-1940 yılları arasında Sovyet rejimi, keyfi tutuklamalara, sürgünlere ve idam cezalarına devam etmiştir. İnsanlar etnik kökenleri ve dinlerinin farklılığı, devlet görevlileriyle Rusça konuşamamaları gibi sebeplerle bile tutuklanmıştır. 1931 ve 1960 yılları arasında tutuklanan ve kamplara kapatılan Kazak Türklerinin sayısı bir milyona yaklaşmıştır. Bu yıllar, Kazak Türklerinin felaket yılları olarak kabul edilir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında açlık ve hastalık yüzünden üç yüz elli bin Kazak Türkü hayatını kaybetmiştir. Sıcak savaş başladıktan sonra Almanların Rusların maden kaynaklarının bulunduğu bölgeleri işgal etmesi üzerine Ruslar, savaştan uzakta olması sebebiyle Kazakistan madenlerini işlemeye başlamıştır. Kazakistan topraklarına pek çok fabrika inşa edilmiştir. Almanların Rus ordusuna büyük kayıplar verdirmesi sebebiyle ön cephede savaşmak üzere dört yüz binin üstünde Kazak Türkü askere alınmıştır. Kolhozlarda ve çiftliklerde çalıştırılan Kazak erkeklerin askere alınması, buralardaki üretimin azalmasına sebep oldu. Sovyet valileri duruma çözüm olarak bütün kadınların ve on beş yaşını doldurmuş tüm çocukların çalışmalarını zorunlu tutmuştur³⁴.

Başka bir milletin bayrağı için savaşmak zorunda bırakılan Kazak Türklerinin büyük bir kısmı savaşta hayatlarını kaybetmişler; sağ kalanların da büyük kısmının ordudan ayrılmasına müsaade edilmemiş, Kızıl Ordu ile seferden sefere gitmek zorunda bırakılmışlardır. Kısaca, zorla askere alınan Kazak Türklerinin tamamına yakını vatanına geri dönememiştir. Savaşın ilk yıllarında Alman işgalinden kaçan Ruslar da bir daha ayrılmamak üzere Kazakistan topraklarına yerleşince, Kazakistan'daki demografik yapı bir defa daha Kazak Türklerinin aleyhinde değişmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Ruslar, nükleer silah denemelerine başlamıştır. Orta Asya'da yapılan bu denemelerin radyoaktif etkileri halen

³⁴ Bruce Pannier ve Peter Rutland, "Batı Türkistan Cumhuriyetlerinin Rusya ile Tedirgin Ortaklığı," (Çev. Mehmet Dikkaya), *Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi*, S. 2000/09-165, 128.

sürmektedir. Özellikle bitki örtüsü ve suların üzerinde uzun süreli etki bırakan nükleer denemeler ve atıklar, o coğrafyada yaşayan halkın birincil geçim kaynağı olan hayvancılığı ve hayvanlardan elde edilen gıdalar vasıtasıyla insanların sağlığını etkilemiştir. Kazakistan coğrafyası da bu denemelerden etkilenmiştir. Özellikle Doğu Kazakistan'a yakın çöllerde yapılan nükleer denemelerdeki bombaların kuvvetinin ve patlama sonrası devam eden radyasyon etkisinin, Hiroşima'ya atılan nükleer bombadan yirmi bin kat daha kuvvetli olduğu kaydedilmiştir. Doğu Kazakistan'daki su kaynaklarında yüz ellinin üzerinde ışıma yapan madde tespit edilmiştir.

Ruslar, Kazakistan'a bugün dahi dünyanın en büyük uzay üssü olarak kabul edilen Baykonur Uzay Üssü'nü kurmuştur. Bu yeni teknolojinin acemilik safhalarının Kazakistan topraklarında gerçekleşmesi; tedbirsizlik, muhafaza edilmeden çevreye bırakılan atıklar, havaya salınan zehirli gazlar yüzünden bölgedeki birçok insan hastalanmıştır. Bugün bu üs, dünya ülkelerinin neredeyse tamamının uydularını uzaya fırlattığı büyük bir üstür.

1980'li yıllara gelindiğinde Sovyet rejiminin kendi kendisini çökertmeye başlaması ilk sinyallerini vermeye başladı. Bürokratların ve memurların rüşvet almalarının, devletten mal ve para çalmalarının önüne geçilemez oldu. 1985 yılında Sovyet Rusya'nın başına geçen Mihail Gorbaçov, devlet yapılanmasındaki yolsuzlukların önünü alabilmek için bir reform süreci başlattı. Devlet kadrolarında büyük değişiklikler oldu. Rus hakimiyetindeki Türk Cumhuriyetlerindeki devlet başkanlarını değiştirdi. 1986 yılında Kazakistan'daki Sovyet hükümetin başkanlığını yapan Dinmuhammed Konayev'i emekliye ayırdı.

1989 yılında Kazakistan Komünist Partisi'nin başkanlığına Nursultan Nazarbayev seçildi. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını ilan eden Kazakistan Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanıdır. Bağımsızlık dönemiyle başlayan milli devlet, ekonomik kalkınma ve Kazak kimliği oluşturma hareketleri hala devam etmektedir.

Özetlemek gerekirse, Kazakistan; tarihi, dili, kültürü, etnik çeşitliliği, konumu, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri açısından önemli bir Türk devletidir.

Bugünkü Kazakistan Cumhuriyeti, tarihi boyunca özgürlüğü için mücadele etmiş bir halkın eseri ve ödülüdür.

3. Kazak Türkçesi

Kazak Türkleri, Türk boylarının kuzey (Kıpçak) koluna; Kazak Türkçesi de Kıpçak lehçe grubuna dahil edilmektedir. Coğrafi alan olarak en geniş sahada konuşulan Türk lehçesidir³⁵. Kazak Türkçesinin Türk lehçeleri arasındaki yeri hakkında bilim adamları çeşitli tasnifler yapmışlardır.

Reşit Rahmeti Arat, İslam Ansiklopedisi'nin "Kazakistan" maddesinde Kazak Türkçesi için "Kazak dili Türk dilinin bir şivesi olup, Türk şivelerinin şimâl-i garbî gurubuna dahil bulunmaktadır" demiştir³⁶.

Kazak Türkçesi, Talat Tekin'in Türk lehçelerini on iki gruba ayırdığı tasnifinde Tatarca, Başkurtça, Karakalpakça, Nogayca, Kumukça, Karaçayca-Balkarca, Baraba tatarcası ve Kırım Tatarcası ile birlikte "tawlı" grubunda yer alır.

Kazak Türkçesi, Wilhelm Radloff'un tasnifinde Türkçenin batı şivelerinin Kırgız şiveleri kolunda yer alır.

Baskakov'un tasnifinde Kazak Türkçesi, Türk Dillerinin Batı Hun dalının Kıpçak grubu lehçeleri arasında, Kıpçak-Nogay bölümünde Karakalpakça ve Nogayca ile birlikte yer alır.

Kazak Türkçesinin yazımında 1929 yılına kadar Arap alfabesi kullanılmıştır. 1923-1928 yılları arasında Latin alfabesine geçiş süreci yaşanmıştır. 1940 yılına kadar kullanılan Latin alfabesi, bu yıldan sonra yerini Kiril alfabesine bırakmıştır. Kazakistan'da hala Kiril alfabesi kullanılmaktadır.

Kazakça yıllar boyunca engellemelere uğramıştır. Özellikle, Krusçev devrinde "Fakir toprakları işleme" bahanesiyle, yüz binlerce Slav asıllının Kazakistan'a getirilmesi, Kazakça mekteplerinin büyük sayılarda kapatılmasına sebep olmuştur. Bu durum Kazak ailelerinin büyük ölçüde şikayetine sebep

³⁵ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, (İstanbul: Dergah Yayınları, 1982) 241.

³⁶ Reşit Rahmeti Arat, 498.

olmuştur. Şimdi, Kazakçanın hem okutulması, hem kullanım sahasının genişletilmesi bakımından iyiye doğru bir gidiş vardır. Hatta, Kazakça çıkmakta olan gazete ve dergiler ay adlarını Kazak Türkçesiyle yazmaya başlamıştır. Oysa bir kaç yıl öncesine kadar bütün ay adları Rusça yazılmaktaydı. Bağımsızlıktan sonra Türk lehçelerinin kullanılması konusunda daha fazla bilimsel çalışmalar yapılmış ve ortak bir Türk alfabesinin kullanılması konusunda bazı girişimler olmuştur. Düzenli aralıklarla yapılan Türkçe Konuşan Ülkeler Zirveleri'nde de bu konu zaman zaman gündeme gelmiştir³⁷.

3.1. Kazak Türkçesinin Ses Özellikleri

Türkiye Türkçesi ile Kazak Türkçesi arasında bir takım farklılıklar vardır. Ancak bunlar çok büyük farklılıklar değildir. Bu durum Kazak Türklerini meydana getiren Kıpçak urukları³⁸ ile Türkiye Türklerini meydana getiren Oğuz boylarının tarihte komşu olarak yaşamalarıyla yakından ilgilidir. Türkiye Türkçesi ile Kazak Türkçesi arasındaki ayrılıkların büyük bir bölümünü ses farklılıkları meydana getirir³⁹.

3.1.1. Ünlüler:

Kazak Türkçesinde beşi ince dördü kalın olmak üzere toplam dokuz ünlü ses bulunur. "a, ä, e, ı, i, o, ö, u, ü". "ä" ünlüsü Türkiye Türkçesindeki "e" sesinden daha geniş ve açık, "a"ya yakın, telaffuzda uzun bir sestir. Özellikle Arapça ve Farsçadan alınma sözcüklerdeki "â" ve "e" sesleri bu "ä" ile karşılanır. âdet "âdet", âzir "hazır, şimdi" ve dâwlet "devlet" gibi örneklerde bu durumu görmek mümkündür.

Büyük Ünlü Uyumu

Kazak Türkçesinde büyük ünlü uyumu Türkçe sözcüklerde oldukça sağlamdır:

³⁷ Ahmet Bican Ercilasun, "Kiril Alfabesinden Latin Alfabesine", Kafkasya ve Orta Asya: Bağımsızlıktan Sonra Geçmiş ve Gelecek Konferansı (25-27 Mayıs 1995), TİKA Yayınları, Nisan 1996, 187.

³⁸ Soy, sülale.

³⁹ Ferhat Tamir, Türkiye Türkçesi Açısından Kazak Türkçesine Bir Bakış, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 13, 321.

üyrenüwşi "öğrenici", qolıñızdağı "elinizdeki", keyingi "sonraki", qandastarımızğa "kandaşlarımıza", körsetken "gösteren", toqta- "dur-", köbelek "kelebek", jalğan "yalan"

Yabancı kökenli sözcükler büyük ünlü uyumuna aykırı düşebilmektedir:

Akademik (bir unvan), universitet "üniversite", dizanteriye "dizanteri", uvazir "vezir", tuvrüst "turist", eşkanday "hiçbir", gigant "dev", qalam "kalem"

Küçük Ünlü Uyumu

Kazak Türkçesinde, büyük ünlü uyumu gibi küçük ünlü uyumu da oldukça kuvvetlidir. Sözcüğün ilk hecesinde "a, ä, e, ı, i" ünlüleri varsa onda sonra gelen hecelerde "a, ä, e, ı, i" ünlüleri; ilk hecesinde "o, ö, u, ü" ünlüleri varsa ondan sonra gelen hecelerde "a, ä, e, ı, i" ünlüleri yer almaktadır⁴⁰:

öli "ölü", keyin "sonra", kömeksiz "yardımsız", barıp "varıp", küyeleş "kirli", jaras- "yaraş-, yakış-", jetip "yetip".

Bazı eklerde ve alıntı sözcüklerin büyük kısmında bu uyum bozulabilmektedir:

aytuw "söylemek", rektor "rektör", pistolet "tabanca", irküwsiz "engelsiz".

Ünlü Değişmeleri

Darlaşma:

- Ön ve iç sesteki bazı "ö" sesleri, Kazak Türkçesinde "ü" olur:

<i>/ö-/</i> , <i>/-ö-/</i>	Kazak Türkçesi <i>/ü-/</i> , <i>/-ü-/</i>	Türkiye Türkçesi <i>/ö-/</i> , <i>/-ö-/</i>
ET. öğret-, örget-	üyret-	öğret-
ET. ögüt	ügit	öğüt
DLT. törpig	türpi	törpü
DLT. ördek	üyrek	ördek

⁴⁰ Kenan Koç, Oğuz Doğan, *Kazak Türkçesi Grameri*, (Ankara: Gazi Kitabevi, 2004) 135.

DLT. öğren-	üyren-	öğren-
-------------	--------	--------

- Ön ve iç sesteki bazı "o" sesleri, Kazak Türkçesinde "u" olur:

<i>/o-/, /-o-/</i>	Kazak Türkçesi <i>/u-/, /-u-/</i>	Türkiye Türkçesi <i>/o-/, /-o-/</i>
ET. soğık	suwıq	soğuk
ET. boğ-	bow-	boğ-
ET. toğru~toğrı	tuwra	doğru
ET. soқ-	suқ-	sok-

Yuvarlaklaşma:

- Ön ve iç sesteki bazı "e" sesleri, Kazak Türkçesinde "ö" olur:

<i>/e-/, /-e-/</i>	Kazak Türkçesi <i>/ö-/, /-ö-/</i>	Türkiye Türkçesi <i>/e-/, /-e-/</i>
ET. erük	örük	erik
DLT. kebeli	köbelek	kelebek

- Bazı sözcüklerde ön ve iç sesteki bazı "e" sesleri, Kazak Türkçesinde "ü" olur:

<i>/e-/, /-e-/</i>	Kazak Türkçesi <i>/ü-/, /-ü-/</i>	Türkiye Türkçesi <i>/e-/, /-e-/</i>
ET. eb	üy	ev
ET. teve	tüye	deve
ET. seb-	süy-	sev-

- Ön ve iç sesteki bazı "a" sesleri, Kazak Türkçesinde "u" olur:

<i>/a-/</i> , <i>/-a-/</i>	Kazak Türkçesi <i>/u-/</i> , <i>/-u-/</i>	Türkiye Türkçesi <i>/a-/</i> , <i>/-a-/</i>
DLT. avın-	uwan-	avun-
DLT. қағır-	қуwır-	kavur-

Düzleşme:

- İç ve son sesteki bazı "ü" sesleri, Kazak Türkçesinde "i" olur:

<i>/-ü-/</i> , <i>/-ü/</i>	Kazak Türkçesi <i>/-i-/</i> , <i>/-i/</i>	Türkiye Türkçesi <i>/-ü-/</i> , <i>/-ü/</i>
ET. күмүш	kümis	gümüş
ET. ölüm	ölim	ölüm
ET. түрлүг	türli	türlü
ET. күндүз	kündiz	gündüz

-İç sesteki bazı "u" sesleri, Kazak Türkçesinde "ı" olur. Bazı alıntı sözcüklerde de bu duruma rastlanır:

<i>/-u-/</i> , <i>/-u/</i>	Kazak Türkçesi <i>/-ı-/</i> , <i>/-ı/</i>	Türkiye Türkçesi <i>/-u-/</i> , <i>/-u/</i>
ET. yumurtға	jumırtқа	yumurta
ET. uzun	uzın	uzun
Ar. şābūn	sabın	sabun
ET. uluş	ulıs	ulus

- Bazı alıntı sözcüklerde ön ve iç sesteki "ā" sesleri, Kazak Türkçesinde "ä" olur:

<i>/-ā-/,-ā-/</i>	Kazak Türkçesi <i>/-ä-/,-ä-/</i>	Türkiye Türkçesi <i>/-a-/,-a-/</i>
Ar. tāc	täj	taç
Ar. 'ādil	ädil	adil
Ar. hācet	äjjet	hacet
Far. pāk	pāk	pak

- Bazı alıntı sözcüklerde ön ve iç sesteki "e" sesleri, Kazak Türkçesinde "ä" olur:

<i>/e-/,-e-/</i>	Kazak Türkçesi <i>/ä-/,-ä-/</i>	Türkiye Türkçesi <i>/e-/,-e-/</i>
Ar. emr	ämir	emir
Far. nergis	närkes	nergis
Far. merd	märt	mert
Ar. kevser	käwsar	kevser
Ar. devr	däwir	devir

- Bazı "i" sesleri, Kazak Türkçesinde "e" olur. Bazı alıntı sözcüklerde de bu duruma rastlanır:

<i>/i/</i>	Kazak Türkçesi <i>/e/</i>	Türkiye Türkçesi <i>/i/</i>
ET. tāriḡ	tereḡ	derin
ET. kāmi	keme	gemi
ET. iki	eki	iki
Ar. ism	esim	isim

- Bazı alıntı sözcüklerde iç ve son sesteki "e" sesleri, Kazak Türkçesinde "a" olur:

<i>/-e-/, /-e/</i>	Kazak Türkçesi <i>/-a-/, /-a/</i>	Türkiye Türkçesi <i>/-e-/, /-e/</i>
Ar. ezān	azan	ezan
Ar. cevāb	jawap	cevap
Far. çāre	şara	çare
Ar. elmās	almaz	elmas

Ünlü Düşmesi:

Kazak Türkçesinde Türk dilinin karakteristik özelliklerinden biri olan vurgusuz orta hecedeki dar ünlüsü düşmesi olayı görülür:

murın + ı **murnı** "burnu" nāsıl + i **nāsli** "nesli"

Ünlü Türemesi:

Ön Seste Ünlü Türemesi

Kazak Türkçesinde "r" ile başlayan birkaç alıntı sözcüğün ön sesinde ünlü türemeleri gerçekleşmiştir:

	Kazak Türkçesi
Ar. receb	erejep
Far. rūze	oraza
R. Rus	Orıs

İç Seste Ünlü Türemesi

Kazak Türkçesinde çoğunlukla iki heceli yabancı sözcüklerin iç sesindeki iki ünsüz sesin arasında bir ünlü ses türer:

	Kazak Türkçesi
Ar. maḥrūm	maḥurım
Ar. iblīs	ibilis
Far. kārbān	kerüwen
ET. topraḡ	topıraḡ

Son seste ünlü türemesi

Yabancı dillerden alınan bazı sözcüklerde son sesteki ünsüz çiftleri arasına "ı" veya "i" sesi türer. Aynı olay bazı Türkçe sözcüklerde de görülür:

	Kazak Türkçesi
ET. Türk	Türık
ET. körk	körık
Ar. mülk	mülık
ET. sor-	sora-

3.1.2. Ünsüzler

Kazak Türkçesinde 23 ünsüz ses mevcuttur. Bunlar: b, ç, d, f, g, ğ, h, x, j, k, ı, l, m, n, ŋ, p, r, s, ş, t, v (w), y, z ünsüzleridir. Bunlara ek olarak alfabede birleşik sesleri gösteren yedi işaret daha bulunmaktadır (Ёё "yo", Ии "ıy, iy, i", Уу "uw, üw, w", Цц "ts", Щщ "şç", Юю "yu", Яя "ya").

Ünsüzlerin özellikleri

Ünsüz uyumu

Kazak Türkçesi, ünsüz uyumunun en belirgin olduğu Türk lehçelerinden biridir. Ünsüzle başlayan bazı yapım ve çekim eklerinde eklendikleri sözcüğün sonundaki ünsüzün ötümlü veya ötümsüz olmasına göre şekillenirler:

üy+ge	"eve"	sağat+ka	"saate"
bular+dıñ	"bunların"	ortalıq+tıñ	"merkezin"
janjal+dı	"kavgalı"	qurmet+ti	"saygıdeğer "
ay+day	"ay gibi"	balıq+tay	"balık gibi"
tün+di	"geceyi"	kitap+tı	"kitabı"
öner+men	"hünerle"	tis+pen	"diş+le"
dem+de-	"demle-"	is+te-	"işle-"
köter-giş	"kaldıraç"	körset+kiş	"gösterge"
keyin+gi	"sonraki"	aqır+ğı	"sonuncu"
tur-ğız-	"uyandır-"	jet-kız-	"ulaştır-"

Ünsüzlerdeki değişmeler:

1- İki ünlü sesin arasında kalan "k, k, p" ünsüzleri, "ğ, g, b" olur:

	Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi
ET. kılğak	kulaq > kulağ +ı+m	kulağım
ET. tilek	tilek > tileg+i	dileği
ET. yip	jip > jib+i	ipi

2- Eski Türkçedeki bütün "ç" sesleri, Kazak Türkçesinde sızıcılaşarak "ş" olur:

Eski Türkçe	Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi
/ç/	/ş/	/ç/
çeçek	şecek	çiçek
iç-	iş-	iç-
kılıç	kılış	kılıç
üç	üş	üç
üçün	üşin	için

3- Eski Türkçedeki bütün "ş" sesleri, Kazak Türkçesinde "s" olur, fakat; bazı alıntı sözcüklerde bu olay gerçekleşmez:

Eski Türkçe /ş/	Kazak Türkçesi /s/	Türkiye Türkçesi /ş/
tüş-	tüs-	düş-
kümüş	kümis	gümüş
yaşa-	jasa-	yaşa-
taş	tas	taş
başla-	basta-	başla-

4- Eski Türkçe ön sesteki "y" sesleri, Kazak Türkçesinde "j" olmuştur:

Eski Türkçe /y/	Kazak Türkçesi /j/	Türkiye Türkçesi /y/
yigit	jigit	yiğit
yat-	jat-	yat-
yurt	jurt	yurt
yok	jok	yok
yapırğak	japırak	yaprak

5- Eski Türkçedeki kalın ünlülü sözcüklerde iç ve son seste yer alan "ğ" sesleri, Kazak Türkçesinde "w" olur:

Eski Türkçe /-ğ-/ , /-ğ/	Kazak Türkçesi /-w-/ , /-w/	Türkiye Türkçesi /-ğ-/ , /-ğ/
yağ-	jaw-	yağ-

bağ	baw	bağ
sağ-	saw-	sağ-
ağız	awız	ağız
toğrı~toğru	tuwra	doğru

6- Arapça ve Farsçadan Kazak Türkçesine geçen sözcüklerdeki "f" sesi çoğunlukla "p", bazen de "b" olur:

Arapça ve Farsça	Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi
/f/	/p/, /b/	/f/
Ar. fikr	pikir	fikir
Ar. sefer	sapar	sefer
Far. hefte	apta	hafta
Ar. fulān	bālen	falan
Far. efsāne	āpsana	efsane

7- Eski Türkçede ön sesteki "b", "k" ve "t" sesleri, genel itibarıyla Kazak Türkçesinde korunmuştur:

Eski Türkçe	Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi
/b-, /k-, /t-/	/b-, /k-, /t-/	/v-, /g-, /d/
bar	bar	var
bar-	bar-	var-
ber-	ber-	ver-
köl	köl	göl
könül	könül	gönül
kel-	kel-	gel-

tar	tar	dar
tiken	tiken	diken
til	til	dil
toñuz	doñız	domuz

8- Arapça ve Farsçadan alınan bazı sözcüklerin başındaki "h" sesi ya düşer ya da "k" olur:

Arapça ve Farsça /h-/	Kazak Türkçesi /Ø-/, /k-/	Türkiye Türkçesi /h-/
Ar. hevā	äwe	hava
Ar. harām	aram	haram
Far. huner	öner	hüner
Ar. hācet	äjet	hacet
Ar. hazır	kazır	hazır

9- Kazak Türkçesine Arapçadan geçen hemen hemen bütün sözcüklerdeki ayın "ʿ" sesi, ön ve iç seste "ğ" olur:

Arapça /ʿ-/, /-ʿ-/	Kazak Türkçesi /ğ/	Türkiye Türkçesi /Ø/
ʿāşık	ğaşık	aşık
sāʿat	sağat	saat
ʿilm	ğılım	ilim
maʿnā	mağına	mana
şāʿir	şayır	şair

10- Arapça ve Farsçadan Kazak Türkçesine geçen sözcüklerde son sesteki "h" sesleri çoğu zaman düşer:

/-h/	Kazak Türkçesi /-Ø/	Türkiye Türkçesi /-h/
Far. pādšāh	padisa~patşa	padişah
Far. gunāh	künā	günah
Ar. Allah	Alla	Allah

11- Eski Türkçede iç ve son sesteki bazı "ğ" ve "g" sesleri, Kazak Türkçesinde "y" sesine dönüşür:

Eski Türkçe /-ğ-, -g-/ , /-ğ-, -g/	Kazak Türkçesi /-y-/	Türkiye Türkçesi /-ğ/
yigen	jiyen	yeğen
sıgın-	siyin-	sıgın-
öğren-	üyren	öğren
eg-	iy-	eğ-
yığ-	jiy-	yığ-

12- Türkiye Türkçesindeki bazı sözcüklerin ön sesindeki "b" sesleri, aynı sözcüklerin Kazak Türkçesindeki hallerinde "m"dir:

Eski Türkçe /m-/ , /b-/	Kazak Türkçesi /m-/	Türkiye Türkçesi /b-/
muñ	muñ	bun
muz	muz	buz
boyun	moyın	boyun
biñ~miñ	mıñ	bin

13- Eski Türkçede ön sesinde dar ünlü bulunan sözcüklerin ön sesinde "j" sesi türer:

Eski Türkçe	Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi
/Ø-/	/j-/	/Ø-/
üzüm	jüzim	üzüm
ılığ	jılı	ılık
ıraq~yıraq	jıraq	ıraq
ipek~yipek	jibek	ipek

14- Kazak Türkçesinde ünsüzle biten bir sözcüğe gelen "l", "m" ve "n" sesiyle başlayan ekler, sözcüğün son ünsüz sesinin ötümlü veya ötümsüz olmasına göre şekil değiştirir. Ötümlü ünsüzle biten sözcüklere gelen ekin ön sesindeki "l" sesi "d" sesine, "m" sesi "b" sesine, "n" sesi "d" sesine dönüşür. Ötümsüz ünsüzle biten sözcüklere gelen ekin ön sesindeki "l" sesi "t" sesine, "m" sesi "p" sesine, "n" sesi "t" sesine dönüşür:

	Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi
/l/ > /d/	dem+de- (+le)	demle-
	kol+da (+la)	kolla-
/m/ > /b/	jaz-ba (+ma)	yazma
	sön-bes (-mes)	sönmez
/n/ > /d/	qalam+dı (+nı)	kalemi
	suw+dıñ (+nıñ)	suyun
/l/ > /t/	şaş+tı (+lı)	saçlı
	biyik+tik (+lik)	yükseklik
/m/ > /p/	jaqsı emes+pin (+min)	iyi değilim
	Mahmut+pen (+men)	Mahmut'la

/n/ > /t/	kitap+tı	(+nı)	kitabı
	Қазақ+tıң	(+nıң)	Kazakların

15- Kazak Türkçesinde bazı birleşik fiillerde (özellikle "fiil-*ıp* fiil-" şeklindeki fiillerde) ve bazı sözcüklerde hece kaynaşması görülür⁴¹:

Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi
al-ı-p bar- > apar-	götür-
al-ı-p ber- > äper-	alıp ver-
kel-i-p jür-ür > kelip jür	yürüyor
ne erse > närke	nesne
ikegü > ekew	ikisi birlikte

16- Kazak Türkçesinde bazı sözcüklerin iç sesinde ikizleşmeler meydana gelir⁴²:

Eski Türkçe	Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi
isig	ıssı	sıcak
katıg	қattı	katı
apaq	äppaq	bembeyaz

⁴¹ Levent Doğan ed., *Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı*, (İstanbul: Kriter Yayınları, 2007) 177.

⁴² Levent Doğan, 178.

4. Kazak Türkçesinin Yabancı Bir Dil Olarak Öğretilmesi

Yabancı bir dili öğrenmek, çoğunlukla tercüme ve elçilik faaliyetleri açısından önemli olmuştur. Dil öğrenimi, günümüzde coğrafi açıdan sınırlarını kaldırmıştır. Önceleri çoğunlukla komşu ülkelerin dillerinin öğrenimi gerekli görülürken günümüzde her ülkenin dili öğrenilmeye müsait olmuştur.

Kazak Türkçesinin yabancılara öğretilmesi meselesinin bilimsel bağlamda ortaya çıkışı 20. yüzyıla rastlar. Bu yüzyıldan önceki zamanlarda birçok dilde ve lehçede olduğu gibi Kazak Türkçesinde de dilin öğretimi bilimsel bir alan olarak görülmemiştir.

Türkiye Türkçesinin yabancılara öğretimi için Türkiye'de ve başka ülkelerde kurulan Türkçe öğretimi merkezleri gibi Kazak Türkçesinin yabancılara öğretilmesi için Kazakistan'da ve diğer ülkelerde açılmış merkezler bulunmaktadır. Kazakistan'ın devlet bütçesinin azımsanamayacak bir kısmını eğitim-öğretim faaliyetlerine ayırması bu merkezlerin açılmasını hızlandırmaktadır. Kazak Türkçesinin ve kültürünün öğretilmesi için Türkiye'de de büyük şehirlerde çeşitli merkezler bulunmaktadır.

20. yüzyılda Sovyetler Birliği'nin egemenliği altına giren Türk halkları, Rusların asimilasyon amaçlı baskıcı politikaları nedeniyle Rusçayı ana dillerine yakın bir seviyede öğrenmişlerdir. Ortalama altmış yıl boyunca bu halkların eğitim sistemlerinde hakim olan dil Rusça, yazı sistemi Kiril alfabesi olmuştur. Bu ortalama altmış yıllık sürecin sonunda ortaya çıkan tablo; birbiriyle kendi dilleri vasıtasıyla resmi düzeyde yazılı olarak anlaşmakta güçlük çeken, hemen hemen herkesin Rusça bilmesi sebebiyle birbirleri ile iletişimlerini sağlamak için birbirlerinin dillerini öğrenmek yerine Rusçayı kullanan Türk halklarını ortaya koymaktadır. Bu durum günümüzde de varlığını büyük ölçüde sürdürmektedir.

Kazak Türkçesinin yabancı bir dil olarak öğretilmesi için hazırlanan birçok kitap bulunmaktadır. Bu kitapların büyük çoğunluğu hedef dil olan Kazak Türkçesini yardımcı dil olan Rusça vasıtasıyla öğretmektedir⁴³. Yüzyıllardan beri kullanılan

⁴³ Kazak Türkçesinin yardımcı ve "ortak" bir dil ile öğretimini amaçlayan türden yayınlara örnek olarak bakınız:

dilbilgisi-çeviri yöntemiyle sınıf içerisinde veya bireysel çalışmalarda vazife görebilecek olan bu tür kitaplar, günümüzde çok fazla kullanılmamaktadır.

Her dilin kendisini diğer dillerden farklı kılan, sadece kendisine has olan birtakım nitelikleri vardır. Bu nitelikler, bir dilin öğrenilmesinde büyük önem arz ederler. Bu kuralların başında hedef dile ait ses, biçim, sözdizimi ve yazı sistemi kuralları gelir.

Kazak Türkçesinin öğretilmesinde dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan biri Kazak Türkçesinin yazı sistemidir. Kazak alfabesinde 23 adet ünsüz, 9 adet ünlü, yedi adet birleşik sesi gösteren işaret ve kesme ve inceltme işaretleri olmak üzere toplam 41 işaret mevcuttur. Özellikle birleşik seslerin, kesme ve inceltme işaretlerinin ve art danaksıl n sesinin nerede ve nasıl kullanılacağı öğretilirken örnek sayısının çok tutulması gerekmektedir. Öğrencinin yazı sisteminin kurallarını doğru öğrenmesi, ileride kendi başına yapacağı yazma, okuma ve hatta konuşma faaliyetlerinde yanlış düşmesini önleyecektir.

Kazak Türkçesinin yabancı bir dil olarak öğretilmesini amaçlayan bir kitap hazırlanırken dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de ünlü ve ünsüz uyumunun Kazak Türkçesinde çok kuvvetli olması sebebiyle eklerin çok şekilli olmasıdır. Kazak Türkçesinde hemen hemen her ek, ekleneceği sözcüğün son sesindeki hecenin ünlü seslerde kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık durumuna göre; ünsüz seslerde ötümlülük-ötümsüzlük durumuna göre şekil alır. Bu durumu Kazak Türkçesini öğrenenlerin iyi kavrayabilmesi için çok sayıda örnek ve alıştırma ihtiyacı vardır.

Almasbek Belbotayev, Janıl Tüvkebayeva, *Kazahskiy Yazık Dlya Naçınayuşih*, Almatı 1994.

Ş. Bekturov, A. Bekturova, *Kazak Tili Dlya Naçınayuşih*, Almatı 1994.

N. Oralbayeva, H. Esenov, *Kazak Tilin Üyrenemiz (İzuçaem Kazahskiy Yazık)*, Almatı 1989.

Ermekova T.N., Satbekova A., *Kazak Tili: Didaktičeskiy Materiyal*, Almatı 2009.

Ermekova T.N., Satbekova A., *Kazak Tili: Demonstrationnyy Material*, Almatı 2001.

Muzafar Elimbayev, Kadir Mırzaliyev ve diğerleri, *Kazak Elinin Remizderi*, Almatı 1995.

Zaure Batayeva, *Colloquial Kazakh*, Routledge Publishing, A.B.D. 2012.

T. Madiyeva, *Kazak Tili Praktikumı*, Almatı 2010.

U. E. Musabekova, İ. A. Krayeva, *Kazahskiy Yazık Dlya S.N.G.*, Moskova 2012.

Kalıcı ve üretken bir dil öğrenimini sağlayabilmek için hedef dilin kültürünün de öğretilmesi gerekir. Bu, öğrencinin iletişimsel yetisinin sağlanması için vazgeçilmez unsurlardan biridir. İletişimsel yeti; bir dili o dilin toplumuyla iletişim kurmak için gerekli bilgilere ve bu bilgilerin kullanılması için gerekli becerilere sahip olma anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle dildeki göstergelerin değişik ortamlarda, yerinde ve zamanında anlamlı olarak kullanılmasını gerektirmektedir. Bu yeti yalnızca dilbilimsel ve toplumbilimsel iletişim ve etkileşim kurallarını değil, aynı zamanda iletişim olayları ile etkileşim işlemlerinin bağlam ve içeriğinin temelini oluşturan kültürel kuralları ve bilgileri de içermektedir⁴⁴. Bu durumda, iletişimsel yetinin unsurlarından biri olan kültürü, dil öğretimi kitapları hazırlanırken özellikle okuma metinlerinde ve alıştırmalarda içeriğe bol miktarda dahil etmek gerekir.

Kazakistan, içinde birden fazla etnik unsur bulunduran bir ülke olması, Kazak Türklerinin tarih boyunca yaşadıkları siyasi ve sosyal olayların çokluğu, uzun süre göçebe hayat yaşamaları gibi nedenlerden ötürü, zengin bir kültür ortamına sahiptir. Kazakistan'ın coğrafyası, iklimi, şehirleri, halkı, yemekleri, önemli günleri, tarihi gibi kültürel kimlik teşkil eden bilgiler mutlak suretle dil öğretimi kitabında konu edilmelidir. Bu kültürün dil öğretim materyallerine dahil edilmesi, öğrencinin Kazakistan ve Kazak Türkleri hakkındaki fikirlerinin gelişmesini sağlar. Böylelikle öğrencinin dil öğrenme sürecinde öğrendiklerini zihninde somutlaştırması kolaylaşacak, daha sağlıklı ve kalıcı bir öğrenme gerçekleşmesi sağlanacaktır.

Bir dilin öğretilmesinde büyük önem arz eden bir diğer husus ise söz varlığı ve onun nasıl öğretildiğidir. Söz varlığının yabancılara öğretiminde seçici olunmalıdır. Rastgele bir sözcük seçimine gitmek söz konusu olamaz. Materyaller hazırlanırken kullanılacak sözcüklerin seçimi birtakım kurallar çerçevesinde yapılmalıdır. Bu kurallar; sözcüklerin kullanım sıklıklarını, hazırlanan materyalin hitap ettiği kişilerin hedef dildeki bilgisinin seviyesini, aynı seviye çerçevesinde

⁴⁴ Tahsin Aktaş, "Yabancı Dil Öğretiminde İletişimsel Yeti", Journal of Language and Linguistic Studies, s.1, Nisan 2005, 90.

öğretilecek sözcüklerin somutluk-soyutluk durumlarını ölçüt olarak alırlar. Kazak Türkçesinin söz varlığının öğretilmesinde de bu hususlara dikkat edilmelidir.

Yabancı dil öğretiminde sözcük bazında *sıklık* ya da *frekans*⁴⁵ kavramı, öğretilmesi planlanan söz varlığının, dilbilgisi kurallarının, kültürel verilerin vb. öne çıkarılması ve kalıcı öğrenmenin sağlanması açısından önemlidir. Dil öğretim materyalleri hazırlanırken materyalde söz varlığı öğretimi yapılacak kısımlarda, özellikle metinlerde, sıklıktan şu şekilde yararlanılmalıdır: Materyalin başından sonuna kadar aynı sözcüğün çeşitli örnek metinlerde ve alıştırmalarda tekrar tekrar yer alması sağlanarak öğrencinin sözcüğü sıkça tekrar etmesi ve böylelikle bu sözcüğü kalıcı olarak öğrenmesi sağlanmalıdır⁴⁶.

Türkçenin sondan eklemeli bir dil olması, önceden öğrenilmiş bir sözcüğün üzerine ekler getirilerek yeni sözcükler türetilbilmesine imkan sağlaması, yani matematiksel bir işleyişe sahip olması, onun yabancılara öğretilmesinde büyük bir kolaylık sağlamaktadır. Türkçenin bütün lehçeleri gibi Kazak Türkçesi de sondan eklemeli olduğu için, bu lehçeyi öğreten kitaplar hazırlanırken kolaydan zora, basitten karmaşığa doğru giden ve önceki öğrenilen konu ve sözcüklerin yeni konulara dahil edilerek ilerlediği bir yaklaşım izlenmesi gerekmektedir.

⁴⁵ sıklık: titreşen bir nesnenin bir saniyedeki titreşim sayısı; bir konuşmada, bir yazıda veya bir yazarın eserinde bazı kelimelerin öteki kelimelere oranla daha çok veya daha az kullanılması durumu. (Zeynep Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1992, 134.)

⁴⁶ Salih Kürşad Dolunay, Türkçe ve Dil Bilgisi Öğretiminde Sıklık Çalışmalarının Yeri, *Gazi Türkiyat*, s. 10, Ankara 2012, 85.

İKİNCİ BÖLÜM

Dil Öğretme Yöntemleri, Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni

1. Dil ve Dilin Öğretimi

"Dil öğretimi nedir?" sorusunun cevabı, öğrenilecek veya öğretilecek şeyin "dil" olmasından ötürü basit değildir. Dil için yapılan tanımlamalara bakıldığında bahsettiğimiz bu durum açıklığa kavuşacaktır.

Muharrem Ergin'e göre "Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli bir antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir⁴⁷".

Tahsin Banguoğlu'na göre "Dil, insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları sesli işaretler sistemidir⁴⁸".

Zeynep Korkmaz'a göre "Dil, insanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre şekillenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistem⁴⁹"dir.

⁴⁷ Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yay., İstanbul 2005, 3.

⁴⁸ Tahsin Banguoğlu, Türkçenin Grameri, Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara 2007, 8.

⁴⁹ Zeynep Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1992, 43

Doğan Aksan'a göre "Dil; düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş bir sistemdir"⁵⁰.

Yukarıdaki dilbilimcilerden başka daha birçok bilim adamı ortaya dil ile ilgili bir tanım koymaya çalışmıştır. Dil ile ilgili yapılan her tanımlamada ortak olan husus, dilin bir "sistem" olduğudur. Bu durumda dil öğrenimi için, kişinin bir anlaşma sistemini, bu sistemin kanunlarını ve kurallarını öğrenerek duygu ve düşüncelerini bu kanunlara ve kurallara uygun olarak ifade edebilecek yetkinliğe ulaşması süreci denilebilir.

Sabahat Sansa Tura'ya göre dil öğrenimi, "anımlar ve seslerden oluşan yeni bir dizgenin edinimi, bu dizgeye ilişkin konuşma kuralları ile iletişim işlevlerinin değişik biçemlerinin öğrenilmesi, uygun ve geçerli olarak kullanılması"⁵¹ demektir. Buradan hareketle dil öğretimi, yeni bir sistemin işleyiş kurallarının edinilmesinde, bu sistemin işleminde öğrenciyi bilgilendirici ve yönlendirici çalışmaların bir bütünü olarak tanımlanabilir.

Yabancı dil öğretiminin tarihi çok eskilere dayanır. Toplumlar birbirleriyle anlaşabilmek için birbirlerinin dillerini öğrenme faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bu faaliyetler, iletişimin hızlanmaya başladığı; telefon, televizyon, bilgisayar ve internet gibi iletişim araçlarının icat edildiği 20. yüzyılda bir hayli artmıştır. Günümüzde ise en yoğun ve aktif dönemini yaşamaktadır. İnsanın duyularıyla algılayabildiği evrenin genişlemesi, bu genişlemeye paralel olarak insanın genişleyen evrene ulaşabilme hızının artması, yabancı dil öğrenmenin önemini artırmıştır. İnsanın sosyal bir varlık olması da bu durumu tetiklemiştir. Keşfetme ve öğrenme dürtüsü; insanda farklı yerleri görme, başka insanlarla tanışma, yeni bilgilere sahip olma gibi istekleri doğurmaktadır. Günümüzde insanları yabancı bir veya birden fazla dili öğrenmeye yönlendiren tek sebep keşfetme dürtüsü değildir. Bugün hemen hemen her işyeri, işe bir personel alacağı zaman "en az bir yabancı dil bilmek" şartını öne sürmektedir. Dil

⁵⁰ Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilimi, 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2003, 55.

⁵¹ Sabahat Sansa TURA; "Dilbilimin Dil Öğretimindeki Yeri", *Türk Dili*, (Dil Öğretimi Özel Sayısı, 379-380, Temmuz-Ağustos 1983), 15.

öğrenmenin önemli bir gereksinim haline gelmesi, dil öğretiminin daha yoğun ve bilimsel yapılmasını gerektirmektedir.

Günümüzde dil öğretimi yapılırken geçmişteki bilgilerinin üzerine inşa edilen yeni yaklaşım ve yönelimler görmektediriz. Bugüne kadar birçok dil öğretim yöntemi uygulanmış, bazılarından vazgeçilmiş, bazıları güncellenerek yeniden uygulanmıştır. Dil öğretiminde başarıyı sağlamak için yöntem tek başına yeterli değildir. Öğretici, öğrenci, kullanılan materyaller, öğrenme ortamı gibi diğer unsurların da iyi şartlarda olması ve etkili kullanılması gerekmektedir.

2. Dil Öğretme Yöntemleri

Dünya üzerinde yaygın olarak kullanılmış ve hala kullanılmakta olan dil öğretme yöntemlerini açıklamadan önce yaklaşım, yöntem ve teknik kavramlarının ne olduğunu ve bu kapsamdaki diğer kavramları açıklayalım.

İngiliz dilbilimci Edward Anthony, dil öğretimiyle ilgili "yöntem" kavramına bilimsel bir tanım getirme çabası ile yaklaşım, yöntem ve teknik terimlerini şöyle açıklamaktadır:

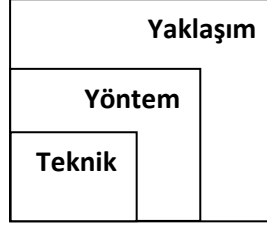
"Yaklaşım, dil öğretiminin ve öğreniminin doğasına ilişkin bir dizi birbiri ile bağlantılı hipotezdir. Yaklaşım kendi kendini kanıtlar nitelik taşır. Öğretilecek konunun doğasını tanımlar.

Yöntem, tümü de seçilen yaklaşım ile uyum içinde olan ve bu yaklaşıma dayanan dil malzemesinin düzenli sunuluş plânıdır. Yaklaşım kendi kendini kanıtlar nitelik taşırken yöntem sonuca yönelik özelliklerdir. Bir yaklaşımda birçok yöntem olabilir.

Teknik, uygulamaya yönelik özellik taşır: sınıfta gerçekleşenlerle ilgilidir. Belirlenmiş bir hedefe ulaşmak için kullanılan bir yol, strateji ya da plândır. Teknik yöntem ile ve dolayısıyla yaklaşım ile uyum içinde olmalıdır.⁵²"

⁵² Edward M. Anthony, Approach, Method and Technique, *English Language Teaching* (17: 63-67)'den aktaran Hakan GÜR, Yabancı Dil Öğretiminde Yöntem Sorunu, *Dil Dergisi*, (Ankara Üniversitesi, Tömer Yayınları, Sayı 28, Şubat, 1995), 30

Bu kavramlar aynı bütünün birer parçasıdır. Birbirinden bağımsız değildir. Kapsamları gereği büyüklükleri değişebilir. Yöntem, tekniği kapsar, yaklaşım bunların ikisini de kapsar. Kısaca karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Dil öğretim yöntemleri için birçok isim ve tanımlama ortaya çıkmıştır. En çok bilinen ve kullanılan dil öğretim yöntemlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi
- Doğrudan Yöntem
- Okuma Yöntemi
- Sözel Yaklaşım ve Durumsal Dil Öğretimi Yöntemi
- İşitsel-Dilsel Yöntem
- Görsel-İşitsel Yöntem
- Doğal Yaklaşım
- Bilişsel Yöntem
- Toplu Fiziksel Tepki
- Sessiz Yol Öğretimi Yöntemi
- Topluluk İle Dil Öğretimi Yöntemi
- Telkin Yöntemi
- İletişimsel Yöntem
- Seçmeci Yöntem

Yukarıda sıraladığımız yaklaşım ve yöntemlerin bazıları doğal olarak, bazıları bir yerdeki dil öğretim geleneğinin başarısıyla, bazıları teknolojik gelişmelerin ardından ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada yazılı bir öğretim materyalini

inceleyeceğimiz için sadece yazılı öğretim materyalleri ile birlikte kullanılan öğretim yöntemlerini ele alacağız.

2.1. Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi

J. C. Richards ve T. S. Rodgers'ın *Approaches an Methods in Language Teaching* (Dil Öğretiminde Yaklaşımlar ve Metotlar) adlı çalışmalarına göre dilbilgisi-çeviri yöntemi, bir dili öğrenebilmek için onun dilbilgisi kurallarının ve sözcüklerin öğrenilmesinin yeterli olabileceğini öngören bir yaklaşıma sahiptir. Bu yöntemin uygulanışındaki teknik ise tercümenin kullanılmasına dayanmaktadır⁵³.

Alman dil öğreticisi Hans Heinrich Stern'e göre dilbilgisi-çeviri yönteminde birinci dil, ikinci dilin edinilmesinde bir referans sistemi olarak korunur⁵⁴.

Bu yöntemin özellikleri şunlardır:

- Dilbilgisi-çeviri yönteminde hedef dilin dilbilgisi kurallarının detaylı analizi ile işe başlanır ve sonra buradan elde edilen bilgilerin ana dilden hedef dile ve hedef dilden ana dile aktarılması ile uygulamaya geçilir.
- Tamamen metin tabanlı bir yöntem olması sebebiyle okuma ve yazma becerilerini geliştirir, dinleme ve konuşmaya ayrılan önem yok sayılabilecek kadar azdır.
- Bu yöntemle öğretilebilecek söz varlığı, öğretim esnasında kullanılan metinlerin söz varlığıyla sınırlıdır. Metinlerde geçen sözcüklerin karşı dildeki anlamlarını içeren bir sözcük listesi oluşturulur ve bu sözcükler üzerinden çeviri alıştırmaları yapılır.
- Bu yöntemin uygulanışında sözcük odaklı çeviriden cümle odaklı çeviriye ulaşılmaya çalışılır. Öğrenciler öğrendikleri sözcükleri ve

⁵³ Jack C. Richards, Theodore. S. Rodgers, *Approaches and Methods in Language Teaching: A Description and Analysis*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1986) 3.

⁵⁴ Hans Heinrich Stern, *Fundamental Concepts of Language Teaching*, çev. Hakan Gür (Oxford University Press: 1983) 29.

dilbilgisi kurallarını bir bütünün içerisinde görmeye ve anlamaya başladıklarında, hedef dilin öğretiminde başarıya ulaşılmış sayılır.

- Yapılan çevirilerde doğruluk ve kesinlik ön planda tutulur.
- Dilbilgisi kurallarının öğretiminde tündengelim kullanılır. Önce dilbilgisi kuralları bütünüyle öğretilir, sonra metinler üzerinde çeviri alıştırmaları yapılır.
- Öğretim dili öğrencilerin ana dilidir. Hedef dile ait dilbilgisi kurallarının nasıl işlediği öğrencinin ana dilinde anlatılır, çeviriler hedef dilden ana dile yapılır.

Bu yöntem, günümüzdeki dil öğretmenleri tarafından eski ve başarısız görülüp reddedilmektedir, fakat; dil öğretmenlerinin büyük bir kısmı tarafından bazı sözcüklerin ve kuralların öğretilmesinde kullanılmaktadır.

2.2. Doğrudan Yöntem

Doğrudan yöntem, öncelikli olarak dilbilgisi kurallarının öğretilmesi yerine, insanların ana dillerini öğrenirken yaşadıkları süreci sınıf içerisinde uygulamayı prensip edinmiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru dil öğretmenleri bu doğal süreçleri derinlemesine incelemiş ve doğrudan yöntemin prensiplerini oluşturmuşlardır. Bu prensiplerin başında sınıfta sadece hedef dilin kullanılması, anlamın dil öğrenenler tarafından kavranabilmesi için beden dili kullanılması gerektiği gelmektedir. Öğrencilerin sınıf içerisinde sadece hedef dil konuşmaya teşvik edilmesi, cümlelerin nesnelere, çizimler, beden hareketleri ve daha önce öğretilmiş sözcükler yardımıyla anlatılması yoluna gidilmiştir. Bu durum, dinleme ve konuşma yetisini ön plana çıkarırken dilbilgisi kuralları ve yazma açısından öğrencinin zayıf kalmasına neden olmuştur. Dilbilgisi kurallarının doğrudan verilmesi yerine, bu kuralları öğrencilerin ders esnasında yeni cümleler öğrendikçe ve kendilerinden konuşmaları istedikçe kendi başlarına kavrayacakları düşünülmekteydi⁵⁵. Bu yöntem Amerika, Almanya ve Fransa'daki özel dil okullarında başarılı bir biçimde kullanılmıştır. Fakat devlet

⁵⁵ Jack. C. Richards, 29.

okullarındaki yabancı dil derslerinde kullanılmaya zaman, ortam ve materyal açısından uygun değildir.

Dil öğretim yöntemlerinin geçmişine bakıldığında doğrudan yöntem, bağlı olduğu temeller ve izlediği yol açısından yenilikler getirmiştir. Kendisinden daha sonra ortaya çıkacak olan işitsel-dilsel yöntemin temellerini atması açısından önemlidir.

2.3. Doğal Yöntem

19. yüzyılın son döneminden itibaren Fransa'da Paul Passy, Almanya'da Wilhelm Vietör ve İngiltere'de Henry Sweet gibi pragmatik düşünceyi savunan dilbilimciler, dil öğretiminde hızlı öğrenmeyi sağlayacak, yeni ve farklı fikirlerin daha geniş kabul görmesini sağlamışlardır. Bu dönemde ses sistemlerinin bilimsel olarak incelenmeye başlanması ardından yapılan yeni çalışmalar; dil, dilin edinimi ve öğretimi alanlarında yeni görüş ve önerilerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu görüşlerden en yaygın olanlarından biri, asıl dil düzleminin yazı dili değil, konuşma dili olduğudur. Bundan dolayı dilbilgisi çeviri yönteminin işlevsel olmadığını, insanın dili ana dilini öğrenir gibi öncelikle konuşma becerisi kazandıracak bir yöntemle öğrenebileceğini öne sürmüşlerdir.

Konuşma dilinin ön plana çıkmasının ve bu alanda yapılan çalışmaların bir meyvesi olarak 1886 yılında Uluslararası Fonetik Heyeti kurulmuş ve bu heyet tüm dillerin seslerinin doğru biçimde tanımlanabilmesi için Fonetik Abece'sini oluşturmuştur. Bu heyetin öncelikli hedeflerinden biri, dünyada yaygın olan modern dillerin öğretiminin geliştirilmesidir. Bu çalışma kapsamında modern dillerin konuşma dilinin derinlemesine incelenmesi, insanın bir dili öğrenirken ve konuşurken çıkardığı seslerde ne gibi fonetik eğilimler gösterdiğinin tespit edilmesi, dil bilgisinin öğretilmesinde tümevarım yaklaşımının kullanılması, yabancı bir dili öğrenirken yeni nesne ve kavramların ana dildeki karşılığı yerine, hedef dilin kendisinde eş anlamlı veya benzer karşılıklar kullanılarak ve ses benzerliklerinden yararlanılarak öğretilmesi hususlarında uzlaşmış ve bu konular üzerinde çalışmalar yapılmıştır.

Henry Sweet, oluşturulacak yöntemin dilin bilimsel analizine ve psikoloji araştırmalarına dayanması gerektiğini öne sürmüştür. Sweet'in işlevsel olacağını düşündüğü dil öğretim yönteminin prensipleri şunlardır:

- Öğretilecek konunun dikkatle seçilmesi,
- Öğretilecek konulara sınırlamalar getirilmesi,
- Dilbilgisi öğretimine tümevarıma dayalı yaklaşım,
- Malzemelerin basitten karmaşığa doğru sıralanmasıdır⁵⁶.

Alman bilim adamı Wilhelm Vietör, dilin temel unsurlarının dilbilgisi kalıpları değil, konuşma kalıpları olduğunu savunmuştur. Fonetik eğitimi alan öğrencilerin dili, sözcüklerin doğru telaffuzuyla öğretilmesini sağlayacağını öne sürmüştür. Dilbilgisi-çeviri yönteminin yetersizliklerinin ortaya konulmuş olmasına rağmen kullanılmaya devam edilmesine büyük eleştiriler getirmiş ve öğretmenlerin yeni fonetik bilimde eğitilmelerinin önemini vurgulamıştır.

Dilbilimdeki yenileşme hareketinin öncüleri 19. yüzyılın sonlarında yabancı dil öğretiminde yeni bir yaklaşım oluşturulması konusunda birleşmişlerdir. Bu fikir birliğini, "Doğal Yöntem" in ortaya çıkışı olarak kabul etmek mümkündür.

Dile bilimin ilgilenmesi gereken bir varlık gözüyle bakılmaya başlanması bundan sonraki birçok yöntemin bilimsel temellere dayandırılması ve bu temeller dahilinde geliştirilmesi açısından önemli bir gelişmedir. Doğal yöntem, tek başına planlandığı aşamalardaki hedeflenen başarıya tamamen ulaşamamıştır, ancak; birçok yeni yöntemin temel prensiplerinde doğal yöntemin izlerine rastlanmaktadır.

2.4. Bilişsel Yöntem

Bu yöntem, dilin anlamlı bir sistem olarak bilinçli edinimine önem vermektedir ve bilişsel psikoloji ve dönüşümlü dilbilgisinde temel bulma çabasıdır⁵⁷.

⁵⁶ Hakan Gür, "Dil Öğretim Yöntemleri: Dil Bilgisi-Tercüme Yöntemi, Doğal Yöntem, Doğrudan Yöntem", *Dil Dergisi*, (Ankara Üniversitesi, Tömer Yayınları, Sayı 32, Haziran, 1995), 31.

⁵⁷ Hans Heinrich Stern, *Fundamental Concepts of Language Teaching*, (Oxford: Oxford University Press, 1987) 135.

Bu yöntem; birçok dil öğreticisi tarafından günümüzün şartlarına uyarlanmış bir dilbilgisi-çeviri yöntemi olarak düşünülmekte olup bazı dil öğreticileri de doğrudan yöntemin daha sistemli bir hali olarak yorumlamaktadır.

Karl Conrad Diller, bilişsel yöntem için dört ana kural geliştirmiştir:

Dilin bir sistem olmasından hareketle öğretiminin de öğreniminin de sistemli ve bilinçli bir yolla yapılması gerekmektedir.

- Bireyin ana dilini kullanırken o dilin kurallarını otomatik olarak uygulaması, bu kuralları otomatik olarak öğrendiği anlamına gelmez. Yeni bir dil, onun söz varlığının ve dilbilgisi kurallarının basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru sistemli bir biçimde öğretilmesiyle kavranabilir ve uygulanabilir hale gelebilir.
- Dilbilgisi ve söz varlığı bilgisinin belirli bir kurala ve sıraya göre öğretiliyor olmasının yanında, bu bilgilerin anlamlı ve birbiriyle ilişkili olması da dilin öğrenilmesi açısından önem taşır. Birbirinden bağımsız bilgiler öğretilmemelidir.
- Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır⁵⁸.

Bilişsel yöntem, dilbilgisi kurallarının ve söz varlığının yoğun tekrar yolu ile alışkanlık olarak dilin öğrenilmesini beklemek yerine dil öğrenenlerin dili bir sistem olarak zihinsel düzeyde anlayarak öğrenmesini hedefler.

2.5. Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi

1930-1960 yılları arasında İngiliz dilbilimcileri tarafından ortaya atılmış ve kullanılmış bir yöntemdir. 1980 yılından sonra dil öğretiminde doğrudan uygulanan bir yöntem olma özelliği kaybolmuş ve yaygınlığı büyük ölçüde azalmıştır. Sınıf ortamında doğrudan kullanılan bir yöntem olmaktan, ders kitaplarının hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken birtakım ilkelere dönüşmüştür.

⁵⁸ Karl Conrad Diller , *The Language Teaching Controversy* (Rowley, Mass: Newbury House, 1978) 74.

İngiliz uygulamalı dilbilimcilerinden Palmer ve Hornby 1920’li yıllardan itibaren dil öğretiminde kullanılacak söz varlığının seçilmesi, içeriğin sıralanması esnasında uyulacak ilkeler ve sınıf içerisindeki anlatımının ilkelerini içeren yaklaşımı, doğrudan yöntemin eksikliklerinden yola çıkarak geliştirmişler ve bu yaklaşıma "Sözel Yaklaşım" adını vermişlerdir. Bir yaklaşım olan "sözel yaklaşım"ın doğrudan yöntemle karıştırılmaması gerekir. Doğrudan yaklaşım, doğal sözlü süreçler kullanılmasını öne sürüyor olsa da söz varlığının veya dilbilgisi kurallarının öğretilmesinde belirli bir sistem doğrultusunda ilerlememektedir.

Bu yaklaşımın temel nitelikleri şunlardır:

- Dil öğretimi konuşma dili ile başlar. Malzeme yazılı olarak sunulmadan önce sözel olarak öğretilir.
- Hedef dil sınıfta kullanılan dildir.
- Yeni dil konuları durumsal olarak sunulup kullanılırlar.
- Dil bilgisi konuları, basit formların karmaşık formlardan önce öğretilmesi gerektiği prensibine göre sıralanır.
- Yeterli bir sözcük ve dil bilgisi temeli oluşturulduktan sonra okuma ve yazma sunulur⁵⁹.

2.6. Doğal Yaklaşım

Kaliforniya’da İspanyolca öğretmekte olan Tracy Terrell 1977’de “Doğal Yaklaşım” adını verdiği yeni bir dil öğretim yaklaşımı ortaya koymuştur. Bu yaklaşım, ikinci dil ediniminin birinci dil ediniminin doğal prensipleriyle uyum içerisinde olan bir dil öğretimini amaçlamaktadır⁶⁰. Bu yaklaşımın ilkeleri şunlardır:

- Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.
- Öğrenmeyi kolaylaştıran her yol, her materyal önemlidir.

⁵⁹ Bruce Pattison, *Modern Methods of Language Teaching, English Language Teaching*, çev. Hakan Gür, 1974. ("Dil Öğretim Yöntemleri :Sözel Yaklaşım ve Durumsal Dil Öğretimi", *Dil Dergisi*, Ankara Üniversitesi, Tömer Yayınları, Sayı 40, Şubat, 1996, 35)

⁶⁰ Tracy D. Terrel, "The Natural Approach to Language Teaching: An Update", *The Canadian Modern Language Review*, 1985, 475.

- Dilbilgisi kurallarının öğretimi atlanmamalıdır, fakat; geniş bir söz varlığı öğretimi daha yararlıdır.
- Sınıf içerisinde öğretimin dinleme ve okuma ağırlıklı olması gerekir.
- Konuşmanın öğrenciler arasında kendiliğinden oluşmasına olanak verecek durumlar sağlanmalıdır.
- Öğrenenlerin tek başına kavrayamayacakları konuların sınıfta öğretilmesi, öğrenmeyi pekiştirici ve geliştirici noktaların ev ödevi olarak verilmesi gerekmektedir.

Bu bilgilerden hareketle doğal yaklaşım, yukarıdaki ilkeleri sağlayabilecek tüm yöntem, teknik ve materyallerin kullanılması gerektiğini öne süren bir yaklaşım olup günümüzde de yaygın olarak kullanılmakta olan bir dil öğretimi yaklaşımıdır.

2.7. İşitsel-Dilsel Yöntem

1959 yılında Amerikan ordusuna savaş bölgelerindeki halkın dilinin öğretilmesi amacıyla geliştirilmiş olan işitsel-dilsel yöntem, dünyanın birçok ülkesindeki dil öğretimine etki etmiştir. Dili birtakım kurallar ve sözcükler yığını ezberlemek yerine, kısa sürede karşılıklı anlaşmayı sağlayabilecek temel bilgileri edindirmeyi hedefleyen bu yönteme "Ordu Yöntemi" de denilmektedir. Bu yöntemin beş temel ilkesi vardır. Bunlar:

- Dil yazma değil, konuşmadır.
- Dil o dili ana dili olarak konuşanların konuştuıkları, ya da bizim onların konuşmaları gerektiğini düşündüğümüz şey değildir.
- Diller birbirinden farklıdır.
- Dil bir alışkanlıklar topluluğudur.
- Dil hakkında öğretme, dili öğret⁶¹.

İşitsel-dilsel yönteme göre; dilin bilişsel olarak, yani kavranarak öğrenilmesi hem sürecin uzun olmasına hem de edinilecek bilgi miktarının çoğalmasına neden olmaktadır. Dil öğretiminde öğrenenlerin bilişsel öğrenme yerine, düşünsel

⁶¹ Hans Heinrich Stern, 247.

süreçlerin kısa olduğu ve daha çok koşullanma yoluyla alışkanlık edinmeye dayalı psikomotor bir öğrenme gerçekleştirmeleri, hem daha kolay hem de daha kısa süreli olacağı öne sürülür. Etkili ve basit alıştırmalara önem ve öncelik verilir. Asıl amaç; dil öğrenen kişinin dili sözlü sık tekrarlarla ve karşısındakini taklitte öğrenmesini sağlamaktır⁶².

2.8. Seçmecî Yöntem

Günümüzde en yaygın olarak kullanılan yöntem diyebileceğimiz seçmecî (eklektik) yöntem, hedef dile ait öğretilecek bilginin en iyi hangi dil öğretim yöntemiyle öğretililecekse onunla öğretimi esasına dayanır. Bu durum, seçmecî yöntemi kullanacak öğreticinin bütün dil öğretim yöntemlerini bilmesini gerektirir. Yöntemlerin seçiminde öğrenenlerin dili öğrenme amaçları, kullanacakları ortam ve hedef dile ait dilbilgisi kuralları ve söz varlığının nitelikleri başlıca belirleyici unsurlardır⁶³.

Seçmecî yöntemin dil öğretiminde öğreticiyi serbest bırakan bir yanının olması, öğreticilerin aynı konuyu anlatmak için farklı yöntemler belirlemelerini ortaya çıkarmıştır. Öğreticinin anlatım becerilerine ve yukarıda saydığımız diğer koşullara uygun yöntemi seçmesi başarılı bir öğrenme sağlayabilir. Dikkatli olunmadığı takdirde seçmecî yöntem çok dağınık ve başarısız bir öğrenmeye neden olabilir. Seçmecî yöntem ilkeleri şunlardır:

- Dil öğretimi hayata dönük olmalıdır.
- Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.
- Çeviri, dili yeni öğrenenler için faydalı değildir.
- Mekanik tekrarlar yerine anlamlı ve iletişime dönük alıştırmalara yer verilmelidir.
- Bir yapı tam öğretilmeden yeni bir yapıya geçilmemelidir.

⁶² Kenneth Chastain, *Developing Second-Language Skills: Theory to Practice - Second Edition* (Rand McNally Publishing Company, 1976) , 337.

Sabahat Sansa TURA, "Dilbilimin Dil Öğretimindeki Yeri", *Türk Dili*, S. 379, (Temmuz-Ağustos 1983), 11.

⁶³ Erol Barın, "Yabancılarla Türkçe'nin öğretimi Metodu", *Dil Dergisi*, (Ankara Üniversitesi, Tömer Yayınları, Sayı 17, Mart, 1994), 54.

- Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.
- Sözcük öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.
- Öğrencilerde dili öğrenme arzusu uyandırılmalıdır.
- Öğretim basitten zora, somuttan soyuta doğru olmalıdır.
- Öğrenciler arasındaki farklar unutulmamalıdır⁶⁴.

Bu ilkeler, hedef dili seçmeci yöntemle öğretecek kişinin dil öğretme yöntemleri ve hedef dil hakkında bilimsel düzeyde bilgiye sahip olmasını, dolayısıyla bu konularda uzman öğretmen yetiştirmeyi zorunlu kılmaktadır. Donanımlı bir öğretici ve yeterli öğretim materyalleri ile desteklendiğinde oldukça başarılı olabilecek bir yöntemdir.

3. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni

3.1. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni Nedir?

Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni, Avrupa ülkelerinde dil öğretim programlarını, program yönergelerini, sınav ve ders kitapları ve benzeri konulardaki çalışmaları yönlendirmek için ortak bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Yabancı dil öğrenenlerin, bu dili iletişim kurmada kullanabilmek için neleri bilmeleri ve bu dilde etkinlik kazanmak için hangi bilgi ve yeteneklerini geliştirmeleri gerektiğini kapsamlı bir şekilde açıklamaktadır. Bu açıklamalar aynı zamanda dillerin kurulmuş olduğu kültür bağlamını da kapsamaktadır. Başvuru metni aynı zamanda yabancı dil öğrenenlerin gerçekleştireceği ilerlemenin, öğrenmenin her aşamasında ve yaşam boyu öğrenme temeliyle ölçülebilmesini sağlayan dil yeterlilik düzeylerini de tanımlamaktadır⁶⁵.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Türkçeye çevrilerek yayınlanan bu belgede, dil öğreniminin altı ana seviyeden (A1, A2, B1, B2, C1, C2) oluştuğu ve temel dil becerilerinin hangi seviyede ne kadar ve ne şekilde başarılması

⁶⁴ Erol Barın, 54.

⁶⁵ Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni, <http://adp.meb.gov.tr/nedir.php> Erişim Tarihi: 21.05.2014

gerektiği anlatılmaktadır. Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni'nin bu tez çalışmasına bir bölüm ve inceleme kısmında bir kriter olarak eklenmesindeki temel sebep, hazırlanacak materyallerde dil bilme seviyelerine ve temel dil becerilerine göre hangi hususlara dikkat edilmesi gerektiğinin bu metinde belirtilmiş olmasıdır.

3.2. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'ne Göre Görsel Alımlama (okuma) Seviyeleri ve Becerileri

Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde yazılı öğretim materyalleri kullanılarak okuma yoluyla edinilebilecek bilgilerin ve becerilerin dil öğrenme seviyelerine göre dağılımları şöyledir⁶⁶:

C2	Soyut, yapısal olarak karmaşık, veya yüksek derecede konuşma dilindeki edebi ve edebi olmayan yazılar da dahil olmak üzere neredeyse yazın dilinin her biçimini anlayabilir ve eleştirel olarak yorumlayabilir. Biçemdeki ince farklılıkları ve dolaylı veya açıkça belirtilen anlamları değerlendirerek geniş kapsamlı uzun ve karmaşık türdeki metinleri anlayabilir.
C1	Kendisine zor gelen kısımları tekrar okuyabilmesi halinde, kendi uzmanlık alanıyla ilgili veya ilgili olmayan uzun karmaşık metinleri ayrıntılı olarak anlayabilir
B2	Değişik metinlere ve amaçlara göre okuma tarzını ve hızını ayarlayarak ve seçici bir biçimde uygun başvuru kaynakları kullanarak, yüksek derecede bağımsız olarak okuyabilir. Geniş kapsamlı okumaya ait sözcük hazinesine sahip ancak az sayıda tekrar eden sözcükler ile biraz zorluk çekebilir.
B1	Kendi alanı ve ilgisiyle ilgili konulardaki açık gerçekçi metinleri yeterli derecedeki bir anlama ile okuyabilir.
A2	Çok fazla tekrerrür eden günlük veya iş ile ilgili dilden oluşan somut türdeki bildik hususlardaki kısa, basit metinleri anlayabilir.

⁶⁶ Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni, <http://adp.meb.gov.tr/nedir.php> Erişim Tarihi: 22.05.2014

	Bir kısım uluslararası paylaşılan ortak sözcükler dahil, sıkça tekerrür eden sözcükleri içeren çok kısa, basit metinleri anlayabilir.
A1	İfadeleri teker teker, bildik isimleri, sözcükleri ve temel ibareleri seçerek ve gerektiğinde tekrar okuyarak çok kısa, basit metinleri anlayabilir.

"*Kazak Tilin Üyreneyik*" adlı eserin bölümlerini yukarıdaki tabloda yer alan seviyelerdeki dil becerilerini ne derece kazandırabileceğini ve bu bölümlerin hangi seviyedeki öğrenciler tarafından anlaşılıp öğrenilebileceğini belirleyeceğiz.

4. İnceleme Yöntemi ve Ölçüt

Kazak Tilin Üyreneyik eserinin bölümlerini iki ana ölçütle inceleyeceğiz: Bunlardan birincisi, dil öğretme yöntemlerinin kendilerine ait ilkeleri doğrultusunda basılı materyallerde aradıkları şartlar olup ikincisi ise; Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde belirtilmiş olan dil bilme seviyelerine göre edinilen bilgi ve becerileri kazandırmaya uygunluk.

Bu ölçütlere göre karşımıza aşağıdaki değerlendirme tablosu çıkmaktadır:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu:		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri:		
	Metinlerdeki sözcük sayısı:		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri:		
	DİAOBM'ye göre seviyesi:		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.		
	Çeviriye müsait olmalıdır.		
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.		
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.		
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.		
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.		
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.		
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.		
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının		

	öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.		
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır		
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.		
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.		
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.		
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.		
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.		
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.		
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.		
	Okuma ve yazma		

	becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.		
--	--	--	--

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

"Kazak Tilin Üyreneyik" Adlı Eserin Dil Öğretme Yöntemleri ve "Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni" Açısından incelenmesi

1. Kazak Alfabetesi

Orijinal metin:

ҚАЗАҚ ӘЛІПБИІ	Ңң - Теңге	Ыы - Ыдыс	Пп - Піл
Аа - Алма	Оо - От	Гг - Гүл	Рр - Ракета
Әә - Әтеш	Тт - Ту	Ғғ - Ғарыш	Сс - сағат
Бб - Бақа	Үү - Үық	Дд - Доп	Фф-
Вв - Велосіпед	Ұұ - Ұшақ	Ее - Ешкі	Фотоаппарат
Ёё - Шахтёр	Үү - Үйрек	Йй - Ай	Хх - Хат
Жж - Жолбарыс	Ұч - Ұемодан	Кк - Көбелек	Һһ - Қаһарман
Зз - Зебра	Шш - Шаңырақ	Ққ - Қарбыз	Цц - Ціркүл
Ии - Іт	Щщ - Щётка	Лл - Лімон	Іі - Ірімшік
Мм- Мысық	ьь - (кесме ішареті)	Өө - Өрмекші	Эе - Экскаватор
Нн - Нан			Юю - аю
			Яя - Қоян

Çeviri yazıya aktarımı:

қазақ әліпбиі	n - nan	ı - ıdıs	p - pil
a - alma	ŋ - teŋge	g - gül	r - raketa
ä - äteş	o - ot	ğ - ğarış	s - sağat
b - baқа	t - tuw	d - dop	f - fotoapparat
v -velosiped	uw - suwıq	e - eşki	x - xat

ë - şaxtër	u - uşaq	y - ay	h - qaharman
j - jolbarıs	ü - üyrek	k - köbelek	ts - tsirkul
z - zebra	ç - çemodan	q - qarbiz	i - irimşik
i - it	ş - şaşıraq	l - limon	yu - ayu
m - mısıq	şç - şçetka	ö - örmekşi	ya - qoyan
	' - (kesme işareti)		e - ekskavator

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: Kazak Kiril Alfabeti		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: -		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 40		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: -		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A1		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölüm, dilbilgisi kurallarının yer aldığı bir bölüm değildir.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde öğrencinin okuma ve yazma becerisi geliştirmesi için temel ihtiyacı olan harfler öğretilmektedir.
	Kelimedenden cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	HAYIR	Kelime öğretimi mevcuttur, fakat; cümleye geçilmemiştir.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar	HAYIR	Bu bölümde metin veya alıştırmalar bulunmamaktadır.

	bulunmalıdır.		
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	KISMEN	Harflerin öğretimi için o harflerle başlayan kelimelerle sınırlandırılmış bir bölümdür.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	EVET	Harften kelimeye doğru izlenen bir yol vardır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	Hayır	Bu bölüm, dilbilgisi kurallarının yer aldığı bir bölüm değildir.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	HAYIR	Bu bölümde metin veya alıştırmalar bulunmamaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölüm, dilbilgisi kurallarının yer aldığı bir bölüm değildir.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	EVET	Basit bir konunun anlatımı yapılmaktadır.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Sözcük öğretimi mevcuttur.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	HAYIR	Bu bölümde metin veya alıştırmalar bulunmamaktadır.
Seçmeci Yöntem	Öğrenilen dilden	EVET	Bu bölümde başka bir dile

	başka dil kullanılmamalıdır.		ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bölüm harf ve sözcük öğretimiyle başlamıştır.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin okuma ve yazma becerisi geliştirmesi için temel ihtiyacı olan harfler öğretilmektedir.

2. Kazak Türkçesinde Sayılar

Orijinal Metin:

САНДАР		
0 - Нол	7 - Жеті	50 - Елу
1 - Бір	8 - Сегіз	60 - Алпыс
2 - Екі	9 - Тоғыз	70 - Жетпіс
3 - Үш	10 - Он	80 - Сексен
4 - Төрт	20 - Жиырма	90 - Тоқсан
5 - Бес	30 - Отыз	100 - Жүз
6 - Алты	40 - Қырық	1000 - Мың

Çeviri yazıya aktarımı:

sandar		
0 - nol	7 - jeti	50 - eluw
1 - bir	8 - segiz	60 - alpıs
2 - eki	9 - toğız	70 - jetpis
3 - üş	10 - on	80 - seksen
4 - tört	20 - jıyırma	90 - toқsan
5 - bes	30 - otız	100 - жүз
6 - altı	40 - kırık	1000 - mıң

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: -		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: -		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 20		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: -		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A1		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı	HAYIR	Bu bölüm, dilbilgisi kurallarının yer aldığı bir

	bulunmalıdır.		bölüm değildir.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde sayıların yazılışları öğretilmektedir.
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sadece kelime öğretimi yapılmaktadır.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde metin veya alıştırma bulunmamaktadır.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	KISMEN	Bu bölüm sadece sayıların öğretildiği bir bölümdür.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sayılar basamaklarına göre çoğalarak öğretilmektedir.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	HAYIR	Bu bölüm, dilbilgisi kurallarının yer aldığı bir bölüm değildir.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	HAYIR	Bu bölümde metin veya alıştırma bulunmamaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal	HAYIR	Bu bölüm, dilbilgisi kurallarının yer aldığı bir

Öğretimi	canlandırmalar yapılmalıdır.		bölüm değildir.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	EVET	Basit bir konunun anlatımı yapılmaktadır.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Sözcük öğretimi mevcuttur.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	HAYIR	Bu bölümde metin veya alıştırma bulunmamaktadır.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sadece sayıların öğretimi söz konusudur.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde sayıların yazılışları öğretilmektedir.

3. İsim. İşaret Sıfatı - Soru Zamiri

3.1. Örnek Metin

Оrijinal Metin:

ЗАТ ЕСІМ. СІЛТЕУ ЕСІМДІГІ Бұл не? Бұл дәптер. Мынау не? Мынау ит.	Мынау не? Мынау доп. Бұл кім? Бұл телімгер.
---	--

Çeviri yazıya aktarımı:

zat esim. siltew esimdigi bul ne? bul дәpter. mınaw ne? mınaw ıt.	mınaw ne? mınaw dop. bul kim? bul telimger.
---	--

3.2. Alıştırma

Оrijinal Metin:

<i>Заттардың</i>	Аю	кұлпынай	Кемпір-қосақ	инелік
<i>аттарының жанына</i>	Жүк	Түлкі	кітап сөресі	Киіз үз
<i>нөмірін жазыңыз:</i>	мәшинесі	Жол	Көпір	Шегіртке
	арқар	қар	Шанышқы	Тіс
Шеге	Бейне	Зеңбірек	Ара	Үстел
Дүрбін	Сіріңке	Балапан	Жер жаңғақ	Компьютері
Жер шары	Көзілдірік	Палка	қайық	құмырсқа
Сәбіз	әнші	Ер	құнбағыс	Домино

Электр шамы	Тік ұшақ	Балмұздақ	құлып	Есік
Бор	Бағдаршам	Бақа	марал	Гүл
Көз	қалам	Аққала	найзағай	Тиін
құс	Ағаш	Жүзім	Компютер	Тасбақа
Сиыр	Леп белгісі	Тышқан	тышқаны	Жылан
Тақта	Дәптер	Желкен	қаламсап	Тырна
Алмұрт	магнітофон	Дискета	сөмке	Бідай
қуыршақ	Бұркіт	Ай	Компютер	Ою
Аяқ киім	қаз	Торт	қарбыз	қоңырау
Арыстан	Балық	Пышақ	стақан	карта
Балға	Сұрақ	Кітап	шелек	Шыбын
Пойыз	белгісі	қасық	Компакт диск	Таразы
Шие	Жылқы	Жүгері	Үтік	Бояу
Темір жол	Етік	Жылжы-	Магнітофон	әмияня
Үй	Жұмырта	малы	Балта	
Камера	Бұғы	орындық	Ақша	
Телефон	Май шам	Ожау	қауын	
	қарлығаш	Күн	Микоскоп	
	Үстел	Нан	Бал ара	
	Мәшине			

Çeviri yazıya aktarımı:

<i>zattardıñ attarınıñ</i>	ayu	palka	kempir-қоқақ	iynelik
<i>janına nömirin</i>	jük mäşinesi	er	kitap söresi	kiyiz üz
<i>jazıñız:</i>	arқar	balmuzdaқ	köpir	şegirtke
şege	beyne	baқа	şanışқы	tis
durbin	magnitofon	aққала	ara	üstel
jer şarı	burkit	jüzim	jer jaңғақ	kompteri
säbiz	қаз	tışқан	қayıқ	қумırsқа
elektr şamı	balıқ	jelken	kunbağıs	domino

bor	surak belgisi	disketa	kulup	esik
köz	jilki	ay	maral	gul
kus	etik	tort	nayzagay	tiyin
sıyır	jumırta	pışak	kompyuter	tasbaķa
taķta	buğı	kitap	tışkanı	jılan
däpter	may şam	ķasıķ	ķalamsap	tırna
almurt	ķarlıęař	jügeri	sömke	biday
ķuwırřak	üstel	jıljı-malı	kompyuter	oyu
ayaķ kiyim	mäřine	rındıķ	ķarbız	ķoņıraw
arıstan	ķulpınay	ojaw	stakın	karta
balęa	tülki	kün	şelek	şıbın
poyız	jol	nan	kompakt disk	tarazı
şiye	ķar		ütik	boyaw
temir jol	zeņbirek		magnitofon	ämıyanya
üy	balapan		balta	
kamera			aķřa	
telefon			ķawın	
			mikoskop	
			bal ara	

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: İsimler ve işaret sıfatları - Soru Zamirleri		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Nesnelerin ve canlıların adlarının hangi sorularla öğrenilebileceği öğretilmektedir.		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 162		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 1 Alıştırma, Resim-Sözcük Eşleştirmesi		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A1		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı	HAYIR	Bu bölüm, dilbilgisi kurallarının yer aldığı bir

	bulunmalıdır.		bölüm değildir.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde okuma becerisini geliştirmeye yönelik bir metin ve alıştırma mevcuttur.
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümde öğretilen kelimelerin cümlede kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde bilgi almaya yönelik kısa diyalogların öğretimi söz konusudur.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sözcük türlerinin öğretimi yerine onların dildeki kullanım şekilleri sınırlı olarak anlatılmıştır.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	HAYIR	Bu bölüm, dilbilgisi kurallarının anlatıldığı ilk bölümdür.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar	EVET	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka

	yapılmalıdır.		kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümdeki dilbilgisi konularının anlatımında durumsal bir canlandırma söz konusu değildir.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	EVET	Basit bir konunun anlatımı yapılmaktadır.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Sözcük öğretimi mevcuttur.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümlerde öğretilen kelimelerin tekrarı söz konusudur.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve basit düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde kelimelerin öğretimi yapılmaktadır.

4. Selamlaşma.

4.1. Selamlaşma, Tanışma, Karşılama

Оrijinal metin:

Мезгілге байланысты сәлемдесу (амандасу) түрлері:

5.00 - қайырлы таң!

10.00 - қайырлы күн!

18.00 - қайырлы кеш! кеш жарық!

22.00 - қайырлы түн!

Сәлемдесу

- Сәлеметсіз бе? (қайырлы таң/ қайырлы күн/ қайырлы кеш/ қайырлы түн)

- Сәлеметсіз бе?

- Жағдайыңыз қалай?

- Рахмет. Өте жақсы.

- Сау болыңыз!

- Көріскенше!

- қайырлы таң, Әділ!

- қайырлы таң, Әйгерім!

- Көңіл-күйіңіз қалай?

- Жаман емес, рахмет.

- Не жаңалық бар?

- Айтарлықтай жаңалық жоқ. Өзіңіде қандай жаңалықтар бар?

- Мен Астана қаласына бардым. Ол қала маған өте ұнады. әзірше жаңалық осы. Көріскенше.

- Жақсы. Сау бол.

- Амансыз ба, ата?

- Амансың ба, қарағым (балам/ айналайын/ шырағым/ қалқам)? Жағдайларың қалай?

- Жақсы, сіздің денсаулығыңыз қалай?

- Рахмет, өте жақсы.

- Армысыздар, ағайын! (қалың елмен, қауыммен, халықпен сәлемдесу түрі)

- Ассалаумағалейкум!

- уағалейкүм ассалам! (Ер адамдардың нбір-бірімен амандасу түрі)

Сәлемдесу түрлері:

Мұғаліммен : Сәлеметсіз бе? Апай / ағай

Үлкен кісімен : Амансыз ба? Ата / әже / көке / аға / әпке

Досымен : Сәлем. Жағдаың қалай?

Çeviri yazıya aktarımı:

mezgilge baylanıstı sälemdesw (amandasw) türleri:

5.00 - қайырлы таң!

10.00 - қайырлы күн!

18.00 - қайырлы кеş! кеş jariқ!

22.00 - қайырлы түн!

sälemdesw

- sälemetsiz be? (қайырлы таң/ қайырлы күн/ қайырлы кеş/ қайырлы түн)

- sälemetsiz be?

- jaғdayıñız қалау?

- raxmet. öte jaқsı.

- saw bolıñız!

- köriskenşe!

- қайырлы таң, ädil!

- қайырлы таң, äygerim!

- köñil-küyiniz qalay?

- jaman emes, raxmet.

- ne jañalıq bar?

- aytarlıqtay jañalıq jok. öziñide qanday jañalıqtar bar?

- men astana qalasına bardım. ol qala mağan öte unadı. äzirşe jañalıq osı. köriskenşe.

- jaqsı. saw bol.

- amansız ba, ata?

- amansız ba, qaragım (balam/ aynalayın/ sıraqım/ qalkam)? jağdayların qalay?

- jaqsı, sizdiñ densawlıgıñız qalay?

- raxmet, öte jaqsı.

- armısızdar, aғayın! (qalıñ elmen, qawımnen, xalıqpen sälemdesuw türi)

- assalam wa galeyküm!

- wa galeyküm assalam! (er adamdardıñ bir-birimen amandasuw türi)

sälemdesuw türleri:

muğalimmen : sälemetsiz be? apay / aғay

ülken kisimen : amansız ba? ata / äje / köke / aға / äpke

dosımen : sälem. jağday qalay?

4.2. Şahıs zamirleri. Ünlü Sesler. Ünsüz Sesler.

Orijinal Metin:

Жіктеу есімдіктері:

мен сен сіз ол біз сендерсіздер олар

Дауысты дыбыстар:

Қазақ тілінің төл дыбыстары : ә, ө, қ, ү, ұ, ғ, һ, ң

Дауысты дыбыстар а) жуан: а, о, ұ, ы, (е), (и) б) ә, ө, ү, і, е, (и), (у)

Көп нүктенің орнына ұ-ү, ы-і, а-ә әріптерінің тиістісін жазыңыз:

	Ұ - Ү	Ы - І	А - Ә
1.	...йрек - ж...мыс	та...р - тем...р	алм... - қал...
2.	...йым - ...гіт	көң...л - біл...м	д...рігер - айл...
3.	...стау - ж...зім	тілш... - ыст...қ	б...секе - бұт...
4.	...шқыш - б...гін	жылқ... - көл...к	қар...ша - м...лімдеме
5.	...кім - қ...лын	шақ...ру - ...зет	б...лшық - ...лде
6.	дәст...р - б...йым	жаст...к - өм...р	...демі - б...лдыз
7.	...йқы - мәжб...р	мей...з - қыз...л	б...шпай - ...скер
8.	...нтақ - д...кен	топ...рақ - сір...ңке	...лмас - д...птер
9.	б...ркіт - ...ста	жап...рақ - ғыл...м	...йнек - ж...рдем
10.	...зын - к...шік	қ...лыш - к...лт	...ліппе - науқ...с

Адамдармен жас ерекшеліктеріне байланысы сәлемдесу (амандасу) диалогтары:

Амансың ба, (айналайын? / қарағым? / балам?)

Сәлеметсің бе (айналайын? / қарағым? / балам?)

-Амансың ба / сәлеметсің бе, айналайын? / қарағым? / балам?

- Сәлеметсіз бе, аға?

- Қалай жағдайың?

- Рахмет, жақсы.

Амансыңдар ма,

Сәлеметсіңдер ме, / айналайыңдар? / қарақтарым? / балалар?

-Жағдайларың қалай?

-Рахмет ағай. Жағдайымыз жақсы. Сіздің жағдайыңыз қалай?

-Рахмет, өте жақсы.

-Сәлеметсің бе?

-Сәлем!

-қалай жағдайың?

-Өте жақсы. Сенің ше?

-Рахмет, жаман емес.

-Сәлеметсіз бе, ағай?

-Сәлеметсің бе, айналайын, жағдайың қалай?

-Рахмет, ағай. Жақсы. Өзіңіз ше?

-Жақсы, қарағым.

-Сәлеметсіз бе, апай?

-Сәлеметсіңдер ме, балалар? Халдерің қалай?

-Рахмет, жақсы. Сіздің ше?

-Рахмет, өте жақсы.

-Сәлеметсіздер ме?

-Сәлеметсің бе, қарағым, қалай жағдайың?

-Рахмет, өте жақсы.

Сәлеметсіздер ме? Танысайық. Менің атым Нұрлан. Бұл менің ағам. Оның есімі Өркен. Мынау Бақыт. Ол менің досым. Мынау біздің оқытушымыз. Оның аты-жөні - Айша Мұратқызы. Бұл менің көршім. Оның аты Деулет.

- Фамиляңыз кім?

- Менің фамилям Асан.

- Сіз қайда оқысыз?

университетте (колледжде / лицейде / мектепте) оқиймын.

- қайда тұрасыз?

- Жатақханада (үйде / қонақ үйде) тұрамын.

- Көріскенше күн жақсы.

- Жолыңыз болсын. Сау болыңыз.

Тәмендегі сөйлемлерді оқыңыз:

Сіздің есіміңіз кім? Менің есімім - Мехмет.

Сенің атың кім? Менің атым - Илияс.

Оның есімі кім? Оның есімі - Айжан.

Атың кім айналайын? Гүлжан.

Аттарың кім қарақтарымы? Менің атым - Арман, ал оның аты - Жанат.

Диалогтарды оқып, екеуара сөйлеуге жаттығыңыз:

- Сәлеметсіз бе?

- Сәлеметсіз бе? Танысайық, сіздің атыңыз кім?

- Менің атым - Күләш, ал сіздің есіміңіз кім?

- Менің атым - Нұрлыхан.

- Танысқаным куаныштымын.

- Мен де куаныштымын.

- Сау болыңыз, Нұрлыхан!

- Көріскенше, Күләш!

- Сәлеметсіз бе?

- Сәлемі менің атым - Нұрлан, ал сенің есімің кім?

- Менің есімім - Нұржамал. Өте жақсы, мен сізбен танысқаным куаныштымын.

- Сау бол!

- Сау болыңыз!

- Сәлеметсіз бе, ағай?
- Амансың ба, қарағым? Атың кім, айналайын?
- Атым - Арайлым.
- Өте жақсы, Арайлым, менің атым - Бейсен.
- Танысқанымға қуаныштымын, ағай!
- Мен де. Аман-сау бол, айналайын!
- Сау болыңыз!

- Сізбен танысуға болар ма екен?
- Келіңіз, танысайық. Менің есімім Қайрат.
- Кешіріңіз, есіміңізді кім дедіңіз?
- Қайрат. Фамям - Абайұлы.
- Өте жақсы! Сізбен танысқанымға қуаныштымын.
- Сіз қайдан келдіңіз?
- Мен Түркиядан келдім.
- Менің есімім Әділ Байбосынұлы. Қазақстандықпын. Сіз қашан келдіңіз?
- Қазан айының 22-сінде келдім.
- Бізде қонақ болыңыз.
- Жарайды. Рахмет.
- Сау болыңыз.

Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Сіздің атыңыз кім?
2. Сіздің досыңыздың аты кім?
3. Сіздің мұғаліміңіздің аты кім?
4. Сіздің көршіңіздің аты кім?

5. Сіздің ата-анаңыздың есімдері кім?

Диалог құрыңыз:

1. Топтағы студенттернеб амандашып, танысып, қоштасыңыз.
2. Мұғаліммен амандашып, танысып, қоштасыңыз.
3. Досыңызды мұғаліммен таныстырыңыз.
4. Досыңызды көршіңізбен таныстырыңыз.

Таныстырыңыз:

1. Сізге келген қыз бен жігітті.
2. Оқытушыға досыңызды таныстырыңыз.

Танысуда қолданылатын сөйлемдер:

- Танысып қоялық / таныс болайық / танысайық
- Сізді таныстыруға рұқсат етіңіз.
- Сізбен танысуға рұқсат етіңіз.
- Сізді өзімнің жолдасыммен таныструға рұқсат етіңіз.
- Сізді таныстырғым келеді.
- Танысып қойыңдар, мырзалар.
- Сізбен танысқанымға қуаныштымын.
- Сіз туралы көп естігенмін.
- Сізді жолдастарыммен таныстырғым келеді.

Қоштасуға байланысты қолданылатын сөз жәнесөз тіркестері:

- Сау болыңыз!
- Қош, сау болыңыз!
- Көріскенше!
- Келесі кездескенше!
- Жолыңыз болсын!
- Ертеңге дейін!
- Аман-есен тұрыңыз!

- Рахмет, саулығыңызды тілеймін!

Ризашылық білдіруге байланысты қолданылатын сөз және сөз тіркестері:

- Рахмет.
- Сізге үлкен рахмет.
- Сізге ризашылығымды білдіремін.
- Алғыс айтамын.
- Сізге өте ризамын.
- Жарайсың / бәрекелді.

Өтінішке байланысты қолданылатын сөз және сөз тіркестері:

- Айтыңызшы - Айтыңызшы, бұл қай жер?
- Өтінемін / Сұранамын - Өтінемін, есікті жабыңыз.
- Рұқсат па? - Кіруге рұқсат па?
- Рұқсат етіңіз - Отыруға рұқсар етіңіз.
- Тыңдаңызшы - Ата, мына әнді тыңдаңызшы.

Кетірім сұрауға байланысты қолданылатын сөз және сөз тіркестері:

- Кешіріңіз / ғафу етіңіз - Кешіріңіз уақтым жоқ.
- Кешірім өтінемін / Кешірім сұраймын - Кешіккеніме кешірім сұраймын.
- Өкпелемеңіз / Ренжімеңіз - Бұл сөзіме ренжімеңіз.

Келісімге, келіспеушілікке байланысты қолданылатын сөз және сөз тіркестері:

Иә - Жоқ	Кіруге рұқсат.	Кіруге рұқсат жоқ.
әріне / әлбетте	әріне / әлбетте болады.	Жоқ, болмайды.
Солай ғой	Жауабыңыз солай ғой.	Жауабыңыз солай емес.
Келісемін - Қарсымын	Мен бұл пікірге келісемін.	Мен бұл пікірге қарсымын.
Дұрыс - Бұрыс	Шешіміңіз дұрыс.	Шешіміңіз бұрыс.
Мақұл / Жарайды	Мақұл / Жарайды / айтыңыз.	Жоқ, айтпаңыз.

Дауыссыз дыбыстар:

а) қатаң: п, ф, қ, к, т, с, ш, щ, х, ц, ч

б) ұяң: б, в, г, ғ, д, ж, з, һ

с) үнді: п, л, й, (у), м, н, ң

Көп нүктенің орнына г-ғ, к-қ әріптерінің тиістісін жазыңыз:

	г-ғ	к-қ
1.	...алым - дәрі...ер	...ұлақ - ...еме
2.	мер...ен - на...ашы	шеле... - қыры...
3.	а...ай - ше...е	...аз - ...өз
4.	кө...ершін - найза...ай	...елте - тере...
5.	се...із - та...а	...ағаз - көлі...
6.	мез...іл - тұң...ыш	...өбеле... - ...өмір
7.	е...із - ...ажайып	...ара - та...та
8.	ба...а - бәй...е	ете... - ысты...
9.	...алам - әң...іме	...алам - дү...ен
10.	бел...і - ...арыш	әп...е - ұршы...

* К, Қ, П дыбыстарының біріне аяқталған сөзге жалғанатып қосымшалардың басқы дыбысы дауысты болса, ілад жұмсақталып к-гыге, қ-ғыға, п-быға айналады.

	к-г	қ-ғ	п-б
1.	шелек - шелегі	бақ - бағу	қап - қабы
2.	есік - есігі	жақ - жағы	сап - сабы
3.	бөрік - бөрігі	оқ - оғы	доп - добы
4.	көлік - көлігі	суық - суығы	шөп - шөбі
5.	тік - тігу	тақ - тағу	жап - жабу
6.	сөк - сөгу	қақ - қағу	тап - табу
7.	төк - төгу	жық - жығу	сеп - себу

8.	бүк - бүғу	шық - шығу	шап - шабу
9.	ек - егу	тарақ - тарағы	жүп - жұбы
10.	шөк - шөгу	соқ - соғу	түп - түбі

Өленді мәнерлеп оқыңыз.

Ұзын құлақ сұр қоян

Естіп қалып, сыбдырды,

Ойлы-қырлы жерлермен

Ытқып-ытқып жүгірді.

Қарап еді артына

қиығын сап көзінің,

Келе жатқан томпаңдап

Көжегі екен өзінің.

Çeviri yazıya aktarımı:

jiktew esimdikteri:

men sen siz ol biz sender sizder olar

*dawıctı dıbıstar:

қазақ тілінің төл дıbıstarı : ä, ö, қ, ü, u, ğ, h, ң

dawıstı dıbıstar a) juwan: a, o, u, ı, (e), (ıy) b) ä, ö, ü, i, e, (ıy), (w)

köp nükteniñ ornına u-ü, ı-i, a-ä äripteriniñ tiyistisin jazıñız:

	u - ü	ı - i	a - ä
1.	...yrek - j...mıs	ta...r - tem...r	alm... - қал...
2.	...yım - ...git	köñ...l - bil...m	d...riger - ayl...
3.	...staw - j...zim	tilş... - ıst...қ	b...seke - but...

4.	...şkış - b...gin	jılķ... - köl...k	ķar...şa - m...limdeme
5.	...kim - ķ...lın	şak...ruw - ...zet	b...lşıķ - ...lde
6.	däst...r - b...yım	jast...k - öm...r	...demi - b...ldız
7.	...yķı - mäjb...r	mey...z - kıız...l	b...şpay - ...sker
8.	...ntaķ - d...ken	top...raķ - sir...ņke	...lmas - d...pter
9.	b...rkit - ...sta	jap...raķ - ğıl...m	...ynek - j...rdem
10.	...zın - k...şık	ķ...lış - k...lt	...lippe - nawķ...s

adamdarmen jas erekşeliklerine baylanısı sälemdesüw (amandasuw) dialogtarı:

amansıñ ba, (aynalayın? / ķarağım? / balam?)

sälemetsiñ be (aynalayın? / ķarağım? / balam?)

-amansıñ ba / sälemetsiñ be, aynalayın? / ķarağım? / balam?

- sälemetsiz be, aģa?

- ķalay jağdayıñ?

- raxmet, jaķsı.

amansıñdar ma,

sälemetsiñder me, / aynalayıñdar? / ķaraķtarım? / balalar?

-jağdaylarıñ ķalay?

-raxmet aģay. jağdayımız jaķsı. sizdiñ jağdayıñız ķalay?

-raxmet, öte jaķsı.

-sälemetsiñ be?

-sälem!

-ķalay jağdayıñ?

-öte jaķsı. seniñ şe?

-raxmet, jaman emes.

-sälemetsiz be, aģay?

-sälemetsiň be, aynalayın, jaǵdayıň qalay?

-raxmet, aǵay. jaqsı. öziňiz şe?

-jaqsı, qaraǵım.

-sälemetsiz be, apay?

-sälemetsiňder me, balalar? xalderiň qalay?

-raxmet, jaqsı. sizdiň şe?

-raxmet, öte jaqsı.

-sälemetsizder me?

-sälemetsiň be, qaraǵım, qalay jaǵdayıň?

-raxmet, öte jaqsı.

sälemetsizder me? tanısayıq. meniň atım nurlan. bul meniň aǵam. onıň esimi örken. mınaw baqıt. ol meniň dosım. mınaw bizdiň oqıtuwşımız. onıň atı-jöni - ayşa muratqızı. bul meniň körşim. onıň atı dewlet.

- familiyaňız kim?

- meniň familyam asan.

- siz qayda oqıııız?

universitetde (kolledjde / litseyde / mektepte) okııyımın.

- qayda turasız?

- jataqhanada (üyde / qonax üyde) turamın.

- köriskense kün jaqsı.

- jolıñız bolsın. saw bolıñız.

tämendegi söylemlerdi oqıñız:

sizdiň esimiňiz kim?

meniň esimim - mexmet.

seniň atıñ kim?

meniň atım - iliyas.

onıń esimi kim? onıń esimi - ayjan.
atıń kim aynalayın? gljan.
attarıń kim qaraqtarım? meniń atım - arman, al onıń atı - janat.

dialogtardı oqıp, ekewara sylewge jattıǵıńız:

- slemetsiz be?
- slemetsiz be? tanısayıq, sizdiń atıńız kim?
- meniń atım - klş, al sizdiń esimińiz kim?
- meniń atım - nurlıxan.
- tanısқанıma kuwanıştımin.
- men de kuwanıştımin.
- saw bolıńız, nurlıxan!
- kriskenşe, klş!

- slemetsiz be?
- slemi meniń atım - nurlan, al seniń esimiń kim?
- meniń esimim - nurjamal. te jaqsı, men sizben tanısқанıma kuwanıştımin.
- saw bol!
- saw bolıńız!

- sälemetsiz be, aǵay?
- amansın ba, qaraǵım? atıń kim, aynalayın?
- atım - araylım.
- te jaqsı, araylım, meniń atım - beysen.
- tanısқанıma kuwanıştımin, aǵay!
- men de. aman-saw bol, aynalayın!
- saw bolıńız!

- sizben tanısuwǵa bolar ma eken?
- keliñiz, tanısayıq. meniñ esimim qayrat.
- keşiriñiz, esiminizdi kim dediñiz?
- qayrat. familyam - abayulı.
- öte jaqsı! sizben tanısqanıma quwanıştımin.
- siz qaydan keldiñiz?
- men türkiyadan keldim.
- meniñ esimim ädil baybosınulı. qazaqstandıqpin. siz qashañ keldiñiz?
- qazan ayınıñ 22-sinde keldim.
- bizde qonaq bolıñız.
- jaraydı. raxmet.
- saw bolıñız.

suratqarǵa jawap beriñiz.

1. sizdiñ atıñız kim?
2. sizdiñ dosıñızdıñ atı kim?
3. sizdiñ muǵalimiñizdiñ atı kim?
4. sizdiñ körşiñizdiñ atı kim?
5. sizdiñ ata-anañızdıñ esimderi kim?

dialog qurıñız:

1. toptaǵı studentterneb amandaşıp, tanısip, qoştasıñız.
2. muǵalimmen amandaşıp, tanısip, qoştasıñız.
3. dosıñızdı muǵalimmen tanıstırıñız.
4. dosıñızdı körşiñizben tanıstırıñız.

tanıstırıñız:

1. sizge kelgen qız ben jigitti.
2. oqıtuwşığı dosıñızdı tanıstırıñız.

tanısuwda ƙoldanılatın söylemder:

- tanısuw ƙoyaalıƙ / tanısu bolayıƙ / tanısayıƙ
- sizdi tanıstıruwƙa ruƙsat etiƙiz.
- sizben tanısuwƙa ruƙsat etiƙiz.
- sizdi özimniƙ joldasımın tanıstruwƙa ruƙsat etiƙiz.
- sizdi tanıstırƙım keledi.
- tanısuw ƙoyıƙdar, mırzalar.
- sizben tanıskanıma kuwanıstımın.
- siz tuwralı köp estigenmin.
- sizdi joldastarımmın tanıstırƙım keledi.

ƙoştasuwƙa baylanıstı ƙoldanılatın söz janesöz tirkesteri:

- saw bolıƙız!
- ƙoş, saw bolıƙız!
- köriskeñse!
- kelesi kezdeskenşe!
- jolıƙız bolsın!
- erteñge deyin!
- aman-esen turıƙız!
- raxmet, sawlıƙıƙızdı tileymin!

rızaşılıƙ bildirwge baylanıstı ƙoldanılatın söz jäne söz tirkesteri:

- raxmet.
- sizge ülken raxmet.
- sizge rızaşılıƙımdı bildiremin.
- alƙıs aytamın.
- sizge öte rızamın.
- jaraysıƙ / bärekeledi.

ötinişke baylanıstı ƙoldanılatın söz jäne smz tirkesteri:

aytıñızşı	- aytıñızşı, bul qay jer?
ötinemin / suranamın	- ötınemin, esikti jabıñız.
ruqsat pa?	- kirüwge ruqsat pa?
ruqsat etiñiz	- otıruwğa ruqsar etiñiz.
tıñdañızşı	- ata, mına ändi tıñdañızşı.

ketirim surawğa baylanıstı qoldanılatın söz jäne smz tirkesteri:

keşiriñiz / ğafuw etiñiz	- keşiriñiz waqtım jok.
keşirim ötınemin / keşirim suraymın	- keşikkenime keşirim suraymın.
ökpelemeniz / renjimeniz	- bul sözime renjimeniz.

kelisimge, kelispewşilikke baylanıstı qoldanılatın söz jäne söz tirkesteri:

iyä - jok	kirüwge ruqsat.	kirüwge ruqsat jok.
ärine / älbette	ärine / älbette boladı.	jok, bolmaydı.
solay ğoy	jawabıñız solay goy.	jawabıñız solay emes.
kelisemin - qarsımın	men bul pikirge kelisemin.	men bul pikirge qarsımın.
durıs - burıs	şeşimiñiz durıs.	şeşimiñiz burıs.
maqlul / jaraydı	maqlul / jaraydı / aytıñız.	jok, aytpañız.

dawıssız dibıstar:

- a) qatañ: p, f, k, k, t, s, ş, şç, x, ts, ç
b) uyañ: b, v, g, ğ, d, j, z, h
c) undi: p, l, y, (w), m, n, ŋ

köp nükteniñ ornına g-ğ, k-k äripteriniñ tiyistisin jazıñız:

	g-ğ	k-k
1.	...alım - däri...er	...ulaq - ...eme
2.	mer...en - na...aşı	şele... - qırı...
3.	a...ay - şe...e	...az - ...öz

4.	kö...erşin - nayza...ay	...elte - tere...
5.	se...iz - ta...a	...ağaz - köli...
6.	mez...il - tuş...ış	...öbele... - ...ömir
7.	e...iz - ...ajayıp	...ara - ta...ta
8.	ba...a - bāy...e	ete... - ıstı...
9.	...alam - āñ...ime	...alam - dü...en
10.	bel...i - ...arış	āp...e - urşı...

* k, ƙ, p dıbıstarının birine ayaktağan sözge jalğanatıp ƙosımşalardıñ başƙı dıbısı dawıstı bolsa, ilad jumsaƙtalıp k-g'ge, ƙ-ğ'ğa, p-b'ğa aynaladı.

	k-g	ƙ-ğ	p-b
1.	şelek - şelegi	baƙ - bağuw	ƙap - ƙabı
2.	esik - esigi	jaƙ - jağı	sap - sabı
3.	börik - böriği	oƙ - oğı	dop - dobı
4.	kölik - köligi	suwıƙ - suwığı	şöp - şöbi
5.	tik - tigüw	taƙ - tağuw	jap - jabuw
6.	sök - söğüw	ƙaƙ - ƙağuw	tap - tabuw
7.	tök - töğüw	ƙıƙ - ƙığıw	sep - sebüw
8.	bük - büğüw	şıƙ - şığıw	şap - şabuw
9.	ek - egüw	taƙ - tarağı	jup - jubı
10.	şök - şöğüw	soƙ - soğıw	tüp - tübı

ölendi mänerlep oƙıñız.

uzın ƙulaƙ sur ƙoyan

estip ƙalıp, sıbdırdı,

oylı-ƙırlı jerlermen

ıtkıp-ıtkıp jügirdi.

ƙarap edi artına

ƙıyıgın sap köziniñ,

kele jatқан tompaңdap
kөjegi eken öziniң.

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: Ünlülerin kalınlık ve incelik durumları		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Selamlaşma, tanışma.		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 80		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: İki tür alıştırma vardır. Okuma metinlerinin soruları ve boşluk doldurma.		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A1		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EVET	Bu bölümde Kazak Türkçesinin ünlü ve ünsüz harflerinin kalınlık-incelik durumları detaylı ve bol örnekli olarak anlatılmıştır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde okuma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırma mevcuttur.
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	EVET	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusudur.

Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	EVET	Bu bölümde dilbilgisi konularından bir tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlerde öğretilmiş olan dilbilgisi konularıyla kısmen bağlantılı metin ve alıştırmalara yer verilmiştir.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	EVET	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	EVET	Bu bölümdeki dilbilgisi konularının anlatımında durumsal canlandırma söz konusudur.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Sözcük öğretimi mevcuttur.
İşitsel-Dilsel	Sık ve sürekli	EVET	Bu bölümde sık tekrarı

Yöntem	tekrarlara yer verilmelidir.		sağlayacak çok sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve basit düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

5. Soru Edati. İstek kipi.

5.1. Kendim Hakkımda. Benim Evim (Metin)

Orijinal Metin:

Өзім Тұыралы

Менің аты-жөнім - Ахмет Далтабан. 1974 жылы оныншы қазанда Түркияның Адана қаласында тұуылдым. Мен Түркістанға білім алуға келдім. Биыл университеттің дайындық бөлімінде оқимын. Жатақханада тұрамын.

Жаңа сөздер

Туылдым (Дүниеге келдім)

Білім алу (оқу, ғылым үйренуу)

Өзім Хақында

Менің аты-жөнім - Сәрсен Сәбит, әкемнің аты - Кәрім. Мен Қазақстанның Шымкент қаласында дүниеге келдім. Жанямызда бес адам бар. Биыл орта мектепті бітірдім. Економист болғым келеді. Қ.А.Яссауи атындағы Халықаралық Қазақ-Түрік университетінің экономика факультетіне оқуға түстім. Қазір бірінші курстың студентімін.

Жаңа сөздер

Оқуға рүстүм

бірінші курс

жанұя

болғым келеді

Мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз

- Сенің аты-жөнің кім?

- Сен қайда туылдың?

- Отбасыңда неше адам бар?

- Сен биыл нені бітірдің?
 - Сен орта мектепті қашан бітірдің?
 - Сен қай факултетке оқуға түстің?
 - Сен нешінші курста оқисың?
- Жоғарыдағы үлгімен өзіңіз туралы жазыңыз:
- Жолдасыңыздан өзі туралы сұраңыз. Диалог құрастырыңыз.

Çeviri yazıya aktarımı:

өзім туwралı

менің атı-jönim - axmet daltaban. 1974 jılı onıńşı qazanda türkiyyaanıń adana qalasında tuwıldım. men türkistanğa bilim aluwğa keldim. bıyl universitetiń dayındıq böliminde oqıymın. jataqxanada turamın.

jaña sözder

tuwıldım (düniyege keldim)

bilim aluw (oquw, ǵılım üyrenüw)

өзім хақında

менің атı-jönim - särsen säbit, äkemniń atı - kärim. men qazaqstanıń şımkent qalasında düniyege keldim. janyamızda bes adam bar. bıyl orta mektepti bitirdim. ekonomist bolǵım keledi. q.a.yassawi atındaǵı xalıqaralıq qazaq-türik universitetiniń ekonomika fakultetine okuwğa tüstim. qazir birinşi kurstıń studentimin.

jaña sözder

oquwğa rüstüm

birinşi kurs

januya

bolǵım keledi

mätin boyınşa suraqtarǵa jawap berińiz

- seniң atı-jöniң kim?
 - sen қайда tuwıldıң?
 - otbasıңda neşe adam bar?
 - sen bıyıl neni bitirdiң?
 - sen orta mektepti қашан bitirdiң?
 - sen қай fakultetke оқuwға tüctiң?
 sen neşinşi kursta оқıysıң?
 -- joғarıдағı ülgimen öziңiz tuwralı jazıñız:
 -- joldasıñızdan özi tuwralı surañız. dialog қurastırıñız.

5.2. Soru Edati. İstek kipi.

Orijinal Metin:

*Сұраулық шылаулар: ма? ме? ба? бе? па? пе? ше?

Сонғы дыбыс		Дауысты, үнді - п, л, у, й	Ұяң - з, ж, Үнді - м, н, ң	Қамаң, ұяң - б, в, г, д
Буын	Жуан	ма?	ба?	па?
	Жінішке	ме?	бе?	пе?

Мысалы:
 - Сәлемет пе?
 - Амансың ба, қарағым?
 - Гүлбану- студент. Ол ше?
 - Ол жұмыс істейді.

Сұраулық шылауларды (ма, ме, ба, бе, па, пе) дұрыс табыңыз.
 Сен жаңалықты естідің?
 Балалар үйде?
 Досың студент?

Қазақ тілі сабағы қызықты?

Ата-анаң қалада?

Дәрігерге бардың?

Аман-есенсіз?

Кешігіп қалдың?

Бүгін суық?

* Қалау рай

Жақтар	Жекеше	Көпше	Етістік	Қалау райдың жұрнағы	Жіктік жалғау		Көмекші етістік
					Жекеше	Көпше	
1	Менің	Біздің	бар- кел- айт- іш-	-ғы -гі -қы -кі	-м -м -м -м	-мыз -міз -мыз -міз	К Е Л Е Д І
2	Сенің	Сендердің	бар- кел- айт- іш-	-ғы -гі -қы -кі	-ң -ң -ң -ң	- ларың -лерің - ларың -лерің	К Е Л Е Д І
	Сіздің	Сіздердің	бар- кел- айт- іш-	-ғы -гі -қы -кі	-ңыз -ңіз -ңыз -ңіз	- ларың ыз - леріңіз з	К Е Л Е Д І

						- ларың ыз - леріңі з	
3	Оның	Олар дың	бар- кел- айт- іш-	-ғы -гі -қы -кі	-сы -сі -сы -сі	-лары -лері -лары -лері	К Е Л Е Д І

Не қалайсыз?

	Болымды түрі	Болымсыз түрі
Шай іш	Менің шай ішкім келеді.	Менің шай ішкім к
Тамақ же		
Футбол ойна		
Ұйықта		
Сабаққа бар		
Есікті жап		
Есікті аш		
Сәлемдес		
Амандас		
Отыр		
Жат		
Жүр		

Жиі қолданылатын сұрақтар:

1. Сіз қашан туылдыңыз?
2. Ол қашан ұйқыдан оянады?
3. Сіз қай күні демаласыз?
4. Сіз қай тілді білесіз?
5. Сіздің отбасыңыз қайда тұрады?
6. Базарға қалай баруға болады?
7. Сабаққа неге келмедің?
8. Маған неге ашуландың?

Çeviri yazıya aktarımı:

*surawlıq şılawlar: ma? me? ba? be? pa? pe? şe?

songı dibis		dawıstı, ündi - p, l, uw/üw, y	uyañ - z, j, ündi - m, n, ɳ	қамаң, уyañ - b, v, g, d
buwın	juwan	ma?	ba?	pa?
	jinişke	me?	be?	pe?

mısalı:

- sälemet pe?
- amansıñ ba, қарағım?
- gulbanu- student ol şe?
- ol jumıs isteydi.

surawlıq şılawlardı (ma, me, ba, be, pa, pe) durıs tabıñız.

sen jañalıqtı estidiñ?

balalar üyde?

dosıñ student?

қазақ тили sabağı қızıqtı?

ata-anañ қалada?

däriгерге bardıñ?

aman-esensiz?

keşigip qaldıñ?

bügin suwıq?

* qalaw ray

jaqtar	jekeşe	köpşe	etistik	qalaw raydıñ jurnağı	jiktik jalğaw		kömekşi etistik
					jekeşe	köpşe	
1	meniñ	bizdiñ	bar- kel- ayt- iş-	-ğı -gi -qı -ki	-m -m -m -m	-mız -miz -mız -miz	k e l e d i
2	seniñ	senderdiñ	bar- kel- ayt- iş-	-ğı -gi -qı -ki	-ñ -ñ -ñ -ñ	-larıñ -leriñ -larıñ -leriñ	k e l e d i
	sizdiñ	sizderdiñ	bar- kel- ayt- iş-	-ğı -gi -qı -ki	-ñız -ñız -ñız -ñız	- larıñız - leriñız - larıñız - leriñız	k e l e d i
3	onıñ	olardıñ	bar- kel-	-ğı -gi	-cı -si	-ları -leri	k e

			ayt- iş-	-kı -ki	-sı -si	-ları -leri	l e d i
--	--	--	-------------	------------	------------	----------------	------------------

ne qalaysız?

	bolımdı türi	bolımsız türi
şay iş	meniñ şay işkim keledi.	meniñ şay işkim kelmeydi.
tamaq je		
futbol oyna		
uyıqta		
sabaqqa bar		
esikti jap		
esikti aş		
sälemdes		
amandas		
otır		
jat		
jür		

jiyi qoldanılatın suraqtar:

1. siz qaşan tuwıldıñız?
2. ol qaşan uyqıdan oyanadı?
3. siz qay küni demalasız?
4. siz qay tildi bilesiz?
5. sizdiñ otbasıñız qayda turadı?
6. bazarğa qalay baruwğa boladı?
7. sabaqqa nege kelmediñ?

8. mağan nege aşuwlandıñ?

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: Soru edatı ve İstek Kipi		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Kazak Türkçesinde ev odaların adları ve evdeki eşyalar.		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 140		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 2 adet boşluk doldurma, 1 adet okuma anlama alıştıması		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A1-A2		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EVET	Bu bölümde Kazak Türkçesindeki soru edatının ünsüz uyumuna göre nasıl şekil değiştirdiği ve istek kipinin şahıs çekimleri deyimli olarak anlatılmıştır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	EVET	Bu bölümde okuma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştıma mevcuttur.
	Kelimedenden cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik	EVET	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların

	metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.		öğretimi söz konusudur.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde dilbilgisi konularından iki tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlerde öğretilmiş olan dilbilgisi konularıyla kısmen bağlantılı metin ve alıştırmalara yer verilmiştir.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümdeki dilbilgisi konularının anlatımında durumsal canlandırma söz konusu değildir.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık	KISMEN	Sözcük öğretimi bir miktarda mevcuttur.

	verilmelidir.		
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlarla yer verilmelidir.	EVET	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak çok sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmeceli Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve basit düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

6. İyelik Eki. Yardımcı İsimler

6.1. Benim Yuvam (Metin)

Orijinal Metin:

Біздің отбасымыз

Біздің отбасымыз үлкен емес. Отбасымызда бес адам бар. Олар: әкем, шешем, әпкем, ағам және мен. Сіңлім, інім жоқ.

Менің әкем -дәрігер. Шешем -ауруханада медбике. әпкем - колледжде мұғалім. Ол әлі тұрмыс құрмаған. Ағам - жұмысшы, мен оқушымын. Мен оның қарындасымын. Біздің отбасымыз өте тату.

Жаңа сөздер

үлкен емес аурухана медбике тұрмыс құрмаған қарындас өте тату

Метін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Біздің отбасымыз үлкен бе?
2. Біздің отбасымызда неше адам бар?
3. Олар - кімдер?
4. Менің әкемнің мамандығы не?
5. Менің шешем не жұмыс істейді?
6. Менің әпкем не істейді?
7. Менің ағам кім?
8. Мен оқушымын ба?

Менің жанұям

Менің атым - Айгүл. Біздің жанұямыз үлкен. Біздің отбасымызда тоғыз адам бар. Менің атам, әжем, әкем, шешем, ағам, әпкем, інім, сіңлім бар. Менің атам жетпіс екі жаста, әжем алпыс сегізде. Олар кәрі кісілер, зейнеткер. Әкем елуде, шешем қырық жетіде. Әкем - инженер, шешем - тігінші. Ағам - заңгер. Ол үйленген. Жеңгеміңаты - Айжан. әпкем -балалар бақшасында тәрбиеші. Ол

тұрмыста. Жездем - экономіст, олардың екі қызы бар. Інім -лицейде, сінлім - мектепте оқиды. Біздің жанұямыз Түркістан қаласында тұрады. Мен оларды өте жақсы көремін.

Жаңа сөздер

үлкен әпке, жезде тігінші ата іні заңгер әже сінлі үйленген
әке кәрі кісілер балалар бақшасы шеше зейнеткер тәрбийеші
аға, жеңге инженер тұрмыста өте жақсы көру экономіст
лицей

Диалог

- Қалқам, сенің аты-жөнің кім?
- Ахмет Мәулен Бақытұлы.
- Жашың нешеде?
- Жасым өн сегізде.
- Сен қай курста оқисын?
- Бірінші курста.
- Сенің әпкелерің, ағаларың, қарындастарың, інілерің бар ма?
- Менің әпкем және екі ағам бар.
- Ата-аналарың кімдер?
- Әкем - зейнеткер, анам -үй шаруасында.

Туыстық Атаулар

ата әже еке шеше қайын ата қайын ене нағашы аға нағашы жеңге
жезде қайын сінлі күйеу жанар аға жеңге жиен жиен қыз күйеу бала
қыз ұл келін інісі сінлісі немере

Çeviri yazıya aktarımı:

bizdiñ otbasımız

bizdiñ otbasımız ülken emes. otbasımızda bes adam bar. olar: äkem, şeşem, äpkem, aғam және мен. siñlim, inim joқ.

meniñ äkem -däriger. şešem -awruwxanada medbike. äpkem - kolledjde muğalim. ol äli turmıs qırmağan. ağam - jumıssı, men oquwşımın. men onıñ qarındasımın. bizdiñ otbasımız öte tatuw.

jaña sözder

ülken emes awruwxana medbike turmıs qırmağan qarındas öte tatuw

metin boyınşa suraqtarğa jawap beriñiz.

1. bizdin otbasımız ülken be?
2. bizdiñ otbasımızda neşe adam bar?
3. olar - kimder?
4. meniñ äkemniñ mamandığı ne?
5. meniñ şešem ne jumıs isteydi?
6. meniñ äpkem ne isteydi?
7. meniñ ağam kim?
8. men oquwşımın ba?

meniñ januyam

meniñ atım - aygül. bizdiñ januyamız ülken. bizdiñ otbasımızda toğız adam bar. meniñ atam, äjem, äkem, şešem, ağam, äpkem, inim, siñlim bar. meniñ atam jetpis eki jasta, äjem alpıs segizde. olar käre kisiler, zeynetker. äkem elüwde, şešem qırık jetide. äkem - injener, şešem - tiginşi. ağam - zañger. ol üylengen. jeñgemiñatı - ayjan. äpkem -balalar baqşasında tärbiyeşi. ol turmısta. jezdem - ekonomist, olardıñ eki kıızı bar. inim -litseyde, siñlim -mektepte oquydı. bizdiñ januyamız türkistan qalasında turadı. men olardı öte jaqsı körem.

jaña sözder

ülken äpke, jezde tiginşi ata ini zañger äje siñli üylengen äke
käre kisiler balalar baqşası şeşe zeynetker tärbiyeşi ağa, jeñge
injener turmısta öte jaqsı körüw ekonomist litsey

dialog

- qalqam, seniñ atı-jöniñ kim?

- axmet mäwlen baқıtulı.
- jaşıñ neşede?
- jasım ön segizde.
- sen қай kursta oқıysın?
- birinşi kursta.
- seniñ äpkeleriñ, aғalarıñ, қарындастарыñ, inileriñ bar ma?
- meniñ äpkem және eki aғам bar.
- ata-analarıñ kimder?
- äkem - zeynetker, anam -üy şarwasında.

tuwıstıқ atawlar

ata äje eke şeşe қайın ата қайын ene naғaşı aға naғaşı jeñge jezde қайын sinli küyew janar aға jeñge jiyen jiyen қыз küyew bala қыз ul kelin inisi sinlisi nemere

6.2. İyelik Eki. Yardımcı İsimler.

Orijinal Metin:

Тәуелдік жалғау					
жақ	жекеше	мысалы	жақ	көпше	мысалы
1. Менің	-м -ым -ім	әке-м аға-м қарындас- ым жиен-ім	1. Біздің	-мыз -міз -ымыз -іміз	әке-міз аға-мыз қарындас- ымыз жиен-іміз
2. Сенің Сіздің	-ң -ың -ің -ңіз -ңыз	әке-ң аға-ң қарындас- ың жиен-ің әке-ңіз	2. Сендердің (анайы) Сіздердің (сыпайы)	-лерің -ларың -тарың -дерің -леріңіз -ларыңыз	әке-лерің -аға-ларың қарындас- тарың жиен-дерің әке-леріңіз

	-ыңыз -іңіз	аға-ңыз қарындас- ыңыз жиен-іңіз		-тарыңыз -деріңіз	аға- ларыңыз қарындас- тарыңыз жиен- деріңіз
3. Оның	-сы -сі -ы -і	аға-сы әке-сі қарындас- ы жиен-і	Олардың	-лары -лері -тары -дері	аға-лары әке-лері қарында- тары жиен-дері

Төменде берілген сөздерді тәуелденіңіз:

әпке отбасы қыз келін

Тәуелдік жалғауларының тиістісін жазыңыз:

Менің аға

Сіздің сұрағ.....

Інімнің жолдас.....

Баланың доб.....

Менің кітаб.....

Оқушының қалам.....

Олардың ана.....

Менің ой.....

Жомарттың сағат.....

Республиканың астана.....

Сіздің ат.....

қыздың шаш.....

Сенің мекен-жай.....

Сенің қала.....

Онұң дос.....

Менің бөлме.....

Сиырдың сүт.....

Менің үй.....

Ананың жүрег.....

Сіздің сөз.....

қазақ тіл.....

Оның үй.....

Студенттің дәптер.....

Менің билет.....

Сенің өтініш.....

Сіздің бөлме.....

Дүкеннің есіг.....

Оның көрші.....

Төмендегі сұрақтарға жауап беріңіз:

Сіз кімсіз? қайдан келдіңіз?

әке-шешеніз кімдер? қайда жұмыс істейді?

Ұлтыңыз кім? Ата-әжеңіз бар ма?

Еліңіз алыс па? Оған қалай барасыз?

Бұл жаққа не үшін келдіңіз? қандай жоспарларыңыз бар?

қазіп қайда тұрып жатырсыз?

Жаңылпашты жылдам оқуды үйреніңіз:

Оқуға салақтар

Тек кітап парақтар.

Сабақта алақтар,

Далада далақтар.

Біздің пәтеріміз

Біздің үйіміз Шымкент қаласында. Үйіміз Абай көшесінде. Нөмірі жетінші үй - біздікі. Бұл - жеке меншік үй. Біздің үйдің бес бөлмесі бар. Бөлмелер бір-

бірініен оңаша, өте қолайлы. Кіре беріс бөлме бар. Онда оң жақта айна және киім ілгіш бар. қарсыдағы бөлме - демалыс бөлмесі. Онда біз қонақтар қабылдаймыз, демаламыз. Демалыс бөлмесінде үлкен диван, бұрышта теледидар, журнал үстелі, қабырғаға кітап сөресі және әртүрлі суреттер ілінген. Еденге кілем төселген. Терезеде әдемі перде ілулі тұр.

Біздің ұйықтайтын бөлмеміз үлкен емес. Онда екі кереует, екі шам бар. Шамдар кереуеттердің жоғарғы жағына орналастырылған. Кереуеттердің арасында кілемше жатыр.

Біз отбасымызбен ас бөлмесінде тамақтанамыз. Ас бөлмесінде асхана жиһазы (гарнитур), газ плитасы, әртүрлі ыдыс-аяқтар бар.

Біздің үйіміздің бөлмелері ыңғайлы, жарық, жылы.

кіре беріс бөлмесі /коридор/

Демалыс бөлмесі

ұйықтайтын бөлме

ас үй

әжетхана

ванна /суға түсетін бөлме/

балкон

Көмекші есімдер:

Алды

арты

асты

үсті

жаны

қасы

арқасы

арасы

іші

төбесі

сырты

маңайы

-Асхана кітапхананың жанында.

-Дәріхана қайда?

.....

Банктің алдында не бар?

.....

Пошта мен дәріхананың арасында не бар?

.....

Дүкеннің аркасында не орналасқан?

.....

Саябақтың ішінде балалар не істеп жүр?

.....

Жолдың екі жағында кітапхана, дүкен, банк, кинотеатр және тағы басқалары
(т.б.) орналасқан.

Не істегіңіз келеді?

Ояну

Жаттығу жасау

Жуыну

Теледидар көру

Терезені тазалау

Гитара тарту

Музыка тыңдау

Телефонмен сөйлесу

Футбол ойнау

Ыдыс-аяқ жуу

Сурет салу

Жаңғы тебу

бас жуу

Шахмат ойнау

Велосипед айдау

Сүрту

Ілу

Үтіктеу

Сыпыру

Жәндеу

Çeviri yazıya aktarımı:

taweldik jalğaw

jaқ	jekeşe	mısalı	jak	köpşe	mısalı
1. meniң	-m -ım -im	äke-m ağa-m qarındas-ım jiyen-im	1. bizdin	-mız -miz -ımız -imiz	äke-miz ağa-mız qarındas-ımız jiyen-imiz
2. seniң sizdin	-ıñ -ıñ -ıñ -ıñız -ıñız -ıñız -ıñız	eke-ıñ ağa-ıñ qarındas-ıñ jiyen-ıñ äke-ıñız ağa-ıñız qarındas-ıñız jiyen-ıñız	2. senderdin (anayı) sizderdin (sıpayı)	-leriñ -larıñ -tarıñ -deriñ -leriñiz -larıñız -tarıñız -deriñiz	äke-leriñ -ağa-larıñ qarındas-tarıñ tarıñ jiyen-deriñ äke-leriñiz ağa-larıñız qarındas-tarıñız tarıñız jiyen-deriñiz
3. onıñ	-sı -si	ağa-sı äke-si	3. olardıñ	-ları -leri	ağa-ları äke-leri

	-1	қарындас-1		-тары	қарында-тары
	-i	жйен-i		-дери	жйен-дери

төменде берілген сөздерді тәуелденіңіз:

әпке отбасы қыз келін

тәуелдік жалғавларының тиыстисн жазыңыз:

менің аға

сиздің сурәг.....

инимнің жолдас.....

баланың доб.....

менің кітаб.....

оқушынның қалам.....

олардың ана.....

менің ой.....

жомарттың сағат.....

республиканың астана.....

сиздің ат.....

қыздың шағ.....

сенің мекен-жай.....

сенің қала.....

оның дос.....

менің бөлме.....

сыйырдың сүт.....

менің үй.....

ананың жүрег.....

сиздің сөз.....

қазақ тіл.....

оның үй.....

studentтің дәптер.....

менің билет.....

сенің өтініш.....

sizdiñ bölme.....

dükenniñ esig.....

onıñ körşi.....

tömen degi suraqtarğa jawap beriniz:

siz kimsiz? qaydan keldiniz?

äke-şeşeniz kimder? qayda jumıs isteydi?

ultınız kim? ata-äjeniz bar ma?

eliñiz alıs pa? oğan qalay barasız?

bul jaqqa ne üşin keldiniz? qanday josparlarıñız bar?

qazıp qayda turıp jatırsız?

janılpaştı jıldam oquwdı üyreniniz:

oquwğa salaqtar

tek kitap paraqtar.

sabaqta alaqtar,

dalada dalaqtar.

bizdiñ päterimiz

bizdiñ üyimiz şımkent qalasında. üyimiz abay köşesinde. nömiri jetinşi üy - bizdiki.

bul - jeke menşik üy. bizdiñ üydiñ bes bölmesi bar. bölmeler bir-birinien oñaşa, öte

qolaylı. kire beris bölme bar. onda oñ jaqta ayna jäne kiyim iltiş bar. qarsıdağı

bölme - demalıs bölmesi. onda biz qonaqtar qabıldaymız, demalamız. demalıs

bölmesinde ülken divan, burışta teledidar, jurnal üsteli, qabırğağa kitap söresi jäne

ärtürli süwretter ilingen. edenge kilem töselgen. terezede ädemi perde ilüwli tur.

bizdiñ uyıqtaytın bölmemiz ülken emes. onda eki kerewet, eki şam bar. şamdar

kerewetterdiñ joğarğı jağına ornalastırılğan. kerewetterdiñ arasında kilemşe jatır.

biz otbasımızben as bölmesinde tamaqtanamız. as bölmesinde asxana jihazı

(garnitür), gaz plitası, ärtürli ıdıs-ayaqtar bar.

bizdiñ üyimizdin bölmeleri ıñğaylı, jarıq, jılı.

kire beris bölmesi /koridor/

demalis bölmesi

uyıqtaytın bölme

as üy

äjetxana

vanna /suwğa tüsetin bölme/

balkon

kömekşi esimler:

aldı

artı

astı

üsti

janı

ķası

arķası

arası

işi

töbesi

sırtı

mañayı

-asxana kitapxananıñ janında.

-därixana ķayda?

.....

banktıñ aldında ne bar?

.....

pošta men därixananıñ arasında ne bar?

.....

dükenniñ arkasında ne ornalasķan?

.....

sayabaqtıj işinde balalar ne istep jür?

.....

joldıj eki jağında kitapxana, düken, bank, kinoteatr jäne tağı başqaları (t.b.) ornalaskan.

ne isteginiz keledi?

oyanuw

jattıguw jasaw

juwinuw

teledidar körüw

terezeni tazalaw

gitara tartuw

muzıka tıñdaw

telefonmen söylesüw

futbol oynaw

ıdıs-ayaq juwuw

süwret saluw

jañğı tebüw

bas juwuw

şaxmat oynaw

velosiped aydaw

sürtüw

ilüw

ütiktew

sıpıruw

jändew

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: İyelik ekleri ve yardımcı kelimeler.
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Ev ve evin dışındaki çevre.
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 262

	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 1 adet okuma-anlama, 2 adet boşluk doldurma, 1 adet yazma alıştırmaları		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A1-A2		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EVET	Bu bölümde Kazak Türkçesindeki iyeli ekleri detaylı olarak anlatılmıştır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	EVET	Bu bölümde okuma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırma mevcuttur.
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusudur.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	EVET	Bu bölümde dilbilgisi konularından bir tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.

Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümlerde öğretilmiş olan dilbilgisi konularıyla kısmen bağlantılı metin ve alıştırmalara yer verilmiştir.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	EVET	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler, cümleler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümdeki dilbilgisi konularının anlatımında durumsal canlandırma söz konusu değildir.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	KISMEN	Sözcük öğretimi bir miktarda mevcuttur.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve basit düzeyde cümle kurma

	çerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.		öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

7. Soru Cümlesi. Ne kadar? Kaç?

7.1. Zaman

Orijinal Metin:

Сағат неше (қанша) болды?

Сағат бір.

Сағат екі.

Сағат үш.

Сағат төрт.

Сағат бес.

Сағат алты.

Сағат жеті.

Сағат сегіз.

Сағат тоғыз.

Сағат он.

Сағат он бір

Сағат он екі.

Сағат бірден бес (минут) кетті. 01.05

Сағат бірден он (минут) кетті. 01.10

Сағат бірден жиырма (минут) кетті. 01.20

Сағат бір жарым болды. 01.30

Сағат екіге жиырма бес минут қалды/бар. 01.35

Сағат екіге жиырма минут қалды/бар. 01.40

Сағат екіге он бес минут қалды/бар. 01.45

Сағат екіге он минут қалды/бар. 01.50

Сағат екіге бес минут қалды/бар. 01.55

Сағат екі болды. 02.00

Сағат ден/дан/тен ... кетті.

Сағат ...ға/ге/ке қалды.

Төменде берілген сағаттарды жазумен жазыңыз:

01.15

01.20

05.10

07.35

09.33

10.45

12.15

19.40

11.30

23.00

13.25

24.00

Сұраулы сөйлем

Біреуден бір нәрсе туралы білу, жауап алу мақсатымен айтылған сөйлемді сұраулы сөйлем дейміз

Çeviri yazıya aktarımı:

sağat neşe (қанша) boldı?

sağat bir.

sağat eki.

sağat üş.

sağat tört.

sağat bes.

sağat altı.

sağat jeti.

saġat segiz.

saġat toġiz.

saġat on.

saġat on bir

saġat on eki.

saġat birden bes (minut) ketti. 01.05

saġat birden on (minut) ketti. 01.10

saġat birden jıyırma (minut) ketti. 01.20

saġat bir jarım boldı. 01.30

saġat ekige jıyırma bes minut aldı/bar. 01.35

saġat ekige jıyırma minut aldı/bar. 01.40

saġat ekige on bes minut kaldı/bar. 01.45

saġat ekige on minut aldı/bar. 01.50

saġat ekige bes minut aldı/bar. 01.55

saġat eki boldı. 02.00

saġat den/dan/ten ... ketti.

saġatġa/ge/ke aldı.

tömente berilgen saġattardı jazuwmen jazıñız:

01.15

01.20

05.10

07.35

09.33

10.45

12.15

19.40

11.30
23.00
13.25
24.00
surawlı söylem
birewden bir nãrse tuwralı biluw, jawap aluw maqsatımen ayılğan söylemdi surawlı söylem deymiz.

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: Ne kadar? ve Kaç sorularının öğretimi		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Zamanı öğrenme		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 89		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: Boşluk doldurma, Soru-cevap		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A1-A2		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde detaylı bir dilbilgisi kuralı anlatımı yoktur. Saati söyleme şekilleri anlatılmaktadır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde okuma becerisini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmaları mevcut değildir.
	Kelimedenden cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.

Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusu değildir.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde zamanı öğrenmeye yönelik soru cümlelerinin nasıl kurulacağı kısaca anlatılmaktadır.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	HAYIR	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerden bağımsız olan basit bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	HAYIR	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerden bağımsız olan basit bir konu anlatılmaktadır.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	HAYIR	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümdeki dilbilgisi konularının anlatımında durumsal canlandırma söz konusu değildir.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre kısmen daha karmaşık bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin	KISMEN	Sözcük öğretimi bir

	öğretimine ağırlık verilmelidir.		miktarda mevcuttur.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	HAYIR	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak çok sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmemiş
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve basit düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

8. Eylem

8.1. Hafta, Ay Adları

Orijinal Metin:

Апта Күндері

1.Дүйсенбі

2.Сейсенбі

3.Сәрсенбі

4.Бейсенбі

5.Жұма

6.Сенбі

7.Жексенбі

АПТА

-Аптада неше күн бар?

-Аптада жеті күн бар.

-Бүгін қай күн?

-Бүгін дүйсенбі.

-Сен сейсенбі күні не істейсің?

-Мен сейсенбі күні университетте боламын.

-Сенің бейсенбі күні қайдай жоспарың бар?

- Мен әр бейсенбі күні Қ. А. Яссауи кесесіне барамын.

-Сен сәрсенбі күні қайда барасың?

- Мен сәрсенбі күні киноға барамын.

-Асқар жұма күні не істейді?

- Асқар жұма күні сабақта болады.

-Сенбі, жексенбі күндері не істейсіңдер?

- Біз сенбі, жексенбі күндері тауға барамыз.

Бір аптада

Бір аптаның күндері өтті.

Дүйсенбіде гүлдер ектім,

Сейсенбіде жуа тердім,

Сәрсенбіде су әкелдім,

Бейсенбіде бақша баптап,

Жұма күні тақпақ жаттап,

Сенбіде мен киноға бардым,

Жексенбіде бір демалдым.

Сұрақтарға жауап беріңіз:

1. Сен дүйсенбі күні не істейсің?
2. Сен сейсенбі күні университетке сағат қаншада барасың?
3. Сен сәрсенбі күні киноға барасын ба?
4. Сен бейсенбі күні досыңды көресің бе?
5. Сендерде жұма күні неше сабақ болады?
6. Сендер сенбі күні не істейсіндер?
7. Олар жексенбі күні қайда болады?

Диалогты оқып, екеуара сөйлеуге жаттығыңыз:

-қазір уақыт қанша?

-қазір уақыт түс кезі.

-Сағат неше?

-Сағат тура он екі.

-Сағат қаншада базарға барамыз?

-Сағат екіде барамыз.

-Ертең сағат нешеде университетке барамыз?

-Ертең сағат 8.30-да университетке барамыз.

Айлар

Наурыз Сәуір Мамыр (Көктем)

Маусым	Шілде	Тамыз	(Жаз)
қыркүйек	қазан	қараша	(Күз)
Желтоқсан	қаңтар	Ақпан	(қыс)

Çeviri yazıya aktarımı:

apta künderi

1.düysenbi

2.seysenbi

3.särsenbi

4.beysenbi

5.juma

6.senbi

7.jeksenbi

apta

-apta neşe kün bar?

-apta jetti kün bar.

-bugin қай kün?

-bügün düysenbi.

-sen seysenbi küni ne isteysiñ?

-men seysenbi küni universitette bolamın.

-seniñ beysenbi küni қайday josparıñ bar?

- men är beysenbi küni қ. a. yassawi kesesine baramın.

-sen särsenbi küni қайda barasıñ?

- men särsenbi küni kinoga baramın.

-aşkar juma küni ne isteydi?

- aşkar juma küni sabaқта boladı.

-senbi, jeksenbi künderi ne isteysiñder?

- biz senbi, jeksenbi künderi tawğa baramız.

bir aptada

bir aptanıñ künderi ötti.

düysenbide gülder ektim,

seysenbide juwa terdim,

särsenbide suw äkeldim,

beysenbide baqşa bapta,

juma küni taqpaq jattap,

senbide men kinoğa bardım,

jeksenbide bir demaldım.

suraktarğa jawap beriñiz:

1. sen düysenbi küni ne isteysiñ?
2. sen seysenbi küni universitetke saġat qañsada barasıñ?
3. sen särsenbi küni kinoğa barasıñ ba?
4. sen beysenbi küni dosıñdı köresiñ be?
5. senderde juma küni neşe sabaq boladı?
6. sender senbi küni ne isteysinder?
7. olar jeksenbi küni qayda boladı?

dialogtı oqıp, ekewara söylewge jattıñız:

-qazir waqıt qañsa?

-qazir waqıt tös kezi.

-saġat neşe?

-saġat tuwra on eki.

-saġat qañsada bazarğa baramız?

-saġat ekide baramız.

-erteñ saġat neşede universitetke baramız?

-erteñ saġat 8.30-da universitetke baramız.

aylar

nawrız säwir	mamır (köktem)
mawsım	şilde tamız (jaz)
qırküyek	qazan qaraşa (küz)
jeltoksan	qanar aqpan (qıs)

8.2. Eylem

Orijinal Metin:

Етістік

Заттың қимылын, амалын, жай-күйін білдіретін сөз табын етістік деп атаймыз.

Етістік сөйлемде баяндауыш қызметін атқарады.

Мысалы: Мен университетке барамын.

Етістіктің болымсыз түрі түбірге -ма, -ме, -ба, -бе, -па, -пе қосымшаларының қосылуы арқылы жасалады.

Мысалы: көр-ме, оқы-ма, сен-бе, жаз-ба, кір-ме, шық-па.

Етістіктің болымсыз түрін жасаңыз:

Сөйле

Кет

Тазала

Көрсет

Бар

қара

Жырт

Сал

Ки

Жат

оят..

өшір

теп

аш

шап

ұста

жүз

тұр

отыр

кешік

кел

куан

Çeviri yazıya aktarımı:

etistik

zattıñ kıymılın, amalın, jay-küyin bildiretin söz tabın etistik dep ataymız. etistik söylemde bayandawıñ kızmetin atqaradı.

mısalı: men universitetke baramın.

etistiktiñ bolımsız türi tübirge -ma, -me, -ba, -be, -pa, -pe qosımşalarınıñ qosıluwı arqılı jasaladı.

mısalı: kör-me, oqı-ma, sen-be, jaz-ba, kir-me, sıq-pa.

etistiktiñ bolımsız türin jasañız:

söyle

ket

tazala

körset

bar

qara

jirt

sal

kiy
jat
oyat..
öşir
tep
aş
şap
usta
jüz
tur
otır
keşik
kel
kuwan

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: Fiillerin mastarsız halleri ve olumsuzluk ekinin şekilleri		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Haftanın günleri ve ay adları		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 214		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 1 adet boşluk doldurma, 1 okuma-anlama alıştırması		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A1-A2		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EVET	Bu bölümde Kazak Türkçesindeki Fiillerin mastarsız halleri ve olumsuzluk ekinin şekilleri detaylı olarak anlatılmıştır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma	KISMEN	Bu bölümde okuma

	becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.		becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırma mevcuttur.
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kısmi kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusudur.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	EVET	Bu bölümde dilbilgisi konularından sadece bir tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlerde öğretilmiş olan dilbilgisi konularıyla kısmen bağlantılı metin ve alıştırmalara yer verilmiştir.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal	HAYIR	Bu bölümdeki dilbilgisi konularının anlatımında

Öğretimi	canlandırmalar yapılmalıdır.		durumsal canlandırma söz konusu değildir.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	KISMEN	Sözcük öğretimi bir miktarda mevcuttur.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırma yer verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve basit düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alışımlar mevcuttur.

9. Çokluk Eki. Özne.

9.1. Bizim Üniversitemiz

Orijinal Metin:

Біздің университет

Біздің университет Түркістан қаласында. университет 1991 жылы ашылды. 1992 жылы қ.А.яссауи атындағы Халықаралық қазақ-Түрік университеті болып қайта құрылды. университетте тарих-филология, шығыстану, заң, экономика, медицина, өнер, экология тағы басқа факультеттер бар. Мұнда әр елден келген студенттер білім алуда. университетте студенттер үшін жатақхана, мәдениет орталығы, спорт кешені, асхана жұмыс істейді. Мәдениет орталығында кең, жарық, жылы оқу залы және кітапхана бар. университет кафедраларында белгілі ғалымдар қызмет етеді. университет баспаханасынан "яссауи Хабаршысы" ғылыми журналы, "яссауи университеті" газеті және көмекші оқу құралдары шығады.

Біздің университетке қош келдіңіздер!

Метін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз:

1. Сіз қай университетте оқисыз?
2. университет қай жылы құрылды?
3. университетте қандай факультеттер бар?
4. Студенттерге қандай жағдайлар жасалған?
5. университет баспаханасынан қандай басылымдар жарық көруде?

Жеті жұрттың тілін біл,

Жеті түрлі білім біл.

Білекті бірдір жығады,

Білімді мыңды жығады.

Дәрісхана

Бұл біздің дәрісхана. Ол үшінші қабатта. Дәрісханада парталар, орындықтар және тақта бар. Тақтада бор және сүрткіш тұр. Оң жақта екі терезе, сол жақта есік бар. қабырғада портреттер мен плакаттар ілінген. Студенттер дәрісханада отыр. Кітаптар, дәптерлер, қаламдар және қарындаштар партаның үстінде жатыр. қазір қазақ тілі сабағы. Мұғалім түсіну сабағында мәтінді оқытады, түсініксіз сөздерді қалай қолдануды үйретеді. Диалогтар, шағын мәтіндер құрамыз. Дәрісханада өткен әрбір сабақ бізге өте қызықты.

Жаңа сөздер:

дәрісхана

қабат

сүрткіш

терезе

портрет

үйрету

жағын

өте қызықты

Өзіңіздің дәрісханаңыз, сабақтарыңыз жайында әңгіме жазыңыз.

.....

Çeviri yazıya aktarımı:

bizdiñ universitet

bizdiñ universitet türkistan қаласында. universitet 1991 jılı ашıldı. 1992 jılı қ.а.yassawi atındaғы халқаралық қазақ-түрік universiteti болып қайта құрылды. universitetте тарих-филология, ғиғистану, заң, экономика, медицина, өнер, экология тағы басқа fakultetter бар. munda әр elden kelgen studentter bilim aluwda. universitetте studentter үшін jataқxana, мәдениет орталығы, sport keşeni, asxana jumıs isteydi. мәдениет орталығында кең, jarıқ, jılı оқuw залы және kitapxana бар. universitet kafedralарында velgili ғалымдар қызмет etedi. universitet baspaxanasınan "yassawi xabarşısı" ғилми juwrnalı, "yassawi universiteti" gazeti және kömekşi оқuw қuralдары шығadı.

bizdiñ universitetke qoş keldinizder!

metin boyınşa suraqtarğa jawap beriñiz:

1. siz qay universitette oqıysız?
2. universitet qay jılı qurıldı?
3. universitette qanday fakultetter bar?
4. studentterge qanday jaǵdaylar jasalǵan?
5. universitet baspaxanasınan qanday basılımdar jarıq körüwde?

jeti jurttıñ tilin bil,
jeti türlı bilim bil.

bilekti birdir jıǵadı,
bilimdi mıñdı jıǵadı.

därisxana

bul bizdiñ därisxana. ol üşinşi qabatta. därisxanada partalar, orındıqtar jäne taqta bar. taqtada bor jäne sürtkiş tur. oñ jaqta eki tereze, sol jaqta esik bar. qabırǵada portetter men plakattar ilingen. studentter därisxanada otır. kitaptar, däpterler, qalamdar jäne qarındaştar partanıñ üstinde jatır. qazir qazaq tili sabaǵı. muǵalim tüsinüw sabaǵında mätindi oqıtadı, tüsiniksiz sözderdi qalay qoldanuwdı üyretedi. dialogtar, şaǵın mätinder quramız. därisxanada ötken ärbir sabaq bizge öte qızıqtı.

jaña sözder:

därisxana

qabat

sürtkiş

terez

portret

üyretüw

jaǵın

öte qızıqtı

öziñizdiñ därisxanañız, sabasqtarıñız jayında äñgime jazıñız.

.....

9.2. Çokluk Eki. Özne

Orijinal Metin:

Көптік жалғауы:

Сөзге көптік мағына беру үшін қолданатын қосымланы көптік жалғауы дейміз.

Мысалы: Кітаптар, дәптерлер және қарындаштар партаның үстінде жатыр.

Көп нүктенің орнына тиістісін қойыңыз:

қонақ..

үй..

жыл...

күс...

оқулық...

қыз...

бөлме...

мұғалім...

дыбыс....

қалам....

кітап...

қазақ...

дәптер...

жас....

жігіт...

ойыншық...

сынып...

ғалым....

терезе....

аң...

ой...

бала...

кісі...

орындық...

кезекші....

есік...

ағаш....

Жұмбақтар

Жазу жазып жалықпаған

Жаза-жаза арықтаған.

Алты қырлы,

Алтын сырлы.

қабат-қабат қаттама

әкылың болса, аттама.

Үйреткен ілімді,

қырық екі білімді.

Өшірді, сүртті,

Өзгені құртты,

Өзін де құртты.

Жатақханада

іздің жатақхана үш қабатты. Ол университет қалашығында орналасқан. Біздің жатақханада ер балалар бөлек, қыздар бөлек тұрады. Жатақхананың бөлмелері таза, кең және жарық. Бөлмелер екі кісілік, үш кісілік, төрт кісілік. Әр бөлмеде

адам санна қарай кереветтер, орындықтар, үстелдер, киім шкафтарды және кітап сөрелері бар. Терезеде әдемі, сары түсті перде ілінген. Бөлмелерді ер күні кезекшілер тексереді. Ең таза бөлмедегі студенттерге алғыс жарияланады. Жатақханада студенттер үшін медициналық орталық жұмыс істейді.

Сабақтан соң студенттер жатақханада құрылған түрлі үйірмелерге катысады. Кітапханада дәрістеріне дайындалады, теннис ойнайды. Асханадағы демалыс бөлмесінде уақыттарын көңілді өткізеді.

Жатақхана университеттің Мәдениет орталығына, асханаға жақын. Студенттер: "Жатақхана - біздің өз үйіміз", дейді.

Менің бір күнім

Бүгін дүйсенбі. Мен сағат жетіде оянамын, күнде таңертен. 15 минут жаттығу жасаймын. Одан кейін жуынамон, тісімді тазалаймын, киінемін. Сағат сегізде мен таңертеңгі асты ішемін. Сағат жиырмада университетке барамын. университетте сабақ сағат тоғызда басталады. Сабақ түскі бірге дейін болады. Сағат бірде түскі ас ішемін. кешкі асты сағат жетіде жеймін. Одан кейін екі сағат сабаққа дайындаламын. Музыка тыңдаймын, теледидар көремін, футбол ойнаймын. Сағат он екіде ұйықтаймын. Таңертең тағы да сағат жетіде оянамын.

Менің демалыс күнім

Мен демалыс күні кеш, сағат тоғызда тұрамын. Жуынамын, киінемін, таңертеңгі асты жатақхана асханасында ішемін. Біз әр демалыс күнімізді қызықты өткіземіз. Бұл жексенбіде мен досыммен балық аулауға бардым. Көп балық ауладық. Балық сорпасын өзен жағасында іштік. Содан соң өзенге шомылдық, футбол ойнадық. Өзен жағасында кешке дейін болдық. Демалыс күніміз өте қызықты өтті. Жақсы демалдық. Кешке жатаханаға кайттық.

Не істейсің?

Демалыс күні сен қай уақытта тұрасың?

ерте

кеш

уақытылы

Тұрғаннан соң не істейсің?

жуыну

тарану

төсекті жинау

желдеткішті ашу

дене жаттығуларын жасау

тамақтану

бөлмелерді тазалау

Спорттың қай түрімен шұғылданасың?

футбол

волейбол

дзюдо

кратэ

күрес

теннис

баскетбол

шахмат

жүзу

бокс

қандай үйірмеге қатысып жүрсің?

би

көркеөөнерпаздар

шетел тілін үйрету

компьютер үйрену

Үйде қандай жұмыс істейсің?

жинау

тазалау

шаң сүрту

терезелерді жуу

есіктерді жуу

кір жуу

үтіктеу

еденді сыпыру

шай ішу

кофе қайнату

тамақ пісіру

ыдыс жуу

Бос уақытыңызды қалай өткізесі?

саябаққа бару

мұражайға бару

театрға бару

концертке бару

киноға бару

Бос уақыт

Кітап оқу

Отбасымен бірге өткізу

Серуен

Саяхат

Сіз өзіңіздің бос уақытызда немен айналысқанды ұнатасыз? әңгімелеңіз:

Сөйлеу үлгісі:

*..... уақытымды көңілді, қызықты өткіземін.

* Бос уақытымызда барамыз / көреміз.

* Оның себебі

* Саяхатқа/серуенге

* Маған ұнайтыны

Мына үлгіні пайдаланып, бос уақытыңызды қалай өткізетініңізді досыңызға айтыңыз және досыңыздан бос уақытын қалай өткізетінін сұраңыз:

достарыммен	өткізгенді	жақсы	көремін
ата-анаммен	оқуды	жек	көрмеймін
туыстарыммен	ойнауды		қалаймын
әжеммен	ұйықтауды		қаламаймын
табиғатта	ойлануды		
саябақта			
кітап			
шаһмат			

"Мен демалыс күнімді қалай өткіземін?" деген тақырыпта әңгіме жазыңыз.

Біздің кітапхана

Біздің университеттің Мәдениет орталығында үлкен кітапхана бар. Ол екінші қабатқа орналасқан. Мұнда жарық әрі кең оқу залы бар. туденттер оқу залында өз бетінше лекцияларға, практикалық сабақтарға әзірленеді. Біз кітапханадан оқулық, сөздік, әдеби кітаптар аламыз. Кітапханада студенттер интернет арқылы басқа кітапхананың кітап қорларынан да пайдаланады.

Біз күн сайын жаңалықтан хабардар болу үшін ол жердегі жаңа газеттерді оқып тұрамыз. Маған өзім әрдайым дайындалатын бұл кітапхана ұнайды. Мұнда кітап оқуға өте ыңғайлы. Ол үзіліссіз жұмыс істейді. Кітапханашылар да оқырмандар талабына қарай жақсы қызмет көрсетеді. Біздің кітапханамыз өте бай.

Жаңа сөздер

кітапхана

кең

өз бетінше

лекция

практикалық сабақ

оқулық

сөздік

әдеби кітап

күн сайын

жаңалық

жаңа газет

әрдайым

ұнайды

ыңғайлы

кітапханашы

оқырман

көрермен

өте бай

Кітапханада

-Сәлеметсіз бе?

-Сәлеметсіз бе?

-Менің кітапханаға жазылғым келеді. қалай жазылға болады?

-Төлқұжат және оқырман билеті үшін фотсуретіңіз керек.

-Міне, менің суретім және төқұжатым.

-Күте тұрыңыз. қазір дайын болады. Міне, сіздің оқырман билетіңіз.

-Өте жақсы. Сізге көп рахмет.

-Мен әдеби кітап алғым келеді. Кітап қанша мерзімге беріледі?

-Бізде кітаптар үш аптаға беріледі. Ал, оқулықтарды тек оқу залында ғана пайдаланасыз.

-Маған М.әуезовтың "Абай жолы" романынын, бірінші омын және "қазақ әдебиеті" газетінің осы айдағы тігіндісін беріңізші.

-қазір әкелемін. Алыңыз.

-Сізге рахмет.

-Сау болыңыз. Келіп тұрыңыз.

"Кітапхана" деген тақырышқа қысқаша әңгіме жазыңыз.

.....
.....
.....
.....

Кітап - білім бұлағы,

Білім - өмір шырағы.

Оқу - инемен қудық қазғандай.

Оқусыз білім жоқ.

Білімсіз күнің жоқ.

университет асханасы

Біздің университет жатақханасында үлкен асхана бар. Асхана аспазшысы асты дәмді пісіреді. Асхананың іші әдемі әері таза. Асханада үстел, әр үстелдің жанында төрт орындық бар. Асханадан студенттер, оқытушылар тамақтанады. Асхана сағат жетіден бастап кешкі сағат онға дейін жұмыс істейді.

Жана сөздер

ас / тамақ

аспазшы

асхана

дәмді, тәтті

тамақтану

үстел

орындық

таза

Асханада

Біздің жатақхананың қасында екі қабатты үлкен асхана бар. Мұнда сусындар, ыстық, тағамдар, сүт тағамдарын сатады. Біз үш мезгіл осы асханадан тамақтанамыз.

Таңертең сүт және шай ішеміз. Түскі асқа сорпа, шай, айран, аламыз. Кешкі асқа палау және сүт тағамдарынан аламыз. Дастархан мәзірін көрген соң барып тапсырыс өзіміз аламыз. Мұнда даяшы жоқ. Бұл асханадан студенттер тамақтанады.

Жексенбі, мереке күндері асханаға студенттер аз келеді. Мұндай күндері біз дискотекалар өткіземіз, ән шырқаймыз, би билейміз.

Асхананың іші кең әрі жарық.

Жаңа сөздер

Жатақхананың қасында (жанында)

сусын

ыстық тағам (тамақ, ас)

сүт тағамдары (сүт, айран)

үш мезгіл (таңертең, түс, кеш)

сүт

сорпа

палау

Дастархан мәзірі

тапсырыс беру

пышақ

шанышқы

қасық

бос үстел

жарық

даяшы

жексенбі (базар күні)

мереке күндері (мейрам күндері)

ән шырқаймыз

би билейміз

Мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз:

- 1- Жатақхананың қасында не бар?
- 2- Асханада қандай тағамдар сатылады?
- 3- Сен неше мезгіл тамақтанасың?
- 4- Таңертеңгі асқа не аласың?
- 5- Түсте қандай тамақ ішесін?
- 6- Кешкі асқа не аласындар?
- 7- Дастархан мәзірін көресіндер ме?
- 8- Мұнда даяшы бар ма?
- 9- Бұл асхандан кімдер тамақтанады?
- 10- Мереке күндері асханада не өткізесіңдер?

Диалогты оқып, екеуара сөйлесуге жаттығыңыз:

- Сәлеметсің бе?
- қайырлы таң! қайда бара жатырсың?
- Асханаға бара жатырмын. Таңертеңгі тамақты ішемін.
- әртүрлі тағамдар бар. қазір мен сүт ішемін, нан және май аламын.
- Түскі және кешкі асты да асханадан ішесің бе?

- ия, мен тек асхадана ғана тамақтанамын.
- Тамақтары дәмді ме?
- ия, тамақтарды аспаз өте дәмді етіп дайындайды.
- Онда бірге барайық.
- Жарайды.

Ауызша диалог құрыңыз:

1- Асханадағы студент пен студент арасында;

2- Студент пен аспазшы арасында.

"Мейрамханада" атты тақырышқа мағын әнгіме жазыңыз.

Мына сөздер мен сөз тіркестерін пайдаланыңыз:

түскі ас ішу

даяшы

дастархан

сұйық тағамдар

қою тағамдар

жеңіл тағамдар

сусындар

Ас - адамның арқауы.

Ас үстінен аттама,

Астан үлкен емессің.

Çeviri yazıya aktarımı:

köptik jalğawı:

sözge köptik mağına berüw üşin қoldanatın kosımlanı köptik jalğawı deymiz.

mısalı: kitaplar, дәpterler және қарındaстар partanıñ üstinde jatır.

köp nükteniñ ornına tiyistisin қoyıңыз:

konak..

üy..

jıl...

küs...

oquwlıq...

qız...

bölme...

muğalim...

dıbıs....

qalam....

kitap...

qazaq...

däpter...

jas....

jigit...

oyınşıq...

sınıp...

ğalım....

tereze....

añ...

oy....

bala...

kisi...

orındıq...

kezekşi....

esik...

ağaş....

jumbaqtar

jazuw jazıp jalıqpağan

jaza-jaza arıқтаğan.

altı kırılı,
altın sırlı.

qabat-qabat qattama
äkılıñ bolsa, attama.

üyretken ilimdi,
qırırq eki bilimdi.

öşirdi, sürtti,
özgeni qurttı,
özin de qurttı.

jataqıxanada

izdiñ jataqıxana üş qabattı. ol universitet qalaşığında ornalasqan. bizdiñ jataqıxanada er balalar bölek, qızdar bölek turadı. jataqıxananıñ bölmeleri taza, keñ jäne jarıq. bölmeler eki kisilik, üş kisilik, tört kisilik. är bölmede adam sanna qaray kerevetter, orındıqtar, üstelder, kiyim şkaftardı jäne kitap söreleri bar. terezede ädemi, sarı tüsti perde ilingen. bölmelerdi er küni kezekşiler tekseredi. eñ taza bölmedegi studentterge alğıs jarıyalanadı. jataqıxanada studentter üşin meditsinalıq ortalıq jumıs isteydi.

sabaqtan soñ studentter jataqıxanada qurılğan türli üyirmelerge katisadı. kitapxanada däristerine dayındaladı, tennis oynaydı. asxanadağı demalıs bölmesinde waqıttarın könildi ötkizedi.

jataqıxana universitetin mädeniyet ortalığına, asxanağa jaqın. studentter: "jataqıxana - bizdiñ öz üyimiz", deydi.

meniñ bir künim

bügin düysenbi. men sağıat jetide oyanamın, künde tañerten. 15 minut jattıguw jasaymın. odan keyin juwinamon, tisimdi tazalaymın, kiyinemin. sağıat segizde men tanertengi astı işemin. sağıat jıyırmada universitetke baramın. universitette sabaq sağıat toğızda bastaladı. sabaq tüski birge deyin boladı. sağıat birde tüski as işemin. keşki astı sağıat jetide jeymin. odan keyin eki sağıat sabaqqa dayındalamın. muzıka tıñdaymın, teledidar köremın, futbol oynaymın. sağıat on ekide uyıqtaymın. tañerteñ tağı da sağıat jetide oyanamın.

meniñ demalis künim

men demalis küni keş, sağat toğızda turamın. juwınamın, kiyinemin, tañerteñti astı jataqxana asxanasında işemin. biz ár demalis künimizdi kıızıqtı ötkizemiz. bul jeksenbide men dosımmen balıķ awlawğa bardım. köp balıķ awladıķ. balıķ sorpasın özen jağasında iştik. sodan soñ özenge şomıldıķ, futbol oynadıķ. özen jağasında keşke deyin boldıķ. demalis künimiz öte kıızıqtı ötti. jaķsı demaldıķ. keşke jataxanağa kayttıķ.

ne isteysiñ?

demalis küni sen қay waқıtta turasıñ?

erte

keş

waқıtılı

turgannan soñ ne isteysiñ?

juwınuw

taranuw

tösekti jıynaw

jeldetkişti aşuw

dene jattıǵuwların jasaw

tamaқtanuw

bölmelerdi tazalaw

sporttıñ қay türimen şuǵıldanasıñ?

futbol

voleybol

dzyudo

karate

küres

tennis

basketbol

şaxmat

jüzüw

boks

qanday üyirmege qatısıp jürsiñ?

biy

şetel tilin üyretüw

kompyuter üyrenüw

üyde qanday jumıs isteysiñ?

jinaw

tazalaw

şañ sürtüw

terezelerdi juwuw

esikterdi juwuw

kir juwuw

ütiktew

edendi sıpıruw

şay işüw

kofe qaynatuw

tamaq pisirüw

ıdıs juwuw

bos waqıtıñızdı qalay ötkizesi?

sayabaqqa baruw

murajayğa baruw

teatrğa baruw

kontsertke baruw

kinoga baruw

bos waqıt

kitap oquw

otbasımen birge ötkizüw

serüwen

sayaxat

siz öziñizdiñ bos waqıtızda nemen ayıyalısqandı unatasız? ańgimeleniz:

söylew ülgisi:

*..... waqıtımdı köñildi, kıızıqtı ötkizemin.

* bos waqıtımızda baramız / köremiz.

* onıñ sebebi

* sayaxatqa/serüwenge

* mağan unaytını

mına ülgini paydalanıp, bos waqıtınızdı qalay özkizetiniñizdi dosıñızğa aytıñız jäne dosıñızdan bos waqıtın kalay ötkizetinin surañız:

dostarımnen	ötkizgendi	jaqsı	köremin
ata-anamnen	oquwdı	jek	körmeymen
tuwıstarımnen	oylawdı		qalaymın
äjemnen	uyıqtawdı		qalamaymın
tabıyğatta	oylanuwdı		
sayabaqta			
kitap			
şahmat			

"men demalis künimdi qalay ötkizemin?" degen taqırıpta ängime jazıñız.

bizdiñ kitapxana

bizdiñ universitetiñ mädenyet ortalıgında ülken kitapxana bar. ol ekinşi qabatqa ornalaşkan. munda jarıq äri keñ oquw zalı bar. tüwdentter oquw zalında öz betinşe leksiyağa, praktikalıq sabaqtarğa äzirlenedi. biz kitapxanadan oquwlıq, sözdik, ädebiy kitaptar alamız. kitapxanada studentter internet arqılı basqa kitapxananiñ kitap qorlarınan da paydalanadı. biz küñ sayın jañalıqtan xabardar boluw üşin ol jerdegi jaña gazetterdi oqıp turamız. mağan özim ärdayım dayındalatın bul kitapxana unaydı. munda kitap oquwğa öte ıñğaylı. ol üzilissiz jumıs isteydi. kitapxanaşılardı da oqırmandar talabına qaray jaqsı qızmet körsetedi. bizdiñ kitapxanamız öte bay.

jaña sözder

kitapxana

keñ

öz betinşe

lektsiya

praktikalık sabaq

oqıwlıq

sözdik

ädebiy kitap

kün sayın

jañalıq

jaña gazet

ärdayım

unaydı

ıñğaylı

kitapxanaşı

oqırman

körermen

öte bay

kitapxanada

-sälemetsiz be?

-sälemetsiz be?

-meniñ kitapxanağa jazılğım keledi. qalay jazılğa boladı?

-tölkujat jäne oqırman bileti üşin fotosüwretiñiz kerek.

-mine, meniñ süwretim jäne tökujatım.

-küte turıñız. qazir dayın boladı. mine, sizdiñ oqırman biletiñiz.

-öte jaqsı. sizge köp raxmet.

-men ädebiy kitap algım keledi. kitap qanşa merzimge beriledi?

-bizde kitaptar üş aptağa beriledi. al, oqıwlıqtardı tek oquw zalında gana paydalanasız.

-mağan m.äwezovtıñ "abay jolı" romanının, birinşi omın jäne "qazaq ädebiyeti" gazetiniñ osı aydağı tigindisin beriñizşi.

-qazir äkelemin. alıñız.

-sizge raxmet.

-saw bolıñız. kelip turıñız.

"kitapxana" degen taqırıřka kısqařa ańgime jazıńız.

.....
.....
.....
.....

kitap - bilim bulağı,

bilim - ömir şırağı.

oquw - iynemen quwdıq qazğanday.

oquwsız bilim joq.

bilimsiz küniń joq.

üniversitet asxanası

bizdiń universitet jataqxanasında ülken asxana bar. asxana aspazısı astı dömdi pisiredi. asxananıń işi ädemi äeri taza. asxanada üstel, är üsteldiń janında tört orındıq bar. asxanadan studentter, oqıtıwşılar tamaqtanadı. asxana sağat jetiden bastap keşki sağat onğa deyin jumıs isteydi.

jana sözder

as / tamaq

aspazısı

asxana

dämdi, tätti

tamaqtanuw

üstel

orındıq

taza

asxanada

bizdiń jataqxananıń qasında eki qabattı ülken asxana bar. munda suwsındar, ıstıq, tađamdar,

süt tağamdarın satadı. biz üş mezigil osı asxanadan tamaqtanamız.

tañterteñ süt jäne şay işemiz. tüşki aşka sorpa, şay, ayran, alamız. keşki aşka palaw jäne süt tağamdarınan alamız. dastarxan mäzirin körgen soñ barıp tapsırıs özimiz alamız. munda dayaşı joq. bul asxanadan studentter tamaqtanadı.

jeksenbi, mereke künderi asxanağa studentter az keledi. munday künderi biz diskotekalar ötkizemiz, än şırqaymız, biy biyleymiz.

asxananıñ işi keñ äri jarıq.

jaña sözder

jataqxananıñ qasında (janında)

suwsın

ıstıq tağam (tamaq, as)

süt tağamdarı (süt, ayran)

üş mezigil (tañterten, tüş, keş)

süt

sorpa

palaw

dastarxan mäziri

tapsırıs berüw

pısaq

şanışkı

qasıq

bos üstel

jarıq

dayaşı

jeksenbi (bazar küni)

mereke künderi (meyram künderi)

än şırqaymız

biy biyleymiz

mätin boyınşa suraqtarğa jawap beriniz:

1- jataqxananıñ qasında ne bar?

- 2- asxanada anday taamdar satıladı?
- 3- sen nee mezigil tamatanası?
- 4- taertengi asa ne alası?
- 5- tste anday tama iesin?
- 6- keki asa ne alasındar?
- 7- dastarxan mzirin kresinder me?
- 8- munda dayaı bar ma?
- 9- bul asxandan kimder tamatanadı?
- 10- mereke knderi asxanada ne tkizesider?

dialogtı oıp, ekewara syleswge jattııız:

- slemetsi be?
- ayırlı ta! ayda bara jatırsı?
- asxanaa bara jatırmin. taertengi tamatı iemin.
- rtrli taamdar bar. azir men st iemin, nan jne may alamin.
- tski jne keki astı da asxanadan iesı be?
- ıya, men tek asxadana ana tamatanamin.
- tamatarı dmdi me?
- ıya, tamatardı aspaz te dmdi etip dayındaydı.
- onda birge barayı.
- jaraydı.

awıza dialog urıız:

- 1- asxanadaı student pen student arasında;
- 2- student pen aspazı arasında.

"meyramxanada" attı taırıa maın ngime jazıız.

mına szder men sz tirkesterin paydalanıız:

tski as iw

dayaı

dastarxan

suyı taamdar

oyu taamdar jeil taamdar suwsındar as - adamnı arawı. as stinen attama, astan lken emessi.
--

Deerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: okluk eki		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Üniversite ve sınıf ortamı		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 273		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 2 adet boşluk doldurma alıştırması , 2 adet okuma-anlama alıştırması, 1 adet yazılı anlatım sorusu , 1 adet eşleştirme alıştırması		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A1-A2		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradıı şartlar	Şartları salama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Aıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EVET	Bu bölümde Kazak Türkçesindeki okluk eki örneklerle anlatılmıştır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde okuma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırma mevcuttur.
	Kelimededen cümleye doru bir öğretim yolu izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde kelimelerin bir balam içerisinde kısmi kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.

Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusudur.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	EVET	Bu bölümde dilbilgisi konularından sadece bir tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlerde öğretilmiş olan dilbilgisi konularıyla kısmen bağlantılı metin ve alıştırmalara yer verilmiştir.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	KISMEN	Bu bölümdeki dilbilgisi konularının anlatımında durumsal canlandırma söz konusudur.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi	EVET	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir

	öncelenmelidir.		konunu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	KISMEN	Yeni sözcük öğretimi bir miktarda mevcuttur.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve basit düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

10. Durum Ekleri.

10.1. Мағазادا (metin)

Orijinal metin:

Азық-Түлік дүкені

-Сен қайда бара жатырсың?

- Мен дүкенге бара жатырмын.

- Онда неге бара жатырсың?

Мен бұл дүкенде күнде келіп жүрмін. қазір дүкенге азық-түлік алуға келе жатырмын. Себебі, үйге нан, май, қант, шай, ұн және күріш керек. Мұнда майға, қантқа, етке кезекте адамдар көп. Нанға, жұмыртқаға кезек жоқ. Сүтке, айранға, қаймаққа қазір бармау керек. Олар қазір дүкенде жоқ. Сүтке, айранға, қаймаққа кешке жақын бару керек. Маған жолда базарға барып, көкөніс пен жемісжидек алу керек.

Сұрақтарға жауап беріңіз:

1- Сен дүкенге бара жатырсың ба?

2- Онда неге бара жатырсың?

3- Сен бұл дүкенге күнде келіп жүрсің бе?

4- қазір үйге не керек?

5- Сен дүкенге не алуға келе жатырсың?

6- Кезекте адамдар көп пе?

7- Сүткеі айранға, қаймаққа қашан келу керек?

8- Саған жолда қайда бару керек және не алу керек?

Көкөніс базарында

Алушы: Мынау қарбыз қанша тұрады?

Сатушы: Бұл қарбыз он екі теңге тұрады.

Алушы: Пияздың килосы неше теңге?

Сатушы: Пияздың kilosы үш теңге. Сізге неше кило керек?

Алушы: Маған екі кило пияз, үш кило сәбіз өлшеңіз.

Сатушы: Тағы не аласыз?

Алушы: Төрт кило қияр өлшеңіз.

Сатушы: Барлығы қырық бес теңге.

Алушы: Сіздерге картопты қашан әкеледі?

Сатушы: Ертең келіңіз, ертең әкелуге тиісті.

Алушы: Рахмет, сау болыңыз.

Базарда

Жоғарыдағы суреттерге қарап:

1- Жемістерді, жидектерді, көкөністерді атаңыз.

Жемістер: 1 2 3 4 5 6

Жидектер: 1 2 3 4 5 6

Көкөністер: 1 2 3 4 5 6

2. "Базарда" деген тақырыпта әңгіме құрастырыңыз.

Сұрақтарға жауап беріңіз:

1- Сен қандай жидекті жақсы көресің?

2- Сенің бағыңда қандай жеміс өседі?

3- Сенің бақшаңда қандай көкөніс өседі?

4- Дүкенде қандай жемістер сатылады?

5- Базардан қандай көкөніс сатып алдың?

6- Жазда не піседі?

7- Күзде не піседі?

8- қауын-арбыз қашан піседі?

Диалогтарды оқып, екеуара сөйлесуге жаттығыңыз:

- Дәулет, қайда барасың?

- Базарға, сен ше?

- Мен де базарға барамын.
- Сен базардан не саып аласың?
- Мен базардан он жұмыртқа саып аламын. Өзің ше?
- Мен екі килограмм алма, төрт нан аламын.
- Жүр, онда бірге кеттік.

- Сәлеметсіз бе?
- Сәлеметсіз бе?
- Сіздерде қант бар ма?
- Бар.
- Маған екі килограмм қант беріңізші.
- 80 теңге төлейсіз.
- Менде 100 теңге, майда теңге болмай тұр.
- Ақшаңыздың қалғанын алыңыз.
- Ұмытып барады екенмін, маған сары майдан екі килограмм өлшеңізші.
- 480 теңге беріңіз.
- Алыңыз. Сіздерде күріш қашан болады?
- Келесі аптада болуы мүмкін.
- Сіздің қызметіңізге рахмет. Сау болыңыз!
- Сізге де көп рахмет. Келіп тұрыңыз!

Сізге азық-түлік, киім саып алу керек (дүкеннен, базардан). Мына кестені пайдаланып сатушыдан мәлімет сұраңыз, алатын-алмайтыныңызды айтыңыз, ризашылық білдіріңіз:

Мәлімет сұрау	Өтініш	Бағалау	Сатып алу / алмау	ризашылық білдіруу
Сіздерде бар ма?	Көрсетіңізші	жақсы - жаман аламын	Рахмет
қанша	Беріңізші	тәтті - ашы алмаймын	Көп рахмет

тұрады?				
Бағасы қанша?	Айтыңызшы	үлкен - кіші	ала алмаймын	Дән ризамын
Ақшаны қайда төлеу керек?	Көруге бола ма?	арзан - қымбат	сатып ала аламын	Нұр жаусын!
қандай алуға болады?	Алып беріңізші	тар - кең	сатып ала алмаймын	Саудаңыз жүрсін!
Басқасы бар ма?	Өлшеңіз	қысқа - ұзын		
Тағы да не бар?	Ораңызшы	мол - аз		
Тағы да бар ма?	Тауып беріңізші	аз - көп		

Çeviri yazıya aktarımı:

азық-түлік дүкені

-sen қайда бара жатırsıң?

- men дүкенге бара жатıрмын.

- onda nege бара жатırsıң?

men bul дүкенде күнде келіп жүрмін. қазір дүкенге азық-түлік алуға келе жатıрмын. себебі, үйге нан, май, қант, шай, un және күріш керек. мұнда майға, қантқа, етке кезекте адамдар көп. нанға, жұмыртқаға кезек жоқ. сүтке, айранға, қаймаққа қазір бармау керек. олар қазір дүкенде жоқ. сүтке, айранға, қаймаққа кешке жақын бару керек. маған жолда базарға барып, көкөніс пен жеміс-жидек алу керек.

сұрақтарға жауап беріңіз:

1- sen дүкенге бара жатırsıң ба?

2- onda nege бара жатırsıң?

3- sen bul дүкенге күнде келіп жүрсің бе?

4- қазір үйге не керек?

- 5- sen dükenge ne aluwğa kele jatırsıñ?
6- kezekte adamdar köp pe?
7- sütkei ayranğa, qaymaqqa qasan keluw kerek?
8- sağan jolda qayda baruw kerek jāne ne aluw kerek?

kökönis bazarında

aluwşı: mınaw qarbiz qanşa turadı?

satuwşı: bul qarbiz on eki tenge turadı.

aluwşı: piyazdıñ kilosı neşe tenge?

satuwşı: piyazdıñ kilosı üş tenge. sizge neşe kilo kerek?

aluwşı: mağan eki kilo piyaz, üş kilo säbiz ölşeniz.

satuwşı: tağı ne alasız?

aluwşı: tört kilo kıyar ölşeniz.

satuwşı: barlığı kırık bes tenge.

aluwşı: sizderge kartoptı qasan äkeledi?

satuwşı: erter keliniz, erter äkeluwge tiyisti.

aluwşı: raxmet, saw bolıñız.

bazarda

joğarıdağı süwretterge qarap:

1- jemisterdi, jiydekterdi, kökönisterdi atañız.

jemister: 1 2 3 4 5 6

jiyekter: 1 2 3 4 5 6

kökönister: 1 2 3 4 5 6

2. "bazarda" degen taqırıpta ängime qurastırıñız.

suraqtarğa jawap beriñiz:

1- sen qanday jiyekti jaksı köresin?

2- seniñ bağında qanday jemis ösedı?

3- seniñ baqşanda qanday kökönis ösedı?

4- dükende qanday jemister satıladı?

5- bazardan qanday kökönis satıp aldıñ?

6- jazda ne pisedi?

7- küzde ne pisedi?

8- qawın-qarbiz qashan pisedi?

dialogtardı oqıp, ekewara söylesuwge jattıǵıńız:

- dāwlet, qayda barasıń?

- bazargā, sen she?

- men de bazargā baramın.

- sen bazardan ne saıp alasıń?

- men bazardan on jumırtqa saıp alamın. öziń she?

- men eki kilogramm alma, tört nan alamın.

-jür, onda birge kettik.

- sälemetsiz be?

- sälemetsiz be?

- sizderde qant bar ma?

- bar.

- maǵan eki kilogramm qant berińizshi.

- 80 teńge töleysiz.

- mende 100 teńge, mayda teńge bolmay tur.

- aqshańızdıń qalǵanın alıńız.

- umıtıp baradı ekenmin, maǵan sarı maydan eki kilogramm ölşenizshi.

- 480 teńge beriniz.

- alıńız. sizderde küriş qashan boladı?

- kelesi aptada boluwı mümkün.

- sizdiń qızmetińizge raxmet. saw bolıńız!

- sizge de köp raxmet. kelip turıńız!

sizge azıq-tulik, kiyim saıp aluw kerek (dükennen, bazardan). mına kesteni paydalanıp satuwşıdan mälimet surańız, alatın-almaytınıńızdı aytıńız, rızashılıq bildirińiz:

mälimet suraw	ötiniş	baǵalaw	satıp aluw / almaw	rızashılıq bildiruw
---------------	--------	---------	-----------------------	------------------------

sizderde bar ma?	körsetiñizşi	jaqsı - jaman alamin	raxmet
qanşa turadı?	beriniñizşi	tätti - aşı almaymin	köp raxmet
bağası qanşa?	aytıñızşı	ülken - kişi	ala almaymin	dän rızamin
aqşanı qayda tölöw kerek?	körüwge bola ma?	arzan - qımbat	satıp ala alamin	nur jawsın!
qanday aluwğa boladı?	alıp beriniñizşi	tar - keñ	satıp ala almaymin	sawdañız jürsin!
baskası bar ma?	ölşeiñiz	qısqa - uzın		
tağı da ne bar?	orañızşı	mol - az		
tağı da bar ma?	tawıp beriniñizşi	az - köp		

10.2. Durum Eki

Orijinal Metin:

Септік жалғауы

Септік жалғауы - сөздердін мағыналарын түрлендіріп, оларды басқа сөздермен байланыстыратын қосымша. Атау, ілік септігінен басқа септіктегі сөздер сөйлемде толықтауыш қызметін атқарады.

Мысалы: Мен базарға барамын.

Септіктер	Сұрақтары	Жалғаулары
1. Атау	кім? не?	
2. Ілік	кімдің? ненің?	-ның, -нің, -дың, -дің, -тың, -тің
3. Барыс	кімге? неге? қайда?	-ға, -ге, -қа, -ке, -а, -е, -на, -не
4. Табыс	кімді? нені?	-ны, -ні, -ды, -ді, -ты, -ті, -н

5. Жатыс	кімде? неде? қайда? қашан?	-да, -де, -та, -те, -нда, - нде
6. Шығыс	кімнен? неден? қайдан?	-нан, -нен, -дан, -ден, - тан, -тен
7. Көмектес	кіммен? немен?	-мен, -бен, -пен

"Дүкенде" мәтінінен толықтауышы бар сөйлемдерді көшіріп жазыңыз:

Мына сөздерді септеңіз:

Н		Нан	Алма	Базар	Сатушы
1.	Атау				
2.	Ілік				
3.	Барыс				
4.	Табыс				
5.	Жатыс				
6.	Шығыс				
7.	Көмектес				

Септіктерді анықтаңыз:

Атау с.	Ілік с.	Барыс с.	Табыс с.	Жатыс с.	Шығыс с.	Көмектес с.

қағазға		әнді		үйден	
доппен		ыдыс		орманнан	
үйректің		қызбен		тарихтың	
жігіт		сұрағын		азаматта	

отанда		есікпен		арманды	
баланың		елде		жаздан	
жиһазды		асханадан		атаммен	
базарда		күріш		үйге	
етті		адамдар		жолда	

Өленді мәнерлеп оқыңыз.

1.	Атау:	Барлығына үлгі болар, қарақтар, Байсалды да, ақылды да Марат бар.
2.	Ілік:	Жеке басым, ең алдымен, Мараттың Жасы үкенді сыйлағанын жараттым.
3.	Барыс:	Сенбейсің бе, күнделікті парақта, Талай бестік қойылыпты Маратқа.
4.	Табыс:	Батыл емес дей алмасың Маратты, Сол үйретті ауылдағы бар атты.
5.	Жатыс:	Алғыссыз күн болған емес Маратта, Жетеді онда ынта, жігер, талап та.
6.	Шығыс:	қай өнер де табылады Мараттан, ән сағанда жұртты аузына қаратқан.
7.	Көмектес:	Міне, сондай жақсы бала Маратпен Дос бола алмай дүргендер де бар, әттең!

Сөйлемде қарамен жазылған сөздерге төмендегі септік сұрақтарының тиістісін қойыңыз:

кім?	кімнің?	кімге?	кімді?	кімле?	кімнен?	кіммен?
------	---------	--------	--------	--------	---------	---------

1. Досым келді.	
2. Мен құрбымды қарсы аламын.	
3. Мұғаліммен бірге саяхатқа бардық.	
4. Сен атама орындықты бер.	

5. Айгүл кітапханашыдан кітап алды.	
6. Оқытушы студентерге білім берді.	
Мен жолдасыммен базарға бардым.	
8. Айман дүкенге жаяу барады.	
9. Атаммен асханаға бардық.	
10. Сатушыдан бір кило май алдым.	

не?	ненің?	неге?	нені?	неде?	неден?	немен?
-----	--------	-------	-------	-------	--------	--------

1. құсқа жем бердік.	
2. Ләззет дүкннен нан алды.	
3. Балалар қармен ойнады.	
4. Табиғатты қорғау керек.	
5. Көлдің суына шомылдық.	
6. құстың қанаты бар.	
7. Терезеде перде ілулі тұр.	
8. Біз терезені жудық.	
9. Дүкенде сүтке, майға кезек жоқ.	
10. Машинамен ауылға бардым.	

Септік жалғауларын дұрыс табыңыз:

1. Мен бүгін досым..... кездестім.
2. Адам адам..... дос.
3. Жақсы адам..... үлгі ал.
4. Күз қала боламыз.
5. Мен дүкен..... барамын
6. Біз емтихан..... шықтық.
7. Мен аурухана..... барамын.
8. Базар..... машинамен бардым.
9. Нан..... , жұмыртқа..... кезек жоқ.

10. Маған жол..... базар..... бару керек.

Çeviri yazıya aktarımı:

septik jalğawı

septik jalğawı - sözderdin mağınaların türlendirip, olardı başka sözdermen baylanıstratın qosımşa. ataw, ilik septiginen başka septiktegi sözder söylemde tolıqtawısh kızmetin atqaradı.

mısalı: men bazargá baramın.

septikter	suraqtarı	jalğawları
1. ataw	kim? ne?	
2. ilik	kimdiñ? neniñ?	-nıñ, -niñ, -dıñ, -diñ, -tıñ, -tiñ
3. barıs	kimge? nege? qayda?	-ğa, -ge, -qa, -ke, -a, -e, -na, -ne
4. tabıs	kimdi? neni?	-nı, -ni, -dı, -di, -tı, -ti, -n
5. jatis	kimde? nede? qayda? qaşan?	-da, -de, -ta, -te, -nda, -nde
6. şıǵıs	kimnen? neden? qaydan?	-nan, -nen, -dan, -den, -tan, -ten
7. kömektes	kimmen? nemen?	-men, -ben, -pen

"dükende" mätininen tolıqtawıshı bar söylemderdi köşirip jazıñız:

mına sözderdi septeñiz:

n		nan	alma	bazar	satuwşı
1.	ataw				
2.	ilik				
3.	barıs				
4.	tabıs				
5.	jatis				
6.	şıǵıs				
7.	kömektes				

septikterdi anıqtayız:

ataw s.	ilik s.	barıs s.	tabıs s.	jatis s.	şıǵıs s.	kömektes s.
---------	---------	----------	----------	----------	----------	-------------

qazazǵa		andı		üyden	
doppen		ıdıs		ormannan	
üyrektiñ		qızben		tarıxtıñ	
jigit		suraǵın		azamatta	
otanda		esikpen		armandı	
balanıñ		elde		jazdan	
jihazdı		asxanadan		atammen	
bazarda		küriş		üyge	
etti		adamdar		jolda	

ölendi mänerlep oqıyız.

1.	ataw:	barlıǵına	ülgi	bolar,	qaraqtar,
		baysaldı da,	aqıldı da	marat bar.	
2.	ilik:	jeke	basım,	eñ	aldımen,
		jası ükendi	sıyłaǵanın	jarattım.	marattıñ
3.	barıs:	senbeysiñ	be,	kündelikti	paraqtı,
		talay bestik	qoyılıptı	maratqa.	
4.	tabıs:	batıl	emes	dey	almasıñ
		sol üyretti	awıldaqı	bar attı.	marattı,
5.	jatis:	algıssız	kün	bolǵan	emes
		jetedi onda	ınta,	jiger,	talap ta.
6.	şıǵıs:	qay	öner	de	tabıladı
		än saǵanda	jurttı	awzına	qaratqan.
7.	kömektes:	mine,	sonday	jaqsı	bala
		dos bola	almay dürgender	de bar,	ätteñ!

söylemde qaramen jazılǵan sözderge tömendegi septik suraqtarınıñ tiyistisin qoyıyız:

kim?	kimniñ?	kimge?	kimdi?	kimle?	kimnen?	kimnen?
------	---------	--------	--------	--------	---------	---------

1. dosım keldi.	
-----------------	--

2. men urbımdı arsı alamın.	
3. mualimmen birge sayaxata bardı.	
4. sen atama orındıtı ber.	
5. aygöl kitapxanaıdan kitap aldı.	
6. oıtıwı studenterge bilim berdi.	
men joldasımın bazara bardım.	
8. ayman dükenge jayaw baradı.	
9. atammen asxanaa bardı.	
10. satuwıdan bir kilo may aldım.	

ne?	neni?	nege?	neni?	nede?	neden?	nemen?
-----	--------	-------	-------	-------	--------	--------

1. usa jem berdik.	
2. läzzet düknnen nan aldı.	
3. balalar armen oynadı.	
4. tabıgattı oraw kerek.	
5. köldi suwına omıldı.	
6. ustı anatı bar.	
7. terezede perde ilüwli tur.	
8. biz terezeni juwdı.	
9. dükende sütke, maya kezek jok.	
10. maınamen awıla bardım.	

septik jalawların durıs tabıız:

1. men bugün dosım..... kezdestim.
2. adam adam..... dos.
3. jası adam..... ülgi al.
4. küz ala bolamız.
5. men dükən..... baramın
6. biz emtixan..... ıqtı.
7. men awruwxana..... baramın.
8. bazar..... maınamen bardım.
9. nan..... , jumırta..... kezek jok.

10. mağan jol..... bazar..... baruw kerek.

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: Durum Ekleri		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Alışveriş		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 159		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 2 adet boşluk doldurma, 1 adet okuma anlama sorusu)		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A2		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EVET	Bu bölümde Kazak Türkçesindeki durum eklerinin kullanımı örneklerle anlatılmıştır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde okuma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırma mevcuttur.
	Kelimedenden cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kısmi kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusudur.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının	EVET	Bu bölümde dilbilgisi konularından sadece bir

	öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.		tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlerde öğretilmiş olan dilbilgisi konularıyla kısmen bağlantılı metin ve alıştırmalara yer verilmiştir.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	KISMEN	Bu bölümdeki dilbilgisi konularının anlatımında durumsal canlandırma söz konusudur.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	KISMEN	Yeni sözcük öğretimi bir miktarda mevcuttur.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda

	verilmelidir.		örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmeci Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve basit düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

11. Fiil çekim eki, bildirme eki, şahıs eki. Şahıs zamirinin çekimi.

11.1. İnsan Vücutu

Оrijinal Metin:

Адамның дене мүшелері

1. Бас
2. Көз
3. Мұрын
4. Ауыз
5. құлақ
6. Мойын
7. Арқа
8. Көкірек
9. Бел
10. Білек
11. Саусақ
12. қол
13. Тізе
14. Балтыр
15. Аяқ
16. Табан

Адамның дене мүшелеріне: бас, мойын, қол, тізе, шынтақ, саусақ, кеуде, қарын, иық жатады. Мұны адамның қаңқасы дейді. Адамның бас мүшесінде бет, көз, құлақ, мұрын, ауыз, мандай, шеке, иек, самай, кас, ерін, тіс, тандай, сияқты мүшелері орналасқан. Адамдар баспен ойлайды, көзбен көреді, мұрнымен дем алады, құлақпен естиді, ауызбен тамақтанады, тілмен сөйлейді, тіспен тамақ шайнайды, аяқпен жүреді, колмен ұстайды. Бұлардың бәрі көзбен көруге болатын мүшелер. Көзбен көруге болмайтын мүшелер де бар. Оларды дәрігерлер жақсы біледі. Дене мүшелерін таза ұстау керек. Беті-қолды сабынмен жуып, тісті тіс шеткасымен тазалап отыру керек. Шашты

шампуньмен жиі жуып тұру керек.

Жаңа сөздер

дене мүшелері

мойын

қол

аяқ

тізе

шынтак

саусақ

кеуде

қарын / іш

иық

адамның қаңқасы

мандай

шеке

иек

самай

ерін

тандай

ойлайды/ойлау

көреді / көру

естиді/есту

сөйлейді/сөйлеу

шайнайды/шайнау

жүреді/жүру

ұстайды/ұстау

Сұрақтарға жауап беріңіз:

1. Адамның дене мүшелеріне нелер жатады?

2. Адамның бас мүшесіне нелер жатады?
3. Адамның көзбен көруге болатын дене мүшелерін атаңыз:
4. Дәрігерлер көзбен көруге болмайтын қандай мүшелерді жақсы біледі?
5. Нені таза ұстау керек?
6. Беті-қолды немен жуу керек?
7. Тісті немен тазалап отыру керек?
8. Шашты және құлақты не істеу керек?

Çeviri yazıya aktarımı:

adamnıñ dene müşeleri

1. bas
2. köz
3. murın
4. awız
5. құлақ
6. moyın
7. arқа
8. kökirek
9. bel
10. bilek
11. sawsaқ
12. қол
13. tize
14. baltr
15. ayақ
16. taban

adamnıñ dene müşelerine: bas, moyın, қол, tize, şıntақ, sawsaқ, kewde, қарın, ıyıқ jatadı. munı adamnıñ қаңқası deydi. adamnıñ bas мүşesinde bet, köz, құлақ, murın, awız, manday, şeke, iyek, samay, kas, erin, tis, tanday, sıyaқtı мүşeleri ornalаşқан. adamdar baspen

oylaydı, közben köredi, murnimen dem aladı, ulakpen estiydi, awızben tamatanadı, tilmen söyleydi, tispen tama aynaydı, ayakpen jüredi, kolmen ustaydı. bulardı bari közben körüwge bolatın müşeler. közben körüwge bolmaytın müşeler de bar. olardı dārigerler jası bileği. dene müşelerin taza ustaw kerek. beti-oldı sabınmen juwıp, tisti tis etkasimen tazalap otıruw kerek. atı ampun'men jiyi juwıp turuw kerek.

jaa sōzder

dene müşeleri

moyın

ol

aya

tize

ıntaq

sawsaq

kewde

arın / i

ıyık

adamnı aası

manday

eke

iyek

samay

erin

tanday

oylaydı/oylaw

kōredi / kōrūw

estiydi/estūw

sōyleydi/sōylew

aynaydı/aynaw

jūredi/jūrūw

ustaydı/ustaw

suraqtaa jawap beriiz:

1. adamnıñ dene müşelerine neler jatadı?
2. adamnıñ bas müşesine neler jatadı?
3. adamnıñ közben körüwge bolatın dene müşelerin ataңыз:
4. дәрігерлер көзбен körüwge bolmayтın қандай мүşелерди жақсы бiledi?
5. neni taza ustaw kerek?
6. beti-қoldı nemen juwuw kerek?
7. tisti nemen tazalap otıruw kerek?
8. шаştı және қулақтı ne istew kerek?

11.2. Fiil çekim eki, bildirme eki, şahıs eki. Şahıs zamirinin çekimi

Оrijinal metin:

Жіктік жалғауы

Сөз бен сөзді жақ жағынан байланыстырып, қимыл иесінің кім екенін аңғартатын қосымшаны жіктік жалғауы дейміз.

Жақ		Жекеше	Көпше
1	Мен	-мын, -мін, -бын, -бін, -пын, -пін, -м	-мыз, -міз, -,быз, -біз, -пыз, -піз, -қ, -к
2	Сен Сіз	-сың, -сің, -ң, -сыз, -сіз, -ңыз	-сыңдар, -сіндер, -ңдер, -ңдар, -сыздар, -сіздер, -ңыздар, -ңіздер
3	Ол	-ды, -ді, -ты, -ті	-ды, -ді, -ты, -ті

Көп иүктенің орнына жіктік жалғаудың тиістісін қойыңыз:

-мын	-мін	-бын	-бін	-сың	-сің	-сыз	-сіз	-пын	-пін
------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Мен кезекші.....

Сен ақылды....

Сіз тәрбиеші.....

Мен бала.....

Сіз ғалым.....

Мен студент.....

Сіз мұғалім.....

Мен дәрігері.....

сен жігіт.....

Мен спортшы.....

Мен қазақ.....

Сен дос....

Сіз озат.....

Мен қонақ

Сіз үлкен.....

-мыз	-міз	-быз	-біз	-піз	-	-	-	-сіздер
					сындар	сіндер	сыздар	

Біз студент.....

Сендер кезекші....

Сіздер кім.....

Біз халық.....

Сіздер зейнеткер.....

Сіздер дос.....

Сіздер ғалым....

Олар үлкен.....

Сендер қазақ.....

Біз жас.....

Біз кім.....

Біз әнші.....

Біз зерек.....

Сіздер қыз.....

Сендер ақылды.....

Емханада

Кешке біз далада көп жүрдік. Жатақханаға кеш қайттық. Түнде Дәурен нашар ұйықтады, Денесінің қызуы жоғары болды. Таңертең біз дәрігерді шақыртайық деп едік, бірақ ол: "Дәрігерге өзім варамын", - деді.

Емханада дәрігерге тіркеушіден сұрады:

- Дәрігер қавылдайды ма?

- қай дәрігер?

- Тералевт.

- Сіздің ады-жөніңіз кім? қай факултетте оқисыз?

- Фамилиям - Алдаберген, атым - Дәурен, даындық бөлімінде оқимын.

- Бесінші бөлмеге барыңыз.

- Дәрігер басқа бір адаммен сөйлесіп отыр екен. Ол шығып, Дәурен кірді.

- Рұқсат па?

- Рұқсат.

- Сәлеметсіз бе?

- Сәлемет пе? Отыр, фамилияң кім?

- Алдаберген.

- қай жерің ауырады?

- Басым және тамағым ауырады.

- Жөтел, тұмау бар ма?

- Жоқ, түшкірмеймін де.

- Тамағыңды көрсет, тексерейін. Киімінді шеш, өкпенді және жүрегіңді тыңдаймын, қызуыңды өлшеймін.

- Суық тиді ме? Тұмау емеспін бе?

- Сен баспа ауруымен ауырыпсың. қазір саған рецепт жазып беремін. Дәріні дәріханадан сатып аласың. Күніне үш рет дәріні ішу керек, төсекте жатып емделу керек. Бал қосқан сүт ішу керек. Жұма күні емханаға тағы кел. Жазыл. Денсаулықты сақтау керек.

Жаңа сөздер

денесінің қызуы

тіркеуші

тералевт

жөтел

тұмау

түшкіру

өкпе

қызуды өлшеу

баспа ауру

Мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз:

1. Біз кеше болдық?
2. Жатаханаға қашан қайттық?
3. Дәурен неге нашар ұйықтады?
4. Біз дәрігерді шақырттық па?
5. Емханада Дәурен бірінші қайда барды?
6. Тіркеуші Дәуренді қайда жіберді?
7. Дәуреннің қай жері ауырады?
8. Дәуренде тұмау, жөтел болды ма?
9. Дәурен түшкірді ме?
10. Дәрігер не істеді?
11. Дәурен қандай аурумен ауырышты?
12. Дәрігер не істеу керек деді?

Жіктеу есімдігінің септелуі

Септікт ер	Жекеше				Көпше			
Атау	мен	сен	сіз	ол	біз	сендер	сіздер	олар
Ілік	менің	сенің	сіздің	оның	бізді	сендерд	сіздерд	олард

					ң	ің	ің	ың
Барыс	маған	саған	сізге	оған	бізге	сендерг е	сіздерг е	оларға
Табыс	мені	сені	сізді	оны	бізді	сендерд і	сіздерд і	олард ы
Жатыс	менде	сенде	сізде	онда	бізд е	сендерд е	сіздерд е	олард а
Шығыс	мене	сенен	сізде н	одан	бізд ен	сендерд ен	сіздерд ен	олард ан
Көмек ші	менім ен	сенім ен	сдізб ен	өным ен	бізб ен	сендерм ен	сіздерм ен	оларм ен

"маған, сенде, бізбен, сізлерден" сөздерін қатыстыра отырып сөйлем құраңыздар:

.....

.....

.....

Ескерту

Отыр, тұр, жатыр, жүр етістіктерінен басқа етістіктер түбірте -а, -е, -й қосымшаларының қосылуы арқылы жасалады:

Мысалы: жаз-а-мын, кел-е-мін, сөйле-й-мін

Мына сөздерді жіктеңіз

Жекеше	отыр	бар	көр	ойна
1 Мен				
2 Сен				
Сіз				
3 Ол				
Көпше	отыр	бар	көр	ойна
1 Біз				

2	Сіздер				
	Сендер				
3	Олар				

Дәріхана

- Сізде тұмаудың дерісі бар ма?

- Бар.

- Маған екеуін беріңізші.

- Дәріні күніне тамақтың алдында үш рет ішесіз және жылы киініп йүріңіз.

- Сізге рахмет. Сау болыңыз!

- Сау болыңыз!

"Дәріхана" деген тақырышқа диалог құрастырыңыз:

Төмендегі сөйлемдерді қолданыңыз:

- Мына дәрінің аты қандай?

- Маған дәріге рецент жазып беріңізші!

- Менің дәрім дайын болды ма?

- Дәріні қабылдаудың тәртібі қандай?

- Дәріні алуға қашан келейін?

Мына сөздерді пайдаланып, сөйлем құраңыз:

Үлгі: Тісін ауырса, стоматологқа (тіс дәрігеріне) бару керек.

егер		кімге?	не істеу керек?
мұрның	ауырса	терапевт	бару керек.
көзің		педиатр	
қолың		окулист	
аяғың		лор	
құлағың		стоматолог	
басың		хирург	

балаң тамағың өкпең жүрегің		кардиолог	
--------------------------------------	--	-----------	--

Сіз ашырып, дәрігерге бардыңыз. Дәрігерге қай жеріңіз ауыратынып, қашаннан ауыратынын, қалай ауыратынын түсіндіріңіз.

Жолдасыңыз ауырып, емханаға түсіп қалды. Сіз оның халін сұрауға бардыңыз. Сұраңыз, тез жазылуына тілек ілдіріңіз, көңілін көтеретін сөз айтыңыз.

Денсаулық туралы әңгімелесу үлгісін пайдаланып, диалог құрастырыңыз:

Денсаулық туралы мәлімет сұрау	Сұралған мәлімет туралы хабарлау	Ақыл-кеңес беріу
*Денсаулығыңыз қалай?	*Мен ауырып қалдым.	*Дәрігер шақыру керек.
*Ауырып жүрген жоқсыз ба?	*Менің ауырады / ауырып тұр / ауырып жүр.	* Сізге дәрі ішу керек. *Дәрігерге көріну керек.
* қай жеріңіз ауырады?	*Менің қызуым жоғары.	*Саған ауруханаға жату керек.
* Жағдайыңыз қалай?	*Өзімді жақсы сезінемін.	*Таза ауада күру керек.
* Дәрі ішін жүрсіз бе?	*Денсаулығым жақсарды.	*Мазасызданбау керек.
* Емделіп жүрсіз бе?	*Еш жерім ауырмайды.	*Емделу керек.

Сізге дәрі-дермек керек болып, дәріханаға келдіңіз. Сатушы-дәрігерге қандай

ауруға дәрі керек екенің, оны қалай пайдалануға, қалай сақтауға болатынын сұраңыз. Дәрінің құнын, егер жоқ болса, қандан алуға болатынын сұраңыз. Сөздеріңізді диалог түрінде жазыңыз:

Төмендегі суреттерге қарап, әңгіме құраңыз:

Аурухана жату	операцияға жату	ауырып қалу
науқас / ауру, сырқат/	медбике	тіс жұлу

Жұмбақ

Көреді бәрін өзгенің,
Көрмейді бірақ өздерін.

Денсаулық - зор байлық.

Ата-ананың қадірін, балалы болғанда білерсің.

Денсаулықтың қадірін ауырғанда білерсің.

Денің сау болса,

Жарлымын деме.

Жолдасың көп болса,

Жалғызбын деме.

Çeviri yazıya aktarımı:

jiktik jalğawı

söz ben sözdi jaқ jağınan baylanıstırıp, қıymıl iyesiniñ kim ekenin aңğartatın қосımшanı jiktik jalğawı deymiz.

jaқ		jekeşe	köpşe
1	men	-mın, -min, -bın, -bin, -pın, -pın, -m	-mız, -miz, -,bız, -biz, -pız, - pız, -қ, -k
2	sen	-sıñ, -siñ, -ñ,	-sıñdar, -siñder, -ñder, -

	siz	-sız, -siz, -ñız	ñdar, -sızdar, -sizder, -ñızdar, - ñızder
3	ol	-dı, -di, -tı, -ti	-dı, -di, -tı, -ti

köp nükteniñ ornına jiktik jalğawdın tiyistisin qoyıñız:

-mın	-min	-bın	-bin	-sıñ	-siñ	-sız	-siz	-pın	-pin
------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

men kezekşi.....

sen aqıldı....

siz tärbiyesi.....

men bala.....

siz ğalım.....

men student.....

siz muğalim.....

men dāriģeri.....

sen jigit.....

men sportsı.....

men qazaq.....

sen dos....

siz ozat.....

men qonaq

siz ũlken.....

-mız	-miz	-bız	-biz	-pız	-sıñdar	-siñder	-sızdar	-sizder
------	------	------	------	------	---------	---------	---------	---------

biz student.....

sender kezekşi....

sizder kim.....

biz xalıq.....

sizder zeynetker.....

sizder dos.....

sizder ǵalım....

olar ülken.....

sender ǵazaq.....

biz jas.....

biz kim.....

biz äñşi.....

biz zerek.....

sizder ǵız.....

sender aǵıldı.....

emxanada

keşke biz dalada köp jürdik. jataǵxanaǵa keş ǵayttıq. tünde dävren naşar uyıqtadı, denesiniñ ǵızuwı joǵarı boldı. tañerteñ biz däregerdi şaǵırtayıq dep edk, biraq ol: "däregerge özim varamın", -dedi.

emxanada däregerge tirkewşiden suradı:

- däreger ǵavıldaydı ma?

- ǵay däreger?

- teralevt.

- sizdiñ adı-jöniñiz kim? ǵay fakultette oǵıysız?

- familiyam - aldabergen, atım - dävren, daıdıq böliminde oǵıymın.

- besinşi bölmege barıñız.

- däreger başqa bir adammen söylesip otır eken. ol şıǵıp, dävren kirdi.

- ruqsat pa?

- ruqsat.

- sälemetsiz be?

- sälemet pe? otır, familiyañ kim?

- aldabergen.

- ǵay jeriñ awıradı?

- basım jäne tamaǵım awıradı.

- jötel, tumaw bar ma?

- joq, tüşkirmeymin de.

- tamaǵıñdı körset, teksereyin. kiyimindi şeş, ökpendi jäne jüregiñdi tuñdaymın, ǵızuwıñdı ölşeymin.

- suwıķ tiydi me? tumaw emespin be?

- sen baspa awruwımen awırıp sıñ. azir sağan retsept jazıp beremin. darını darixanadan satıp alasıñ. kunine uş ret darını işüw kerek, tösekte jatıp emdelüw kerek. bal osan süť işüw kerek. juma kunı emxanağa tağı kel. jazıl. densawlıtı saıtaw kerek.

jaña sözder

denesiniñ ızuwı

tirkewşi

teralevt

jötel

tumaw

tüşkirüw

ökpe

ızuwdı ölşew

baspa awruw

matin boyınşa suratırga jawap beriniñiz:

1. biz keşe boldı?
2. jataxanağa aşan ayttı?
3. dawren nege naşar uyıtıadı?
4. biz darigerdi şaırttı pa?
5. emxanada dawren birinşi ayda bardı?
6. tirkewşi dawrendi ayda jiberdi?
7. dawrenniñ ay jeri awıradı?
8. dawrende tumaw, jötel boldı ma?
9. dawren түşkirdi me?
10. dariger ne istedi?
11. dawren anday awruwmen awırıştı?
12. dariger ne istew kerek dedi?

jıktew esimdiginiñ septelüwi

septikte	jekeşe	köpşe
r		

ataw	men	sen	siz	ol	biz	sender	sizder	olar
ilik	meniñ	seniñ	sizdiñ	onıñ	bizdi ñ	senderdiñ	sizderdiñ	olardıñ
barıs	mağan	sağan	sizge	oğan	bizge	senderge	sizderge	olarğa
tabıs	meni	seni	sizdi	onı	bizdi	senderdi	sizderdi	olardı
jatıs	mende	sende	sizde	onda	bizde	senderde	sizderde	olarda
şıǵıs	mene	senen	sizden	odan	bizde n	senderde n	sizderde n	olarda n
kömekş i	menime n	senime n	sizbe n	önime n	bizbe n	senderme n	sizderme n	olarme n

"mağan, sende, bizben, sizlerden" sözderin qatıstra otırıp söylem qurañızdar:

.....

.....

.....

eskertüw

otır, tur, jatır, jür etistikterinen başka etistikter tübirte -a, -e, -y qosımşalarınñ qosılıwı arqılı jasaladı:

mısalı: jaz-a-mın, kel-e-min, söyle-y-min

mına sözderdi jikteñiz

jekşe	otır	bar	kör	oyna
1 men				
2 sen				
siz				
3 ol				
köpşe	otır	bar	kör	oyna
1 biz				
2 sizder				
sender				
3 olar				

därixana

- sizde tumawdıń derisi bar ma?
- bar.
- maǵan ekewin berińizshi.
- dārińi künine tamaqtıń aldında üş ret işesiz jāne jılı kiyinip yūrińiz.
- sizge raxmet. saw bolıńız!
- saw bolıńız!

"dārixana" degen taqırışqa dialog qurastırıńız:

tōmendegi sōylemderdi qoldanıńız:

- mına dārińiń atı qanday?
- maǵan dārige retsent jazıp berińizshi!
- meniń dārim dayın boldı ma?
- dārińi qabıldawdıń tārтіbi qanday?
- dārińi aluwǵa qaşan keleyin?

mına sōzderdi paydalanıp, sōylem qurańız:

ūlgi: tisin awırса, stomatologqa (tis dāriгерine) baruw kerek.

eger		kimge?	ne istew kerek?
murnıń	awırса	terapevt	baruw kerek.
kōziń		pediatr	
qolıń		oqıwlist	
ayaǵıń		lor	
qulaǵıń		stomatolog	
basıń		xirūwrg	
balan		kardiolog	
tamaǵıń			
ōkpeń			
jūreǵıń			

siz awırıp, dāriгерге bardıńız. dāriгерге qay jerińiz awıratınıp, qaşannan awıratının, qalay awıratının

tüsindiriniz.

joldasınız awırıp, emxanağa tüsip aldı. siz onıj xalin surawğa bardınız. suranız, tez jazıluwına tilek

ildiriniz, köñilin köteretin söz aytınız.

densawlık tuwralı ängimelesüw ülgisin paydalanıp, dialog urastırınız:

densawlık tuwralı mälimet suraw	suralğan mälimet tuwralı xabarlaw	aıl-keñes beriw
* densawlıgınız alay? * awırıp jürgen joqsız ba? * ay jeriniz awıradı? * jağdayınız alay? * däri işin jürsiz be? * emdelip jürsiz be?	* men awırıp aldım. * meniñ awıradı / awırıp tur / awırıp jür. * meniñ ızuwım joğarı. * özimdi jaqsı sezinemin. * densawlıgım jaqsardı. * eş jerim awırmaydı.	* däriğer şaıruw gerek. * sizge däri işüw gerek. * däriğerge körinüw gerek. * sağan awruwxanağa jatuw gerek. * taza awada kürüw gerek. * mazasızdanbaw gerek. * emdelüw gerek.

sizge däri-dermek gerek bolıp, därixanağa keldiniz. satuwşı-däriğerge kaday awruwğa däri gerek ekeniñ, onı alay paydalanuwğa, alay saqtawğa bolatının suranız. däriñiñ unın, eger joq bolsa, andan aluwğa bolatının suranız. sözderiñizdi dialog türinde jazınız:

tömendegi süwretterge arap, ängime uramız:

awruwxana jatuw operatsiyağa jatuw awırıp aluw tis juluw
nawas / awruw, sırat/ medbike

jumba

köredi bärin özgeniñ,

körmeydi bira özderin.

densawlık - zor baylık.

ata-ananın qadirin, balalı bolğanda bilersin.

densawlıqtın qadirin awırğanda bilersin.

deniñ saw bolsa,

jarlımın deme.

joldasıñ köp bolsa,

jalğızbın deme.

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: Fiil çekim eki, bildirme eki, şahıs eki. Şahıs zamirinin çekimi.		
	Okuma ve dinleme metnlerinin içerikleri: Alışveriş diyalogları, Hastane ortamı		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 217		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 2 adet boşluk doldurma, 1 adet resim-kelime eşleştirme, 2 adet okuma-anlama alıştırmaları,		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A2		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	Evet	Bu bölümde Kazak Türkçesindeki durum ekleri ve şahıs zamirlerinin durum ekleriyle kullanımı örneklerle anlatılmıştır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	Evet	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde okuma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırmaları mevcuttur.
	Kelimedenden cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kısmi kullanımı söz konusudur.

	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusudur.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	EVET	Bu bölümde dilbilgisi konularından sadece bir tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlerde öğretilmiş olan dilbilgisi konularıyla kısmen bağlantılı metin ve alıştırmalara yer verilmiştir.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	KISMEN	Bu bölümdeki dilbilgisi konularının anlatımında durumsal canlandırma söz konusudur.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin	EVET	Bu bölümde önceki

	kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.		bölgümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	KISMEN	Yeni sözcük öğretimi bir miktarda mevcuttur.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve basit düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

12. Mevsimler. Mevsimlerin Belirtileri

Orijinal Metin:

Жыл мезгілдері

Жылда төрт мезгіл бар.

қыс көктем жаз күз

Желтоқсан, қаңтар және ақпан - қыс айлары. Наурыз, сәуір және мамыр - көктем айлары. Маусым, шілде және тамыз - жаз айлары. қыркүйек, қазан және қараша - күз айлары.

Айда төрт апта бар. Аптада жеті күн бар: дүйсенбі, сейсенбі, сәрсенбі, бейсенбі, жұма, сенбі, жексенбі.

- Бүгін қай күн?

- Бүгін сенбі.

- Ертең қай күн?

- Ертең жексенбі.

Бағила бүгін университет кітапханасында, ертең жатақханада болады. Бүгін жұмыс күні, ертең демалыс күні.

- Ертең нешесі?

- Ертең қазанның он бесі, бүгін қазанның он төрті.

- Сен кешке маған кел. Бүгін кешке жиналыс бар.

- Жарайды.

Жаңа сөздер:

мезгіл

ай

бүгін

ертең

тәулік

бүрсігүні

арғы күні

күні бойы

кеше

жұмыс күні

демалыс күні

Мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз:

1. Жылда неше мезгіл бар?
2. қай айлар қыс айлары?
3. қай айлар күз айлары?
4. қай айлар жаз айлары?
5. қай айлар көктем айлары?
6. Бір айда неше апта бар?
7. Бүгін қай күн?
8. Ертең нешесі?
9. Бүгін сенбі ме?
10. Бүгін жұмыс күні ме, демалыс күні ме?
11. Бүгін жиналыс бар ма?

КӨКТЕМ

Көктем басталды. Соңғы жеті ішінде ауарайы жылына бастады. Жер күндіз жібиді, кешке тоңазиды. Таңертең жерге шық түседі. Мұз, қар ериді. Жылы жаққа кеткен құстар қайтып келеді. қыста інінде ұйықтап жатқан жәндіктер тіріледі. Дала жасыл желекке бөленеді. Ағаш бұтақтары бұршік атады. Мал көк шөпке тойынады. қой қздап, сиыр бұзаулап, бие құлындап, түйе боталайды.

Көктемде жер жыртылып, егін егіледі.

Жаңа сөздер

Жеті / апта

жер жібу

тоңазу

шық

еру

ін

жасыл желекке бөленеді

бүршік атады

тойыну

қой қоздайды сиыр бұзаулайды

жер жырту

егін егу

Төмендегі сұрақтар бойынша "Көктем" тақырыбына шағын әңгіме пайындаңыз:

1. Көктемге қай айлар атады?
2. Сіз көктемді жақсы көресіз бе?
3. Сіздің елде көктем қашан басталады?
4. Көктемде табиғат қалай өзгереді?
5. құстар қайдан ұшып келеді?

ЖАЗ

Жазда күн ыстық болады, әсіресе, қырық күнгі жазғы шілдеде күн қатты ысыды. Жазда демалыс күндерінде қала адамдары саяжайларға барып демалады, жағажайларға барып суға шомылады. Дикандар таңсәріден бастап күн батқанға дейін егіс алқабында жұмыс істейді. Жазда жеміс-жидектер, көкөністердің көбі піседі. Маған жаз мезгілі ұнайды.

Жаңа сөздер

демалыс

саяжай

диқан

таңсәрі

егіс алқабы

суға шомылу

шілде

Төмендегі сұрақтарға жауап беріңіздер:

1. Сіздің еліңізде жаз қашан басталады? Ол қанша уақытқа созылады?
2. Сіздің еліңізде жаз қандай болады?
3. Жаңбыр жазда көп жауа ма?
4. Сіздің елде жазда күннің ыстығы қандай?
5. Жаздың қандай болғанын ұнатасыз?
6. Сіз жазды қайда және қалай өткізесіз?
7. Сіз тұратын жерде өзен бар ма? Ол қандай?
8. Сіз шомылатын жерде жағажай жақсы ма?
9. Жағажайда уақытыңызды қалай өткізесіз?

КҮЗ

Күз дегеніміз - байлық, молшылық, астық, қауын-қарбыз, жүгері, алма, өрік, жүзім. Осының бәрі күзде піседі. Дала да, егін де, жер де, бәрі де сап-сары. Сондықтан, халық күзді "алтын күз" дейді. Сонымен қса, күз - қылышын сүйретіп келе жатқан қысқа дайындалатын кез. Күздігүні аянбай еңбек етсен, қыстыгүні қысылмайсың.

Жаңа сөздер:

байлық

молшылық

астық

сап-сары

қылышын сүйреткен қыс

аянбай еңбек ету

Төмендегі сұрақтарға ауызша жауап беріңіздер:

1. Егер күз болса, сіз қайда барып демалатын едіңіз?
2. Күздігүні кімдерге көмектесер едіңіз?
3. Сіздің елде күз жаңбырлы ма?
4. Сіздің елде күздің соңғы айларында қар жауа ма?
5. Күздің қандай болғанын ұнатасыз?
6. Күзде қандай спорт ойындарын ойнағанды жақсы көресіз?
7. Сіз тұратын жерде орман бар ма?
8. Сіз орманда сеуендегенді жақсы көресіз бе?

қыс

қыста күн суық әрі қысқа болады. қар жауады, тұман түседі, жер тайғақ болады. Бұл мезгілді балалар мен аңшылар қатты ұнатады. Балалар маңғымен, конькимен, шанамен сырғанап, аққала жасайды. Аңшылар қансонарда аң аулауға шығады. Адамдар жылы киімдерін киеді.

қар жауады

тұман

тайғақ

шаңғы тебу

коньки тебу

шанамен сырғанау

аққала

аңшы

қансонар

Сұрақтарға жауап беріңіз:

1. Сіздің еліңізде қыс қашан басталады?

2. Сіздің еліңізде қыс ұзаққа созыла ма?
3. Сіздің еліңізде қыста қар қалың жауа ма?
4. қыста ең жоғарғы температура қанша болады?
5. Сізге суық қалай әсер етеді?
6. Сіз қыста қалай демаласыз?
7. қыста спорттың қай түрімен шұғылданасыз?

қысқы табиғат көрінісін суреттеніз.

Төменде ауа-райына қатысты берілген сөйлемдерді пайдаланып, "Мен ұйататын мезгіл" атты әңгіме жазыңыз:

күн шуақты - күн бұлыңғыр

ыстық жаз - салқын жаз

ауа-райы суық - ауа-райы ыстық

бүгін құрақ - бүгін ылғалды

жаңбыр жиі жауады - жаңбыр сирек жауады

ауа температурасы төмендеді - ауа температурасы жоғарылады

+20 / +22 градус жылы - -15 / -17 градус суық

+40 / +42 градус ыстық - -35 / -37 градус аяз

Бұл қай кезде болады?

[1] күзде [2] қыста [3] көктемде [4] жазда

[] қар жауады. [] Бау-бақшада жұмыс басталады

[] Жидек піседі. [] Шана тебеміз.

[] Көк шығады. [] Өзенге шомыламыз.

[] қар ериді. [] Көкеніс жинаймыз.

[] Жапырақтар сарғаяды. [] Жер аппақ болады.

[] Боран соғады. [] Жер сап-сары болады.

- Суық соғады. Сабак басталады.
 Ыстық болады. Наурыз мейрамы келеді.
 Кұстар ұшып кетеді. Бәйшешек гүлін жарады.
 Кұстар ұшып келеді. Аяз болады.

Мақал-мәтелдерді оқып, оны қандай жағдайда қолданатынын ойлап табыңыз.

Жаз сайға қонба, қыс қырға қонба.

қыстың қамын жаз ойла.

қыс қысыларсың, жаз жазыларсың.

Ертегілер әлемінде

Арыстан мен түлкі

Арыстан қартайды. Аңдарды аулай алмайтын болды. Ол аңдарды айламен ауламақшы болды. Арыстан үңгірге жатып алды. Ол: -АырWмын, жүрүге әлім жоқ, - деп барлық аңдарға хабар берді. Аңдар бұл хабарды естіді. Олар арыстанның халін сұрауға келді. Бері де арыстанға жем болды. Бір күні арыстанға түлкі Бір күні арсытанға түлкі келді. Ол үңгірден алысырақ тұрады:

- Халің қалай? - деп көңілін сұрады.

- Халім нашар, жақын кел, -деді арыстан.

Түлкі: - Мен саған жақын барар едім-ау, бірақ саған келген із бар да, кеткен із жоқ, - деп жүріп кетті.

Түлкі мен ешкі

Бір түлкі жүгіріп келе жатып, абайсызда терең апанға түсіп кетіпті. Одан шыға алмай тұғанда, бір ешкі су іздеп жүріп, әлгі апанға кез болыпты. Ол түлкіні көріп:

- Ей, түлкі батыр, не қылып тұрсың? - депті.

- Ой, не қыласың, жаным жай тауып тұр. қырда әрі сусап, әрі ыстықтан өліп едім, апанның іші әрі салқын, әрі түбінде тұл-тұнық суы вар екен, -депті.

Мұны естіген ешкі: "Мен де салқындайын, әрі су ішейін" деген оймен қарғып апанға түсіпті. Соңда, түлкі секіріп ешкінің үстіне мініп, онан мүйізіне аяғын тіреп, ырғып сыртқа шығып кетіпті. Ешкі маңырап, апанда қала беріпті. "Өтікке алданба, басың бәлеге душар болады" деген осыдан қалыпты.

Çeviri yazıya aktarımı:

jıl mezgilderi
jılда төрт mezgil бар.
қыс көктем jaz күз

jeltoқсан, қаңтар және ақпан - қыс айлары. наурыз, сәуір және мамыр - көктем айлары. маусым, шілде және тамыз - jaz айлары. қыркүйек, қазан және қараша - күз айлары.

ayда төрт apta бар. aptada jeti күн бар: дүйсенби, сейсенби, сәрсенби, беysенби, juma, сенби, jekсенби.

- бүгін қай күн?
- бүгін сенби.
- ертең қай күн?
- ертең jekсенби.

бағіла бүгін университет kitapxanasında, ертең jатақxanada болadı. бүгін jumıs күні, ертең demalıс күні.

- ертең neşesi?
- ертең қазанның on besi, бүгін қазанның on төрти.
- sen keşke maған kel. бүгін keşke jıynalıс бар.
- jaraydı.

jaңa sözder:
mezgl
ay
bүgin
erteң
täwlik
bürsiğүni
arğı күni

küni boyı

keşe

jumis küni

demalis küni

mätin boyınşa suraqtarğa jawap beriñiz:

1. jıldı neşe mezigil bar?
2. qay aylar qıs ayları?
3. qay aylar küz ayları?
4. qay aylar jaz ayları?
5. qay aylar köktem ayları?
6. bir ayda neşe apta bar?
7. bugün qay küni?
8. erteñ neşesi?
9. bugün senbi me?
10. bugün jumıs küni me, demalis küni me?
11. bugün jıynalı bar ma?

köktem

köktem bastaldı. soñğı jeti işinde awarayı jılına bastadı. jer kündiz jibiydi, keşke toñazıydı. tañerteñ jerge şıq tüsedı. muz, qar eriydi. jılı jaqqı ketken qıstar qayıp keledi. qısta ininde uyıqtap jatqan jändikter tiriledi. dala jasıl jelekke bölenedi. aqaş butaqtarı burşık atadı. mal kök şöpke toymadı. qoy qızdap, sıyr buzawlap, biye qulındap, tüye botalaydı. köktemde jer jırtılıp, egin egiledi.

jaña sözder

jeti / apta

jer jibüw

toñazuw

şıq

erüw

in

jasıl jelekke bölenedi

bürşik atadı

toyınuw

qoy qozdaydı sıyr buzawlaydı

jer jirtuw

egin egüw

tömendegi suraqtar boyınşa "köktem" taqırıbına şağın ängime payındañız:

1. köktemge qay aylar atadı?
2. siz köktemdi jaqsı köresiz be?
3. sizdiñ elde köktem qaşan bastaladı?
4. köktemde tabiğat qalay özgeredi?
5. qustar qaydan uşıp keledi?

jaz

jazda kün ıstıq boladı, äsirese, qırıq küngi jazğı şildedede kün qattı ısıydı. jazda demalı kunderijnde qala adamdarı sayajaylarğa barıp demaladı, jağajaylarğa barıp suwğa şomladı. dıyqandar taşsäriden bastap kün batqanğa deyin egis alqabında jumıs isteydi. jazda jemis-jyidekter, kökönisterdin köbi pisedi. mağan jaz mezgili unaydı.

jaña sözder

demalı

sayajay

dıyqan

taşsäri

egis alqabı

suwğa şomıluw

şilde

tömendegi suraqtarğa jawap beriniñizder:

1. sizdiñ eliniñizde jaz qaşan bastaladı? ol qanşa waqıtqa sozıladı?
2. sizdiñ eliniñizde jaz qanday boladı?
3. jañbır jazda köp jawa ma?
4. sizdiñ elde jazda künniñ ıstığı qanday?

5. jazdın anday bolanın unatasız?
6. siz jazdı ayda jne alay tkizesiz?
7. siz turatın jerde zen bar ma? ol anday?
8. siz omılatın jerde jaajay jaksı ma?
9. jagajayda waıtıńızdı alay tkizesiz?

kz

kz degenimiz - baylı, molılı, astı, awın-arbiz, jgeri, alma, rik, jzim. osınıń bri kzde pisedi. dala da, egin de, jer de, bri de sap-sarı. sondıtan, xalı kzdi "altın kz" deydi. sonimen sa, kz - ılıın syretip kele jatan ısa dayındalatın kez. kzdigni ayanbay ebek etsen, ıstıgni ısılmaysı.

jaa szder:

baylı

molılı

astı

sap-sarı

ılıın syretken ıs

ayanbay ebek etw

tmendegi suratara awıza jawap beriizder:

1. eger kz bolsa, siz ayda barıp demalatın ediiz?
2. kzdigni kimderge kmekteser ediiz?
3. sizdi elde kz jabırly ma?
4. sizdi elde kzdi soı aylarında ar jawa ma?
5. kzdi anday bolanın unatasız?
6. kzde anday sport oyındarın oynadı ma? jası kresiz?
7. siz turatın jerde orman bar ma?
8. siz ormanda sewendegendi jası kresiz be?

ıs

ısta kn suwı ri ısa boladı. ar jawadı, tuman tsedı, jer taya boladı. bul mezgildi balalar men aılar attı unatadı. balalar maımen, kon'kimen, anamen sıranap, aala

jasaydı. aňşılar ansonarda aň awlawğa şıgadı. adamdar jılı kiyimderin kiyedi.

ar jawadı

tuman

taygak

şanğı tebüw

kon'ki tebüw

şanamen sırғанaw

aqqala

aňşı

ansonar

suraktarğa jawap beriñiz:

1. sizdiñ eliñizde ıs aşan bastaladı?
2. sizdiñ eliñizde ıs uzakqa sozıla ma?
3. sizdiñ eliñizde ısta ar alıñ jawa ma?
4. ısta eñ joğargı temperatura anşa boladı?
5. sizge suwıq alay äser etedi?
6. siz ısta alay demalasız?
7. ısta sporttıñ ay türimen şuğıldanasız?

ısqı tabıgat körinisin süwretteniz.

tömede awa-rayına atıstı berilgen söylemlerdi paydalanıp, "men uyatatın mezgil" attı äñgime jazıñız:

kün şuwaqtı - kün bulıñır

ıstıq jaz - salkın jaz

awa-rayı suwıq - awa-rayı ıstıq

bügin uraq - bügin ılğaldı

janbır jiyi jawadı - janbır siyrek jawadı

awa temperaturası tömededi - awa temperaturası joğarıladı

+20 / +22 gradus jılı - -15 / -17 gradus suwıq

+40 / +42 gradus ıstıķ - -35 / -37 gradus ayaz

bul ķay kede boladı?

[1] küzde [2] ķısta [3] köktemde [4] jazda

[] ķar jawadı. [] baw-baķşada jumıs bastaladı

[] jiydek pisedi. [] şana tebemiz.

[] kök şıgadı. [] özenge şomılamız.

[] ķar eriydi. [] kökenis jıynaymız.

[] japıraķtar sarğayadı. [] jer appaķ boladı.

[] boran soğadı. [] jer sap-sarı boladı.

[] suwıķ soğadı. [] sabaķ bastaladı.

[] ıstıķ boladı. [] nawrız meyranı keledi.

[] kustar uşıp ketedi. [] bāyşeşek gülin jaradı.

[] kustar uşıp keledi. [] ayaz boladı.

maķal-mätelderdi oķıp, onı ķanday jağdayda ķoldanatının oylap tabıñız.

jaz sayğa ķonba, ķıs ķırğa ķonba.

ķıstıñ ķamın jaz oyla.

ķıs ķısılarsıñ, jaz jazılarsıñ.

ertegiler äleminde

arıstan men tülki

arıstan ķartaydı. andardı awlay almaytın boldı. ol andardı aylamen awlamaķşı boldı. arıstan üñgirge jatıp aldı. ol: -awrwmm, jürüğe älim joķ, - dep barlıķ andarğa xabar berdi. andar bul xabardı estidi. olar arıstannıñ xalin surawğa keldi. beri de arıstanğa jem boldı. bir küni arıstanğa tülki bir küni arıstanğa tülki keldi. ol üñgirden alısıraķ turadı:

- xalıñ ķalay? - dep köñilin suradı.

- xalim naşar, jaķın kel, -dedi arıstan.

tülki: - men sağan jaķın barar edim-aw, biraķ sağan kelgen iz bar da, ketken iz joķ, - dep jürüp ketti.

tülki men eşki

bir tülki jügirip kele jatıp, abaysızda tereň apanga tüsip ketipti. odan şığa almay tuğanda, bir eşki suw izdep jürüp, älgı apanga kez bolıptı. ol tülkini körip:

- ey, tülki batır, ne kılıp tursıñ? - depti.

- oy, ne kılasıñ, janım jay tawıp tur. kırdı äri suwsap, äri ıstıqtan ölip edim, apannıñ işi äri salqın, äri tübinde tul-tunıx suwı var eken, -depti.

mumı estigen eşki: "men de salqındayın, äri suw işeyin" degen oymen qarğıp apanga tüsıpti.

soñda, tülki sekirip eşkiniñ üstine minip, onan müyizine ayağın tirep, ırğıp sırtka şıgıp ketipti. eşki mañırıp, apanda qala beripti.

"ötıkke aldanba, basın bälege duwşar boladı" degen osıdan qalıptı.

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: -		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Mevsimler ve mevsimlerin özellikleri		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 768		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 4 adet okuma-anlama, 1 adet eşleştirme		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A2		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının anlatımı yapılmamaktadır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	EVET	Bu bölümde okuma ve yazma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırma mevcuttur.
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kısmi kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi

	dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.		kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusu değildir.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	-	Bu bölümde dilbilgisi konularından sadece bir tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	HAYIR	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmamaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	HAYIR	Bu bölümde herhangi bir dilbilgisi konusu anlatılmamaktadır.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümdeki dilbilgisi konuları anlatılmamaktadır.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat;

	nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.		anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Yeni sözcük öğretimi vardır.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve orta düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

13. Belirteçler.

13.1. Şehirde (Metin)

Orijinal Metin:

қалада

Біз Түркістан қаласында тұрамыз. Түркістан - ежелгі тарихи қала. Түркістанда 14. ғасырда салынған әлемде ейгілі Ахмет яссауи кесенесі бар. Түрік халықтары қасиетті Түркістан қаласын "екінші Мекке" деп атайды.

Түркістан - әдем, шағын қала. Ол оқу-ағарту және мәдениет орталығы. Онда қожа Ахмет яссауи атындағы Халықаралық қазақ-Түрік университеті, колледждер, мелктептер бар. Түркістанда темір жол вокзалы, автовокзал бар. қаланың орталығында орталық демалыс саябағы орналасқан. Ол дүйсенбіден басқа күндері таңертеңгі сағат он бірден түнгі сағат он екіге дейін жұмұс істейді.

қаланың Есімхан атындағы кең әрі әдемі алаңында қ.я.яссауи атындағы университеттің бас ғимараты, аудан әкімшілігінің үйі орналасқан.

Метін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз:

1. Түркістан қандай қала?
2. Ол ненің орталығы?
3. Онда қандай оқу орындары бар?
4. Онда кімнің кесенесі бар?
5. қаланың Есімхан алаңында қандай ғимараттар орналасқан?

Түркістан қаласы жайлы өз ойыңызды ауызша әңгімелеңіз.

Мұражай дегеніміз - тірі тарих

Ормалық мұражайда

Алматы қаласында қазақстан Республикасының Орталық Мемлекеттік

мұражайы бар. Ол фурманов күшесінде орналасқан. Мұражай үш қабатты. Оның тарих, этнография тағы басқа бөлімдері бар. Оған барлықкезде адамдар көп барады. Онда тарихи фильмдер де көп көрсетіледі. Мұражай сәулеті өте әдемі. Ол шығыс әнерінің үлгісімен салынған.

Мен демалыс күні мұражайда болдым. Бұл күні де тамашалаушылар көп келді. Мен мұражайдың ішін аралап, тамашаладым. Жақсы демалып үйге көңілді қайттым.

Мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз:

1. Алматыда қандай мұражай бар?
2. Ол қайта орналасқан?
3. Мұражай бөлімдерін атаңыз?

Çeviri yazıya aktarımı:

қалда

biz türksitan қалasında turamız. türkistan - ejelgi tarıxıy қала. türkistanda 14. ғасырда салынған әлемде eygili axmet yassawi kesenesi bar. түrik халықтары қасиетти türkistan қаласын "ekinşi mekke" деп ataydı.

türkistan - әдем, шағın қала. ol оқuw-ағартuw және мәденyet орталығы. onda қожа axmet yassavi atındaғы халықаралық қазақ-түrik университетi, kolledjder, melktepter bar. türkistanda temir jol vokzalı, avtovokzal bar. қаланың орталығында орталық demalıс sayabaғы орналасқан. ol дүйсенbiden басқа күnderi таңertенгі сағат on birden түngi сағат on ekige deyin jumus isteydi.

қаланың esimxan atındaғы кең әри әдеми алаңında қ.ә. yassawi atındaғы университеттің бас ғımaratı, awdan әkimшіliginiң үyi орналасқан.

metin boyınша suraқtarға jawap beriңiz:

1. türkistan қандай қала?
2. ol neniң орталығы?
3. onda қандай оқuw orındarı bar?
4. onda kimniң kesenesi bar?
5. қаланың esimxan алаңında қандай ғımarattar орналасқан?

türkistan қаласы жайлы өз ойыңызды аңызша әңгімелеңіз.

murajay degenimiz - tiri tarix

ormalıқ murajayda

almatı қалasında қазақстан respublikasınıñ орталық мемлекеттик murajayı бар. ol furmanov көшesinde орналасқан. murajay үш қабатты. onıñ tarix, etnografiya тағи басқа бөlimderi бар. oған барлықкезде адамдар көп барады. onda tarixiy fil'mder de көп көрсетiledi. murajay säwleti öte әdemi. ol шığıs әneriniñ үлгисimen salınған.

men demalıs күni murajayda boldım. bul күni de tamaşalawşılar көп keldi. men murajaydıñ işin aralap, tamaşaladım. jaqsı demalıp üyge көñildi қayttım.

mätin boyınша suraktarğa jawap beriñiz:

1. almatıda қандаy murajay бар?
2. ol қайта орналасқан?
3. murajay бөlimдерin атаңыз?

13.2. Zarflar.

Оrijinal Metin:

Мекен үстеулері

Мекен үстеулері: әрі, бері, жоғары, төмен, алға, ішкері, іште, сыртта, мұнда, сонда. Үстеулер сөйлемде пысықтауыш қызметін атқарады.

Сұрақтары: қайда?, қайдан? қашан? неге? не үшін? қалай? қайтіп?

Мезгіл, мекен үстеулерін қатыстырып, сөйлемдер жазыңыз:

Көлік

Төмендегі сөздерді көліктің үш түріне бөліңіз:

қайық

трамвай

аэробус

есек

ұшақ

автобус

кеме

түйе

пойыз

жеңіл машина

яхта

троллейбус

велосипед

метро

ат

жүк таситын машина

тікұшақ

Ұшақта

- Кешіріңіз, Шымкентке дейін неше сағат ұшамыз?

- Шымкентке дейін бір сағат 10 минөт ұшамыз.

- Ұшақ жолда қона ма?

- Жоқ, қонбайды.

- Шымкенттің ауа-райы жаман емес.

- құлағым бітіп қалды.

- Стюардессаны шақырыңыз. Ол сізге көмек береді.

- ия, шақырғаным жөн болар. Кешіріңіз, жол жүгімізді қайдан аламыз?

- Жол жүгі бөлімінен аласыз. Сізді кім қарсы алады?

- Досым қарсы алу керек.

- Сіз бірінші рет ұшып келесіз бе?

- ия, бұрын пойызға отыратынмын.

- Міне ұшақ қонуға бет алды.

Жаңа сөздер

қону

бітіп қалды

жөн болар/дұрыс болар

жол жүк

жол жүгі бөлімі

қарсы алу

бет алды

тіркеу

Çeviri yazıya aktarımı:

meken üstewleri

meken üstewleri: äri, beri, joғarı, tömen, alğa, işkeri, işte, sırtta, munda, sonda. üstewler söylemde pısıqtawış қызметin atқарады.

suraқтары: қайда?, қайдан? қаған? nege? ne үшін? қалай? қайтп?

mezgil, meken üstewlerin қатıstırıp, söylemder jazıñız:

kölik

tömenдеgi sözderdi köликтiñ üş түrine böliñiz:

қайқ

tramvay

aerobus

esek

uşaq

avtobus

keme

tüye

poyız

jeñil maşına

yaxta

trolleybus

velosiped

metro

at

jük taşıyın maşına

tikuşak

uşakta

- keşiriniz, şımkentke deyin neşe sağat uşamız?

- şımkentke deyin bir sağat 10 minut uşamız.

- uşak jolda kona ma?

- joq, qonbaydı.

- şımkenttiñ awa-rayı jaman emes.

- qulağım bitip qaldı.

- styuardessanı şaqırınız. ol sizge kömek beredi.

- iyya, şaqırğanım jön bolar. keşiriniz, jol jügimizdi qaydan alamız?

- jol jügi bölminen alasız. sizdi kim qarısı aladı?

- dosım qarısı aluw kerek.

- siz birinşi ret uşıp kelesiz be?

- iyya, burın poyızğa otratınmın.

- mine uşak qonuwğa bet aldı.

jaña sözder

qonuw

bitip qaldı

jön bolar/durıs bolar

jol jük

jol jügi bölimi

karşı aluw bet aldı tirkew

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: Belirteçler		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Şehir hayatı		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 257		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 1 eşleştirme alışırması, 1 okuma-anlama alışırması		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A1-A2		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EVET	Bu bölümde Kazak Türkçesindeki soru zarfları anlatılmıştır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde okuma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alışırma mevcuttur.
	Kelimedenden cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kısmi kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusudur.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve	EVET	Bu bölümde dilbilgisi

	söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.		konularından sadece bir tanesi üzerinde durtulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlerde öğretilmiş olan dilbilgisi konularıyla kısmen bağlantılı metin ve alıştırmalara yer verilmiştir.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	KISMEN	Bu bölümdeki dilbilgisi konularının anlatımında durumsal canlandırma söz konusudur.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	KISMEN	Yeni sözcük öğretimi bir miktarda mevcuttur.
İşitsel-Dilsel	Sık ve sürekli	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı

Yöntem	tekrarlara yer verilmelidir.		sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve basit düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

14. İşaret Zamiri (Hal ekleriyle çekimlenmesi)

14.1. İş yerleri (Okuma Metni)

Orijinal Metin:

"қуаныш" тұрмыстық қызмет көрсету үйі.

"қуаныш" - халыққа тұрмыстық қызмет көрсететін үй. Онда әр түрлі қызмет көрсететін бөлімдер бар: сағат жөндеу, аяқ киім жөндеу, шаштараз, суретке түсіру, киім тігу жұмыстарын орындайтын шеберханалар орналасқан.

Мұнда қызметкерлер жұмыстарын тиянақты орындайды. Олардың бәрі өз ісінің шеберлер.

"қуаныш" тұрмыстық қызмет көрсету үйі адамдарға тез және шапшаң қызмет көрсететін орталық.

Төмендегі сөйлемдерді естеріңізде сақтаңыздар:

- Шашымды қидырайын деп едім.
- Етіктің өкшесін қағып берсеңіз.
- қол шатырды жөдеп бересіз бе?
- Сағатымды жөндеп беріңізші.
- Фотоаппаратымды қарап жіберіңізші.
- 3*4 суретке түсейін деп едім.

Шеберханада

- Сағат шеберханасы ашық па?
- ия, кіріңіз.
- Менің сағатым бұзылып қалды. Бұны жөндеп беріңізші.
- Сағатыңыз артта қала ма, озып кетеді ме?
- Сағатым тоқтап қалды. Кеше оны түсіріп алдым.
- Жарайды, көрейін.

- Кешіріңіз, етігімді жөндетуге едім.

- Келіңіз, етігіңізді көреймін.
- Міне, етігімнің табаны ажырап кетті.
- Оған шеге қағайын ба, әлде қайта желімдейін бе?
- Шеге қағып берсеңіз.
- Жарайды. Ертең келіңіз.
- Сау болыңыз.
- Сау болыңыз.

Жаңа сөздер

етіктің өкшесі, табан, қонышы, сырмасы

Шеге қағу (шегелету)

Желімдеу

Етігіңіздің сырмасы бұзылды. Аяқ киім шеберханасына апарып, жөндету керек. Диалог құрыңыз.

Сіздің сағатыңыз бұзылып қалды. Оны сағат шеберханасына апарып, жөндету керек. Диалог құрыңыз.

Сіз шаштаразда жұмыс істейсіз. Тұғынушыға қызмет көрсетіңіз. Диалог құрыңыз:

Қалааралық байланыс бөлімінде

Кешке мен күні бойы жолдасыма телефон соғып, ала алмадым. Жолдасыммен кешке әзер жабарластым.

- Алло, сәлеметсіз бе, бұл кім екен?
- Сізге кім керек еді?
- ғани үйде ме?
- иә, қазір шақырамын.
- ғани сәлем! Бұл болат қой.

- Сәлем Болат! Халің қалай?

- Рахмет, ғани, өте жақсы. Сенің ертең бос уақытың бар ма?

- әрине, ертең сенбі ғой.

- Өте жақсы. Олай болса, менде киноға екі билет бар. Сені шақырамын.

- Рахмет Болат. Бұған міндетті түрде барамын.

- ғани, кино сағат жетіде басталады. Біздің үйге кел. Оған бірге барамыз, жарай ма?

- Жарайды, Болат. Келістік. Сау бол.

- Көріскенше.

**

- Алло, сәлеметсіз бе?

- әлия үйде бар ма екен?

- Күте тұрыңыз, мен оны қазір шақырамын.

- Кешіріңіз, ол үйде қазір жоқ екен. Оған айтайын?

- Ермек телефон соқты деп айта салыңызшы. Менің телефон нөмірімді жазып алыңыз. Маған кейінірек хабарлассын.

- Жарайды, айтайын.

- Сау болыңыз.

Гүлнар Түркістан қаласында оқиың отбасы Алматы қаласында тұрады. Ол үй-ішімен телефон арқылы хабарласты.

- Алло, бұл Түркістаннан ғой.

- иә, иә.

- Бұл кім екен? әке, сіз бе?

- иә, Гүлнар, бұл сен бе?

- иә, әке, мен ғой. Жағдайларыңыз қалай? Үй-іші аман-есен бе?

- Рахмет, қызым, бәріміз аман-есенбіз. Өзіңнің халің қалай? Онда ауа-райы жақсы ма?

- Жағдайым жақсы. Сабақтар басталды. әзірге бәрі жақсы. Ауа-райы салқын. Сіздерде не жаңалық бар?

- Жақсында аған, Мұрат үйленді.
- О-о-о! Өте жақсы болған екен. құтты болсын! әке 5 минутке тапсырыс беріп едім, уақыт осымен бітті. Кейінірек тағы хабарласамын. Сау болыңыздар. Үйішіне түгел сәлем айтыңыз.

Çeviri yazıya aktarımı:

"қуwanıш" турmıstıқ қızmet көrsetüw üyi.
"қuwanıш" - хalıққа турmıstıқ қızmet көrsetetin üy. onda әr түrлі қızmet көrsetetin бөлімдер бар: сағат жөндew, аyaқ кiyim жөндew, шастараз, сүwretке түсірүw, кiyim тигүw jumıstarın оrındayтın шеберханалар орналасқан.
munda қızmetкерлер jumıstarın тıyанақты оrındaydı. олардın бәрі өз іsінін шеберлер.
"қuwanıш" турmıstıқ қızmet көrsetüw üyi адамдарға тез және шапшаң қızmet көrsetetin орталық.

tөmендегі сөyleмдерді естеріңізде сақтаңыздар:

- шаşımdı қıyдырайын деп edim.
- etiktің өкшесін қағıp берсеңіз.
- қол шатırdı жөдеp бересіз бе?
- сағатımdı жөндеp беріңізші.
- фотоаппаратımdı қараp жіберіңізші.
- 3*4 сүwretке түсейін деп edim.

шеберxанада

- сағат шеберxанасы ашық па?
- иyya, кiріңіз.
- менің сағатım бузіліп қалды. бунı жөндеp беріңізші.
- сағатıңыз артта қала ма, озıp кетеді ме?
- сағатım тоқтаp қалды. кеше онı түсіріп алдым.
- жарayды, көreyін.

- кешіріңіз, etigimді жөндetүwге edim.
- келіңіз, etigіңізді көreyмін.
- mine, etigimнің табанı ажrap кетті.

- oğan şege қағайın ба, әлде қайта јелімдеуіп бе?

- şege қағуу берсеңіз.

- јарайды. ертең келіңіз.

- saw болууыз.

- saw болууыз.

јаңа сөздер

етиктің өкшеси, табан, қоныşı, сұрması

şege қағуу (şegeletüw)

јелімдеу

етигіңіздің сұрması бузıldı. аяқ кийім шеберханасына апаруу, јөнетуу керек. dialog құрууыз.

сиздің сағатууыз бузулуу қалды. ону сағат шеберханасына апаруу, јөнетуу керек. dialog құрууыз.

сиз шағтаразда јумис истеусіз. туғинуушыға қызмет көрсетіңіз. dialog құрууыз:

қалааралық байланис бөлімінде

кешке мен күни бойу јолдасуа телефон соғуу, ала алмадым. јолдасуимен кешке әзер јабарластым.

- allo, sälemetsiz be, bul kim eken?

- sizge kim kerek edi?

- ğani üyde me?

- iyä, қазир шақуурамın.

- ğani sälem! bul bolat қой.

- sälem bolat! xaliğ қалау?

- raxmet, ğani, öte jaқsı. seniң ертең bos waқıtıң бар ма?

- әрине, ертең сенби ğой.

- öte jaқsı. olay bolsa, mende kinoға eki билет бар. seni шақуурамın.

- raxmet bolat. buğan mindetti түрде барамın.

- ğani, kino сағат јетиде bastaladı. bizдің üyge kel. oğan birge барамыз, јарай ма?

- jaraydı, bolat. kelistik. saw bol.

- köriskenşe.

**

- allo, sälemetsiz be?

- äliya üyde bar ma eken?

- küte turıñız, men onı qazir şaqıramın.

- keşiriñiz, ol üyde qazir joq eken. oğan aytayın?

- ermek telefon soqtı dep ayta salıñızşı. meniñ telefon nömirimdi jazıp alıñız. mağan keyinirek xabarlassın.

- jaraydı, aytayın.

- saw bolıñız.

gülnar türkistan qalasında oqıyın otbası almatı qalasında turadı. ol üy-işimen telefon arqılı xabarlastı.

- allo, bul türkistannan goy.

- iyä, iyä.

- bul kim eken? äke, siz be?

- iyä, gülnar, bul sen be?

- iyä, äke, men goy. jağdaylarıñız qalay? üy-işi aman-esen be?

- raxmet, kızım, bärimiz aman-esenbiz. öziñniñ xaliñ qalay? onda awa-rayı jaqsı ma?

- jağdayım jaqsı. sabaqtar bastaldı. äzirge bəri jaqsı. awa-rayı salqın. sizderde ne jañalıq bar?

- jaqsında ağan, murat üylendi.

- o-o-o! öte jaqsı bolğan eken. quttı bolsın! äke 5 minötke tapsırıs berip edim, waqıt osimen bitti. keyinirek tağı xabarlasamın. saw bolıñızdar. üyişine tügel sälem aytıñız.

14.2. İşaret Zamiri (Hal ekleriyle çekimlenmesi)

Оrijinal Metin:

Сілтеу есімдіктерінің селтеуі

Септіктер

Сілтеу есімдіктері

	Бұл	Сол	Осы	Ана	Мына	Ол
1. Айау	бұл	сол	осы	ана	мына	ол
2. Ілік	бұның	соның	осының	ананың	мынаның	оның
3. Барыс	бұған	соған	осыған	анаған	мынаған	оған
4. Табыс	бұны	соны	осыны	ананы	мынаны	оны
5. Жатыс	бұнда	сонда	осында	анада	мынада	онда
6. Шығыс	бұдан	содан	осыдан	анадан	мынадан	одан
7. Көмектес	бұнымен	сонымен	осымен	анамен	мынамен	онымен

Мысалым: Онда әртүрлі қызмет көрсететін бөлімдер бар.

Үлгі: Оған шеге қарайын ба, әлде желімдейін бе?

.....

Çeviri yazıya aktarımı:

siltew esimdikteriniñ seltewi						
septikter	siltew esimdikteri					
	bul	sol	osı	ana	mına	ol
1. ayaw	bul	sol	osı	ana	mına	ol
2. ilik	bunıñ	sonıñ	osınıñ	ananıñ	mınanıñ	onıñ
3. barıs	buğan	soğan	osığan	anağan	mınağan	oğan
4. tabıs	bunı	sonı	osını	ananı	mınanı	onı
5. jatis	bunda	sonda	osında	anada	mınada	onda
6. şıǵıs	budan	sodan	osıdan	anadan	mınadan	odan
7. kömektes	bunımen	sonımen	osımen	anamen	mınamen	onımen
mısalım: onda ärtürli qızmet körsetetin bölimler bar.						
ülgi: oğan şege qarayın ba, älde jelimdeyin be?						

.....

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: İşaret zamirleri		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: İş yerleri ve iş çeşitleri.		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 307		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 1 diyalog oluşturma, 1 okuma-anlama alıştırmaları, 1 yazma alıştırmaları		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A2		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EYET	Bu bölümde işaret zamirlerinin durum ekleriyle kullanımı örneklerle anlatılmıştır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EYET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde okuma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırmaları mevcuttur.
	Kelimedenden cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kısmi kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmaları bulunmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusudur.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının	EYET	Bu bölümde dilbilgisi konularından sadece bir

	öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.		tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlerde öğretilmiş olan dilbilgisi konularıyla kısmen bağlantılı metin ve alıştırmalara yer verilmiştir.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	KISMEN	Bu bölümdeki dilbilgisi konularının anlatımında durumsal canlandırma söz konusudur.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	KISMEN	Yeni sözcük öğretimi bir miktarda mevcuttur.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda

	verilmelidir.		örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretime hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretime geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve basit düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

15. Kazakhstan

Orijinal Metin:

қазақстан

қазақстан республикасының азаматтары, сондай-ақ қазақстан республикасының аумағында жүрген адамдар, қазақстан республикасының мемлекеттік туын, қазақстан елтаңбасы мен қазақстан Республикасының мемлекеттік Гимнін қастерлеуге міндетті.

қазақ елінің елтаңбасы

қазақстан Республикасының Мемлекеттік елтаңбасында шаңырақ бейнеленген. Шаңыраққа айнала күн сәулесіндей тарап уықтар шаншылған. "қазақстан" атты үлкен үйдің уықтарын шын ниеттерімен қосыла шаншқан еншілес жұртқа жақсы тілек тілейік, "Ортақ шаңырақ биік, босаға берік болсын!" -дегенді білдіреді.

Елтаңбада алтын қанатты қос пырақ бар. Ат - адамның қанаты. Елтаңбаның жоғары жағында бес бұрышты жұлдыз бейнеленген. Бұл тәуелсіз мемлекетіміз бес құрылыққа есігін кең ашқан, олармен бірге тірлік, ісжасағымыз келетіндігін көрсетеді. Ал елтаңбаның төменгі жағында "қазақстан" деген жазу бар.

Сұрақтар:

1. қазақ елінің елтаңбасында бес жұлдыз, ел аты "қазақстан" жазуының сыры неде?
2. Елтаңбада неге алтын қанатты арғымақ бейнеленген?
3. Елтаңбада шаңырақ, уықтардың бейнеленуінің мені неде?

қазақ елінің туы

қазақ мемлекетінің туы көк түсті. Ол халқымыздың бірлігін көрсетеді. Оның

ортасында шұғылалы күн, оның астында қалықтап ұшқан бүркіт бейнеленген. Күн - көшпенділердің өмір символы. Гербальдика заңында күн - байлық пен берекенің белгісі. қазақ елі дала бүркіті сияқты тәуелсіз, әлемдік өркениет биігіне ұмтылады. Күн, шұғыла және бүркіт бейнесі - алтын түсті. Сонымен қатар туда "қошқар мүйіз" деп аталатын қазақы өрнек орналасқан.

Сұрақтар:

1. қазақ елінің туы не үшін көк түсті?
2. Тудағы күн бейнесі нені білдіреді?
3. қазақ елінің еркіндігін білдіретін тудағы қай белгі?

Тапсырмалар:

1. Өз еліңіздің туындағы белгілердің мағынасын түсіндіріңіз.
2. Еліңіздің туының түсін айрыңыз және түсіндіріңіз.

Çeviri yazıya aktarımı:

қазақстан

қазақстан республикасының азаматтары, сондай-ақ қазақстан республикасының аумағында жүрген адамдар, қазақстан республикасының мемлекеттік туын, қазақстан елтаңбасы мен қазақстан республикасының мемлекеттік гимнін қастерлеуге міндетті.

қазақ елінің елтаңбасы

қазақстан республикасының мемлекеттік елтаңбасында шаңырақ бейнеленген. шаңыраққа айнала күн сәулесіндегі тарап уықтар шаңылған. "қазақстан" атты үлкен үйдің уықтарын шын ниеттерімен қосыла шаңылған еңілес жұртқа жақсы тілек тілейік, "ортақ шаңырақ биік, босаға берік болсын!" -дегенді білдіреді.

елтаңбада алтын қанатты қос пұрақ бар. ат - адамның қанаты. елтаңбаның жоғары жағында бес бұрышты жұлдыз бейнеленген. бұл тәуелсіз мемлекетіміз бес құрылыққа есігін кең ашқан, олармен бірге тірлік, іс-жасағымыз келетіндігін көрсетеді. ал елтаңбаның төменгі жағында "қазақстан" деген жазу бар.

suraktar:

1. qazaq eliniñ eltañbasında bes juldız, el atı "qazaqstan" jazuwınıñ sırası nede?
2. eltañbada nege altın qanattı argımaq beynelengen?
3. eltañbada şañıraq, uwıqtardıñ beynelenuwiniñ meni nede?

qazaq eliniñ tuwı

qazaq memleketiniñ tuwı kök tüsti. ol xalqımızdıñ birligin körsetedi. onıñ ortasında şuğılalı kün, onıñ astında qalıqtap uşqan bürkit beynelengen. kün - köşpendilerdiñ ömir simbolu. qazaq eli dala bürkiti sıyaaqtı täwelsiz, älemdik örkeniyet biyingine umtıladı. kün, şuğıla jäne bürkit beynesi - altın tüsti. sonımen qatar tuwda "qoşqar müyiz" dep ataladı qazaqı örnek ornalasha.

suraktar:

1. qazaq eliniñ tuwı ne üşin kök tüsti?
2. tuwdağı kün beynesi neni bildiredi?
3. qazaq eliniñ erkindigin bildiretin tuwdağı qay belgi?

tapsırmalar:

1. öz elinizdiñ tuwındağı belgilerdiñ mağnasın túsindiriniz.
2. elinizdiñ tuwınıñ túsiniñ ayırızjäne túsindiriniz.

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: -		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri:		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 156		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 2 adet okuma-anlama alıştırması, 1 adet sınıf içi alıştırma		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A2		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının anlatımı yapılmamaktadır.
	Çeviriye müsait	EVET	Bu bölüm, sözlük

	olmalıdır.		yardımla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	EVET	Bu bölümde okuma ve yazma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırmalar mevcuttur.
	Kelimedan cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kısmi kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımcı karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusu değildir.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	-	Bu bölümde dilbilgisi konularından sadece bir tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	HAYIR	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmamaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	HAYIR	Bu bölümde herhangi bir dilbilgisi konusu anlatılmamaktadır.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar

			bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümdeki dilbilgisi konuları anlatılmamaktadır.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Yeni sözcük öğretimi vardır.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve orta düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

16. Geçmiş Zaman

16.1 Kazak Ailesi (Metin)

Orijinal Metin:

қара шаңырақ

қазақтың өмірінде шаңырақтың маңызы зор. Ол атадан балаға мұраға қалдырылып отырылған. Шаңырақ арқылы ұрпақтан-ұрпаққа ата-бабалар рухы, күші жалғасады деседі. "Балапан ұяда не көрсе, ұшқанда соны алады", - дегендей, қазақ халқы отбасындағы тәрбиеге туысқандар арасындағы қарым-қатынасқа аса зор мән береді. Өйткені, онда өсіп, ер жеткен ұл да, қыз да ертеңгі отбасының иелері. "Бала тәрбиесі - бесіктен" демекші, келешектегі шаңырақтың мықты болуы бала тәрбиеленген отбасындағы ерлі-зайыптыларға байланысты. қазақ отбасында әйел ерге бағынады.

Ата-анасы үшін отбасындағы балалардың бәрі бірдей болғаймен де, дәстүрлі түсінікте әр баланың өз орны болған. Алғашқы бала - тұңғыш аталады. Ата-ана оны "енші басы" деп еркелете ұстап, басқа балаларына үлгі етеді. әулет дәстүрі бойынша ұлдар әкенінің үйінен бөлініп, жеке шаңырақ иесі болады. Дәстүрлі тәрбиеде үйдегі соңғы кенже баланың да орны өзгеше. Ол әке шаңырағының иесі, мұрагері болып саналады, яғни, кенже ұлды "қара шаңырақ иесі" дейді. "қара шаңыраққа ие болу" дегенде ата дәстүрін сақтау, әулет салтын, ұрпақ жалғастығын үзбеу, әке түгінін өшірмеу деген үлкен ұғым жатыр. қара шаңыраққа үлкен құрмет көрсетіледі. Осы отбасының балалары, ағайын-туысқандары, ұзатылған қыздары да алдымен төркіндеп, қара шаңыраққа келеді. қара шаңыраққа келгенде келіндер иіліп сәлем берген. қара шаңырақ - ынтымақтың, бірліктің орнасы.

Ата-ана әр баласы шаңырақ көтергеннен кейін, оған отау тігіп жеке шығарады. қазақтарда "енші бөлу" деген салт бар, сондықтан отау құрған ұлына енші береді. Ал, тұрмысқа шыққан қызына жасау, бәсіреге мал береді.

Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. "қара шаңырақ" деген не?
2. қазақ халқында "қара шаңырақтың" орны қандай?
3. қазақ отбасында қандай мәселелерге ерекше мән берілген?
4. "Кенже үл" деген кім?
5. Өз ұлтыңыздың отбасылық дәстүрімен салыстырыңыз.

Çeviri yazıya aktarımı:

қара шаңырақ

қазақтың өмірінде шаңырақтың маңызы зор. ол атадан балаға мұраға қалдырылып отырған. шаңырақ арқılı ұрпақтан-ұрпаққа ата-бабалар рухы, күші жалғасады деседі. "балпан уяда не көрсе, ұшқанда соны алды", -дегендей, қазақ халқы отбасындағы тәрбиеге туысқандар арасындағы қарым-қатынасқа аса зор мән береді. өйткені, онда өсіп, ер jetкен ұл да, қыз да ертеңгі отбасының ийелері. "бала тәрбиесі - бесіктен" демекші, келешектегі шаңырақтың мұқті болуы бала тәрбиеленген отбасындағы ерлі-зайыптарға байланысты. қазақ отбасында әйел ерге бағынады.

ата-анасы үшін отбасындағы балалардың бәрі бірдей болғаймен де, дәстүрлі түсінікте әр баланың өз орны болған. алғашқы бала - туңғыш аталады. ата-ана оны "енші басы" деп еркеlete ұстап, басқа балаларына үлгі етеді. әулет дәстүрі бойынша ұлдар әкенінің үйінен бөлініп, жеке шаңырақ иесі болады. дәстүрлі тәрбиеде үйдегі соңғы кенже баланың да орны өзгеше. ол әке шаңырағының иесі, мұрагері болып саналады, яғни, кенже ұлды "қара шаңырақ иесі" дейді. "қара шаңыраққа ие болу" дегенде ата дәстүрін сақтау, әулет салтын, ұрпақ жалғастығын үзбей, әке түгінің өшірмей деген үлкен ұғым жатыр. қара шаңыраққа үлкен құрмет көрсетіледі. осы отбасының балалары, ағайын-туысқандары, ұзатылған қыздары да алдымен төркіндеп, қара шаңыраққа келеді. қара шаңыраққа келгенде келіндер ийіліп сәлем берген. қара шаңырақ - intıмақтың, birlikтің орнасы.

ата-ана әр баласы шаңырақ көтергеннен кейін, оған отау тигіп жеке шығарады. қазақтарда "енші бөлу" деген сөз бар, сондықтан отау құрған ұлына енші береді. ал, тұрмысқа шыққан қызына жасау, бәсіреге мал береді.

сұрақтарға жауап беріңіз.

1. "қара шаңырақ" деген не?
2. қазақ халқында "қара шаңырақтың" орні қандай?
3. қазақ отбасында қандай мәселелерге ерекше мән берілген?
4. "кенже үл" деген кім?
5. өз ұлтңыздың отбасılıқ дәстүрімен салыстырыңыз.

16.2. Geçmiş Zaman

Original Metin:

Өткен Шақ

Жақта р		Жедел өткен шақ	Бұрынғы өткен шақ			Ауыспалы өткен шақ
		етістік+ (- ды, -ді, - ты, -ті)+ жіктік жалғауы	етістік+ (- қан, -кен, - ған, -ген)+ жіктік жалғауы	етістік+ (- ып, -іп, - п)+ жіктік жалғауы	етістік + (- қан, - кен, - ған, - ген, - ып, -іп, -п)+ е+ жіктік жалғау ы	етістік+ (- атын, -етін, -итін) + жіктік жалғауы
Жекеше						
1	Мен	бардым	барғанмыз	барыппын	барған едім барып едім	баратынмын
2	Сен	бардың	барғансың	барыпсың	барған	баратынсың

					едің барып едің	
	Сіз	бардыңыз	барғансыз	барыпсыз	барған едіңіз барып едіңіз	баратынсыз
3	Ол	барды	барған	барыпты	барған еді барып еді	баратын
Көпше						
1	Біз	бардық	барғанбыз	барыппыз	барған едік барып едік	баратынбыз
2	Сенде ер	бардыңда р	барғансың дар	барыпсың дар	барған едінде р баріп едінде р	баратынсың дар
	Сізде р	бардыңыз дар	барғансыз дар	барыпсыз дар	барған едіңіз ер барып едіңіз ер	баратынсыз дар
3	Олар	барды	барған	барыпты	барған еді	баратын

					барып еді	
--	--	--	--	--	--------------	--

Өткен шақтың болымсыз түрінің жасалу жолдары:

1. Етістіктің мүбіріне -ма, -ме, -ба, -бе, -па, -пе қосымшалары мен жіктік жалғауының қосұлуы арқылы;
2. Жоқ, емес сөздерінің тіркесуі арқылы жасалады.

Мысалы:

1. Мен жаз-ба-дым.
2. Кеше сабаққа барған жоқпын.

Төмендегі сөздерді өткен шақта жіктеңіз:

шақ		Жедел өткен шақ	Бұрынғы өткен шақ	Ауыспалы өткен шақ
		ал	жүр	аш
	Жекеше			
1	Мен			
2	Сен			
	Сіз			
3	Ол			
	Көпше			
1	Біз			
2	Сендер			
	Сіздер			
3	Олар			

Çeviri yazıya aktarımı:

ötken şaқ

jaqtar		jedel ötken şaq	burıngı ötken şaq			awıspalı ötken şaq
		etistik+ (-dı, -di, -tı, -ti)+ jiktik jalğawı	etistik+ (-қан, -ken, -ğan, -gen)+ jiktik jalğawı	etistik+ (-ıp, -ip, -p)+ jiktik jalğawı	etistik+ (-қан, -ken, -ğan, -gen, -ıp, -ip, -p)+ e+ jiktik jalğawı	etistik+ (-atın, -etin, -iytin) + jiktik jalğawı
jekeşe						
1	men	bardım	barğanmız	barıppın	barğan edim barıp edim	baratınmın
2	sen	bardıñ	barğansıñ	barıpsıñ	barğan ediñ barıp ediñ	baratınsıñ
	siz	bardıñız	barğansız	barıpsız	barğan ediñiz barıp ediñiz	baratınsız
3	ol	bardı	barğan	barıptı	barğan edi barıp edi	baratın
köpşe						
1	biz	bardıq	barğanbız	barıppız	barğan edik barıp edik	baratınbız
2	sender	bardıñdar	barğansıñdar	barıpsıñdar	barğan	baratınsıñdar

					ediñder barıp ediñder	
	sizder	bardıñızdar	barğansızdar	barıpsızdar	barğan ediñizder barıp ediñizder	baratınsızdar
3	olar	bardı	barğan	barıptı	barğan edi barıp edi	baratın

ötken şaqtıñ bolımsız türiniñ jasaluw joldarı:

1. etistiktin mübirine -ma, -me, -ba, -be, -pa, -pe qosımşaları men jiktik jalğawınıñ qosuluwı arqılı;
2. joq, emes sözderiniñ tirkesüwi arqılı jasaladı.

mısalı:

1. men jaz-ba-dım.
2. keşe sabaqqa barğan joqpın.

töwendegi sözderdi ötken şaқта jikteñiz:

şaқ		jedel ötken şaқ	burıñğı ötken şaқ	awıspalı ötken şaқ
		al	jür	aş
	jekeşe			
1	men			
2	sen			
	siz			
3	ol			
	köpşe			
1	biz			
2	sender			
	sizder			

3	olar			
---	------	--	--	--

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: Geçmiş zaman		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Kazak Aile Yapısı		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 247		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 2 adet okuma - anlama alıştırmaları, 1 adet boşluk doldurma alıştırmaları.		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A2		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EVET	Bu bölümde Kazak Türkçesinde geçmiş zamanın öğretimi ayrıntılı olarak yapılmaktadır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	EVET	Bu bölümde okuma ve yazma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırma mevcuttur.
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusu değildir.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının	KISMEN	Bu bölümde dilbilgisi konularından sadece bir

	öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.		tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümlerde anlatılan konularla ilişkili bir konu anlatılmaktadır.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	EVET	Bu bölümdeki dilbilgisi konuları anlatılırken durumsal canlandırmalardan yararlanılmıştır.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Yeni sözcük öğretimi vardır.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda

	verilmelidir.		örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmeceli Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve orta düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

17. Eylemde Çatı

17.1. Kazak Tarihi Hakkında (Metin)

Orijinal Metin:

қазақ тарихынан мәлімет

қазақ халқының тарихында қай заманда болмасын ірі-ірі тарихи оқиғалар аз болмаған. әсіресе, туған жер, оның тәуелсіздігі үшін қазақжерінде өте көп қиян-кескі ұрыстар өткен. Сондай ірі айқастардың бірі - азақ халқының жоңғарлармен болған азаттық күресі.

Жоңғарлар әскери күші шағынан қуатты, күшті мемлекет болды. Осы басымдықты пайдаланды, жоңғарлар қазақ жеріне жиі-жиі шабуыл жасай бастайды. Шабуылдардың бірінде жоңғарларды қиратса, 1724-1725 жылдары жоңғар әскерлері Түркістан мен Ташкент қаларын басып алып, талан-таражға ұшыратады.

қазақ халқының ағартушы ғалымы Ш. уәлиханов; "18. ғасырдың алғашқы жирма бес жылы қазақхалқының өміріндегі сұмдық ауыр уақыт болды," - деп жазған.

Осындай ауыр кезендерде қазақ батырлары табан тірескен қатты күрес екі рет үлкен тойтарыс беріліп, жоңғарларды ауыр жеңіліске ұшыратады.

қабанбай, Бөгенбай, Райым бек, Наурызбай батырлар т.б басшылық жасаған халық азаттығы жолында жүргізген күрестер халық аңызына айналады.

қабанбай, Бөгенбай сынды бартлар ерлігі ұзақ уақыт халық жадында сақталады.

Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Неліктен қазақ халқының жоңғарлармен болған соғысы халық тарихында азаттық күрес деп аталды?
2. қазақ әскерлерінің күші басым жоңғар әскерлерін жеңіліске ұшыратуының себебі неде деп ойлайсыз? Өзіңізше тұжырым жасауға тырысыңыз.
3. Өз халқыңыздың тарихында жүргізілген азаттық күрестер жайында

салыстыра отырып әңгімелеңіз.

Çeviri yazıya aktarımı:

қазақ тарихынан мәлімет

қазақ халқының тарихында қай заманда болсын ири-ири тарихы оқиғалар аз болмаған. әсіресе, туған жер, оның тәуелсіздігі үшін қазақжерінде өте көп қиыян-keski urıstar өткен. сондай ири аықастардың biri - азақ халқының жоңғарлармен болған азаттық күresi.

жоңғарлар әскери күші шағын қуатты, күшті мемлекет boldı. osı basымдықты paydalandı, жоңғарлар қазақ jerine jiyi-jiyi şabuwl jasay bastaydı. şabuıldардың birinde жоңғарларды қыратса, 1724-1725 jıldары жоңғар әскерleri түrkistan men taşkent қаларын basıp alıp, talan-tarajğa uşıratadı.

қазақ халқының ағартушы ғалымы ş. wälixanov; "18. ғасырдың алғашқы jyırma bes jılı қазақхалқының өmirindegi sumдық awır waқыt boldı," - dep jazған.

osınday awır kezenderde қазақ batırları taban tiresken қатты күres eki ret ülken toytarı berilip, жоңғарларды awır jeñiliske uşıratadı.

қабанбай, бөгенбай, rayım bek, nawрызбай batırlar t.b. bassılıq jasaған халық азаттығы jolında жүrgizgen күrester халық аңызına aynaladı. қабанбай, бөгенбай sindi bartlar erligi uзақ waқыt халық jadında saқталadı.

surақтарға jawap berijiz.

1. nelikten қазақ халқының жоңғарлармен болған соғысы халық тарихында азаттық күres деп аталды?
2. қазақ әскерлерінің күші басым жоңғар әскерлерin jeñiliske uşıratuwıның sebebi nede деп oylaysız? öziñizşe tujırım jasawға tırısız.
3. өз халқыңыздың тарихында жүrgizilgen азаттық күrester jayında salıstıra otırıp әңgimeleniz.

17.2. Eylemde Çatı

Оригинал Metin:

Етіс

Біс-әрекет, қимыл мен субъект және объект арасындағы қатынастарды білдіретін етістіктің категориясы етіс деп аталады.

Түрлері	Жұрнақтары	Мысалдары
1. Өздік	-ын, -ін, -н	жерленді
2. Ырықсыз	-ыл, --іл, -л -ын, -ін, -н	құрастырылды, сақталған
3. Ортақ	-ыс, -іс, -с	сойлесті, тіркелескен
4. Өзгелік	-дыр, -дір, -тыр, -тір, -ғыз, -гіз, -қыз, -кіз, -т	отырғызды, жүргізді, жеткізді, басқартты

Сөйлемдерден етістің түрлерін анықтаңыз:

Етістер	1 Өздік	2 Ырықсыз	3 Ортақ	4 Өзгелік
Жиналыста ертүрлі ойлар, ұшқыр сөздер айтылды.				
Сен балаларды киіндір.				
Нұрлан таңертең жуынды.				
Апам Айгүле тамақ дайындатқызды.				
әкем маған үй салғызды.				
Оқытушы балаларды орындарына отырғызды.				
Білім алындар да, туған жерлерінді көркейтүүге ат салысындар.				
Асқар алғаш рет студенттер жиналысында көзге көрінді.				
Достар кешкедейін бірге болып, кейін қош айтысты.				
Бүгінгі тапсырма орындалмады.				

Çeviri yazıya aktarımı:

etis

ıs-ärekät, kıymıl men sub'ekt jäne ob'ekt arasındadı ıatınastardı bildiretiñ etistiktiñ kategoriyası etis dep ataladı.

türleri	jurnaıtırı	mısalдарı
1. özdik	-ın, -in, -n	jerlendi
2. ırıksız	-ıl, --il, -l -ın, -in, -n	ıurastırıldı, saııtalgan
3. ortaı	-ıs, -is, -s	soylesti, tirkelesken
4. özglık	-dır, -dir, -tır, -tir, -ğız, -giz, -kız, -kiz, -t	otırğızdı, jürgizdi, jetkizdi, başıarttı

söylemlerden etistiñ türlerin anııtañız:

etister	1 özdik	2 ırıksız	3 ortaı	4. özglık
ııynalısta ertürli oylar, uııır sözder aytıldı.				
sen balalardı kıyindir.				
nurlan tañerteñ juwındı.				
apam aygüle tamaı dayındatıdı.				
äkem maıan üy salgıdı.				
oııtıuwı balalardı orındarına otırğızdı.				
bilim alındar da, tuwıan jerlerini körkeytüwge at salısındar.				
aııar alııaş ret studentter ııynalıstada közge körindi.				
dostar keıkedeyin birge bolıp, keyin ıoı aytıstı.				
bügingi tapsırma orındalmadı.				

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: Eylemde çatı.		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Kazak tarihi hakkında bilgi.		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 135		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 1 adet okuma anlama alıştırması, 1 adet boşluk doldurma alıştırması		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A2-B1		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EVET	Bu bölümde Kazak Türkçesindeki fiil çatılarının öğretimi ayrıntılı olarak yapılmaktadır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	EVET	Bu bölümde okuma ve yazma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırma mevcuttur.
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusu değildir.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde	KISMEN	Bu bölümde dilbilgisi konularından sadece bir tanesi üzerinde

	sınırlamalara gidilmelidir.		durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümlerde anlatılan konularla ilişkili bir konu anlatılmaktadır.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	EVET	Bu bölümdeki dilbilgisi konuları anlatılırken durumsal canlandırmalardan yararlanılmıştır.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Yeni sözcük öğretimi vardır.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırmaya yer

			verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve orta düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

18. Sıfatlar

Orijinal Metin:

қазақша ет

Ербір халықтың мәдениеті, дәстүрімен қатар өзіне тән ұлттық дастарханы бар. Ол дастархан өзіндік ұлттық тағамдармен ерекшеленеді. "Ас үстінен аттама, астан үлкен емессің", - деп, дана халқымыз айтқандай, қазақ халқында дастарханнан, дәмнен үлкен ешнерсе жоқ.

Сын есім:

Заттың түрін, түсін, сапасын, білдіретін сөз табы сын есім деп аталады.

Сұрақтары: қандай?, қай?

Мысалы: Батаны ең үлкен, қадірлі (қандай) кісі береді.

Сын есімнің сипаттарын тік жақша ішіне нөмірлеңіз:

1 тұс 2 түр 3 мөлшер 4 сипат 5 дем 6 орын 7 уақыт

[]таза []көк []сары []жылы

[]ащы []қатты []дәмді []биік

[]тәтті []жаңа []ақылды []жомарт

[]әдемі []ақ []тар []ыстық

[]сараң []еңбекқор []түнгі []әсем

[]шебер []жалпақ []жолақ []дөңгелек

[]жақсы []кешегі []қысқы []зерек

[]күзгі []қызғылт []күлгін []ұзын

[]жұмсақ []ескі []кір []оқымысты

[]томпақ []тұщы []аласа []бүгінгі

[]іскер []көгілдір []ұқыпты []алыс

[]түзу []суық []жалқау []ынталы

[]жаман []үлкен []ліші []мықты

[]қысқа []ауыр []дарынды []сарғылт

[]кең []соңғы []алғашқы []ақырғы

антонимдер

ащы-тұщы

үлкен-кіші

адал-арам

аласа-биік

жақсы-жаман

таза-лас

таяз-терең

суық-ыстық

ұзын-қысқа

жас-кәрі

жоғары-төмен

арзан-қымбат

жарық-қараңғы

дос-қас

ақ-қара

қатты-жұмсақ

кең-тар

жаңа-ескі

алыс-жақын

аз-көп

қорқақ-батыр

Çeviri yazıya aktarımı:

қазакша et

erbir xalıqtıj mädenyeti, dästurimen қатар özine tän ulttıқ dastarxanı bar. ol dastarxan özindik ulttıқ тағамдармен ерекшелenedi. "as üstinen attama, astan ülken emessiñ", - dep, dana xalқımız ayтқандаy, қазақ xalқında dastarxannan, dämnen ülken eşnerse жоқ.

sın esim:

zattıñ türin, tüsin, sapasın, bildiretin söz tabı sın esim dep ataladı.

suraqtarı: qanday?, qay?

mısalı: batanı eñ ülken, qadirli (qanday) kisi beredi.

sın esimniñ sıpattarın tik jaqşa işine nömireñiz:

1 tus 2 tür 3 mölşer 4 sıpat 5 dem 6 orın 7 waqıt

taza kök sarı jılı
aşçı qattı dämdi biyik
tätti jaña aqıldı jomart
ädemi aq tar ıstıq
sarañ eñbekqor tüngi äsem
şeber jalpaq jolaq döñgelek
jaqsı keşegi kısqı zerek
küzgi qızğılt külgin uzın
jumsaq eski kir oqımısı
tompaq tuşçı alasa bügingi
isker kögildir uqıptı alıs
tüzüw suwıq jalqaw intalı
jaman ülken lişi mıqtı
qısqa awır darındı sarğılt
keñ soñğı alğaşkı aqırğı

antonimder

aşçı-tuşçı

ülken-kişi

adal-aram

alasa-biyik

jaqsı-jaman

taza-las

tayaz-teren
suwıķ-ıstıķ
uzın-ķısqa
jas-kāri
joğarı-tōmen
arzan-ķımbat
jarıķ-ķaraęı
dos-ķas
aķ-ķara
ķattı-jumsaķ
keğ-tar
jağa-eski
alıs-jaķın
az-kōp
ķorkaķ-batır

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: -		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Kazaklar (için) et		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 92		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 1 adet eşleştirme alışırması		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: B1		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının öğretilmesi bulunmamaktadır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	EVET	Bu bölümde okuma ve yazma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve

			alıştırma mevcuttur.
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusu değildir.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kuralları anlatılmamaktadır.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının anlatımı yapılmamaktadır.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümdeki dilbilgisi konuları anlatılmamaktadır.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.

	okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.		
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Yeni sözcük öğretimi vardır.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve orta düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

19. Şimdiki Zaman

19.1. Kazak Halkının Kutlamaları (Metin)

Orijinal Metin:

Балалы үй

Адам өмірінің түрлі кезендерінде дәстүрлі салттар орындалады.

Шілдехана - жаңа туған нәрестенің құрметіне жасалатын ойын-сауық, той.

Мұнда балаңыздың "бауы берік

болсын!" дегендей құтты болсын айтылады, жастар жиалып ән салып, домбыра шертіп, өлең, жыр айтады.

Шілдеханаға өмірге келген нәрестеге қуанудың бір белгісі. Өйткені, бала - өміріміздің жалғасы, біздің

болашағымыз.

Сүйінші. Жас нәрестенің дүниеге келуі шаңыраққа үлкен қуаныш әкелген.

Сәбидің дүниеге келген хабарын туған-туыстарға, елге хабарлаған кісі олардан сүйінші сұраған.

Сүйіншіге хабаршы не сұраса, сонғы берген. Сүйінші сұрай шыққан адам ұлды "ат байлар", қызды "кесте тігер" деп хабарлаған. Сүйінші сұраудың да, оның сүйіншісін алудың да ешқандай ерсілігі жоқ.

Қырқынан шығару дәстүрі, әдетте, баланың туғанына қырық күн толған соң орындалады. Сәбиді ыдысқа қырық бір қасық су құйып шомылдырады. Бұл - ресми дәстүр. Оған үлкен әжелер, әйелдер қатысады, кәделер беріледі, дастархан жайылады. Сәбидің қарын шашы алынып, оны нәрестенің өзінің киіміне матаға орап тігіп қояды.

Çeviri yazıya aktarımı:

balalı üy

adam ömiriniñ türlü kezenderinde дәstürli salttar orındaladı.

şildexana - jaңa tuwǵan näresteniñ qurmetine jasalatin oyın-sawıq, toy. munda balaңызdıñ "bawı berik

bolsın!" degendey қутти bolsın айтлады, jastar jıyalıp ән салıp, dombıra шertip, öлең, jır айтadı. шıldexанаға өмірге kelgen närestеge қуwanuwдıң bir belgisi. öytkeni, bala - өmirimizдiң jalғası, bizдiң bolaşaғımız.

sүйinши. jas näresteniң дүниyege kelüwi шаңıraққа үлкен қуwanıш әkelgen. säbiydiң дүниyege kelgen

xabarın tuwған-tuwıstarға, elge xabarлаған kisi olardan сүйinши surаған.

sүйinшиге xabarşı ne surasa, songı bergen. сүйinши suray шıққан adam uldı "at baylar", қızdı "keste tiger" dep xabarлаған. сүйinши surawдıң da, onıң сүйinшisin aluwдıң da eşқандаy ersiligi jok. қırқınan шıғарuw дәstүri, әдетте, balanıң tuwғанına қırıқ күн tolған соң orındaladı. säbiydi ıdıсқа қırıқ bir қасıқ suw kuyıp шomıldıradı. bul - resmi дәstүr. oған үлкен әjeler, әyelder қатısadı, kәdelер beriledi, dastarxan jayıladı. säbiydıң қарın шаşı alınıп, onı näresteniң öзинiң kiyimine mataға orap tigip қoyadı.

19.2. Шимдiki Zaman

Оrijinal Metin:

Осы шақ					
Нак осы шақ			Ауыспалы осы шақ		
Жақтар	отыр, тұр, жатыр, йүр + жіктік жалғауы (дара)	етістік+(- ып, -іп, -п) отыр, тұр, жатыр, жүр + жіктік жалғауы	бару, келу, апару, әкелу+ -а, -е, отыр, тұр, жатыр, жүр + жіктік жалғауы	етістік + (- а, -е, -й) + жіктік жалғауы	
Жекеше					
1	Мен	отырмын	сөйлеп тұрмын	бара жатырмын	барамын
2	Сен	отырсың	сөйлеп тұрсың	бара жатырсың	барасың

	Сіз	отырсыз	сөйлеп тұрсыз	бара жатырсыз	барасыз
3	Ол	отыр	сөйлеп тұр	бара жатыр	барады
Көпше					
1	Біз	отырмыз	сөйлеп тұрмыз	бара жатырмыз	барамыз
2	Сендер	отырсыңдар	сөйлеп тұрсыңдар	бара жатырсыңдар	барасыңдар
	Сіздер	отырсыздар	сөйлеп тұрсыздар	бара жатырсыздар	барасыздар
3	Олар	отыр	сөйлеп тұр	бара жатыр	барады

Мысалы: Тәрде отыр бабалар, қарасақал ағалар. Келін, келін, келіп тұр, келіп үйге еніп тұр.

Болымсыз түрі -ма, -ме, -ба, -па, -пе қосымшасы және жоқ, сөзің тіркесуімен жасалады.

Мысалы: Мен отырмаймын. Мен отырған жоқпын.

Көп нүктенің орнына отыр, тұр, жатыр, йүр етістігінің тиістісін жазыңыз:

1. Кісілер шай ішіп
2. Ол кітап оқып
3. қағаз үстелдің үстінде
4. әжем көшеде
5. Балалар сөйлесіп

Çeviri yazıya aktarımı:

osı şaq	
nak osı şaq	awıspalı osı şaq

jaktar	otur, tur, jadır, yür + jiktik jalğawı (dara)	etistik+(-ıp, - ip, -p) otur, tur, jadır, jür + jiktik jalğawı	baruw, kelüw, aparuw, äkelüw+ - a, -e, otur, tur, jadır, jür + jiktik jalğawı	etistik + (-a, - e, -y) + jiktik jalğawı	
jekeşe					
1	men	otırımın	söylep turmın	bara jadırımın	baramın
2	sen	otırsıñ	söylep tursıñ	bara jadırıñ	barasıñ
	siz	otırsız	söylep tursız	bara jadırırsız	barasırsız
3	ol	otur	söylep tur	bara jadır	baradı
köpşe					
1	biz	otırmız	söylep turmız	bara jadırımız	baramız
2	sender	otırsıñdar	söylep tursıñdar	bara jadırıñdar	barasıñdar
	sizder	otırsızdar	söylep tursızdar	bara jadırırsızdar	barasırsızdar
3	olar	otur	söylep tur	bara jadır	baradı
<p>mısalı: törde otur babalar, qarasaqal ağalar. kelin, kelin, kelip tur, qelip üyge enip tur. bolımsız türi -ma, -me, -ba, -pa, -pe qosımşası jäne joq, söziziq tirkesüwimen jasaladı. mısalı: men otırmaymın. men otırğan joqpin.</p> <p>köp nükteniñ ormına otur, tur, jadır, yür etistiginiñ tiyistisin jazıñız:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kisiler şay işip 2. ol kitap oqıp 3. qağaz üsteldiñ üstinde 4. äjem köşede 5. balalar söylesip 					

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: Şimdiki zaman
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Ev hayatı

	Metinlerdeki sözcük sayısı: 140		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 2adet boşluk doldurma		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A2 - B1		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EVET	Bu bölümde Kazak Türkçesinde geçmiş zamanın öğretimi ayrıntılı olarak yapılmaktadır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	EVET	Bu bölümde okuma ve yazma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırma mevcuttur.
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konu değildir.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde dilbilgisi konularından sadece bir tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu

			anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümlerde anlatılan konularla ilişkili bir konu anlatılmaktadır.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	EVET	Bu bölümdeki dilbilgisi konuları anlatılırken durumsal canlandırmalardan yararlanılmıştır.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Yeni sözcük öğretimi vardır.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve orta düzeyde

	yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.		cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

20. Edatlar

20.1. Kazak Halkının Misafir Ağırlama Geleneği (Metin)

Orijinal Metin:

қазақ халқының қонақ күту дәстүрі

Ата-бабаларымыздың көнеден жеткен игілікті дәстүрлерінің дейін айтылатын "қонақасы - қазақтың бөлінбеген еншісі", "қонақасы - тәңір ақысы", "қонақ ризығын тәңір жеткізер" деген аталы сөздер сол бір заманның жемісі болса керек. Міне, сол қаздан қанына сіңген әдет бойынша ата-бабамыз қнақты - "құт келді", "қырықтың бірі - қыдыр, мыңның бірі - уәли" деп, ақысыз-пұлсыз қонақасы беріп, аттандырып салады.

қазақта үйге келген қонаққа сол отбасының мүшелері сәлем беріо, қарсы алады. Келген қонақты құрметпен төрге шығарады. Шөлгеп келсе, қымыз береді. Содан кейін шай береді. қазақ елінде қонаққа деп әрқашан сыбаға сақтаған. Сыйлы қонақ келгенде немесе арнайы қонақ шақырғанда қой сойған. Мал соярдың алдында бата берген. Сыйлы қонаққа бас тартқан.

Тамақ ішердің алдында қонақтың қолына су құйылады. Су құюшы бала сол қолына деген, он қолына құман ұстап, он иығына сулгі орамал салып, қонақтардың қолына жағалай су құяды. қонақтар су құйған балаға рахметін, тілгін айтады.

қонақ тамақ ішіп болғаннан кейін, ауыл адамдары, жастар "ауылдың алты ауызын" айтады, сонан кейін, қонақ "қонақ кәдені" айтады.

қонақ кетерден бұрын отағасы (үй иесі) қонағынан бұйымтай сұрайды. Дәстүр бойынша, қонақ үй иесінің атын, мылтығын, итінен басқа кез-келген затты сұрауына болады. Үй иесі қонағына қалауын береді.

Сұрақтар:

1. Сіз қазақ отбасында қонақта болдыңыз ба?
2. Сіз қазақтың қандай қонақ дәстүрін білесіз?

3. Сіздерде қонақты қалай күтеді, қандай тағамдар ұсынады?

Çeviri yazıya aktarımı:

қазақ халқының қонақ кütүw дәстүри

ата-бабаларымыздың көненен jetken iygilikti дәстүрлерінің deyin aytylatın "қонақасы - қазақтың бөлінбеген еңісі", "қонақасы - тәңір ақысы", "қонақ рızығын тәңір jetkizer" degen atalı sözder sol bir заманның jemisi bolsa kerek. mine, sol kazden қанына сиғын әдет бойыңша ата-бабамыз қнақты - "қут keldi", "қırıқтың biri - қидır, мұғның biri - wәлий" dep, ақысыз-пulsız қонақасы берip, attandırıp saladı.

қазақта үйге kelgen қонаққа sol отбасының мүшелері sälem berio, қарсы aladı. kelgen қонақты құрметpen төрге шығарadı. шөлгеп kelse, қımız beredi. sodan keyin шай beredi. қазақ elinde қонаққа dep әрқашан sıбаға сақтаған. sıылы қонақ kelgende nemese arнайы қонақ шақырғанда қой сойған. mal soyардың aldında бата bergen. sıылы қонаққа bas tartқан.

tamaқ işerdің aldında қонақтың қолına суw қуылadı. суw қуыушы бала sol қолına degen, on қолına қуман ustap, on ıyығына süwlgі oramal salıp, қонақтардың қолına jaғalay суw kuyadı. қонақтар суw kuyған балаға raxmetin, tilgin aytadı.

қонақ tamaқ işip болғаннан keyin, awıl adamдары, jastar "awıldың altı awızın" aytadı, sonan keyin, қонақ "қонақ kädeni" aytadı.

қонақ keterden burın отағасы (үй іyesi) қонағынан buyımtay suraydı. дәстүр бойыңша, қонақ үй іyesінің atın, mılıтұғын, ıytinen başka kez-kelgen zattı surawına boladı. үй іyesi қонағына қалаwın beredi.

surақтар:

1. siz қазақ отбасында қонақта boldыңыз ba?
2. siz қазақтың қандай қонақ дәстүрін бilesіз?
3. sizderde қонақты қалай күтеді, қандай тағамдар usınadı?

20.2. Edatlar

Orijinal Metin:

Шылау

Шылаулар сөздерді, сөйлемдерді байланыстырып, өзі қатысты сөздерге, сөйлемге жаңа үстеме мағына береді.

Шылаудың 3 түрі бар:

1. Септеулік шылаулар
2. Демеулік шылаулар
3. Жалғаулық шылаулар.

1. Септеулік шылау

Атаушы сөздер арасында, мезгілдік, мекендік, мақсаттық, себептік қатынастарды білдіріп, байланыстырушылық қызметте жұмсалатын көмекші сөздер септеулік шылау деп аталады.

Септіктер	Шылаулар
1. Атау	арқылы, тұралы, жайында, жайлы, жөнінде, сияқты, секілді, бойы, бойда, бойынша, бойымен, сайын, үшін, ғұрлы, шамалы, шақты, қаралы.
2. Барыс	дейін, шейін, төмен, карай, қарсы, салым, жуық, таяу.
3. Шығыс	бері, кейін, соң, бұрын, бетер, гөрі, басқа, бөлек, өзге.
4. Көмектес	қатар, бірге, қабат, қоса.

Мысалы: Содан кейін шай береді.

2. Демеулік шылау

Өздері тірксетін сөздерге қосымша реңк үстейтін мағыналарын күшейте түсетін көмекші сөздер демеулік шылау деп аталады.

Демеулік шылаулар	
Сұрау мағыналы	ма, ме, ба, бе, па, пе
Жалыныш, тілек мағыналы	қой, ғой
Тежеу мағыналы	ғана (қана), -ақ, тек.
Күшейту мағыналы	ақ, да, де, ды, ді, ты, ті, ғой
Көңіл-күй	-ай, ау, -мыс, екен

Мысалы: Сіз қазақ отбасында қонақта болдыңыз ба?

3. Жалғаулық шылаулар

Озара тең тұрған сөздерді, сөйлемдерді байланыстырып, солардың арасындағы қатынасты білдіріп тұрған шылаулар жалғаулық шылау деп аталады.

Жалғаулық шылаулар	
Ыңғайлас	және, мен, бен, пен, тағы, әрі, да, де, та, те
қарсылықты	бірақ, алайда, сонда да, онда да, нолмаса, дегенмен, әйткенмен, сөйтсе де.
талғаулық	я, не, немесе, әлде, біресе, кейде.
Себеп-салдарлық	өйткені, себебі, сондықтан, соның, үшін, сол себепті.
Шарттық	егер, егер де.

Мысалы: Сондықтан қыз бойындағы үш бірдей қасиеті кездеспегенімен, арудың басынан іскерлік, икемділік табылуға тиісті.

Çeviri yazıya aktarımı:

şılav

şılavlar sözderdi, söylemderdi baylanıştırıp, özi qatıstı sözderge, söylemge jaña üsteme mağına beredi.

şılavdın 3 türı bar:

1. septewlik şılavlar
2. demewlik şılavlar
3. jalğawlıq şılavlar.

1. septewlik şılav

atawşısı sözder arasında, mezgildik, mekendik, maqsattıq, sebeptik qatınastardı bildirip, baylanıstıruwşılıq qızmette jumsalatın kömekşisi sözder septewlik şılav dep ataladı.

septikter	şılavlar
1. ataw	arqılı, turalı, jayında, jaylı, jöninde, siyaqtı, sekildi, boyı, boyda, boyınşa, boyımen, sayın, üşin, ğurlı, şamalı, şaqtı, qaralı.
2. barıs	deyin, şeyin, tömen, karay, qarısı, salım, juwıq, tayaw.
3. şıǵıs	beri, keyin, soñ, burın, beter, ğöri, başqa, bölek, özge.
4. kömektes	qatar, birge, qabat, qosa.

mısalı: sodan keyin şay beredi.

2. demewlik şılav

özderi tirksetin sözderge qosımşa renk üsteytin mağınasların küşeyte tüsetin kömekşisi sözder demewlik şılav dep ataladı.

demewlik şılavlar	
suraw mağınalı	ma, me, ba, be, pa, pe
jalınış, tilek mağınalı	qoy, ğoy
tejew mağınalı	ğana (qana), -aq, tek.

küşeytūw maǵınalı köñil-küy	aq, da, de, dı, di, tı, ti, ğoy -ay, aw, -mıs, eken
--------------------------------	--

mısalı: siz qazaq otbasında qonaqta boldıñız ba?

3. jalǵawlıq şılawlar

ozara teñ turǵan sözderdi, söylemderdi baylanıstırıp, solardıñ aradaǵı qatınastı bildiriş turǵan şılawlar jalǵawlıq şılaw dep ataladı.

jalǵawlıq şılawlar	
ıñǵaylas	jäne, men, ben, pen, taǵı, äri, da, de, ta, te
qarsılıqtı	biraq, alayda, sonda da, onda da, nolmasa, degenmen, äytkenmen, söytse de.
talǵawlıq	ya, ne, nemese, älde, birese, keyde.
sebepe-saldarlıq	öytkeni, sebebi, sondıqtan, sonıñ, üşin, sol sebebi.
şarttıq	eger, eger de.

mısalı: sondıqtan qız boyındaǵı üş birdey qasiyeti kezdespegenimen, aruwdıñ basınan iskerlik, iykemdilik tabıluwǵa tiyisti.

Deǵerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: Edatlar		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Kazak halkının misafir ağırlama geleneği.		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 188		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 1 okuma-anlama alıştırması		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: A2 - B1		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	EVET	Bu bölümde Kazak Türkçesinde geçmiş zamanın öğretimi ayrıntılı olarak yapılmaktadır.
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.

	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölümde okuma ve yazma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırma mevcuttur.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	EVET	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kullanımı söz konusudur.
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konu değildir.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	KISMEN	Bu bölümde dilbilgisi konularından sadece bir tanesi üzerinde durulmuştur.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümlerde anlatılan konularla ilişkili bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı	EVET	Bu bölümdeki dilbilgisi konuları anlatılırken

	alıştırmalar yapılmalıdır		durumsal canlandırmalardan yararlanılmıştır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	EVET	Yeni sözcük öğretimi vardır.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve orta düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.
	Okuma ve yazma	EVET	Bu bölümde Kazak

	becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.		Türkçesinde geçmiş zamanın öğretimi ayrıntılı olarak yapılmaktadır.
--	--	--	---

21. Zamirler

21.1. Kazak Güreşinin Büyük Ustası (Metin)

Orijinal Metin:

қазақша күрестің хас шебері

қажымұқан Мұңайтоасов - қазақтың атақты палуаны. Классикалық күрестің асқан шебері. 1909 жылы Рига қаласында өткен дүниежүзілік біріншілікте 1. орын алды. 1911 жылы Варшавада өткен дүниежүзілік біріншілікте кіші алтын медальмен марапатталды. 1909-1911 жылдары Шығыс елдерін аралап, Түрік және басқа күрес өнері дамыған елдер балуандарын тігел дерлік жеңіп, атағы одан әрі әйгілене түсті. 1913 жылы Троицк қаласында өткен біріншілікте 18 балунмен бүресіп, жеңіске ие болды. Кабулда, Тегеранда, Харбинде (қара иван) деген атпен Ресейдің намысын қорғады. 1927 жылы Одақ көлемінде орынборда өткен біріншілікке қатысып, бірінші орын алды. Осы жылы қазақстан қазақ даласының батыры деген атақ берді. қажымықан өз өмірінде 48 алтын, күміс, қола медал жеңіп алған.

Бүгінде қазақта қажымұқанның жолын жалғастырушы әлем жүлдегері - Дәулет Тұрлыханов. қазақтың ұлттық күресінің басқа күрестерден ерекшелігі - оған ерен күшпен қоса көз ілеспес жылдамдық пен қалт жібермес ептілік керек. Себебі бұл күресті кілем үстіне құлаған соң, балуан әрі қарай жалғастыруына болмайды. қолданылған әдіс балуандар түрегеп тұрғанда басталып, қарылатың біреуі кілемге құлаған сәтте аяқталады.

Çeviri yazıya aktarımı:

қазақша күрестің хас шебері

қажымуқан муңайтоасов - қазақтың атақты палуаны. классикалық күрестің асқан шебері. 1909 жылы рига қаласында өткен дүниежүзілік біріншілікте 1. орын алды. 1911 жылы варшаванда өткен дүниежүзілік біріншілікте кіші алтын медальмен марапатталды. 1909-1911 жылдары шығыс елдерін

aralap, türik jäne baska küres öneri damıǵan elder baluwandarın tigel derlik jeñip, ataǵı odan äri äygilene tüsti. 1913 jılı troitsk qalasında ötken birinşilikte 18 baluwanmen büresip, jeñiske iye boldı. kabulda, tegeranda, xarbinde (qara ivan) degen atpen reseydiñ namısın qorǵadı. 1927 jılı odaq köleminde orınborda ötken birinşilikke qatısıp, birinşi orın aldı. osı jılı qazaqstan qazak dalasınıñ batırǵı degen ataқ berdi. qajımıqan öz ömirinde 48 altın, kumis, qola medal jeñip alǵan.

büginde qazaqta qajımuqannıñ jolın jalǵastıruwşı älem jüldegeri - dävlet turlıxanov. qazaqtıñ ultıq küresiniñ baska küresterden ereqselihi - oǵan eren küşpen qosa köz ilespe jıldamdıq pen qalt jiberme eptilik kerek. sebebi bul küresti kilem üstine qulaǵan soñ, baluwan äri qaray jalǵastıruwına bolmaydı. qoldanılgan ädis baluwandar türegep turganda bastalıp, qarılattıñ birewi kilemge qulaǵan sätte ayaqtaladı.

21.2. Zamirler

Orijinal Metin:

Есімдік		
Түрлері	Есімдіктер	Мысалдар
1. Жіктеу	мен, сен, сіз, ол, біз, сендер, сіздер, олар	
2. Сілтеу	бұл, сол, ол, мына, мынау, осы, осынау, міне, нанау, әне, әнеки, ана, анау	
3. Сұрау	кім? не? неше? қай? қандай? қалай? қашан? қайсы? қайдан? қайда? нешеу? нешінші?	Дәвлет Тұрлханов кім?
4. Өздік	өз	қыз қуу күні бүгінге дейін өз жалғасын

		табуда.
5. Белгісіздік	а) бір, біреу, бірдеңе, бірнеше, біреу-міреу, кейбір, кейбіреу, қайсыбір ә) әркім, әрне, әрқайсы, әрқалай, әрдайым, әрқашан б) әрдекім, әлдене, әлдеқайдан, әрнеше, әрқалай, әлдеқашан	Атберілер атты жарыстан бірнеше айлар бұрын баптайды.
6. Болымсыздық	еш, ешкім, ешнір, ешқашан, ешқайда, ештеме, ешқайсы, ешқандай, түк	
7. Жалпылау	бар, бәрі, бүкіл, барлық, күллі, бүтін, барша, түгел	Үлкен кісілер түгел барлығы жиналады.

Өздік есімдігі септік формасын тәуелдік, көптік, жалғауынан кейін қабылдайды.

Мысалы: өзімнің, өзінді, өздеріңмен.

Çeviri yazıya aktarımı:

esimdik		
türleri	esimdikter	mısalдар
1. jiktew	men, sen, siz, ol, biz, sender, sizder, olar	
2. siltew	bul, sol, ol, mına, mınaw, osı, osınaw,	

	mine, nonaw, äne, änekiy, ana, anaw	
3. suraw	kim? ne? neşe? қай? қандай? қалай? қаған? қайсы? қайдан? қайда? неşew? неşинşi?	дәвлет турлханов kim?
4. özdik	öz	қыз қуwuw күни бүginge deyin öz jalğawın tabuwda.
5. belgisizdik	a) bir, birew, birdenе, birneşe, birew-mirew, keybir, keybirew, қaysıbir ä) ärkim, ärne, ärkaysı, ärқalay, ärdayım, ärқаған b) ärdekim, äldene, äldeқaydan, ärneşe, ärқalay, äldeқаған	atberiler attı jarıstan birneşe aylar burın bapıaydı.
6. bolımsızdıқ	eş, eşkim, eşnir, eşқаған, eşқayda, eşteme, eşқaysı, eşқanday, түk	
7. jalpılaw	bar, bäri, бүkil, barlıқ, күlli, bütin, barşa, түgel	үlken kisiler түgel barlığı jıynaladı.
<p>özdik esimdigі septik formasın täweldik, kçptik, jalğawınan keyin қabıldaydı. mısalı: özimniң, öziңdi, özderiңmen.</p>		

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: Zamirlerin çekimleri		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Kazak Güreşi		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 182		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 1 adet boşluk doldurma		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: B1		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama

Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EVET	Bu bölümde Kazak Türkçesindeki zamirlerin durum ekleriyle çekimleri ayrıntılı olarak yapılmaktadır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	EVET	Bu bölümde okuma ve yazma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırma mevcuttur.
	Kelimedden cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konu değildir.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde dilbilgisi konularından sadece bir tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi	EVET	Bu bölümde önceki bölümlerde anlatılan konularla ilişkili bir konu anlatılmaktadır.

	gereklidir.		
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	EVET	Bu bölümdeki dilbilgisi konuları anlatılırken durumsal canlandırmalardan yararlanılmıştır.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Yeni sözcük öğretimi vardır.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve orta düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.

	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.
--	---	------	--

22. Sıfat Türleri

22.1. Kazakların Milli Kıyafetleri (Metin)

Orijinal Metin:

қазақтың ұлттық киімдері

қазақ хақының киім-кешегі - ұлттық тұрмыстық және рухани мәдениеттің бағалы ескерткітерінің бірі. Одан қазақтардың ұлттық ерешеліктері, мәдени дәстүрлер, эстетикалық талғамы анық байқалады. Киімнің тігілуінен халық тұрмысының жай-күйі, мәдениетінің қалыптасуы, ғасырлар бойы жинаған еңбек жәжірибесі көрінеді. Киімді сәндеп кестелеу, зергерлік және басқа әшекей заттармен әдіптеу - сол халқтың сұлулыққа құштарлығының дәлелі. Олар қазақ халқының мәдени қазынасы. Ерте заманнан лүні бүгінге дейін өзінің қадір-қасиетін жоймай, өзінің ыңғайлы әрі қарапайымдылығымен пайдаланудан қалмай келе жатқан қазақтың ұлттық киімдері аз емес. Олардың кейбіреуін қарттар киіп жүрсе, енді біреулері қыз ұзату, келін түсіру тойларында ойын-сауыққа пайдаланылады.

Бөрік - қазақтың ертеден қалыптасқан ұлттық бас киімі, оны бағалы аң терісінен және жас төлдің елтірісінен тігеді.

Тымақ - қасиетті бас киім. Оны айырбастауға болмайды. Аяқ тигізбейді.

Жаулық - әйелдерің бас киімі. Оны ақ жібектен тіккен.

Кимешек ақ жібектен пішіліп, ол адамның басын, иығын, кеудесі мен жауырынын жауып тұрады.

Сәукеле - тек бас кийім ғана емес, ол қазақ халқының байлығы мен сән-салтанатының, мәдениеті мен өнерінің озық үлгісі, өнер туындысы ретінде бағаланады.

қамзолды - әйелдер көйлек сыртынан киеді. Ол қымбар, асыл, сапалы маталардан тігіледі.

Шапан - қазақстан мен Орта Азия халықтарының ұлттық киімі.

Шекпен - Түйе һүнінен тоқылған сырт киім.

Ішік - елтіріден, сеңсеңнен, әртүрлі аң терілерінен тігіледі, сырты матамен тысталады.

Тонды- қойдың, ешкінің, бұзаудың, құлынның терісінен тігеді. Тонның ең қымбаты "қамқа тон".

Мәсі - аяқ киімнің бір түрі, оны былғарыдан, шегіреннен тігеді.

Саптама етік - ішіне киізден астар салып, былғарыдан тігілетін жылы аяқ киім.

Çeviri yazıya aktarımı:

қазақтың ұлттық киімдері

қазақ халқының киім-кеşегі - ұлттық турмыстық және рухани мәдениеттің бағалы ескерткітерінің бірі. одан қазақтардың ұлттық ереşelikтері, мәдени дәстүрлер, эстетикалық талғамы анық байқалады. киімнің тигілуінен халық турмысының жай-күйі, мәдениетінің қалыптасуы, ғасырлар бойы жынаған еңбек жәйірібесі көрінеді. киімді сәндеп кестелеу, зергерлік және басқа әшекей заттармен әдіптеу - сол халқтың сұлулыққа құштарлығының дәлелі. олар қазақ халқының мәдени қазынасы. ерте заманнан лүни бүгінге дейін өзінің қадір-қасиетін жоғалтпай, өзінің ыңғайлы әрі қарапайымдылығымен пайдалануудан қалмай келе жатқан қазақтың ұлттық киімдері аз емес. олардың кейбіреуін қарттар киіп жүрсе, енді біреулері қыз ұзату, келін түсіру тояларында ойын-сауыққа пайдаланылады.

бөрік - қазақтың ертеден қалыптасқан ұлттық бас киімі, оны бағалы аң терісінен және жас төлдің етірісінен тігеді.

тімақ - қасиетті бас киім. оны айырбастауға болмайды. аяқ тигізбейді.

жаулық - әйелдерің бас киімі. оны ақ жібектен тіккен.

кимешек ақ жібектен пішіліп, ол адамның басын, ыңғын, кеудесі мен жауырынның жауып тұрады.

сәуке - тек бас киіміне ғана емес, ол қазақ халқының байлығы мен сән-салтанатының, мәдениеті мен өнерінің озық үлгісі, өнер туындысы ретінде бағаланады.

қамзольді - әйелдер көйлек сұртнан киеді. ол қымбат, асыл, сапалы матадан тігіледі.

шапан - қазақстан мен орта азия халықтарының ұлттық киімі.

шекпен - түе һүннен тоқылған сұрт киім.

ішік - елтіріден, сеңсеңнен, әртүрлі аң терілерінен тігіледі, сырты матамен тысталады.

тонды- қойдың, ешкінің, бұзаудың, құлынның терісінен тігеді. тонның ең қымбаты "қамқа тон".

мәсі - аяқ киімінің бір түрі, оны былғарыдан, шегіреннен тігеді.

saptama etik - işine kiyizden astar salıp, bılgarıdan tigiletin jılı ayaq kiyim.

22.2. Sıfat Türleri

Orijinal Metin:

Шырай

Заттың сындық сапасының басқа заттан артық-кемдігін беретін сын есімдерді шырай дейміз.

Шырайдың 4 түрі бар:

1. Жай шырай
2. Салыстымалы шырай
3. Күшейтпелі шырай
4. Асырмалы шырай

1. Заттың жай белгісін, түрін, түсін, сапасын көрсететін белгіні жай шытай дейміз. Бұл шырай басқа шырайларды жасауға негіз болады.

Мысалы: қыздар қызыл түсті жақсы көреді.

2. Салыстырмалы шырай сындық сапаның басқа заттың сынынан артық-кемдігін салыстыру ыңғайында көрсетеді.

Жұрнақтары	Мысалдар
-рақ, -рек, -ырақ, -ірек	жақсырақ, ағырақ, көгірек, жақсылау
-лау, -леу, -деу, -тау, -теу	ақтау, көктеу
-қыл, -ғыл, -ғылт	бозғылт, сұрғылт
-ғылтым, -қылтым	сұрғылтым
-шыл, -шіл, -шылтым, -шілтім	көкшіл, ақшыл, ақшылтым
-ілдір	көгілдір
-аң, -қай, -ғыш	бозаң, қарта, сарғыш, сұрқай

Мысалы: Ақсақалдар ақшыл көйлек кійеді.

3. Заттың бастапқы жай белгісін, сапасын көлемін дәмін және қасиеттерін күшейте түсетін шырайды күшейпелі шырай дейміз.

Жұрнақтары	Мысалдар
Күшейткіш буын арқылы	Жап-жақсы, әп-әдемі, сап-сары

Мысалы: Бойжеткендер әп-әдемі бүрмелі қызыл көйлек киеді.

4. Заттың сындық белгісін я тіпті асыра, я тіпті төмендете көрсетін шырайды асырмалы шырай дейміз.

Жұрнақтары	Мысалдар
өте, тым, аса тек, тіпті, нағыз, ең, нақ	өте әдемі, тым жақсы, аса биік, тіпті жақын.

Мысалы: Сырдария - ең үлкен өзендердің бірі.

Сын есімнің шырайларын анықтаңыз:

1	2	3	4
жай шырай	салыстырмалы шырай	күшейтпелі шырай	асырмалы шырай
1. Үлкен үйге кірдік. 2. Мына пияз ащырақ. 3. Ауыл өте алыс. 4. Жас адам үйден шықты. 5. Жауынтер йым азық. 6. қант - тәтті азық. 7. Көйлек кендеу екен. 8. Ауа райы суық көрінеді. 9. Сатып алған жейде кішірек. 10. құстар жылы жаа ұшып кетт. 11. Жалқау болма, балам.	әдемі семіз сеп-семіз тереңдеу алысырақ өте қысқа аласалау тым алыс жіңішке топ-толық кең		

12. Сынып өте таза.	кеңдеу
13. Балқаш - өте терең кол.	жаңа
14. Мына үйлер әдемлеу.	жаңалау
15. Біздің сынып жарық.	жуан

Зергерлік өнер

Зергерлік өнер - өте ерте заманнан келе жатқан өнер. Алтын, күміс, асыл тас және сүйектерді пайдаланып сақина, білезік, сырға, алқа, шолпы, шашбау, қару-жара, ер-тұрман, қамшы, белдік, пышақ, сандық, зерлеу өнері болған. Оған асыл тастар, бояу, былғары пайдаланылған.

қазақтың қолөнер шеберлері қару-жарақтар: айбалта, шокпар, садақ, үй-іші мүліктер: жүк аяқ, сандық, ағаш төсек, аңшылық мүліктері: томаға, қақпан, саз аспаптарын: сомбыра, кобыз т.б. жасаған.

әйелдер үшін жасалынған ер-тұрманды күмістеп, өрнектеп жасаған.

Алматыда қазақтың тарихи мұражайында зергерлік бұйымдар көрмесі бар. Сол мұражайдан неше түрлі зергерлік бұйымдарды көруге болады. Зергерлік өнер - өте көне өнер.

Тапсырма

1. әйел - қыздардың зергерлік бұйымдарын атаңыз.
2. қолөнер шеберлері қару - жаратардың қандай түрлерін жасаған?
3. Шеберлер үй - іші үшін қолдан қандай мүліктер жасаған? Атаңыз.

қазақ халқының дәстүрлі кәсібі.

Çeviri yazıya aktarımı:

şıray

zattıñ sındıq sapasınıñ başqa zattan artıq-kemdiğın beretin sın esimderdi şıray deymiz.

şıraydıñ 4 türi bar:

1. jay şıray
2. salıstımalı şıray
3. küşeytpeli şıray

4. asırmalı şıray

1. zattıñ jay belgisin, türin, tüsin, sapasın körsetetin belgini jay şıtay deymiz. bul şıray başqa şıraylardı jasawğa negiz boladı.

mısalı: kızdar kızıl tüsti jaqsı köredi.

2. salıstırmalı şıray sındıq sapanıñ başqa zattıñ sınnan artıq-kemdiğın salıstıruw ıñgayında körsetedi.

jurnaqtarı	mısalдар
-raq, -rek, -ıraq, -irek	jaqsıraq, ağıraq, kögirek, jaqsılaw
-law, -lew, -dew, -taw, -tew	aqtaw, köktew
-qıl, -ğıl, -ğılt	bozğılt, surğılt
-ğıltım, -qıltım	surğıltım
-şıl, -şil, -şıltım, -şıltım	kökşil, aqşıl, aqşıltım
-ildir	kögildir
-añ, -qay, -ğış	bozañ, qarta, sargış, surqay

mısalı: aqsaqaldar aqşıl köylek kiyedi.

3. zattıñ bastapkı jay belgisin, sapasın kölemin dāmin jāne qasıyetterin küşeyte tüsetin şıraydı küşeyteli şıray deymiz.

jurnaqtarı	mısalдар
küşeytkiş buwın arqılı	jap-jaqsı, äp-ädemi, sap-sarı

mısalı: boyjetkender äp-ädemi bürmeli kızıl köylek kiyedi.

4. zattıñ sındıq belgisin ya tipti asıra, ya tipti tömendete körsetin şıraydı asırmalı şıray deymiz.

jurnaqtarı	mısalдар
öte, tım, asa	öte ädemi, tım jaqsı, asa biyik, tipti jaqın.
tek, tipti, nağız, eñ, naq	

mısalı: sırdariyya - eñ ülken özenderdiñ biri.

sın esimniñ şırayların anıқтаñız:

1	2	3	4
jay şıray	salıstırmalı şıray	küşeytpeli şıray	asırmalı şıray
1. ülken üyge kirdik.		ädemi	
2. mına piyaz aşçıraқ.		semiz	
3. awıl öte alıs.		sep-semiz	
4. jas adam üyden şıқtı.		terejdew	
5. jawıter yım azıқ.		alısıraқ	
6. қant - tätti azıқ.		öte қısқа	
7. köylek kendew eken.		alasalaw	
8. awa rayı suwıқ körinedi.		tım alıs	
9. satıp alған jeyde kişirek.		jiñişke	
10. қustar jılı jaa uşıp kett.		top-tolıқ	
11. jalқaw bolma, balam.		keñ	
12. sınıp öte taza.		keñdew	
13. balқaş - öte tereñ kol.		jaña	
14. mına üyler ädemlew.		jañalaw	
15. bizdiñ sınıp jariқ.		juwan	

zergerlik öner

zergerlik öner - öte erte zamannan kele jatқан öner. altın, күmis, asıl tas jäne süyekterdi paydalanıp saқıyna, bilezik, sırға, alқа, şolpı, şaşbaw, қaruw-jara, er-turman, қамşı, beldik, pısaқ, sandıқ, zerlew öneri bolған оған asıl tastar, boyaw, bılғarı paydalanılған.

қazaқtıñ қlөner шеберleri қaruw-jaraқtar: aybalta, şoқpar, sadaқ, üy-işi мүlikter: жүк ayak, sandıқ, aғаш tösek, aңşılıқ мүлікter: tomaға, қақпан, saz aspaptarın: sombıra, kobız t.b. jasaған.

äyelder üşin jasaılған er-türmandı күmistep, örnektep jasaған.

almatıda қазақtıñ tarıxıy murajayında zergerlik buyımdar көrmesi bar. sol murajaydan neşe түrli zergerlik buyımdardı көrүwge boladı. zergerlik öner - öte köne öner.

tapsırma

1. äyel - қızdardıñ zergerlik buyımdarın атаñız.

2. қолөner шеберleri қaruw - jaratardıñ қандаy түрlerin jasaған?

3. şeberler üy - işi üşin oldan anday mülukter jasaan? ataız.

Deerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öretilen dilbilgisi konusu: Sıfat türleri		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri:		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 210		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 2 adet okuma-anlama sorusu		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: B1		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradıı şartlar	Şartları salama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EVET	Bu bölümde Kazak Türkçesinde sıfat türlerinin hangi ekler yardımıyla yapıldıı detaylı olarak yapılmaktadır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	EVET	Bu bölümde okuma ve yazma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırma mevcuttur.
	Kelimededen cümleye doru bir öğretim yolu izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kullanımı söz konusudur.
Dorudan Yöntem	Örenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konu deildir.
Doal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve	KISMEN	Bu bölümde dilbilgisi

	söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.		konularından sadece bir tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümlerde anlatılan konularla ilişkili bir konu anlatılmaktadır.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümdeki dilbilgisi konuları anlatılırken durumsal canlandırmalardan yararlanılmamıştır.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konunun öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Yeni sözcük öğretimi vardır.
İşitsel-Dilsel	Sık ve sürekli	HAYIR	Bu bölümde sık tekrarı

Yöntem	tekrarlara yer verilmelidir.		sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmemiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve orta düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

23. Kazak Halkının Geçimi (Okuma Metni)

Оrijinal Metin:

Мал шаруашылығы

қазақ ежелден мал шаруашылығымен айналысқан халық. ғасырлар бойы қалыптасқан бай тәжірибесі бар, олар малдың өрісін, тіршілік, табиғатын, қадір-қасиетін әбден білген. Халқымыз өздерінің тіршілік, шаруашылық өмірін мал өсірумен байланыстыра жасаған. Оның өнімдерін тіршілік құралы етіп пайдаланған. Малдын еті, сүті, жүні, тіпті мүйізі, сүйегіне дейін өз қажетіне жаратқан. Мінсе - көлігі, ішсе - сусыны, жесе - тамағы, кесе - киімі, тұтынса - бұйымы, байлық, салтанаты да осы мал болған. Мал өсіруте аса қолайлы қазақстан жерін малсыз елестету мүмкін емес. Мал біздің еліміз үшін бұдан дабылай да маңызды шаруашылық болып қала бермек. Сондықтан жастарымыз қасиетті төрт түлікке қатысты ұлтымыздың ұғымдары мен бай тәжірибесін ұмытпауға тиіс. Рас, олардың бәрі бірдей мал бағар, бақпас, бірақ аталарымыз қадір тұтқан мұраларымыздың ерекшеліктерін жадында сақтағаны жөн.

Жа-жануарлар төлінің атаулары

Түйе - бота

Жылқы - құлын

Сиыр - бұзау

қой - қозы

Ешкі, тайтеке, марал - лақ

Киік - құралай

қоян - көжек

Аю - қонжық

қасқыр - бөлтірік

ит - күшік

Аққу - көгілдір

қаз, үйрек, тауық - балапан

Доңыз - торай

құлан, есек - қодық

Сұрақтарға жауап беріңіз:

1. қазақ халқының тіршілігінде мал шаруашылығының маңызды рөл атқаруының себебі неде?
2. Жылқының көшпелілер өмірінде алатын орны қандай?
3. "Жақсы ат-жарым патшалық" деген сөзді қалай түсінесіз?

Өз халқыңыздың негізгі шаруашылығы жайында әңгімелеңіз.

.....

.....

"Менің халқымының өмірі мен кәсібі" тақырыпта шығарма жазыңыз.

.....

.....

Çeviri yazıya aktarımı:

mal шаруашылығы

қазақ ежелден мал шаруашылығымен айналысқан халық. ғасырлар бойы қалыптасқан бай тежірібесі бар, олар мaldың өрісін, тіршілік, табиғатın, қадір-қасиетін әбден білген. халқымыз өздерінің тіршілік, шаруашылық өмірін мал өсірүүмен байланыстыра жасаған. оның өнімдерін тіршілік қуралы етіп пайдаланған. maldың еті, сүті, жүні, тipti мүйізі, сүйегіне дейін өз қажетіне жаратқан. minse - көлігі, ішсе - суwsын, jese - tamaғы, kiyse - kiyimi, tutınsa - buyımı, bayлық, saltanatı da osı mal болған. mal өсірүүте asa қолayлы қазақстан jerin malsız elestetүү мүмкін емес. mal bizдің elimiz үшін budan dbılay da маңызды шаруашылық болып қала бермек. сондықтан jastарımız қасиетті төрт түлікке қатıстı ultımızдың ұғымдары мен bay тәжірібесін ұмытпауға тиіс. ras, олардың бәрі birdey mal бағар, бақпас, бирақ аталарımız қадір tutқан мураларımızдың ерекшеліктерін jadında сақтағанı jөн.

ja-januwarlar төлінің атawлары

tüye - bota

jılkı - құлın

сыйыр - buzaw

қой - қоzi

еški, tayteke, maral - лақ

kiyik - kuralay

қойан - көjek

ayu - қонжық

қасқыр - бөлтirik

iytt - күşik

аққуw - көgildir

қаз, үyрек, тawық - balapan

доңыз - toray

қулан, esek - қодық

surақтарға jawap beriñiz:

1. қазақ халқының тиричилигинде мал шаруашылығының маңызды рөл атқаруының себеби неде?
2. жылқының көшпелілер өmirinde alatın орнı қандай?
3. "jaқсы at-jarım patшалық" degen sözdi қалай түсinesiz?

öz халқыңыздың negizgi шаруашылығы jayında әңgimeleniñiz.

.....
.....

"meniñ халқымының өmiri men käsibi" тақырыпта шығарма jazıñыз.

.....
.....

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: -
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Kazak halkının geçimi
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 211
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 2 adet boşluk doldurma, 1 adet okuma anlama alıştırması

DİAOBM'ye göre seviyesi: A2-B1			
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının öğretimi bulunmamaktadır
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	EVET	Bu bölümde okuma ve yazma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırma mevcuttur.
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusu değildir.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kuralları anlatılmamaktadır.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının anlatımı

	ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.		yapılmamaktadır.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümdeki dilbilgisi konuları anlatılmamaktadır.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Yeni sözcük öğretimi vardır.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırmaya yer verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve orta düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.

	geçilmelidir.		
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

24. Gelecek Zaman

24.1. Kazakistan'ın Şehirleri (Metin)

Orijinal Metin:

АСТАНА

Астана - қазақ мемлекетінің бас қаласы. қазақстан Республикасының Президентінің Жарлығы бойынша 1997 жылы ел ордасы - Астана қаласына көшірілді.

қаланың орталығында қазақстан Республикасының Президенті әкімшілігінің ғимараттар көріктілігімен көз тартады.

Жаңа орда - Астана қазірдің өзінде салтанатты, әсем де шерулі қалаға айналууда. қазақ елінің Ақордасы, ел даңқын асырып. Отан дүбірін шартарапқа жеткізер, халқымыз мақтаныш етер атақты шаһар болары, 21. ғасырдың сәулет өнерімен тұрғызылатын жаңа ордамыз болары анық. Жедел дамып, өркендей бастаған астананың бодашағы жарқын екеніне сеніміміз мол.

...Епсесі биік болсын, жаңа Ордамын.

Жаңарып жайнай берсін ел-орманын.

Тербесін тал бесіктей туға Отан

Тұратын талай жұрттың төл арманы.

Алматы қаласы

Алматы қаласы - қазақстан Республикасының оңтүстік астасы. Ол - өте әдемі және үлкен қала. Алматыда Үлкен Алматы, Кіші Алматы өзендері бар. Медеу мұз айдыны Алматыға жақын. Алматы даңғылдары, көшелері түзу және кең. Кең көшелерде машиналар, трамвайлар, троллейбустар жүріп жатыр.

Алматыда көп қабатты үйлер, театрлар, кинотеатрлар, мұражайлар, мәдениет сарайлары, дүкендер өте көп.

қаланың орталығында Ұлттық ғылым Академиясы, қонақ үлер, цирк, Неке сарайы, орталық әмбебап дүкені, Орталық стадион, кітапханалар және оқу

орындары бар. Алматының солтүстігінде 1 Алматы темір жол вокзалы бар. Солтүстік шығысына әуежай орналасқан. Абай және Достық даңғылдарының қиылысында "қазақстан" қонақ үйі бар.

Алматы қаласында бірнеше ықшамаудандар бар. Менің үйім "Самаш" ықшамауданында. "Самал" ықшамауданы қаланың орталығында емес. Мұнда көп қабатты үйлер, дүкендер, базар, мектептер және балабақшалар бар. "Самал" - Алматы қаласының өте әдемі қшамауданы.

Келіңіз, Алматыға!

Мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз:

1. Алматы қандай қала?
2. Алматыда қандай өзендер бар?
3. Медеу мұз айдыны Алматыға жақын ба?
4. Алматының көшелері қандай?
5. Алматыда не көп?
6. Алматының орталығында не бар?

Екі турист арасында диалог құрыңыз:

.....
.....

Диалогты оқыңыз

Саяхат жүргізуші : Сәлеметсіздер ме? Түркістан қаласына қош келіпсіздер!

Турист : ғафу етіңіз, біздің экскурсиямыз қандай басталады? қазір қайда барамыз?

Саяхат жүргізуші: Түркістанға келгендер, алдымен, "Екінші Мекке" атанған қ. А. яссауи кесенесіне барады. Біз де сіздермен сонда барамыз. Одан соң қазақстандағы алғашқы Халықаралық қазақ-Түрік университетін көреміз.

Турист : Бұл кеседе туралы бұрын көп естіп едім...

Саяхат жүргізуші: Бұл ғимарат осынған. Орта ғасырлық сәулет өнерінің озық үлгісі болып табылады. Кесене 35 бөлмеден және негізгі 8 бөліктен тұрады.

Түріст : Ол бөлмелерді көруге бола ма?

Саяхат жүргізуші: әрине болады. Мына бөлме - қабірхана. Ал анау жәмиғатхана (қазандық), ақсарай, кіші мешіт, құдықхана. Ал, қалған бөлмелерде кесене қызметкерлері және медресе оқушылары тұрған.

Түріст : Кесене 15. ғасырдың аяғында хан ордасы болған дейді. Сол рас па?

Саяхат жүргізуші : ие, үлкен ақсарайда хандар бас қосып, мәжіліс құрған. Ал Кіші ақсарайда билер мен хан алдына кіруге келгендер отырған. Бұл ғимарат қазақ мемлекеті тарихының маңызды белгісі болып табылады.

Түріст: Сондықтан да, қазақтың әзіз (қадірлі) ұлдарының көпшілігі осында жерленген болар.

Саяхат жүргізуші: ие, Есім хан, Тәуке хан, Абылай хан, атақты қаз дауысты қазыбек би, батыр Мамай сияқты белгілі адамдар осында жерленген.

Еліңізде қандай тарихи жерлер бар? әңгімелеп беріңіз.

Çeviri yazıya aktarımı:

astana

astana - қазақ мемлекетінің бас қаласы. қазақстан республикасының президентінің жарлығы бойынша 1997 жılı el ordası - astana қаласына көшірілді.

қаланың орталығында қазақстан республикасының президенти әкімшілігінің ғымараттар көріктілігімен көз tartadı.

jaña orda - astana қазирдің өзінде saltanattı, әсем de шерүwli қалаға aynaluwda. қазақ елінің ақордасы, el даңқын асырıp. otan дүбірін шартарапқа jetkizer, xalқımız maktanıш eter атақты шаһар болары, 21. ғасырдың сәwлет önerімен турғızılattın jaña ordamız болары анық. jedel damıp, örkendey bastaған astananıң bodaшағы жарқын екеніне сеніміміз mol.

...epsesi biyik bolsın, jaña ordamın.

jaңarıp jaynay bersin el-ormanın.

terbesin tal besiktey tuwğa otan
turatın talay jurttıñ töl armanı.

almatı alası

almatı alası - azastan respublikasınıñ ontüstik astası. ol - öte ädemi jäne ülken ala.
almatıda ülken almatı, kişi almatı özenderi bar. medew muz aydını almatıға jaın. almatı
dañğıldarı, köşeleri tüzüw jäne keñ. keñ köşelerde maşınalar, tramvaylar, trolleybustar jürip
jatır.

almatıda köp abattı üyler, teatrlar, kinoteatrlar, murajaylar, mädenyet sarayları, dükender
öte köp.

alanıñ ortalığında ulttı ılım akademiyası, ona üler, tsirk, neke sarayı, ortalı ämbebab
dükeni, ortalı stadion, kitapxanalar jäne ouw orındarı bar. almatınıñ soltüstiginde 1 almatı
temir jol vokzalı bar. soltüstik şıǵısına äwejay ornalashaan. abay jäne dostı dañğıldarınıñ
ıyılısında "azastan" ona üyi bar.

almatı alasında birneşe ısamawdandar bar. meniñ üyim "samaş" ısamawdanında.
"samal" ısamawdanı alanıñ ortalığında emes. munda köp abattı üyler, dükender, bazar,
mektepter jäne balabaşalar bar. "samal" - almatı alasınıñ öte ädemi samawdanı.
keliniz, almatıға!

mätin boyınşa suratarға jawap beriñiz:

1. almatı anday ala?
2. almatıda anday özender bar?
3. medew muz aydını almatıға jaın ba?
4. almatınıñ köşeleri anday?
5. almatıda ne köp?
6. almatınıñ ortalığında ne bar?

eki turist arasında dialog urıñız:

dialogtı oıñız

sayaxat jürgizüwşi: sälemetsizder me? türkistan alasına oş kelipsizder!

turist: afuw etiñiz, bizdiñ ekskursiyamız anday bastaladı? azir ayda baramız?

sayaxat жүргізүші: түrkistanğa kelgender, aldımen, "ekinşi mekke" atanğan қ. а. yassavi kesenesine baradı. biz de sizdermen sonда baramız. одан соң қазақстандағы алғашқы халықаралық қазақ-түrik университетin көremiz.

turist : bul kesede tuwralı burın köp estip edim...

sayaxat жүргізүші: bul ғыmarat osınған. орта ғасырлық сәwlet öneriniñ ozıқ үлгisi болıp tabıladı. kesene 35 bölmeden және negizgi 8 bölikten turadı.

turist: ol bölmelerdi körüwge bola ma?

sayaxat жүргізүші: әrine boladı. mına bölme - қабirxana. al anaw jәmiyғatxana (қazandıқ), ақсарay, киши мешит, қудіқxana. al, қалған bölmelerde kesene қызметкерleri және medrese оқуwшıları турған.

turist: kesene 15. ғасырдың аyaғында xan ordası болған deydi. sol ras pa?

sayaxat жүргізүші: iye, үlken ақсарayда xandar bas қосıp, мәjilis құрған. al киши ақсарayда biyler men xan aldına kirüwge kelgender otırған. bul ғыmarat қазақ memleketi тарixiniñ маңызды belgisi болıp tabıladı.

turist: sonдықтан da, қазақтiң әziz (қadirli) uldariniñ көпшилigi osında jerlengen bolar.

sayaxat жүргізүші: iye, esim xan, тәwke xan, abılay xan, атақтi қаз dawıstı қазıbek biy, batır mamay sıyyaқтi belgili adamdar osında jerlengen.

eliñizde қандаy тарixiy jerler bar? әңgimelep beriñiz.

24.2. Gelecek Zaman

Оrijinal Metin:

Келер шақ					
Жақтар	Болжалды келер шақ		Ауыспалы келер шақ	Мақсатты келер шақ	
	етістік +	етістік +	етістік +	етістік +	етістік +
	(-ар, ер, -	(атын, -	(-а, -е, -	(қалы, -	(мақ, -мек, -

		р) + жіктік жалғауы	етін, -итін) шылар (секілді, тәрілді, сияқты) + жіктік жалғауы	й) + жіктік жалғауы	келі, - ғалы, - гелі) отыр, тұр, жүр, жатар + жіктік жалғауы	бақ, -бек, - пак, -пек) + (-шы, -ші) жіктік жалғауы
Жекеше						
1	Мен	барармы н	баратын сияқтымы н	барамын	барғалы жатырмы н	бармақпын бармақшымы н
2	Сен	барарсың	баратын сияқтысың	барасың	барғалы жатырсың	бармақсың бармақшысы ң
	Сіз	барарсыз	баратын сияқтысыз	барасыз	барғалы жатырсыз дар	бармақсыз бармақшысы з
3	Ол	барар	баратын сияқты	барады	барғалы жатыр	бармақ бармақшы
Көпше						
1	Біз	барармыз	баратын сияқтымы з	барамыз	барғалы жатырмыз	бармақпыз бармақшымы з
2	Сенд ер	барарсың дар	баратын сияқтысың дар	барасың дар	барғалы жатырсың дар	бармақсыңда р бармақшысы ндар
	Сізде р	барарсыз дар	баратын сияқтысыз	барасыз дар	барғалы жатырсыз	бармақсызда р

			дар		дар	бармақшысы здар
3	Олар	барар	баратын сияқты	барады	барғалы жатыр	бармақ бармақшы

Келер шақтың болымсыз түрі түбірге:

1. -ма, -ме, -ба, -бе, -па, -пе, -с қасымшалары,
2. емес сөзінің тікесуі арқылы жасалады.,

Төмендегі етістіктерді келер шақтың түрлеріне жіктеңіз:

Үлгі: ойнармын, ойнайтын сияқтымын, ойнамақшымын.

айт, тазала, жу, көр, жас

Етістіктің шақтарын анықтаңыз:

1 Келер шақ	2 Осы шақ	3 Өткен шақ
☐ Ол отыр.		☐ жүрсің
☐ Сен бүгін келесін.		☐ көреміз
☐ Мен жаздым.		☐ айтыпты
☐ Ертең демалысқа барамын.		☐ тұрмыз
☐ Ата-аналар жиналысқа келіпті.		☐ алдым
☐ Сен оныншы қатарда отырсың.		☐ жүреміз
☐ Адамдар демалмақшы.		☐ жуамыз
☐ Біз де әңгіме айтармыз.		☐ жүгірдік
☐ Апам қалаға кетті.		☐ тазалармыз
☐ Біз тапсырма орындадық.		☐ жинамақпыз

Алыстағы бауырыма

Алыста ауыр азап шеккен бауырым,

Қуарған бәйшешектей кепкен бауырым,
Қамаған қалың жаудың ортасында
Көл қылып көздің жасын төккен бауырым.

Алдыңда ауыр қайғы жатқан бауырым,
Өмірі жапа шеккен жаттан бауырым.
Түксиген жүрегі тас жауыз жандар,
Тірідей терің тонап жатқан бауырым.

Апырмай, емес пе еді алтын Алтай -
Анамыз бізді тапқан асау тайдай!
Бауырында жүрмеп пе едік салып ойнақ,
Жүзіміз емес пе еді жарқын айдай!

Алалы алтын сақа атыспап па ек,
Тебісіп бір төсекте жатыспап па ек.
Алтайдай анамыздың ақ сүтінен
Бірге еміп, бірге дәмін татыспап па ек.

Тұрмап па еді, біз үшін мөлдір бұлақ
Сылдырап, сылқ-сылқ күліп, таудан құлап.
Даяр боп ұшқан құстай соққан құйын,
Тілеген бір-бір тұлпар бейне пырақ!

Алтайдың алтын Күні еркелетіп,
Келгенде жолбарыс боп, жаңа ержетіп,
Ақ теңіз, Қара теңіз ар жағына,
Бауырым, мені тастап қалдың кетіп.

Мен қалдым - жас балапан қанат қақпай,
Ұшам деп ұмтылсам да дамыл таппай.

Жөн сілтер, жол көрсетер жан болмады,
Жауыз жау қойсын ба енді мені атпай.

Қорғасын жас жүрекке оғы батты,
Күнәсіз таза қаным судай ақты.
Қансырап, әлім құрып естен тандым,
Қараңғы абақтыға берік жапты.

Көрмеймін кеше жүрген қыр-сайды да,
Күндіз - Күн, түнде - күміс нұрлы Айды да.
Ардақтап, шын жібектей арайға орап
Өсірген алтын анам - Алтайды да.

Апырм-ай, айрылдық па қалың топтан,
Шабылып қайтпайтұғын жауған оқтан.
Түріктің жолбарыстай жүрегінен
Шынымен қорқақ құл боп жаудан бұққан.

Шарқ ұрып, ерікке ұмтылған Түрік жаны,
Шынымен ауырды ма бітіп халі?!
От сөніп жүректегі, құрғады ма
Қайнаған тамырдағы ата қаны?!

Бауырым, сен о жақта, мен бұ жақта,
Қайғыдан қан жұтамыз. Біздің атқа
Лайық па құл боп тұру? Кел, кетелік
Алтайға, ата мирас, алтын таққа!

Мағжан Жұмабаев

Çeviri yazıya aktarımı:

keler şaq

jaqtar	boljaldı keler şaq		awıspalı keler şaq	maqsattı keler şaq	
	etistik + (- ar, er, -r) + jiktik jalğawı	etistik + (atın, -etin, - ytin) şılar (sekildi, täridi, sıyaqlı) + jiktik jalğawı	etistik + (-a, -e, -y) + jiktik jalğawı	etistik + (qalı, - keli, - ğalı, - geli) otır, tur, jür, jatar + jiktik jalğawı	etistik + (maq, -mek, -baq, - bek, -paq, - pek) + (-şı, -şi) jiktik jalğawı

jekeşe

1	men	bararmın	baratın sıyaqtımın	baramın	barğalı jatırmın	barmaqpin barmaqşımın
2	sen	bararsıñ	baratın sıyaqtısıñ	barasıñ	barğalı jatırsıñ	barmaqşıñ barmaqşısıñ
	siz	bararsız	baratın sıyaqtısıız	barasıız	barğalı jatırsızıızdar	barmaqşısıız barmaqşısıızdar
3	ol	barar	baratın sıyaqtı	baradı	barğalı jatır	barmaq barmaqşı

köpşe

1	biz	bararmız	baratın sıyaqtımız	baramız	barğalı jatırmız	barmaqıpız barmaqşımız
2	sender	bararsıñdar	baratın sıyaqtısıñdar	barasıñdar	barğalı jatırsıñdar	barmaqşıñdar barmaqşısıñdar
	sizder	bararsızıızdar	baratın sıyaqtısıızdar	barasıızdar	barğalı jatırsızıızdar	barmaqşısıızdar barmaqşısıızdar
3	olar	barar	baratın sıyaqtı	baradı	barğalı jatır	barmaq barmaqşı

keler şaqtıñ bolımsız türi tübirge:

1. -ma, -me, -ba, -be, -pa, -pe, -s asımaları,

2. emes sozinin tikesüwi arılı jasaladı.,

tömendegi etistikterdi keler aqtıj türlerine jiktejiz:

ülgı: oynarmın, oynaytın sıyaqtımın, oynamaşımın.

ayt, tazala, juw, kör, jas

etistiktiñ aqtarın anıqtajız:

1 keler a	2 osı a	3 ötken a
☐ ol otr.	☐ jürsiñ	
☐ sen bugün kelesin.	☐ köremiz	
☐ men jazdım.	☐ aytıptı	
☐ erteñ demalıa baramın.	☐ turmız	
☐ ata-analar jıynalıa kelipti.	☐ aldım	
☐ sen onını atarda otırsıñ.	☐ jüremiz	
☐ adamdar demalmaı.	☐ juwamız	
☐ biz de añgime aytarmız.	☐ jügirdik	
☐ apam alaa ketti.	☐ tazalarmız	
☐ biz tapsırma orındadı.	☐ jıynamapız	

alıstağı bawırma

alısta awır azap ekken bawırım,

uwaran bäyşeektey kepken bawırım,

amaan alıñ jawdıñ ortasında

köl ılıp közdin jasın tökken bawırım.

aldın da awır ayı jatan bawırım,

ömiri japa ekken jattan bawırım.

tüksigen jüregi tas jawız jandar,

tiridey terin tonap jatan bawırım.

apırmay, emes pe edi altın altay -
anamız bizdi tapқан asaw tayday!
bawırında jürnep pe edik salıp oynaq,
jüzimiz emes pe edi jarқın ayday!

alalı altın saқа atıspap pa ek,
tebisip bir tösekte jatıspap pa ek.
altayday anamızdıң aқ sütünen
birge emip, birge dämin tatıspap pa ek.

turmap pa edi, biz üşin möldir bulaq
sıldırıp, sılқ-sılқ külip, tawdan қуlap.
dayar bop uşқан қustay soққан қuyın,
tilegen bir-bir tulpar beyne pıraқ!

altaydıң altın күni erkeletip,
kelgende jolbarıs bop, jaңa erjetip,
aқ teñiz, қара teñiz ar jaғına,
bawırım, meni tastap қaldıң ketip.

men қaldım - jas balapan қanat қақpay,
uşam dep umtılsam da damıl tappay.
jön silter, jol көrseter jan bolmadı,
jawız jaw қоysın ba endi meni atpay.

қорғасın jas жүрекке оғı battı,
күнäsiz taza қанım swday aқtı.
қansırıp, әlim қurıp esten tandım,
қараңғı abaқtıға berik japtı.

körmeymin keşe жүrgen қır-saydı da,
күндиз - күн, түнде - күmis nurlı aydı da.
ardaқtap, şın jibektey arayға orap

ösirgen altın anam - altaydı da.

apırım-ay, ayrıldık pa qalıñ toptan,
şabilip qaytpaytuğın jawğan oqtan.
türiktin jolbarıstay jüreginen
şınımen qorqaq qul bop jawdan buqqan.

şarq urıp, erikke umılğan türük janı,
şınımen awırdı ma bitip xalı?!
ot sönip jürektegi, qurğadı ma
qaynağan tamırdağı ata qanı?!

bawırım, sen o jaқта, men bu jaқта,
qayğıdan qan jutamız.bizdiñ atqa
layıq pa qul bop turuw? kel, ketelik
altayğa, ata miras, altın taqqa!

mağjan jumabayev

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: Gelecek zaman		
	Okuma ve dinleme metinlerinin içerikleri: Kazakistan'ın şehirleri		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: 560		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: 1 diyalog kurma, 1 adet okuma-anlama alıştırması		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: B1		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	EVET	Bu bölümde Kazak Türkçesinde gelecek zamanın öğretimi ayrıntılı olarak yapılmaktadır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye

			müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.	EVET	Bu bölümde okuma ve yazma becerisini geliştirmeye yönelik birden fazla metin ve alıştırma mevcuttur.
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kullanımı söz konusudur.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalar bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konusu değildir.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde dilbilgisi konularından sadece bir tanesi üzerinde durulmuştur.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümdeki bilgilerin üzerine inşa edilebilecek daha karmaşık bir konu anlatılmaktadır.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	EVET	Bu bölümde önceki bölümlerde anlatılan konularla ilişkili bir konu anlatılmaktadır.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümde kullanılan kelimeler ve başka kelimelere ait alıştırmalar bulunmaktadır.
Sözel Yaklaşım,	Dilbilgisi konularının	EVET	Bu bölümdeki dilbilgisi

Durumsal Dil Öğretimi	öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.		konuları anlatılırken durumsal canlandırmalardan yararlanılmıştır.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	KISMEN	Bu bölümde önceki bölümlere göre daha karmaşık, fakat; anlaşılabilir ve öğrencinin sıklıkla kullanabileceği bir konuyu öğretimi söz konusudur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Yeni sözcük öğretimi vardır.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak az sayıda örnek ve alıştırma yer verilmiştir.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	EVET	Bu bölümde kelime öğretimi ve orta düzeyde cümle kurma öğretilmektedir.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	EVET	Bu bölümde öğrencinin bir metni okuyup sorulara yazılı cevap vermesi istenen alıştırmalar mevcuttur.

25. Еғ Anlamli Kelimeler Sözlüğü - Zıt Anlamli Kelimeler Sözlüğü

25.1. Еғ Anlamli Kelimeler Sözlüğü

Orijinal Metin:

синонимдер сөздігі	Мейірлену, емірену, еяжіреу, егілу, босаңсу
Адал, ақ жүрек, ақ	Мұра, мирас
Ақсақал, қария, отағасы	Надан, топас, пасық
Ақылды, парасатты, ойлы	Нәсіп, нәсібе, ризық
Алысу, жұлысу,	Нысап, тойымдық,
Арық, көкбақа	Олақ, орашалақ, шорқақ
Ас, тамақ, дәм, тағам, ауқат	Олжа, пайда, кіріс, табыс
Аспан, көк, әуе	Опасыз, екі жүзді, тұрақсыз
Аспап, саймаң, құрал	Оралу, шырмалу, маталу
Абыржу , сасу, аптығу,	Ортаю, азаю, кему
сасқалақтау, әбігерлену, дегбірсіздену	Отан, ел, туған жер, атамекен
Атақ, даңқ, мәртебе, мерей, дәреже	Оюлау, өрнектеу
Ауру, сырқат, науқас, дерт, кесел, індет	Өкіну, қынжылу, опық жеу
Ашқарак, қомағай	Өрмелеу, тырмысу, жоғарылау
Ашуланшақ, күйгелек, ызақор,	Өсектеу, жамандау, даттау
Аяу, есіркеу, мүсіркеу, жебеу, жаны ашу	Өсу, үлкею, ер жету, бой жету
Әдеп, иба	Өтірік, жалған
Әзірлік, дайындық, даярлық	Өшпенділік, қастандық
Әлем, дүние, жаһан	Өшу, сөну
Әсемдік, әдемілік, көркемдік	Пайда, кіріс
Бақыт, құт, ырыс	Пайдалану, қолдану
Бақыру, ойбайлау, айғайлау,	Парыз, карыз
	Пысық, ширақ, еті тірі
	Реніш, қаяу, кірбің, кейіс
	Рухтандыру, дем беру

шыңғыру	Сабыр, тағат, шыдам, төзім
Бала, перзент, сәби, нәресте, бөпе, бөбек	Сағыну, зарығу, аңсау
Барлық, бүкіл, күллі, жалпы	Сақ, абай
Батыл, өжет, өткір, жүректі	Сал, сері, сылқым
Бәйге, сыйлық, жүлде	Салқын, суық
Берік, мықты	Салт, рәсім, дәстүр, ғұрып
Болысу, жәрдемдесу, көмектесу	Сараң, қытымыр, қатты
Биік, ұзын, бойшаң	Сәндену, шікірею, кербездену
Дайын, әзір	Сезіктену, күдіктену
Даңқты, атакты, белгілі	Секектеу, секендеу
Дәрігер, емші	Секіру, қарғу, ырғу
Дос, күрбы, жолдас	Селкос, енжар, бейқам
Дұрыс, жөн, тура, түзу	Серт, ант, уөде
Дұшпан, жау, қарсылық	Серуен, сейіл
Дыбыс, үн, лебіз	Сиреу, селдіреу, сұйылу
Дымқыл, сызды, ылғалды, сулы	Сусындау, сусыны қану, шөлін басу
Дірілдеу, қалшылдау, қалтырау	Сұрыптау, іріктеу, саралау
Егінші, диқаншы	Сыбыр, күбір, сыбыс, күңкіл
Ежелгі, бұрынғы, баяғы, ертедегі	Сұрау, жалыну, жалбарыну
Еліру, есірту, желігу, желпілдеу, екілену, құтыру	Мандай, пешене
Ентігу, алқыну, демігу	Мардымды, құнарлы, өнімді
Ерлік, батырлық, жауынгерлік	Талас, тартыс, айтыс
Ерігу, көңіл көтеру	Тану, шырамыту
Ерікті, төуелсіз, егемен	Тандану, таңырқау, сұктану
Ескі, көне, тозған	Таңғалу, қайран қалу
Жабу, бекіту	Тапжылмау, мызғымау, қозғал-мау, тырп етпеу, міз бақпау
Жазғыру, айыптау, сөгу, кінәлау	Тапсыру, жүктеу, міндеттеу
	Татуласу, жарасу

Жай, баяу, ақырын, сылбыр, самарқау	Тез, шапшаң
Жалқау, қырсыз, еріншек, керенау	Тұңғиық, түпсіз, терең
Жалтақ, жасқаншақ, бүгежек, қорғаншақ	Түрсіз, үсқынсыз
Жаңбыр, нөсер	Тітіркену, түршігу
Жұмыс, іс, қызмет, шаруа, еңбек, қаракет	Уайым, шер, мұң, кайғы, қасірет, күйік
Жылау, еңіреу, бақыру, өкіру	Уыс, шеңгел
Замандас, құрбы, тендес	Ұйымдасу, бірлесу, ұжымдасу
Зат, нәрсе, бұйым, мүлік	Ұқыптылық, жинақылық, мұқияттылық
Зәре, күт, үрей	Ұмтылу, тырысу
Зерек, алғыр, ұғымтал Имену, қорку, каймығу,	Үрсу, зеку, жекіру, зіркілдеу
Иілу, еңкею, майысу, бүгілу	Үшу, көтерілу, аспандау
Кәсіп, мамандық	Үялу, қызару, бетінен оты шығу, имену, қымсыну, қысылу
Кенере, жиек, ернеу, шет	Үлбіреу, уылжу, тамылжу
Кенет, тосын	Үлгі, әнеге, ғибрат
Кез, жанар	Үлкен, дәу, дөкей, зор, дырау, ірі
Көңілді, қуанышты, жайдары	Үлкею, ұлғаю, зораю
Күзетші, қарауыл, сақшы	Үрейлену, қорку, секем алу
Күлу, сықылықтау	Үрпию, сексию, ербию
Күмәнді, шүбәлы, дүдәмал	Хабарландыру, құлақтандыру, жариялау
Күншіл, қызғаншақ, іші тар	Халық, ел, жұрт, қауым, ха-лайық, жаран
Кішкентай, титтей, қаршадай,	Шабу, құйғыту, ызғыту, жосы-ту, ағызу, жүгіру
Кішіпейіл, съшайы	Ыыалдыру, оттау
Қарасу, қарайласу	Шегіну, тартыну, кейіншектеу
Қату, тоңу, мұздау, сіресу	Шектес, көршілес, іргелес
Қорлық, зәбір, жапа	Шетел, шет жер, шет, жат жұрт
Қорку, үрейлену, зәресі үшу	Шешен, ділмар, сөзшен, сөзуар
	Шәгір, тікен

<p>Куаттау, мақұлдау, құптау</p> <p>Куану, шаттану, мәз болу</p> <p>Кулық, арамдық, залымдық, айлакерлік</p> <p>Күпия, жасырын</p> <p>Күтқару, босату, азат ету</p> <p>Қылыш, семсер, наркескен</p> <p>Қымбат, бағалы</p> <p>Лағу, ләйлу</p> <p>Лақап, қауесет, сыбыс</p> <p>Мактану, күпсіну, бөсу, ісіну, кебіну</p> <p>Ерегістіру, қайрау</p> <p>Ертеде, бұрын, баяғыда</p> <p>Масайрау, жадырау</p> <p>Масыл, арамтамақ</p> <p>Мата, кездеме</p> <p>Мәңгілік, өмірлік</p>	<p>Шөлдеу, сусау, қаталау, аузы кебу</p> <p>Шұрайлы, құнарлы, құйқалы</p> <p>Шыдамды, төзімді</p> <p>Ызалану, долдану, зығырданы қайнау</p> <p>Ынжық, жасық, жігерсіз</p> <p>Ыстық, қапырық, аптап</p> <p>Ырі, кесек</p>
---	--

Çeviri yazıya aktarımı:

<p>sinonimder sözdigi</p> <p>adal, aқ жүрек, aқ</p> <p>aқsaқal, қariya, oтағasi</p> <p>aқıldı, parasattı, oyılı</p> <p>alısuw, jülisüw,</p> <p>arıқ, kökbaқа</p> <p>as, tamaқ, dām, taғam, awқat</p> <p>aspan, kök, äwe</p> <p>aspap, saymañ, қural</p> <p>abırjuw , sasuw, aptıguw,</p>	<p>meyirlenüw, emirenüw, eljirew, egilüw, bosañsuw</p> <p>mura, miras</p> <p>nadan, topas, pasıқ</p> <p>näsip, näsibe, rızıқ</p> <p>nısap, toyımdıқ, olaқ, oraşolaқ, şorқaқ</p> <p>olja, payda, kiris, tabıs</p> <p>opasız, eki jüzdi, turaқsız</p> <p>oraluw, şırmaluw, mataluw</p> <p>ortayu, azayu, kemüw</p> <p>otan, el, tuwған jer, atameken</p>
--	--

sasqalaktaw, degbirsizdenüw ataq, dañq, mäртеbe, merey, дәreje awruw, sırqat, nawqas, dert, kesel, indet aşqaraq, qomağay aşuwlanşaq, küygelek, ızaqor, ayaw, esirkew, müsirkew, jebew, janı aşuw ädep, iba äzirlık, dayındıq, dayarlıq älem, dünıe, jahan äsemdik, ädemilik, körkemdik baqtı, qıt, ırıs baqıruw, oybaylaw, ayğaylaw, şıñğıruw bala, perzent, säbı, näreste, böpe, böbek barlıq, bükil, külli, jalpı batıl, öjet, ötkir, jürekti bäyge, sıylıq, jülde berik, mıqtı bolısuw, järdemdesüw, kömektesüw biyik, uzın, boyşañ dayın, äzir dañktı, ataktı, belgili däriger, emşi dos, kurbı, joldas durıs, jön, tuwra, tüzüw düşpan, jaw, qarsılıq dıbıs, ün, lebiz dımqıl, sızdı, ılğaldı, suwlı dirildew, qalşıldaw, qaltıraw	äbigerlenüw, oyulaw, örnektew ökinüw, qınjılwu, opıq jew örmelew, tırmısuw, joğarılaw ösektew, jamandaw, dattaw ösüw, ülkeyu, er jetüw, boy jetüw ötirik, jalğan öşpendilik, qastandıq öşüw, sönüw payda, kiris paydalanuw, qoldanuw parız, karız pısıq, şıraq, eti tiri reniş, qayaw, kirbiñ, keyis ruxtandıruw, dem berüw sabır, tağat, şıdam, tözim sağınuw, zarıguw, ańsaw saq, abay sal, seri, sılqım salqın, suwıq salt, räsım, дәstür, gürıp sarañ, qıtımır, qattı sändenüw, kerbezdenüw seziktenüw, küdiktenüw sekektew, sekendew sekirüw, qarğuw, ırğuw selqos, enjar, beyqam sert, ant, üwöde serüwen, seyil siyrew, seldirew, suyıluw suwsındaw, suwsını qanuw, şölin basuw
---	--

eginşi, dıyqanşı	surıptaw, iriktew, saralaw
ejelgi, burıngı, bayağı, ertedeği	sıbır, kübir, sıbıs, küñkil
elirüw, esirtüw, jeligüw, jelpildew,	süraw, jalınuw, jalbarınuw
ekilenüw, qutıruw	manday, peşene
entigüw, alqınuw, demigüw	mardımdı, qunarlı, önimdi
erlik, batırlıq, jawıngerlik	talas, tartıs, aytıs
erigüw, köñil köterüw	tanuw, şıramıtuw
erikti, töwelsiz, egemen	tandanuw, tañırkaw, suqtanuw
eski, köne, tozğan	tañgalw, qayran qaluw
jabuw, bekitüw	tapjılmaq, mızgımaq, qozğal-maw, tırp
jazğıruw, ayıptaw, sögüw, kinälaw	etpew, miz baqpaw
jay, bayaw, aqırın, sılbır, samarqaw	tapsıruw, jüktew, mindettew
jalkaw, qırsız, erinşek, kerenaw	tatuwasuw, jarasuw
jaltaq, jashañsaq, bügejek, qorğansaq	tez, şapşaq
jañbır, nöser	tüñgıyıq, tüpsiz, tereñ
jümıs, is, qızmet, şarwa, eñbek, qaraket	türsiz, üşkinsiz
jılaw, eñirew, baqıruw, ökirüw	titirkenüw, türşigüw
zamandas, qurbı, tendes	wayım, şer, mün, kayğı, qasiret, küyik
zat, narse, buyım, mülük	wıs, şeñgel
zäre, qut, ürey	üyımdasw, birlesw, üjımdasw
zerek, alğır, uğımtal	üqıptılıq, jıynaqlılıq, müqıyyattılıq
iyemenw, qorquw, kaymıguw,	umtıluw, tırısuw
ıyılw, eñkeyu, mayısuw, bügilüw	ürsüw, zeküw, jekirüw, zirkildew
käsip, mamandıq	üşüw, köterilüw, aspandaw
kenere, jiyek, ernew, şet	uyaluw, qızaruw, betinen otı şıguw,
kenet, tosın	imenüw, qımsınuw, qısıluw
köz, janar	ülbirew, wıljuw, tamıljuw
köñildi, quwanıştı, jaydarı	ülgi, änege, gıbrat
küzetşi, qarawıl, saqşı	ülken, daw, dökey, zor, dıraw, iri
külüw, sıqılıqtaw	ülkeyu, ülgayu, zorayu

kümändi, şübäl, düdämal künşil, kızğanşak, işi tar kişkentay, tiyttey, qarşaday, kişipeyil, sıpayı qarasuw, qaraylasuw qatuw, tonuw, muzdaw, siresüw qorlıq, zäbir, japa qorquw, üreylenüw, zäresi üşüw quwattaw, maquldaw, küptaw quwanw, şattanuw, mäs boluw quwlıq, aramdıq, zalımdıq, aylakerlik qupıyya, jasırın qutqaruw, bosatuw, azat etuw qılış, semser, narkesken qımbat, bağalı lağuw, läylüw laqap, qaweset, sıbıs maqтанuw, küpsinüw, bösüw, isinüw, kebinüw eregistirüw, qayraw ertede, bürin, bayagıda masayraw, jadıraw masıl, aramtamaq mata, kezdeme mängilik, ömirlik	üreylenuw, qorkuw, sekem aluw ürpiyu, seksiyu, erbıyu xabarlandırıw, külaktandıruw, jarıyalaw xalıq, el, jürt, qawım, xa-layıq, jaran şabuw, küyğıtuw, ızğıtuw, josı-tuw, ağızuw, jügirüw ııaldırüw, ottaw şeginüw, tartınuw, keyinşektew şektes, körşiles, irgeles şetel, şet jer, şet, jat jürt şeşen, dilmar, sözşeñ, sözwar şägir, tiken şöldew, swsaw, qatalaw, awzı kebw şüraylı, künarlı, küyqalı şıdamdı, tözimdi ızalanuw, doldanuw, zıgırdanuw qaynaw ınjıq, jasıq, jigersiz ıstıq, qapırıq, aptap ırı, kesek
--	---

25.2. Zıt Anlamlı Kelimeler Sözlüğü

Оrijinal Metin:

АНТОНИМДЕР СӨЗДИГІ	Жуан - жіңішке Кәрі - жас
--------------------	------------------------------

Адал - арам	Келу - кету
Ақ - қара	Көтеру - түсіру
Ақылды - ақымақ	Күлу- жылау
Аласа - биік	Күн - түн
Алыс - жақын	Кіру - шығу
Арзан - қымбат	Қалың - жұқа
Ауру - сау	Қатты - жұмсақ
Ауыр - жеңіл	Қуану - мұңаю
Ашық - жабық	Құрғақ - дымқыл
Ашы - тәтті	Қыс - жаз
Әлсіз - күшті	Мақтау - жамандау
Бай - кедей	Өтірік - шын
Бар - жоқ	Пайдалы - зиянды
Батыр - қорқақ	Сараң - жомарт, мәрт
Болады - болмайды	Суық - жылы
Дәмді - дәмсіз	Таза - лас
Дос - жау	Тар - кең
Еркіндік - құлдық	Түзу - қисық
Ескі - жаңа	Ұзын - қысқа
Жақсы - жаман	Үсақ - ірі
Жарық - қараңғы	Үлкен - кіші

Çeviri yazıya aktarımı:

antonimler sözdigi	boladı - bolmaydı	kattı - jumsak
adal - aram	dämdi - dämsiz	kuwanuw - müñayu
aq - kara	dos - jaw	kürgak - dımqıl
aqıldı - aqımaq	erkindik - küldik	kıs - jaz
alasa - biyik	eski - jaña	maqıtaw - jamandaw
alıs - jaqın	jaqsı - jaman	ötirik - şın
arzan - kımbat	jarık - qarañğı	paydalı - zıyandı
awruw - saw	juwan - jıñışke	sarañ - jomart, märt
awır - jeñil	käri - jas	suwık - jılı
aşık - jabık	kelw - ketw	taza - las
aşı - tätti	köteruw - tüsiruw	tar - keñ
älsiz - küşti	külw - jılaw	tüzuw - kıysık
bay - kedey	kün - tün	üzın - kısqı
bar - joq	kiruw - şıguw	üsaq - iri
batır - qorqak	qalıñ - juqa	ülken - kışı

Değerlendirme:

Bölüm ile ilgili genel bilgi	Öğretilen dilbilgisi konusu: -		
	Okuma ve dinleme metninin içerikleri: -		
	Metinlerdeki sözcük sayısı: -		
	Alıştırmaların sayısı ve türleri: -		
	DİAOBM'ye göre seviyesi: B1		
Dil Öğretme Yöntemi	Yöntemin basılı materyalde aradığı şartlar	Şartları sağlama derecesi: <i>Evet, Kısmen, Hayır</i>	Açıklama
Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi	Dilbilgisi kurallarının detaylı anlatımı bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kuralları anlatılmamaktadır.
	Çeviriye müsait olmalıdır.	EVET	Bu bölüm, sözlük yardımıyla çeviriye müsaittir.
	Okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik	HAYIR	Bu bölümde okuma ve yazma becerisini geliştirmeye yönelik

	olmalıdır.		birden fazla metin ve alıştırma bulunmamaktadır.
	Kelimededen cümleye doğru bir öğretim yolu izlenmelidir.	HAYIR	Bu bölümde kelimelerin bir bağlam içerisinde kullanımı söz konusu değildir.
	Öğrenenin ana dilde dilbilgisi kurallarının izahı yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi kurallarının herhangi başka bir dilde izahı yapılmamıştır.
Doğrudan Yöntem	Dinleme ve Konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik metin ve alışırmalar bulunmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde metinler ve alıştırmaların yardımıyla karşılıklı konuşmaların öğretimi söz konu değildir.
Doğal Yöntem	Dilbilgisi konuları ve söz varlığının öğretiminde sınırlamalara gidilmelidir.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi konuları anlatılmamaktadır.
	Basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenmelidir.	HAYIR	Bu bölümde sadece söz varlığı mevcuttur.
Bilişsel Yöntem	Dilbilgisi konularının öğretiminde birbiriyle ilişkili konuların peşpeşe öğretilmesi gereklidir.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi konuları anlatılmamaktadır.
	Sürekli tekrarlar yerine anlamlı alıştırmalar yapılmalıdır	HAYIR	Bu bölümde sadece söz varlığı mevcuttur.
Sözel Yaklaşım, Durumsal Dil Öğretimi	Dilbilgisi konularının öğretiminde durumsal canlandırmalar yapılmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde dilbilgisi konuları anlatılmamaktadır.
	Önce söz varlığı geliştirilmeli, sonra	EVET	Bu bölümde söz varlığı öğretimi söz konusudur.

	okuma ve yazmaya ağırlık verilmelidir.		
Doğal Yaklaşım	Dili öğrenenin kolaylıkla kavrayabileceği nitelikteki bilgilerin öğretimi öncelenmelidir.	HAYIR	Bu bölümde sadece söz varlığı mevcuttur.
	Yeni sözcüklerin öğretimine ağırlık verilmelidir.	EVET	Yeni sözcük öğretimi vardır.
İşitsel-Dilsel Yöntem	Sık ve sürekli tekrarlara yer verilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde sık tekrarı sağlayacak birtakım kelimeler mevcuttur.
Seçmecî Yöntem	Öğrenilen dilden başka dil kullanılmamalıdır.	EVET	Bu bölümde başka bir dile ait bir açıklama bulunmamaktadır.
	Kelime öğretimine hemen başlanmalı ve yavaş yavaş cümle içerisinde kullanmaları öğretimine geçilmelidir.	KISMEN	Bu bölümde kelime öğretimi mevcuttur.
	Okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine de hemen başlanmalıdır.	HAYIR	Bu bölümde sadece söz varlığı mevcuttur.

SONUÇ

Çalışmamızın üçüncü bölümünde Kazak Tilin Üyreneyik adlı eseri dil öğretme yöntemlerinin basılı materyallerde aradığı şartlara göre ve DİAOBM'nin seviye belirleme şartlarına göre yaptığımız değerlendirmelerin sayısal verileri aşağıda verilmiştir.

KİTAPTA Kİ BÖLÜM	DİAOBM'ye göre seviyesi	Dil öğretme yöntemlerine göre ortalama puanı: (Evet=2, Kısmen=1, Hayır=0)
1. Kazak Alfabeti	A1	DÇY: 0,6, DY: 0, DoY: 1,5, BY: 0, SY: 1, DYa: 2, İDY: 0, SeY: 2
2. Kazak Türkçesinde Sayılar	A1	DÇY: 0,8, DY: 0, DoY: 1, BY: 0, SY: 0,5, DYa: 2, İDY: 0, SeY: 1
3. İsim. İşaret Sıfatı - Soru Zamiri	A1	DÇY: 1, DY:1 , DoY: 1,5, BY: 1, SY: 1, DYa: 2, İDY: 2, SeY: 1,66
4. Selamlaşma.	A1	DÇY: 1,4, DY: 2, DoY: 2, BY: 1,5, SY: 2, DYa: 1,5, İDY: 2, SeY: 2
5. Soru Edatı. İstek kipi	A1	DÇY: 1,6, DY: 2, DoY: 1,5, BY: 1, SY: 0,5, DYa: 1, İDY: 2, SeY: 2
6. İyelik Eki. Yardımcı İsimler	A1	DÇY: 1,6, DY: 1, DoY: 2, BY: 2, SY: 1, DYa: 1, İDY: 1, SeY: 2
7. Soru Cümlesi. Ne kadar? Kaç?	A1-A2	DÇY: 0,8, DY: 0, DoY: 0,5, BY: 0, SY: 0,5, DYa: 1, İDY: 0, SeY: 1,66
8. Eylem	A1-A2	DÇY: 1,6, DY: 2, DoY: 1,5, BY: 1, SY: 0,5, DYa: 1, İDY: 2, SeY: 2
9. Çokluk Eki. Özne	A1-A2	DÇY: 1,4, DY: 2, DoY: 2, BY: 1,5, SY: 2, DYa: 1,5, İDY: 2, SeY: 2
10. Durum Ekleri	A2	DÇY: 0,6, DY: 0, DoY: 1,5, BY: 0, SY: 1, DYa: 2, İDY: 0, SeY: 2
11. Fiil çekim eki	A2	DÇY: 0,6, DY: 0, DoY: 1,5, BY: 0, SY: 1, DYa: 2, İDY: 0, SeY: 2

12. Mevsimler. Mevsimlerin Belirtileri	A2	DÇY: 0,8, DY: 0, DoY: 1, BY: 0, SY: 0,5, DYa: 2, İDY: 0, SeY: 1
13. Belirteçler	A1-A2	DÇY: 1, DY:1 , DoY: 1,5, BY: 1, SY: 1, DYa: 2, İDY: 2, SeY: 1,66
14. İşaret Zamiri (Hal ekleriyle çekimlenmesi)	A2	DÇY: 1,4, DY: 2, DoY: 2, BY: 1,5, SY: 2, DYa: 1,5, İDY: 2, SeY: 2
15. Kazakistan	A2	DÇY: 1,6, DY: 2, DoY: 1,5, BY: 1, SY: 0,5, DYa: 1, İDY: 2, SeY: 2
16. Geçmiş Zaman	A2-B1	DÇY: 1,6, DY: 2, DoY: 1,5, BY: 1, SY: 0,5, DYa: 1, İDY: 2, SeY: 2
17. Eylemde Çatı	B1	DÇY: 1,4, DY: 2, DoY: 2, BY: 1,5, SY: 2, DYa: 1,5, İDY: 2, SeY: 2
18. Sıfatlar	A2-B1	DÇY: 0,6, DY: 0, DoY: 1,5, BY: 0, SY: 1, DYa: 2, İDY: 0, SeY: 2
19. Şimdiki Zaman	A2-B1	DÇY: 0,6, DY: 0, DoY: 1,5, BY: 0, SY: 1, DYa: 2, İDY: 0, SeY: 2
20. Edatlar	B1	DÇY: 1, DY: 1, DoY: 1,5, BY: 1, SY: 1, DYa: 2, İDY: 2, SeY: 1,66
21. Zamirler	B1	DÇY: 1,4, DY: 2, DoY: 2, BY: 1,5, SY: 2, DYa: 1,5, İDY: 2, SeY: 2
22. Sıfat Türleri	A2-B1	DÇY: 1,6, DY: 2, DoY: 1,5, BY: 1, SY: 0,5, DYa: 1, İDY: 2, SeY: 2
23. Kazak Halkının Geçimi (Okuma Metni)	B1	DÇY: 1,6, DY: 2, DoY: 1,5, BY: 1, SY: 0,5, DYa: 1, İDY: 2, SeY: 2
24. Gelecek Zaman	B1	DÇY: 1,6, DY: 2, DoY: 1,5, BY: 1, SY: 0,5, DYa: 1, İDY: 2, SeY: 2
25. Eş Anl. Kelimeler Sözlüğü - Zıt Anl. Kelimeler Sözlüğü	B1	DÇY: 1,4, DY: 2, DoY:2 , BY: 1,5, SY: 2, DYa: 1,5, İDY: 2, SeY: 2
GENEL ORTALAMA	A1=8 (%32), A2= 9 (%36), B1= 8 (%32)	DÇY: 1,184, DY: 1,28, DoY: 1,48, BY: 0,78, SY: 1,04, DYa: 1,56, İDY: 1,4, SeY: 1,86

Bu sonuçlara göre bu eser, Kazak Türkçesinin seçmeci yöntem, doğal yaklaşım ve doğrudan yöntem ile öğretilmesinde ders kitabı olarak kullanılmaya diğer yöntem ve yaklaşımlara göre daha elverişli olup, DİAOBM'ye göre, bir

öğrenciyi A1 seviyesinden B1 seviyesine taşıyabilecek derecede konu dağılımına ve sıralamasına sahiptir. Bu kitap kullanılarak seçmeci yöntemle öğretim yapıldığı takdirde, yukarıdaki tabloda yer alan bölüm-dil öğretme yöntemi puanlama hücreesindeki sonuçlara göre bazı bölümlerin diğerlerinden farklı yöntemlerle anlatılabileceği anlaşılmaktadır.

Eserde kültürel öğelere fazlasıyla yer verilmesi, öğrenenlerin Kazak kültürünü tanınmasına olanak sağlamaktadır. Kitabın Kazakistan'ın tarihi, şehirleri, günlük hayatı, milli unsurları gibi tanımlayıcı unsurların okuma-anlama metinleri yoluyla öğrencilere aktarmak üzere hazırlanmış olması, bu eseri bir dil öğretme kitabı olarak tamamlayan bir özelliktir.

Bu çalışmanın bize gösterdiği en belirgin sonuç: *Kazak Tilin Üyreneyik* eseri, bilinçli olarak tek yöntemle kullanılmak üzere hazırlanmış bir dil öğretme kitabı değildir, fakat; bir dil öğretme materyali olarak birden fazla yöntemle kullanılmaya elverişlidir.

DİAOBM'nin yayınlanmasından sonra hazırlanmış dil öğretme kitaplarının büyük bir kısmının onun kurallarına göre hazırlandığı bilinmektedir. Bu kitap DİAOBM'den önce basılmıştır. Bu çalışmada, kitabın DİAOBM'nin basılı materyaller ile ilgili kurallarına ne kadar uyum sağladığını ölçtük. Aynı zamanda DİAOBM kurallarının yaygınlık kazanmasından önce yazılmış olan Kazak Tilin Üyreneyik ve benzeri kitapların günümüzdeki dil öğretme standartlarına uygunluğunu ölçmeye yarayacak bir ölçüt hazırlamış olduk.

KAYNAKÇA

Ağca, Rıdvan Kağan. Yabancı Dil Öğretiminde Basılı Materyallere Sağlanan Mobil Çokluortam Desteğinin Kelime Öğrenimine ve Motivasyona Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Gazi Üniversitesi Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2012).

Aksan, Doğan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilimi, 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2003.

Aktaş, Tahsin, "Yabancı Dil Öğretiminde İletişimsel Yeti", Journal of Language and Linguistic Studies, s.1, Nisan 2005, 89-100.

Anthony, Edward M., Approach, Method and Technique, English Language Teaching (17: 63-67)'den aktaran Hakan GÜR, Yabancı Dil Öğretiminde Yöntem Sorunu, Dil Dergisi, (Ankara Üniversitesi, Tömer Yayınları, Sayı 28, Şubat, 1995), 30-34.

Arat, Reşit Rahmeti, Kazakistan maddesi, MEB İslam Ansiklopedisi, 6. Cilt, İstanbul 1977, 498.

Banguoğlu, Tahsin, Türkçenin Grameri, TDK Yay. Ankara 2007.

Batayeva, Zaire, Colloquial Kazakh, Routledge Publishing, A.B.D. 2012.

Baymirza, Hayit, Türkistan Devletlerinin Milli Mücadeleleri Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

Bekturov, Ş., A. Bekturova, Kazak Tili Dlya Naçınayuşih, Almatı 1994.

Belbotayev, Almasbek, Janıl Tüvkebayeva, Kazahskiy Yazık Dlya Naçınayuşih, Almatı 1994.

Boranbayeva, Gülnur Smagulkızı, "SSCB Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki Kazak Dilinin Genel Durumu", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.1, Kasım 2004.

Bozkurt, Fuat, *Türklerin Dili*, Kapı Yayınları, İstanbul 2005.

Budak, Feyzullah, *Kazakistan'ın Dünü, Bugünü, Yarını*, Ankara 1999.

Budak, Mustafa, "Rusya'nın Kafkasya'da Yayılma Siyaseti", *Genel Türk Tarihi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Buran, Ahmet, Ercan Alkaya, *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Türkiye ve Türk Dünyası İktisadî ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Yay., Elazığ 1999, 249.

Chastain, Kenneth, *Developing Second-Language Skills: Theory to Practice* . Second Edition (Rand McNally Publishing Company, 1976)'dan aktaran Sabahat Sansa TURA; *Dilbilimin Dil Öğretimindeki Yeri*, *Türk Dili*, (Dil Öğretimi Özel Sayısı, 379-380, Temmuz-Ağustos 1983).

Cole, Richard, *Modern Foreign Languages and Their Teaching*, (New York: Appleton Century-Crofts, 1931)'den aktaran Hakan GÜR, *Dil Öğretim Yöntemleri* (5): Doğal Yaklaşım, *Dil Dergisi*, (Ankara Üniversitesi, Tömer Yayınları, Sayı 35, Eylül, 1995).

Doğan, Levent, *Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı*, Kriter Yayınları, İstanbul 2007

Dolunay, Salih Kürşad, *Türkçe ve Dil Bilgisi Öğretiminde Sıklık Çalışmalarının Yeri*, *Gazi Türkiyat*, s. 10, Ankara 2012, 81-89.

Elimbayev, Muzafar, Kadir Mirzaliyev ve diğerleri, *Kazak Elinin Remizleri*, Almatı 1995.

Ercilasun, Ahmet Bican, "Kiril Alfabesinden Latin Alfabesine", *Kafkasya ve Orta Asya: Bağımsızlıktan Sonra Geçmiş ve Gelecek Konferansı* (25-27 Mayıs 1995), TİKA Yayınları, Nisan 1996, s. 185-189.

Ergalieva, Jannat, Nurhat Şakuzadaulı, *Kazak Kültürü*, Al-Farabi Kitabevi, Almatı, 2000.

- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yay., İstanbul 2005.
- Ermekova T.N., Satbekova A., Kazak Tili: Demonstratsionniy Material, Almatı 2001.
- Ermekova T.N., Satbekova A., Kazak Tili: Didaktičeskiy Material, Almatı 2009.
- Gömeç, Saadettin, Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi, Akçağ Yay., Ankara 1999.
- Hizmetli, Sabri, "Kazak Ulusu ve Tarihi Üzerine", İstem, Yıl: 9 Sayı: 17, Almatı 2011, 23-43.
- İmankızı, Toti, Ahtay, G., Abjan, G., Kazak Tilin Üyreneyik, Bilig Yayınları, Ankara, 2000.
- Kalkan, M., Kırgızlar Ve Kazaklar, İstanbul, 2006.
- Kara, Abdülvahap, Eski Devirlerden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar, Selenge Yayınları, İstanbul 2007.
- Kaydarov, Abduali, Meyirbek Orazov, akt. Vahit Türk, Türklük Bilgisine Giriş, Kesit Yay. İstanbul 2012.
- Koç, Kenan, Oğuz Doğan, Kazak Türkçesi Grameri, Gazi Kitabevi, Ankara 2004.
- Komisyon, Kazahıstan, Azerbaycan Sovét Ensiklopédiyası II, Bakı, 1978.
- Komisyon, Kazakistan Ülke Raporu, TİKA Yayınları, Ankara, 1995, s. 10-11
- Komisyon, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yay., İstanbul 1982.
- Korkmaz, Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1992, 134.)
- Kurat, Akdes Nimet, Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'e Kadar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993.
- Madiyeva, T., Kazak Tili Praktikumı, Almatı 2010.

Musabekova, A. Krayeva, Kazahskiy Yazık Dlya S.N.G., Moskova 2012.

Oralbayeva, N., H. Esenov, Kazak Tilin Üyrenemiz (İzuçаем Kazahskiy Yazık), Almatı 1989.

Ölçekçi, Tamara, Kazak Halkının Kenesarı Kasımoğlu'nun Başkanlığında Ruslara Karşı Verdiği Milli Bağımsızlık Mücadelesi (1837-1847), Bilig, Güz 2009, Sayı 51: 123-138.

Özarpınar, Yılmaz, Öğrenme: Verimli Zihinsel Çalışmanın Psikolojik Koşulları, Ötüken Yay. Ankara 2010.

Özkan, Nevzat, Türk Dilinin Yurtları, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.

Pannier, Bruce ,Peter Rutland, “Batı Türkistan Cumhuriyetlerinin Rusya ile tedirgin Ortaklığı,” (Çev. Mehmet Dikkaya), Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, S. 2000/09-165.

Pattison, Bruce, Modern Methods of Language Teaching, English Language Teaching, 19 (1), (1974)'den aktaran Hakan GÜR, Dil Öğretim Yöntemleri(7):Sözel Yaklaşım ve Durumsal Dil Öğretimi, Dil Dergisi, (Ankara Üniversitesi, Tömer Yayınları, Sayı 40, Şubat, 1996).

Radloff, Wilhelm, “Kazaklar ve Kırgızlar”, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Richards, Jack. C., Theodore. S. Rodgers, Approaches and Methods in Language Teaching: A Description and Analysis,(Cambridge: Cambridge University Pres, 1986)'den aktaran Hakan GÜR, Dil Öğretim Yöntemleri: Dil Bilgisi-Tercüme Yöntemi, Doğal Yöntem, Doğrudan Yöntem, , Dil Dergisi, (Ankara Üniversitesi, Tömer Yayınları, Sayı 32, Haziran, 1995), s. 28-30.

Richards, Jack. C., Theodore S. Rodgers, Approaches and Methods in Language Teaching: A Description and Analysis.

Saray, Mehmet, “Rusya'nın Türkistan'da Yayılması”, Genel Türk Tarihi, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Saray, Mehmet, Kazak Türkleri Tarihi "Kazakların Uyanışı", Nesil Yay. İstanbul 1913.

Stern, Hans Heinrich, Fundamental Concepts of Language Teaching, (Oxford: Oxford University Press, 1987)'den aktaran Hakan GÜR, Dil Öğretim Yöntemleri (2): 1.Okuma Yöntemi, 2. İşitsel-Dilsel Yöntem , Dil Dergisi, (Ankara Üniversitesi, Tömer Yayınları, Sayı 34, Ağustos, 1995).

Sweet, Henry, The Practical Study of Languages :A Guide for Teachers and Learners., (London: Oxford University Pres, 1968)'den aktaran Hakan GÜR, Dil Öğretim Yöntemleri: Dil Bilgisi-Tercüme Yöntemi, Doğal Yöntem, Doğrudan Yöntem, Dil Dergisi, (Ankara Üniversitesi, Tömer Yayınları, Sayı 32, Haziran, 1995).

Tamir, Ferhat, "Kazak Hanlığı", Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, C. 8.

Tamir, Ferhat, Türkiye Türkçesi Açısından Kazak Türkçesine Bir Bakış, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, s. 13, 321-331.

Temir, Ahmet, "Kasım Hanlığı" Türk Dünyası El Kitabı, I. Cilt, (Coğrafya-Tarih), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 121, S. 417.

Terrell, Tracy D. "The Natural Approach to Language Teaching: An Update", The Canadian Modern Language Review, 1985.

Togan, Zeki Velidi, Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi, 2. Baskı, İstanbul 1981.

Tura, Sabahat Sansa, Dilbilimin Dil Öğretimindeki Yeri, Türk Dili, (Dil Öğretimi Özel Sayısı, 379-380, Temmuz-Ağustos 1983).

Yalın, Halil İbrahim, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Nobel Yay., Ekim 2009, 82-90.

Yusuf, Şahin. "Yabancı Dil Öğretiminin Eğitimsel ve Dilbilimsel Temelleri", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı : 22 Yıl : 2007/1: 465-470.

Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni, <http://adp.meb.gov.tr/nedir.php>
Erişim Tarihi: 21.05.2014